This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

754455

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN

HET RECHT

DER STAD

REIMERSWAAL

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN
Rijksarchivaris in Zeeland

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1905

w, Netherlands: Kiemerswaal.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
754455
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

WERKEN

DER

VEREENIGING TOT UITGAVE DER BRONNEN

VAN HET

OUDE VADERLANDSCHE RECHT

GEVESTIGD TE UTRECHT.

TWEEDE REEKS.

No. 7.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1905.

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN

HET RECHT

DER STAD

REIMERSWAAL.

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN,

Rijksarchivaris in Zeeland.

'S-GRAVENHAGE,

MARTINUS NIJHOFF.

1905.

THE N... YORK
PUBLIC LIBRARY
754455
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
19 7

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

INLEIDING.

De hierachter afgedrukte rechtsbronnen der stad Reimerswaal zijn in hoofdzaak ontleend aan twee registers, die beiden in den inventaris van het archief (Het archief der stad Reimerswaal blz. 7 vlg.) uitvoerig beschreven zijn. Van het eene deel, „Stadts voorboden ofte previlegiën" betiteld, (Inv. nr. 29) wordt de inhoud aldus opgegeven:

Het register bestaat uit drie afdeelingen, die afzonderlijk gefolieerd zijn. De eerste, groot 42 beschrevene folio's, bevat de eigenlijke voorboden der stad dd. 1564, met veranderingen en bijvoegselen tot 1585. Aan deze afdeeling gaat eene tafel vooraf. De tweede, groot 26 beschrevene folio's, bevat de costumen der stad, op last van Alva opgesteld, eveneens voorafgegaan door eene tafel, waarachter nog volgen extracten uit de keur van Zeeland van 1495, waarbij de stad in hare oude rechten gehandhaafd blijft. De derde afdeeling, groot 26 folio's, bevat eenige afzonderlijke ordonnanties uit de jaren 1563—1578. Tusschen de 2e en de 3e afdeeling in komen nog voor verpachtingen van imposten over 1626—1628. Met deze inrichting van het register is niet wel overeen te brengen, hetgeen vooraan in het deel is medegedeeld: „E. W. Oliphant me scripsit anno restitutae salutis millesimo quingentesimo octuagesimo primo vigesima secunda Januarii".

Het andere deel (Inv. nr. 2), dat in het register der voorboden eenige malen als „tSwarte bouc" wordt aangehaald, wordt aldus beschreven:

Het deel bestaat uit 234 folio's, waarvan 33 verso—184 de resolutiën van den magistraat bevatten, waaronder ook vonnissen en andere gerechtelijke akten voorkomen. Zij worden vooraf-

gegaan door formulieren van publicatiën en eeden, vele stukken betreffende de betrekkingen tusschen den magistraat en den pastoor en andere, ingeschreven omstreeks 1497, met latere aanteekeningen tot 1576 en formulieren van lijf- en losrenten, die de stad schuldig is, 1515—1529. De resolutiën worden gevolgd door afschriften van ambachtsbrieven, waarvan de jongste uit 1513 dateert, door stukken betreffende de huldiging van Philips II als erfheer van Zeeland dd. 1549 en door andere betreffende de incorporatie van twee vicarieën in de cure der kerk dd. 1567 en 1569. In 1566 treedt als secretaris en pensionaris der stad op F. van Campen, die de gebeurtenissen der jaren 1565—1567 in den vorm van annalen mededeelt (f. 153—168), waarachter ongefolieerd is gebonden het antwoord van den magistraat op het op last van den landvoogd ingestelde onderzoek betreffende de houding der stad ten opzichte van de ketterij en den beeldenstorm dd. 1567.

De ambachtsbrieven, die de eerste afdeeling der achterstaande verzameling vormen, komen dus in het Zwarte boek voor (fol. 190—207) en zijn daarnaar ook afgedrukt. Zij zijn tegelijk ingeschreven door Jo. Jan Jacopsz., die onder elk der ambachtsbrieven zijne handteekening heeft geplaatst. Alleen hier en daar heeft een latere secretaris Franco van Campen (1566—1570) het een en ander tusschen en naast den tekst van Jacopsz. bijgeschreven; deze bijvoegsels zijn hier cursief gedrukt. In deze uitgave is de volgorde van het handschrift behouden en zijn de verschillende ambachtsbrieven dus niet chronologisch gerangschikt. Aan deze serie ambachtsbrieven, die behoudens de bijvoegels van Van Campen allen met ééne uitzondering — den brief der wollewevers dd. 1363 — uit de jaren 1472—1513 dateeren, sluit zich de meekeur, die in 1480 is opgesteld, aan. Dit stuk wordt hier uitgegeven naar het origineel (Inv. nr. 31), maar komt ook in afschrift voor in het Zwarte boek (fol. 14 verso). Het is ook het eenige stuk, dat reeds vroeger is gepubliceerd, nl. in het tweede deel van het Archief, uitgegeven door het Zeeuwsche genootschap (6e stuk blz. 323 vlg.). Tot dezelfde afdeeling dezer uitgave heb ik ook nog gebracht de eigenaardige dingtaal in zake het afhooren van de rekening van een gilde, dat in afschrift uit het begin der 17e eeuw voorkomt in het 3e copulaatboek der Zeeuwsche rekenkamer (fol. 226). Ook de ambachtsbrief der panlieden komt in afschrift in dat copulaatboek voor (fol. 220). Dit afschrift (aangehaald als R.)

is met het aan het Zwarte boek ontleende vergeleken en de belangrijkste varianten zijn in deze uitgave aangeteekend.

Behalve de tot deze eerste afdeeling gebrachte stukken, hebben al de hierachter afgedrukte rechtsbronnen slechts op een zeer kort tijdperk betrekking; zij vallen tusschen 1563 en 1585. Over dien tijd echter zijn zij dan ook vrij volledig; en daarin ligt, meen ik, juist het belang dezer publicatie. Men krijgt hier een beeld van den toestand der stad, gelijk die zich bij den aanvang der troebelen vertoonde [1]). In de eerste plaats geldt dit van de voorboden, die hierachter zijn afgedrukt, gelijk zij in 1564 zijn geredigeerd. Natuurlijk dateeren vele artikelen uit vroegeren tijd; maar de voorboden werden telkens voor een jaar vastgesteld, meestal gewijzigd en aangevuld; de redactie, die in Inv. nr. 29 is ingeschreven, is die van 1564. Intusschen ook daarna zijn de voorboden herhaaldelijk gewijzigd; al die wijzigingen (tot 1585) zijn in den tekst van 1564 aangebracht en ook in deze uitgave opgenomen; deze latere bijvoegsels zijn echter cursief gedrukt. Bovendien heb ik overal aangeteekend, welke hand de wijzigingen bijschreef, omdat daaruit blijken kan, wanneer zij werden gemaakt. De hand, die de voorboden van 1564 inschreef en er ook in 1565 en 1566 nog wijzigingen in aanbracht, heb ik A. genoemd. Tusschen de jaren 1566 en 1570 is eene andere hand (B.) werkzaam geweest, die soms (in 1568) door eene derde hand (B.*) wordt vervangen. Dan komen nog vier andere handen voor: C. in 1571, D. in 1572, E. van 1572 tot 1584 en F. in 1585. Natuurlijk is het, waar soms slechts een enkel woord gewijzigd is, niet altijd mogelijk geweest met zekerheid aan te duiden, van wien de verandering herkomstig is; evenmin kon altijd onderscheiden worden, wat A. oorspronkelijk in den tekst geschreven, wat hij later zelf bijgevoegd heeft; met name geldt dit van de opschriften boven enkele artikelen en van de aanwijzing van de grootte der boeten, die hier en daar oorspronkelijk niet schijnt te zijn ingevuld; maar in het algemeen is het toch gelukt de verschillende redactiewijzigingen, die de artikelen achtereenvolgens ondergingen, te onderscheiden. Duidelijkheidshalve zijn al die veranderingen telkens achter elk artikel medegedeeld. Ik ben er niet in geslaagd de verschillende handen, die in deze uitgave met letters zijn aan-

1) Men bedenke echter, dat de stad toen reeds in verval was, en nog slechts in hoofdzaak van de pannering bestond.

geduid, ook te identificeeren met de opvolgende secretarissen en klerken der stad. Alleen A. schijnt Joos Pietersz. Mol te zijn geweest (zie blz. 178) en B. is zonder twijfel F. van Campen, secretaris en pensionaris der stad, wiens zeer kennelijke hand in bijna alle registers van het archief voorkomt.

De derde afdeeling van deze uitgave bevat de verspreide ordonnantiën, publicatiën, contracten enz. Grondslag van deze verzameling is de derde afdeeling van het in den Inventaris onder nr. 29 vermelde register, waaraan de nrs. I—IV, XVIII en XIX zijn ontleend. Zij zijn in dat register ingeschreven, deels door A., deels door B. en B.*, deels door E. Ook hier zijn onder de artikelen de latere bijvoegingen in cursieven druk aangeduid. Eene tweede serie (nrs. V—X) is door den bovengenoemden Van Campen opgenomen in zijn relaas van de lotgevallen der stad, dat in het Zwarte boek (fol. 153 vlg.) is geplaatst; deze stukken hebben allen betrekking op den beeldenstorm en op den aanslag van Pieter Haeck. Elders in hetzelfde register (fol. 170 verso vlg.) zijn door Van Campen de contracten der stad met den schaliedekker (nr. XI), den schoolmeester (nrs. XII en XVI), den pastoor (nr. XIII), den organist (nr. XIV) en den koster (nr. XVII) afgeschreven. Daarachter (fol. 177 verso) volgt dan nog het accoord, tusschen de steden Middelburg en Reimerswaal aangegaan over het vervoer van zout, dat onder nr. XV is opgenomen. Aan deze uitgave is echter het origineel (Inv. nr. 33) ten grondslag gelegd. Gelijk men ziet, zijn de stukken van deze rubriek in chronologische volgorde afgedrukt.

De laatste afdeeling bevat de costumen en usantiën van 1570, die door D. eveneens in het onder nr. 29 vermelde register zijn afgeschreven en een uitvoerig overzicht geven van het recht der stad [1]). Een afschrift dezer costumen en usantiën komt ook in het derde copulaatboek der rekenkamer van Zeeland voor; ik heb het met het handschrift van nr. 29 vergeleken en de varianten in deze uitgave aangeteekend; daarbij is het handschrift van het copulaatboek aangehaald als R.

---

1) Het komt meermalen voor, dat in de costumen en usantiën verwezen wordt naar een der aan Reimerswaal gegeven landsheerlijke privilegiën. Wanneer dan op den kant staat aangeteekend: „verba previlegii", zijn de betrokken woorden tusschen aanhalingsteekens geplaatst. Daarmede wil ik echter niet te kennen geven, dat zij aldus in de oorspronkelijke handvest voorkomen; integendeel in den regel is de aanhaling, al geeft zij den zin weer, tamelijk vrij.

Het is overbodig hier een overzicht te geven van de geschiedenis der thans verdwenen stad. Zij is meermalen geschreven, en in Het Archief der stad Reimerswaal vindt men in de Inleiding de opstellen, die er over handelen, opgesomd. Het weinige, wat omtrent de samenstelling van het stadsbestuur bekend is, kan men daar eveneens in den Inventaris vermeld vinden.

MIDDELBURG, Februari 1905. R. FRUIN.

A. AMBACHTSBRIEVEN.

1363—1513.

MET BIJVOEGSELS TOT 1570.

DIT SIJN DIE COPIËN VAN DEN AMBACHTSBRIEVEN ENDE GILDEN.

I. ENDE IERST VAN DE VISBRUGGE.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, nu zijnde ende toecomende, dat wy omme den gemeenen oirboir ende welvart van der polliciën derselver stede geordineert, gewillecoirt ende geconsenteert hebben, ordineren, verwillecoren ende consenteren mit desen brieve, dat die hanthieringe van de vissche binnen der stede van Reymerzwale voerscreven by dengenen, diene coepen ofte vercoepen willen, geschieden ende voertane gedaen sal worden in aller manieren, alsoe hierna volget.

1. Ende ierst soe en sal geen wijf binnen Reymerzwale coepen noch vercoepen vissch, die te messche staet, op een boete van vijf ponden, het en zy, dattet haer geoerloeft werde ende geconsenteert van den deken ende gezworenen. Voert soe mogen sy alle andere vissche coepen ende vercoopen. Des soe en sal gheen wijf veynoet wesen mit een anders wijfs man, die selve visschcoeper is, noch gheen man mit een visschcoipers wijff, die zelve visch vercoipt.

2. Voert soe en sullen zy nyet meer dan mit hem tween veynoets wesen, die tsamen mit malcanderen vissch coepen of vercoepen zullen opte visschmarct, opte boete van eenen ponde, alsoe dicwylen als sy dat doen.

3. Item soe wat mannen oft wyven te Reymerzwale vissch bringen ende uutlick zijn, die zullen haren vissch tsaems coeps vercoopen oft penningen, hoe dat zy willen.

4. Item soe en sal niemant binnen Reymerzwale vissch coepen noch vercoopen dan binnen den tween houcken, dats te wetene binnen den oprel ende Laureys Boudijns zoon houcke, op de boete van eenen ponde.

5. Item soe wie ondervonden worde mit ongaven vissche, die verbuert een pondt.

6. Item soe en sal niemant geene mosselen vercoopen dan tusschen de twee houcken voerschreven; ende waert saicke, dat yemant eenege mosselen zieden woude ende die doen dragen lancx der straten omme te vercoipen, die sal se den deken ende gezworen ierst doen bezien, opte boete van thien scellingen; ende worde yemant ondervonden mit stinckenden mosselen, die zoude verbueren een pondt.

7. Item soe wye vissch cochte ende besprake jegens den vercoiper, dat hy nyet meer vissch vercoipen en soude, die soude verbueren drie ponden.

8. Item soe wat vissch te Reymerzwale geweest heeft, die men vourt aen thoge lant, ende men dienselven vissch wederomme bringet te Reymerzwale om aldaer te vercopenne, die soude verbueren een pondt ende den vissch.

9. Item soe wie ter visschmarct vissch bringet omme te vercoopenne, die en sallen niet wederomme henedragen van der visschmarct, ten ware, dat hyen selve eten woude, op de boete van eenen ponde.

10. Item soe wie twee korve zettede, den eenen voer den anderen, verbuerde thien scellinge.

11. Item soe en sal niemant langer platvissch houden dan drie malen, die men binnen der stede van Reymerzwale vercoopen wille, opte boete van thien scellingen.

12. Item soe wat de deken ende gezworenen overeendragen omme oerboer ende prouffijt van der visschneringe, dat consenteren wy, bailiu, borgmeesters ende scepenen voerscreven, als dat sy voerboden mogen leggen tot V scellingen toe.

13. Item waert saicke, dat yemant den deken, gezworenen oft ambochsknape quade woerden gave omme eenige saicken wille, haren officiën anclevende, die soude verbueren drie ponden ende alsoeveel meer, als scepenen recht duncken sal na gelegentheyt der saicken.

14. Item soe wie jegens gezworen zeyde in gebanre vierscare, verbuerde thien scellinge, ende buyten gebanre vierscaren vijf scellinge.

15. Item soe wie dat die deken eenen dach van rechte beteykent, ende daer nyet en quame, verbuert twee scellinge.

16. Item soe wat die ambochsknape aenbringet op synen eedt, daerop zullen gezworen wysen.

17. Item soe sal die ambochsknape hebben van elcken scepe, daer een hondert scellevissch inne is, twee scellevisschen ende ses myten van tellen van elcken honderde.

18. Item van den(selven) getale van den boulke twee boulken ende drie myten van tellen.

19. Item van den duysende van de haringe thien haringen.

20. Item soe sal die ambochsknape alle ongave vissch calengieren ende dat den deken ende gezworenen aenbringen; ende waert, dat hy dat nyet en dede, ende men dat op hem beproeven conde, dat soude hy beteren by den gemeenen gerechte. Ende desen ongaven vissch sal gaen, daer hem deken ende gezworen wysen sullen; ende waert, datter yemant inne overhoerich ware, verbuert drie ponden, alsoe dicwylen als hy dat doet.

21. Item alle, die vissch vercoopen in cleyne pennewaerden, die sullen betalen alle jare tot Halfvasten den deken ende gezworenen vijff groten, op de boete van thien scellingen.

22. Item soe wie dat eenege vissch mijnde opte visschmarct, daer gescil inne viele, dat sal berechten diegene, die den vissch vercoopt, mit eenen man tot hem; ende wie daerjegens zeyde, verbuert vijff scelling, alsoe dicwylen als hy dat doet.

23. Item soe en sal geen waert, die yemants vissch vercoopt, andere vissch, die hy alsoe vercoopt, mit yemande veynoet wesen, op de boete van een pondt, alsoe dicwylen als hy dat doet.

24. Item alle vissch, die te messche staet, sal hebben de bancken voer al(l)e andere vissch.

25. Item soe en sal nyemant vissch vercoopen, hy en zy ierst bezien van deken ende gezworen, op de boete van een pondt.

26. Item soe wie eenege boete verbuert heeft, ende daerof beslegen wort, die sal de boete betalen binnen den derden dage, nadat hij beslegen is, oft hy sal gehouden wesen in een ghyselhuys te gane binnen den derden daege, nadattet hem van sheeren wege bevolen wort, op de boete van drie ponden.

27. Item van alle boeten, die verbuert worden, daeraff sal hebben tgerechte een dorden deel, die stede een dorden deel ende die deken ende gezworenen een dorden deel.

28. Item soe wat manne buyten Reymerzwale vaert om harinck te coopenne ende binnen Reymerzwale bringet, die sallen deelen ende cavelen, eer hine vercoopt, in smallen pennewaerden; ende daer en sullen niet meer dan twee veynoets tsamen deelen, ten ware dat syen vercochten in volle baten. Wye daerboven doet, verbuert een pondt, alsoe dicwylen als hy dat doet.

29. Item wie dat harinck weect binnen Reymerzwale, die zullen den deken ende gezworenen doen bezien op de boete van een pondt.

30. Item soe en sal niemant harinck we(e)cken omme te vercopenne, hy en zy vol ende zuete, op de boete van drie ponden.

31. Item en sal niemant geenen tonharinck opslaen om te vercoepen, die deken ende gezworenen sullen daerby wesen, op de boete van een pondt.

32. Item wye harinck binnen der ruede vercoopt, eer hy bezien is van den deken ende gezworenen, die verbuert een pondt; ende niemant en sal vercoopen, eer deken ende gezworenen omme geweest hebben ende oerlof gegeven hebben, op de boete voerscreven.

33. Item wye zinen harinck buyten der rueden gewyst wort ende wederomme binnen den ruede brachte oft vercochte, verbuerde drie ponden; ende wye den harinck weder thuys drouge ende weecte ende daeroff vercochte, verbuerde drie ponden ende den harinck.

34. Item wye dat harinc vercoept, die sal den deken ende gezworenen geven van elcke tonne, die zy bezien, eenen groten.

35. Item wye droegen harinck bringet in meesen ende vercoopen wille in smale pennewaerden, die sullen ierst deken ende gezworenen doen bezien op de boete van een pondt, mits gevende hunluyden van elcker meese eenen groten.

36. Item wat harinc gedroecht is ende buyten gewijst wort, die en sal men niet mengen onder lovelijcken harinck, op de boete van een pondt, alsoe dicwylen als hyt doet. Ende alle harinck, die buyten gewijst wort, sal hebben een roet vaenken; ende waert, dattet yemant ofdede, alsoe lange als hine penningen wilde in smalen pennewaerden, verbuert een pondt.

37. Item soe sal men vygen ende rozynen (doen) bezien van deken ende gezworenen, eer men se vercoept, op de boete van eenen ponde.

38. Item waert saicke, dat deken ende gezworenen dochte, dat de vigen ende rosynen onlovelick waren, soe souden sy hebben een vaenken, alsoe lange als sy se vercoopen wouden in cleynen pennewaerden; ende sy en sullen die niet muegen mengen onder lovelic goet, op de boete van eenen ponde, alsoe dicwylen als sy dat doen.

39. Item wy stinckende goet ter marct brachte ende vercochte, verbuerde tgoet, dat hy daer bracht, het ware in sijn huys oft

elwarts binnen Reymerzwale, ende daertoe noch drie ponden, alsoe dicwylen als hy dat dede. Ende van elcken coppele froyts, die deken ende gezwoerenen bezien, daer sullen sy af hebben eenen grooten.

40. Ende alle voerscreven poynten sullen staen ende wesen tot verbeteren sbailius, bourgmeesteren ende scepenen voirscreven ende geduyerende tharen wederzeggenne.

In kennesse der waerheyt dese lettere uuythangende bezegelt mitten zegel ten saicken derselver stede.

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vierhondert twee ende tachtich vier dagen in Januario.

Jo. Jan Jacopsz.

II. Copie van den ambachsbrieve van der nederhalle ofte vleeshouwers.

Wy bailiu, borgmeesters ende scepenen de(r) stede van Reymerzwale doen condt allen denghenen, die desen jegenwoerdegen brief sullen zien oft hoeren lesen, dat wy mit goeden voersienegen wille ende overeendragen ter eeren Gods, Mariën, Sijnder gebenedyder moeder, ende van allen Heylegen ter eerwaerdicheyt ons alder genadichs heeren tsgraven van Zeelandt ende tot chierede zijnder genaden stede van Reymerzwale geottroieert, geconsenteert ende gewillecoert hebben, ottroyeren, consenteren ende willecoeren mit deser lettren van derselver stede wegen den gemeenen vleeshouwers binnen der stede van Reymerzwale een gemeen ambocht te houdenne ende thanthierenne binnen derselven stede, in der vormen ende manieren naervolgende.

1. In den iersten elck man, van buyten comende om binnen derselver stede vleysch te slane, sal ierst ende alvoren desen gemeenen ambochte geven twee ponden groten Vlaems ende den meester, die hem leert, een pondt groten, wesende nochtans twee jaren lanck achtereen poerter derselver stede, eer hy eenege vryheyt intselve ambocht hebben sal.

2. Item elck man, poerter ofte poerters kint wesende ende tselve ambocht willende leeren, die sal een jaer leeren ende ter banck staen, mits gevende den ambochte thien scellingen groten. Ende waert saicke, dat hy binnen Reymerswale negheenen meester gecrygen en can, soe sal hy den gezworenen ende tgemeyn ambocht doen vergaderen, begerende eenen meester; ende indyen hy alsdan negheenen gecrygen en can, soe sal hy

buyten in eene vrye stede leeren; ende tenden dien jaere bynnen commende, sal hy desen ambochte geven thien scellingen groten, ende daermede vry zijn intselve ambocht; mits overbringende goet betoech auctentijck van der stede oft van den ambochte, daer hy tselve ambacht geleert heeft. Ende dieghene, diet binnen der stede geleert hebben, sullen huerlieder leerjaer kennelic maken mit drie wettege mannen van desen ambachte; ende dan sullen zy vry sijn, mits opleggende des voerscreven is.

3. Item wes vleyschouwers kinderen binnen Reymerzwale dit ambocht leeren willen, die sullen een jaer leeren, als voerscreven is, ende dan hemselven vryen, mits desen ambachte eens gevende vijff scellingen groten.

4. Item elck man oft wijf, vleysch vercopende anders dan hy jegens gevrijdde vleyschouwers gecocht heeft, ende selver in dit ambocht niet vry en is, sal telcker reyse, als hy dat doet, daermede verbueren thien groten.

5. Item de vleyschhouwers sullen deelen an coyenvleysch mit hem vieren min ende niet meer, ten ware in eenen osse, die gecost hadde twaelf Rinsculdenen oft daerboven mit gereeden gelde; die sullen zy onder malcanderen deelen, alsoe sy hem meynen best te slytenne, te wetenne van Paesschen tot Pincxteren toe ende van Kersmisse tot Vastelavont toe; ende daerna sal men slaen nairt inhout van desen brieve.

6. Item negheen vleyschouwere en sal van half Meye tot half Oucxste toe versch vleysch langer houden dan drie malen, op de boete van vijf groten, te verbueren alsoe dicwils als hy dat dede.

7. Item niemant en sal langer rammen snyden dan tusschen Sinte Mertens dach in den winter en Sint Jacops dach in den somer, op de boete van vijf groten; ende dat vleysch sal men vercoopen voer tvleyschuys.

8. Item niemant en sal styerenvleysch slaen anders dan tusschen Sinte Baven dach ende den iersten Meydach, opteselve boete, alsoe dicwils als gebuert; ende dat vleysch sal men vercoopen buyten den vleyschuyse.

9. Item niemant en sal eenwinters slaen omme wederomme te vercoepenne, op de boete van een pondt zwarten, alsoe dicwils alst gebuerde; welverstaende dat men alle beesten hout voer eenwinters, die gheen twee breede tanden uuytgecommen zijn.

10. Item wye vleysch vercochte, dat ongave ware, binnen den vleyshuyse oft binnen sijns selfs huyse dan openbaer voer

tvleyschuys op die gemeen straete, die sal verbueren telcker reyse XX groten.

11. Item niemant en sal ojenvleysch ter banck slaen, dat beloepen is, van Sinte Nyclays dage tot Vastelavont toe, op de boete van XX groten; ende dat sal men vercoepen voer dat vleyschhuys als ongave goet.

12. Item niemant en sal ojen opensnyden van Sinte Nicholays dach tot Vastelavont toe, hy en salder den moet in laten hangen sonder uuytsnyden, ende alsoe in der hallen bringende, tot deken ende gezworenen ende knape dat gesien hebben, eer sy ter banck slaen mogen, op de boete van XX groten; ende die contrarie daerof dede, soe sal men daerboven dat vleysch vercoopen voer tvleyschuys als voer ongave goet.

13. Item niemant en sal ojenvleysch slaen int vleyschuys, die gelamt heeft, tensy dattet lam eerstwerf afgevangen is, ende die oje gelde gemaect een maent, ten ware int uuytgaene van den Oenst; ende alsdan sal men slaen, alsoet castuymelic is; anders sal ment vercoopen voer tvleyschuys als ongave goet, op de boete voirnoemt.

14. Item waert saicke, datter eenich geruchte van ongancehede onder die beesten overquame, als van pocken oft anders, soe sal die deken mitten gezworen bodt doen, dat niemant diergelijcke beesten dooden en sal, hy en sal se eerstwerf doen bezien, alsoot voerscreven is; ende elck, daerinne overhoerich wesende, sal verbueren een pondt zwarten, mits latende een maent sijn ambacht; ende dat vleysch sal men vercoopen als ongave vleysch.

15. Item niemant en sal vleysch vercoopen, dat by den ambachsknape becalingiert is, tensy by vonnisse van gezworenen, op de boete van thien scellingen zwarten.

16. Item wye jegens des ambochsknape eedt zeyde, die sal verbueren, telcker reyse als hy(t) doet, vijff groten.

17. Item soe wye eenich gelupt vercken opsnede omme in de halle te vercoepenne, eer dat by gezworenen bezien wair, die sal verbueren, telcker reyse als hyt doet, vijf groten.

18. Item soe wes vleyschouwer, ontboden zijnde by den ambachsknape om profijt des ambachs uuyt bevele van den deken ende gezworenen, en dan nyet en quame, die sal verbueren vijf groten, alsoe dicwils als hyt doet, hem en lette saicke oft sin, die hy betoegen mochte.

19. Item wye gezworenen wederzeyt in gebanre vierscaren,

die verbuert een pondt zwarten, ende buyten gebanre vierscaren een half pondt zwarten, alsoe dicwils alst gebuert.

20. Item niemant, binnen Reymerzwale wonachtich zijnde, en sal pennewaerde vleysch coopen buyten der stede van Reymerzwale, op de boete van een pondt zwarten, alsoe dicwils als hyt dede; ende deselve boete sal die deken mitten gezworenen mogen inwinnen ende berechten.

21. Item niemant en sal na deser tijt meer halffstallen becavelen opte verbuernisse van sijn ambacht.

22. Item elck vleyschouwer sal zijn stal becavelen sDonderdaechs voer Sinte Baven dach op de boete van een pondt zwarten; ende wes costen die optenselven caveldach gedaen worden, die sullen die gemeene banckavels gemeenlic gelden, terstont als die by den deken ende gezworenen gerekent sijn, op de boete van vijff groten, ende niettemin die costen gelden, of sy sullen den deken sijn gemoede hebben.

23. Item negheen twee gebroederen en sullen binnen Reymerzwale int vleyschuys stallen becavelen na desen tijt.

24. Item niemant en sal vleysch vercoepen op vleyschdagen tusschen die malen dan int vleyschuys, op de boete van vijff groten.

25. Item niemant, onder die keure van desen ambachte zijnde, en sal spreken op dekens ende gezworenen binnen oft buyten Reymerzwale om saicken, die sy doen oft gedaen hebben tot prouffyte ende oerboer van desen gemeen ambachte, op de boete van een pondt zwarten ende op een maent dervende sijn ambacht.

26. Item wes deken ende gezworenen overeendragen om profijt van desen ambachte, dat sullen die andere al volgen; mer des sullen dieselve deken ende gezworenen dat den bailiu, borgmeesters ende scepenen te kennen geven, wat de saicke is. Ende waert saicke, dat daer yemant jegens dede, dat waer op de boete van een pondt zwarten en op een maent sijn ambacht, alsoe verre als hem geconsenteert wart van den voerscreven bailiu, borgmeesteren ende scepenen.

27. Item als een van den gezworen zieck oft absent is, soe sal die deken eenen van de ouden gezworenen bevelen op synen eedt mede te vonnisse te gane ende recht te doene.

28. Item wye in dat ambacht dlngen wille, die sal dat doen met eenen pande van eenen groeten.

29. Item wye gezworen vonnisse wederiepe oft daervan appelleerde, die salt doen binnen achte dagen ende den bailiu,

bourgmeesters ende scepenen te kennen geven, op de boete van een pondt zwarten. Ende oft bevonden wart, dat hy tonrechte tvonnisse van gezworenen wederoupen oft daervan qualic geappelleert heeft, soe sal hy elck van den gezworenen beteren voer haer lachter een pondt zwarten.

30. Item niemant en sal binnen Reymerzwale vogelen, gansen, hoenderen noch conynen vercoepen, sy en sullen ierst bezien wesen by den ambachsknape oft by denghenen, dies last hebbende, op de boete van vijf groete, telcker reyse als zyt doen, ten ware gebraden, dewelcke staen sullen, eer men se braet, een uuyre openbaerlic buyten op de veinsteren, op de boete voerscreven.

31. Item wye voegelen, gansen, hoenderen oft conynen binnen Reymerzwale gemeenlic voer tvleyschuys vercoept, uuytgesteken die vrye wekemarct, ende int voerscreven ambocht niet vry en is, die sal den ambachte sjaers geven tot reparacie van der capellen ses groten.

32. Item elck vleyschouwer sal zijn stallegelt getrouwelic betalen den borgmeesteren van der stede wegen tot Sinte Martens dage in den winter; oft by gebreke van dyen soe sullen deselve bourgmeesters hemluyden by den heere daeromme doen ghyselen oft huerlieder ambacht doen verbieden, ter tijt toe dat sy voldaen sullen hebben, op de boete van een pondt zwarten, te verbuerne soe dicwils als sy bevonden worden haer ambacht daerboven doende.

33. Item niemant en (sal) in dit voerscreven ambacht gevrijt werden, hy en sal hebben sijn jaren ende zijn dagen.

34. Item men sal tvleyschuys opdoen en mael houden, als die clocke drie slaet na noene, ende tsavens weder toesluyten, alst den uutseggers tijt duncke, op de boete van vijf groten; ende dat sal men winnen opten slotenare. Ende alst achter ende voren gesloten is, soe sal elck van der banck gaen, op de boete van twee groten; ende verliest yemant eenich vleysch, nadattet tvleyschuys achter ende voren gesloten is, dat sal die slotenare betalen. Des en sal niemant vleysch vercoopen tusschen die malen dan de voerscreven slotenare oft by consente van hem, op de boete van vijff groten.

35. Item niemant en sal vleysch in de halle bringen, hetten sal eenen nacht out geslegen wesen, op de boete van vijff groten, ten ware by consente van deken ende gezworenen.

36. Item wes cost gedaen wort op Sinte Anthonis dach ende op zijnen avent binnen der kercken oft daerbuyten ter eeren van

Sinte Anthonis, ende des Meydaechs ter eeren van Onser Liever Vrouwen, dyen cost sullen zy gemeenlic gelden, die int voerscreven ambacht sijn. Des sullen zy op Sinte Anthonis' dach gemeenlic vergaderen ende gemeenen cost houden.

37. Item wes van huyden, vellen oft van vleysch roevende is, dat sal die deken mitten gezworenen berechten tot twintich scellingen groten toe. Des sullen die vleeshouwers tselve recht hebben aen alle dieghene, die vleysch jegens hunluyden coepen totter voerscreven sommen toe ende daer beneden, ende panden die scult met haren rechte in an haerluyder goeden.

38. Item niemant en sal tSondaechs noch op vigiliëndagen eenege beesten dooden, op de boete van vijff groten, te verbuerene alsoe dicwils alst hy dede.

39. Item niemant en sal veynsteren oft doeren open oft gesloten houden in de halle, daer yemant by gehindert is, op de boete van twee groten.

40. Item niemant en sal den anderen dreegelijcke woerden geven in de halle noch in niemants huys, daer deken ende gezworenen vergadert zijn, op de boete van thien groten.

41. Item elck sal zijnen banck des Saterdaechs voert setten, daert behoert, op de boete van eenen groten.

42. Item niemant en sal met fortsen des anders banck wechsetten, op de boete van ses groten, alsoe dicwils alst gebuerde, dat hyt dede.

43. Item niemant en sal zijn eygen noch des anders vleysch onwaerdelic van der banck werpen, op de boete van vijff grooten.

44. Item nyemant en sal des anders vleysch vercoopen dan op sijn selfs banck, op de boete voerscreven.

45. Item nyemant en sal des anders vleysch laken, noch nyemant, binnen den vleyschuyse staende, en sal eenich volck van des anders banck roepen, op de boete van thien groten.

46. Item wye, in dit voerscreven ambacht zijnde, eenege loftochte dede voer deken ende gezworenen op de verbuernisse van zijnen ambachte, die sal dat sculdich wesen te onderhoudenne ende zijn ambacht naer die tijt niet doen, voerdat hy die loeftochte voldaen heeft, op de boete van een pondt zwarten ende een maent sijn ambacht.

47. Item nyemant en sal voertan meer ketelen voer zijn duere setten meer dan opten Meydach, opten Kermissedach ende op de vier thoendagen in de Bamissemerct, op de boete van een half pondt zwarten.

48. Item waer onse vleyschouwers vry sijn in steden oft in dorpen, die sullen hier vry sijn.

49. Item wye in de weke den slotel van der halle gehadt heeft, die sallen altoes des Donderdaechsavents wedergeven denghenen, dient behoert, op de boete van twee groten, omme die halle te sluytenne ende op te doene, alst behoert.

50. Item elcx vleyschouwers wijf ende knape, ter banck staende ende vleysch vercoepende, ende misgrypich viele jegens eenege poyenten, in desen brief begrepen, dat sullen sy boeten naer inhout des briefs, in der manieren oft die meester van der banck selver gedaen hadde.

51. Item nyemant en sal ter banck staen ende vleysch vercoepen, hy en sal zijn meester of eens meesters knape, in sijn meesters ate ende dranck zijnde. Des soe sal dat vleysch synen meester toebehoeren, ende die knape poerter zijnde, behoudelic dat altijt de broeken, by hemluyden geperpetreert contrarie desen brieve, geboedt sullen werden by denghenen, die se misbruyken sal.

52. Item niemant en sal voertan dat vleyschuys toesluyten in tyde van twiste, die aldaer gebueren, op peynen van allen de boeten, dyer verbuert werden jegens den heere ende der stede, selve te vergeldene ende op voert arbitralic gecorrigeert te werdene van den heere ende gerechte naer gelegentheyt der saicken.

53. Item soe sullen die bailiu, borgmeesters ende scepenen elck sjaers, ten tyde als sy andere ambachten vernieuwen, in dit ambacht stellen eenen deken, eenen goetknape, buyten desen ambachte in de wet wesende, ende twee gezworenen om tselve ambacht te regierene naer tinhout van desen brieve, welcke deken, goetknape ende gezworenen sullen inwinnen alle voerscreven boeten, mits tenden den jaere daeraf goede rekeninge ende bewijs doende denghenen, diet behoert, by hueren eeden. Alle welcke boeten als voer dat een derden deel gaen sullen tot behouf van der kercken in Reymerzwale, dat ander derden deel tot behouf van den bailiu, bourgmeesters ende scepenen, ende voert dat derde derden deel tot behouf van den deken, goetknape ende gezworen van desen ambachte.

54. Item wes costen in dit ambacht gedaen werden by den deken ende gezworenen ter eeren ende profijt van denselven ambachte, tsy binnen der kercken oft daerbuyten, daeraf sal elck sijn andeel gelden binnen XIIII dagen, nadat sy gerekent ende gesmaldeelt sullen wesen, oft die deken sal se mogen

anderhalf scatte inpanden mit rechte. Ende waert, dat hy niet goets genoch en vonde, soe sal hy denghenen, die gebreckelic sijn, by den heere daervoren mogen doen ghyselen, daert hem gelieft; ende in den ghysel te blyvenne, totdat sy alle betaelt sullen hebben; ende sullen daerenboven ontvrijt wesen van denselven ambachte, totdat sy betaelt sullen hebben.

55. Alle dewelcke voirscreven poynten ende articulen geduyeren sullen ter belieften van bailiu, borgmeesters ende scepenen ende thuerlieder interpretacie, modificacie ende verclaersinge.

Des toerconde den segel van saicken derselver stede hieronder angehangen.

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vijfhondert ende twee sesse ende twintich dagen in Januario.

Jo. Jan Jacobsz.

Door B. is boven en naast desen brief het volgende akkoord geschreven:

Accoert, gemaect tusschen den tappers ende vleeschouwers.

Ten versoucke van den deken ende gesworens van den vleeschouwers is by menheeren van der wet geordineert den tappers van den verleden jare LXIX te betalen ende te voldoen volgende voergaende ordinantie, gelijckelijc met den vleeschouwers, die kerckelijcke costen, alsnu geschoten ende gedaen volgende die rekeninge, daervan gedaen ende noch te doen, mits dat sy voertaen uyt den ambachte ontslegen sullen sijn, onder conditiën dat igelijc wijntapper telcken Meydage tot reparatie van der capelle betalen sal negen schellingen ende den biertappers igelijc ses schellingen, welverstaende dat eerst Mey LXXI hedt eerste termijn verschynen sal. Ende soe wanneer sy hedt beelde van miraeckel ommedragen, sullen alsdan gehouden sijn dobbel te betalen, mits oick dat den tappers allen ommegancdagen sullen gehouden sijn met den vleeschouwers te gaen offeren, uytgesteecken alleene dengenen, die in de Vastelavondtmarct ende achte dagen daernaer maer niet langer, te rekenen van den eersten Saterdach in de Vasten tot des Saterdaechs daeraen beyde incluys, bier ofte wijn tappen sullen, dewelcke in de voerschreven lasten niet [1]*. gehouden*

1) Het HS. herhaalt dit woord.

sullen sijn. Ende om voerts order te stellen ende te weten, wie datter getapt sal hebben, sullen den vleeschouwers recours aen den ontfanger ofte conterbouchouwer mogen hebben, dien haer gehouden sullen sijn te kennen te geven, wie wijn ofte bier als tappers veraccijst ende opgedaen hebben. Beroerende het slaen van den verckens, sal igelijc coepman van igelijc vercken, twelc hy slaet, gehouden sijn te betalen III grooten ende hedt jaer, als men hedt beelt ommedraecht, dobbel.

Actum in vollen wette desen vierden Aprilis auno 1570.

F. van Campen.

III. Copie van den brieve van de rethorijcken.

Wy bailiu, borgmeesters ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen denghenen, die desen jegenwoerdegen brieff sullen zien oft hoeren lesen, dat wy mit goeden voersiene, wille ende overeendragen geconsenteert hebben ende consenteren den gemeenen gesellen van der rethorijcke binnen Reymerzwale, van der Gentylen genaempt, die wy daer yerst toe geordineert ende gestelt hebben, ende den deken mit den gezworen voert bevel gegeven hebben om meer gesellen tonfangene, die tgilde begerende zijn, een willecoere ende ordinancie, waermede dat sy haer rethorijcke houden ende hantieren sullen, ende dat in alder vormen ende manieren, als hierna bescreven staet.

1. In den iersten soe wye in dit voerscreven gilde comen wille, die sal hem selven presenteren den deken ende gezworenen ende begeren ontfangen te syne; ende dan soe sal die deken den ambachsknape bevel geven op synen eedt den gemeenen gesellen te sprekene ende elcken bysonderlinge, oft hem belieft, dat men alsulcken persoen ontfanct. Ende dat aengebracht wesende van den gildeknape op synen eedt, datter niemant jegens en zy, soe sal die deken dyen persoen ontfangen in presencie van zynen gezworennen, alsoe verre als hy nut ende profytelijck is totten gilde, met condicien dat hy leggen sal onder den deken voer incomstgelt zestien groten ende den gildeknape eenen groten, oft hebben des dekens gemoe(t) daeroff; welcke zestien groten liggen sullen in ostagen van al sulcken costen, als binnen den tyde, dat die deken zijn rekeninge doet van die costen, die by den gemeenen gesellen gedaen sullen wesen tot profyte van den ghilde, op avontuere of die deken gebreck

machte hebben van zijn gildebroeders om zijn penningen te gecrigene van den costen, dyer gedaen souden wesen; ende in gebreke van dyen soe sal die deken sijn gebreck mogen halen aen die penningen, die onder hem geleyt sijn. Mer wair dat saicke, dat de costen meer bedroegen dan de zestien groten, die sal die deken inpanden mit rechte, alsoot recht is, van die personen, daer tgebreck an ware, ende absolveren hemluyden geheel van den gilde. Ende bleven daer eenige penningen over, daer en souden sy geen bate af hebben, maer souden den gemeen gilde te baten comen. Ende waert saicke, dat eenich gildebroeder aflivich worde binnen den tyde, dat hy int gilde ware, soe sal hy den gilde besetten sijn paloere; ende daervoren soe sullen de gemeen gesellen hem sculdich wesen ter eerden te dragene een yegelijc mit sijnre paluere. Ende des anderen daechs daerna soe sal die deken, alsdan wesende, gehouden wesen een memorie te doene van eender singender missen van reqem van die penningen, die onder hem liggen; ende in die memorie soe sal elck gildebroeder gehouden wesen te comen offeren ende hoeren de misse mit zijn paloere, op de boete van twee groten Vlaems, ende dat alsoe verre, als hem die wete gedaen is van den gildeknape, hem en lette saicke oft sin, die hy bethoenen mochte. Ende wat penningen van incomste, die den deken ontfanct, die sal hy sculdich wesen den nieuwen deken, als hy gemaect is, over te leveren ende rekeninge daeraf doen. Ende soe wye daer weder uuytgaen wilde, die sal den ghilde geven twintich groten ende sijn paloere.

2. Item soe wat die deken mit den gezworen overeendragen ende ordineren tot profyte van den gilde voerscreven, dat sullen alle de gildebroeders volgen ende consentereren. Ende waert dat saicke, dat daer yemant van den gildebroeders voerscreven jegens zeyde ende niet volgen en wilde, die sal verbueren vijff groten tot drie werven toe; ende dat sal die deken mitten gezworenen inpanden, soe wanneer dattet geviele.

3. Item soe wanneer dat eenege luyden van buyten binnen Reymerzwale comen spelen battementen oft wagespelen in die eere van de stede ende den gilde voerscreven, wes costen dan gedaen worden by den deken ende gezworenen eerbaerlic, dat sullen sy al gemeenlic gelden, die in dat voerscreven gilde sijn.

4. Item men sal alle jaere houden de gildefeeste by deken ende gezworenen mitten gemeenen gesellen op Onser Lieve

Vrouwen dach Assumpcio; ende wes costen op dyen dach gedaen worden, die sullen sy alle broederlijck gelden.

5. Item van allen ontfange ende uuytgeven, wes by den deken ontfangen ende uuytgegeven is, daer sal hy af sculdich wesen rekeninge te doene twee werven sjaers, te wetene: terstont als daer eenen nieuwen deken gemaect is, ende op Onser Liever Vrouwen dach Assumptio of des anderen daechs daerna. Ende wes costen dan gerekent worden op die gemeen gezellen by deken ende gezworen, ende die rekeninge gesloten zijnde, soe sullen zy sculdich zijn te betalene, eer die een rekeninge die ander genaect, oft hebben den deken zijn gemoede, op die verbuernisse van den gilde als boven.

6. Item soe sal een yegelijc gildebroeder een paloer doen maken van eenen tabbaert oft tghent, dat by den deken ende gezworen geordineert wort, mitter duusen van der Gentyle, telcken drie jaeren ten minsten, ten ware, oft eer by deken ende gezworenen geordineert worde; ende dat een yegelijck op sijn selfs cost, alsoe costelic als hy wille, ende dat op die boete van een pondt zwarten.

7. Item soe wes priesters oft wethouders in dit voerscreven gilde waren, daer sullen deken ende gezworen mede mogen dispenseren van zekeren poynten, dyer in staen, als van der paloeren te dragen ende van te spelen.

8. Item soe en sal men die gildebroeders haer paloere mit geenderhande rechte voer eenich scult mogen afwinnen, ten ware, of sy dat laken noch sculdich waren of den bourduerwercker.

9. Item soe en sal niemant mit zijnre paloeren in stoven noch in bordeelen gaen noch in tavernen tot eenegen dobbelspelen oft droncken drincken noch geenderhande spel spelen, ten ware caetsen, balslaen oft schieten; ende byalsoeverde als men dat bevondt oft goet doen mochte, die soude verboeren zijn paloere.

10. Item soe en sal nyemant in velde oft wege wesen van den gildebroeders mit sijnre paloeren, daer eenege dootslagen geschyen, op die verbuernisse van zijn paloere ende op die correctie als boven.

11. Item soe en sal nyemant van den gildebroeders haer palueren in de lombarden dragen op die verbuernisse van der paloere ende op die correctie als voren.

12. Item des Meydaechs, als men Onse Lieve Vrouwe ommedragen sal, soe sal die deken ende gezworen die gemeen gesellen doen ontbieden mitten gildeknape mit hem te gaen offeren,

gelijck anderen ambochten doen, elck mit zijnder paluere, op de boete van twee groten, hem en lette saicke oft zin, die hy bethoenen mochte.

13. Item soe sullen die deken ende gezworenen mitten gemeenen gesellen ordineren ende stellen een colve om alle Sondage te vergaderen op huer camere; ende die colve sullen houden twee gesellen tsamen, mit condiciën dat sy geven sullen den gemeenen gesellen, die daer comen, te verdrincken elcx drie groten; ende daertoe sullen die gesellen voert verdrincken, die daer present sijn, alsoe vele alst hem belieft. Mer die colfhouwers sullen gehouden wesen selve daer te comen van haer colve te houdene, op de boete van twee groten ende niettemin gehouden wesen in de drie groten te gevene, hem en lette saicke oft zin, die hy bethoenen mochte; des sal die gildeknape hemluyden te voren zeggen, wanneert haer geboerte is.

14. Item als die gemeen gesellen vergadert sijn op die camere oft andersins, soe en sal niemant van de gildebroeders eenege andere personen, die int gilde nyet en sijn, onder die gesellen bringen, tensy by consente van den gesellen, dyer vergadert sijn, op de boete van twee groten. Desgelijcx en sullen die gildebroeders, als sy tsamen vergadert zijn, geenderhande spel spelen, op de boete van vijff groten.

15. Item soe wat gildebroeder, die van den deken mitten gezworen geordineert wert tot eenege personaege te spelen, tsy in batementen oft in staende spelen, ende hy die niet spelen en woude, mer woude spelen personage, die hem beliefde, tsy oft hy daer wel oft qualic toe diende, die soude verbueren een pondt zwarten, alsoe dicwil als hy dat weygerde.

16. Item soe en sullen gheen gildebroeders geenrehande wagespelen spelen, daer sy den gilde eenegen oncost of souden willen rekenen, tensy dat de personagiën geordineert ende uuytgegeven sijn van den dekenen ende gezworenen, op die boete van vijff groten.

17. Item soe sullen de bailiu, borgmeesters ende scepenen alle jaere in dit voerscreven gilde deken ende gezworenen maken, gelijc als men in anderen ambachten doet, ende eenen gildeknape desgelijcx.

18. Item soe wes woerden of gescillen dat geschien oft gevallen mochten tusschen den gesellen van der rethorijcken op haer camere oft anderssins, daer sy vergadert sijn, dat sal die deken mitten gezworen berechten mogen, uuytgesteken dyefte

te tydene of andere oneerbaer woerden of fayten yemant an te zeggen, daer men na der stede recht van Reymerzwale sculdich is beteringe af te doene.

19. Item soe wye van den deken by den gildeknape ontboden worde om profijt des gilden voerscreven, ende daer niet en quame, die sal verbueren twee groten, hem en lette saicke of sin, die hy bethoenen mochte.

20. Item soe wat batementen oft staende spelen, die by den deken ende gezworen gespeelt sullen worden, wes costen daer gevallen, die sullen sy alle broederlijc gelden, die in dit voerscreven gilde zijn.

21. Item waert dat saicke, dat yemant van den gildebroeders eenege personagen aennaeme te spelen, het waer staende spel oft batement, en op dyen dach, dat men spelen soude, niet spelen en wilde, die sal verbueren int staende spil drie pondt zwarten ende int wagespil oft batement een pondt zwarten.

22. Item soe wanneer eenich spil, tsy staende spil oft batement, uuytgegeven wordt by deken ende gezworenen, ende dieghene, die daertoe genomen zijn te spelene, by den gildeknape uuyt bevele van den deken gedaen is een kennelijcke wete omme te commen teender zekerder uren ter plaetsen, daer die knape seggen sal, om aldaer dat spil of batement te proeven, dieghene, die daerin overhoerich ende verzuuimelic ware, sal verbueren, alsoe dicwil als hy daertoe vermaent wordt, in tstaende spel vijff groten ende int batement twee groten, hem en lette saicke oft sin, die hy bethoenen mochte.

23. Item soe sal men in dit voerscreven gilde dingen mit eenen pande van eenen groten.

24. Item soe wye gezworen wederzeyt in gebannender vierscharen, die sal verbueren vijff groten, ende buyten gebannen vierscaren drie groten.

25. Item soe wes boeten dat in der voerscreven gilde verbuert worden, die sal die deken mit den gezworen inwinnen; ende daeraf sal die heere hebben een vierendeel, die stede een vierendeel, die deken ende gezworen een vierendeel ende een vierendeel in de bus.

26. Ende of in desen voerscreven poynten, willecoeren ende ordinancie namaels eenige duysternisse oft geschil gebuerde, dat houden wy bailiu, borgmeesters ende scepenen tot onsen verclaren, ende sal gedueren tot onsen wederzeggen.

In oerconden der waerheyt soe hebben wy bailiu, borg-

meesters ende scepenen voerscreven der voerscreven stede van Reymerswale zegel ten saicken hieronder angehangen.

Gegeven int jaer ons Heeren duysent vierhondert ende driëntachtich den negensten dach in Januario.

Jo. Jan Jacopsz.

IV. Copie van den drapeniers ambachsbrieve.

Wy Boudewijn van Reymerzwale, Willem van Reymerzwale, Wolfart van Reymerzwale, ridderen, heeren van Nieustryen, Reynger Willemans zoon, rentmeester van Bewester Scelt ende van Beoester Scelt in Zeelandt, Willem Hollander van Reymerzwale, Gelis van Reymerzwale, Boudijn van Reymerzwale ende Claeys van Reymerzwale, knapen, maken condt allen luyden, dat wy by raede van ons ende des ambachs van Reymerzwale hebben gemaect ende overeengedragen van ons liefs heeren sgraven wegen van Hollandt ende van onsen wegen ende om gemenen oerboir ende profijt der drapernie van Reymerzwale voerscreven eene ordinancie van den wollewevers te Reymerzwale, in sulcker manieren als hierna gescreven staet.

1. In den iersten soe wanneer die deken des ambachs oft syne stedehouwer die stede van der halle hueyrt, daer die goede luden van desen ambachte in staen, ende wye dan niet en gave alsoe vele, alst beliepe, eer hy uuyter stede voure, sal verbueren dubbel hallegelt ende vijf groten, in wat steden het ware.

2. Item wat persone die varen wilde tot eeniger jaermerct, sal laten weten acht dagen voer de marct den hallemeesters, hoevele lakens hy daer bringen sal om sijn stal daerop te huyeren; ende wye des nyet en zeyde noch en liete weten, sal bliven mit synen laken buyten der halle, hetten ware, dat den hallemeesters goet dochte. Ende wye oeck niet en brochte alsoe vele, als hy liete weten, sal gheven half hallegelt van des hy ter hallen nyet en brochte.

3. Item en sal nyemant geen laken ter hallen bringen, sy en sullen binnen Reymerzwale gemaect sijn, op eene boete van eenen ponde; ende wye syne laken toghede, hetten ware by consente den hallemeesters, verbuerde vijff groten, ende men dat beproeffven conde mit eenen wittachtegen knape oft mit tween, alsoe dicke als hyt dede.

4. Item soe wat persone van desen voerscreven ambachte quame vore sanders stal, alse coman ware in die hallen, die

verbuerde vijff groten, alsoe dicke als hyt dede, hetten ware om oirboir ende profijt desgheens, die de laken te coepe hadde.

5. Item soe wie eenen coman riepe oft wevede van sanders stalle, verboerde de hoechste boete, ende ment beproeven conde mit eenen wittachtegen knape oft mit tween.

6. Item sal die deken mitten gezworenen van desen ambachte kiesen alle jare opten Meydach hallemeesters twee, ende hem lonen jaerlijcx by den deken en den gezworenen voirnoemt.

7. Item sullen die hallemeesters den geselscape van desen ambachte voirnoemt bestemmen mit trouwen by haren ede tot haren profijt; ende wye hem hierboven eenich onstelende woerde gave oft jegens hem dede, alse sy om profijt des ambachs waren, die verbuerde die hoechste boete, alsoe dicke alse hyt dede, ende ment can beproeven mit eenen wittachtegen knape.

8. Item soe wat persone, die bedruct worde van eenigen ontamelijcken saiken, dat der halle tiegen ginghe, sal buyten der halle staen ter tijt toe, des hy dat gebetert hevet den gemeenen ambachte.

9. Item soe wye ter cavelinge niet en ware oft dyen hyt bevale in sijn stede te wesen, die en soude geen laken ter hallen bringen, het en ware by consente ende goeduncken der hallemeesters, op eene boete van eenen ponde.

10. Item soe wanneer die deken mit den gezworen tambacht te hope hebben wilde om oirboer des ambachs enter heren, ende dan nyet en quame, alse die clocke derde werven luydde, ende tiegenwoirdich daer nyet en ware, verbuerde twee scellingen, also dicke als hyt dede, ende hy thuys ware, ende by den ambachte te bliven, des hem die deken mitten gezworen verlof gave.

11. Voert soe en sal nyemant van binnen Reymerzwale eenege laken blauwen, men sal se nazieden, op eene boete van eenen ponde, alsoe dicke alse hyt doet.

12. Item en sal nyemant gheen camplauwe maken, op eene boete van eenen ponde ende oock syne laken te snyden ane de rame, ane driën stucken van boven tote beneden.

13. Item soe wat laken die gebast zijn, anders dan moreyde, in Reymerzwale, verbuerde een pondt ende syne laken te snyden ane driën stucken ane die rame.

14. Item soe wat verwer, die een laken misverwet, dat boven een pondt grooten waert is, verboert twee scellingen, alsoe dicke alse hyt dede; ende wat beneden een pondt grooten

waert is ende misverwet wordt, verboert XII groten diergelijcke; ende dat te proeven by den gezworen van desen ambachte.

15. Item soe wat laken qualicke gevollet is, sal men weder vervollen, soedatter de coman by bewaert is, ende op vollers arbeyt.

16. Item en sal men geen laken marbelen, hetten ware, dat se in de wolle geblauwet ware, op de boete van eenen ponde ende oeck syne laken ane driën stucken te snyden aen de rame.

17. Item en sal men oeck geen moreyde laken maken in Reymerzwale, hetten zy, dat deen uuyt den anderen getogen is, op eene boete van eenen ponde ende syne laken te snyden ane driën stucken.

18. Item soe wat drapennier oeck syne laken qualicke gevollet ware, salt wederbringen ter rame, op eene boete van eenen ponde.

19. Item en sal nyemant geen sangwijn maken, hetten ware, dat de wolle voren geblauwet ware, opte hoechste boete.

20. Ende voert alle ander boeten, die hierin voirnoemt sijn in desen brieve oft navolgen sullen, te gane daer ander boeten gaen, die in dit voirnoemde ambocht verschenen sijn vortijts.

21. Item wat wollen van buyten comt, ende men binnen camt, sal men binnen weven, up eene boete van vijf scellingen.

22. Item wye syne laken qualicken genopt sijn, die sal se doen verbeteren ende bringen se weder ter rame, op eene boete van eenen ponde.

23. Item soe wye poerter in Reymerzwale is ende laken buten raemt, verbuert een pondt, alsoe dicke als hyt dede, ende ment beproeven can mit eenen wittachtegen knape.

24. Item soe wat poerter, die twee getouwen hevet, ende hy se yemant leent, verbuert vijff scellingen, alsoe dicke als hyt dede.

25. Item soe wat laken die op die rame comt, sal men wel strijcken op die rame, eer men se bezegelt.

26. Item soe wye sine gewichte te groet is of weget te groot, verbuert een pondt, ende ment beproeven can by eenen wittachtegen knape.

27. Item en sal nyemant geen nopstrigge noch scroystrigge huyeren, anders dan opt kerchof, op eene boete van II scellingen, alsoe dicke alse hyt doet.

28. Item soe wye ongelijcke slaet in een laken, die saelt

afteekenen mit eenre ongelijcker pypen, op eene boete van eenen ponde ende opten zegel.

29. Item soe wat persone, die ter hallen wesen wilde van Reymerzwale, in wat steden het sy, die en sal tot geenre stede [1]) staen, hy noch sijn bode, uuytgesteken sMaendaechs of Dincxendaechs in die jaermert tAntwerpen, op eene boete van eenen ponde ende een jaer de halle te scuwen.

30. Ende alle voerscreven saicken sullen wesen up verbeteren van ons ende dueren tot onsen wederzeggen.

31. Voert soe wye na de clocke wevet, al wair die roede van den bome, verbuert twee scellingen, alsoe dicke als hyt dede.

In kennesse der waerheyt soe hebben wy desen brief bezegelt mit onsen zeglen uuythangende.

Gegheven, alle voirscreven saicken sonder argelist, int jaer ons Heeren MCCC drie ende tsestich.

Jo. Jan Jacopsz.

V. Copie van den panluyden ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, die nu zijn ende namaels wesen sullen, dat wy by eendrachtegen gevolge verleent, gegonnen ende gegeven hebben, verleenen, gonnen ende geven mit desen jegenwoerdigen brieve van der voerscreven stede wegen der gemeender keetneringe binnen Reymerzwale een ambacht om jaerlijcx Gode ende Maria, Zijne gebenedyde moeder, Meydage in de processie mede te dienen ende desgelijcx omme mynen genadigen heer den Roomschen coninck ende hartoge Philips, zynen zone, eertshertogen van Oestenrijck ende van Bourgongnen, grave van Hollandt ende Zeellant etc., ende der goeder stede van Reymerzwale mede te eeren, ende dat in alder vormen ende manieren [2]) als hierna volget.

1. In den iersten hebben wy hinlieden gegeven ende verleent, dat nyemant binnen Reymerzwale, geboren poerter wesende, deselve keetneringe doen en sal oft deel daeran hebben en [3]) sal off mit yemande inleggen, hy en sal voren ende eer ontfangen wesen in deselve neringe by deken ende gezworen, eer

---

1) Het HS. heeft: „snede".
2) R.: „manieren ende formen".
3) Dit woord ontbreekt in R.

hy dieselve neringe beginnen sal te doene, ende daertoe gheven derselver neringe ses ponden zwarten ter reparaciën ende onderhoudenisse van des neringe capelle ende daerenboven opten outaer twee ponden wassch, ende den deken ende gezworenen van [1]) derselver neringe ter kennisse eenen stoep wijns ende den knape van der neringe twee groten. Ende waert, dat yemant deselve neringe dede, eer hy ontfangen ware in de voerscreven neringe, dat soude wesen op de boete van drie ponden zwarten, alsoe dicwils als men dat op hen gheproeven [2]) conde.

2. Item dat alle wittege knapelijcke kinderen van den vryen meester in de voerscreven neringe vry wesen zullen, mits gevende tot reparaciën van der capellen drie ponden zwarten ende opten outaer twee ponden wasch ende deken ende gezworenen eenen stoep wijns ende den knape ter kennisse twee groten Vlaems.

3. Item soe wie van buyten binnen Reymerzwale comt mitter wone ende dezelve neringe doen wil, die sal voeren ende eer poerter wesen, eer hy in de voerscreven neringe ontfangen sal worden, ende daertoe geven, als hy in de voerscreven neringe ontfangen is, ter reparaciën van der capellen twalf ponden zwarten ende opten outaer vier ponden was ende deken mitten gezworen twee stopen wijns ende den knape ter kennisse vier groten Vlaems.

4. Item waert saicke, dat yemant, in de voerscreven neringe wesende, daeruuyt gaen wilde binnen den jaere, dat sy Onser Liever Vrouwe [3]) ommedragen soude, die en sal in de voerscreven neringe niet wedercomen, tensy dat hy betaelde ende oplegge derselver neringe al soeveel costen, als die gemeen medebroeders van der neringe tot dyer causen gehadt hebben, mits gevende van incomsten, oft hy in deselve [4]) neringe nyet ontfangen geweest en hadde.

5. Item soe wes costen by den deken ende gezworenen van deser neringe ende van desselfs neringe [5]) wegen gedaen worden opten Meydach, op Sinte Lauris' dach ende anders, tsy binnen der kercken oft buyten, dat sullen sy alle gemeenlic gelden, die in de voerscreven neringe zijn, te wetene een yegelijcke keete haer advenant ende porcie, ende dat binnen alsoe nauwe ge-

---

1) Dit woord ontbreekt in R.
2) R.: „beproeven".
3) Het HS. voegt hier in: „inne", welk woord bij R. ontbreekt.
4) R.: „de voorseyde".
5) De vier laatste woorden ontbreken in R.

nachten, als gezworenen recht duncken sal, sonder daerjegens te doene of te zeggene, op de boeten van drie ponden zwarten, ende dat alsoe dicwils, als sy daerof van den knape gemaent [1]) ende versocht worden, welcke boete mitten principale die deken mitten gezworenen inpanden sal, alsoe dat recht is. Desgelijcx sullen zy gelden ende op deselve boete betalen alle costen ende lasten, die van desselfs neringe wegen by deken ende gezworenen gedaen sullen worden ter incomsten ende dienste van onsen genadichsten heere ofte vrouwe oft van der voerscreven [2]) stede wegen, ende tot eeren ende voerdernisse van der voerscreven neringe binnen der kercken ende anders gedaen sal [3]) worden.

6. Item soe wes gescillen die gevallen tusschen den coopere ende [4]) vercopere van eenegen turven, die binnen der havenen in scepen gelaen liggen, tsy van verlaen te wesene oft anders, dat [5]) sullen deken ende gezworenen van de neringe sculdich wesen te berechten. Desgelijcx sullen sy mede berechten, wes gescillen die gevallen van eenegen soute, tsy groef oft cleyne, daer binnen die stede die comanscepe off gedaen is geweest, bedragende tot een hondert souts toe ende daerbeneden.

7. Item oft yemants keete oft sout, in de voerscreven neringe wesende, van eenege sculden by den heeren van der stadt met geldinge, eygendomme ende scattinge offgewonnen worde, dat sullen deken ende gezworen mit eenen uuyt der wet, daertoe nemende, sculdich wesen te scatten.

8. Item soe sullen de bailiu, borgmeesteren ende scepenen in Reymerzwale alle jaere, ten tyde als sy alle andere ambachten vermaken, kiesen ende setten in de voerscreven [6]) neringe eenen deken ende drie gezworenen.

9. Item soe wye den gezworenen wederzeyde in gebanre vierscare, die sal daeran verbueren een pondt zwarten, ende buyten gebanre vierscaren thien scellinge zwarten, soe verre als ment op hinlieden betoeghen mochte mit drie wittige mannen uuyt derzelver neringe oft mit der neringe knape.

10. Item soe wes deken ende gezworen om profijt van der neringe sluyten ende overeendragen, dat sullen alle die van der

---

1) R.: „vermaent".
2) Dit woord ontbreekt in R.
3) R.: „sullen".
4) R.: „oft".
5) R.: „die".
6) R.: „voornoemder".

neringe volghen ende van waerden houden, sonder daerjegens te coemen [1]), op de boete van drie ponden zwarten.

11. Item soe sullen die deken ende gezworenen kiesen ende ordineren eenen knape.

12. Item soe wye by den knape ontboden worde om profijt der [2]) neringe by deken ende gezworenen te comene, ende daer niet en quaeme, niet hebbende eenege redelijcke ontscult, die hy thonen conde, die sal daermede verbueren vijff scellinge zwarten, alsoe [3]) dicwil als hy daeroff in gebreke is.

13. Item soe wye by den knape ontboden worde om mitter gemeender neringe te gane offeren tot een priesters eerste misse oft ter begravenisse ofte uuytvaert van eenen van derzelver neringe, ende bysondere wanneer hy van [4]) den knape een wete heeft te comene, ende dan niet en comt, die sal daeran [5]) verbueren, telcker reyse als hy dat doet, vier scellingen zwarten.

14. Item soe wie mit deken ende gezworenen opten Meydach ende Sacramentsdach in die processie niet en ginge oft eenen anderen in syne stede niet en stelde, sonderlinge als hy die wete heeft, die sal telcker reyse daeran verboeren vijff scellingen zwarten.

15. Item soe wes panden die in dese voirscreven neringe gepant worden mitten rechte, die sullen staen veirthien dagen; ende alsdan [6]) sullen sy volstaen wesen.

16. Item alle ponden voerscreven sullen zijn ponden zwarten ende niet meer, te wetene twintich groten Vlaems gels voer elck pondt.

17. Item van allen ponden, die in dese voerscreven neringe verbuert worden sullen [7]), sal die deken mitten gezworenen inpanden, waerof die heer ende dat gerechte hebben sullen een derden deel, die heylege kercke een derden deel ende die neringe een derden deel [8]), daer die deken alle jaere goede rekeninge ende bewijs af doen sal.

18. Item ende alle jaere soe sal die ouden deken den nieuwen

---

1) R.: „daer yet tegen te seggen".
2) R.: „van der".
3) R.: „zoo".
4) R.: „bi".
5) Dit woord ontbreekt in R.
6) R. voegt hier in: „zoo".
7) R.: „zullen werden".
8) R.: „ende die neringhe een derden deel ende die kercke een derden deel".

deken ende gezworenen rekeninge, bewijs ende betalinge doen van den hanthieringe, die hy gehadt heeft, ende dat by den gemeenen buycke van derselver neringe.

19. Item tot allen tyden, als gebreck is van eenen gezworenen omme recht te doene in de voerscreven neringe, soe sal die deken metten anderen gezworenen mogen ordineren eenen van den ouden gezworenen in zyne stede ende daermede rechtvoerderinge doen, alsoet behoeren sal.

20. Item soe sal elcke keete jaerlijcx geven den knape [1]) eenen groten Vlaems.

21. Ende waert saicke, dat in de voerscreven neringe eenich geschil geviele ofte duysternisse, ende desen brief nyet en verclaerst, dat sal den deken mitten gezworenen aenbringen [2]) den gerechte ende dat besceyden by haeren raede [3]).

22. Ende alle voerscreven poynten sullen staen tot verbeteren, interpretaciën ende wederzeggen van den bailiu, borgmeesteren ende scepenen, die nu zijn oft namaels wesen sullen.

Ende omdat dit waer is, soe hebben wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen voerscreven desen brief uuythangende bezegelt mit den zegel ten saicken derselver stede.

Int jaer ons Heeren duysent vierhondert eenentnegentich den zesten dach in Junio.

Jo. Jan Jacopsz.

VI. Copie van den scipluyden ambachsbrieve.

Wy bailiu, bourgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, die nu sijn ende namaels sullen wesen, dat wy van der voerscreven stede wegen geconsenteert, gegeven ende verleent hebben, consenteren, geven ende verleenen mit desen jegenwoerdegen brieven onsen lieven ende welgeminden den gemeenen scipluyden binnen Reymerzwale omme te hebbene een gemeene gilde ende ambacht onsen Heere God ende Maria, Zijnder gebenedyder moeder, ter eeren te dienene alle Meydage ende andere solempneelick dagen, by den heeren daertoe geordineert, in der processiën onsen genadegen heere

---

1) R.: „den knape jaerlicx geven".
2) R.: „overbringen".
3) R.: „eede".

ende der voerscreven stede mede te eeren in der vormen ende manieren, hierna verclaerst.

1. Item in den iersten soe wat man, poerter oft inwonende van Reymerzwale, een scip vourt, hem selven toebehoerende, sal voer al poerter wesen ende daerna comen in dit ambocht, eer hy zijn broot daermede sal mogen winnen, wat scepen dattet oeck zijn, tsy cleyne oft groot, binnen des dijckx of buyten, op de boete van drie pondt zwerten, alsoe dicwils als hy wederhoerich daerinne gevonden sal worden.

2. Item soe wye in dit voerscreven ambocht comen wille, geen scippers kint zijnde, sal den ambachte gehouden wesen te gevene eenen gouden scilt ende totter capellen van den scipluyden een pondt was.

3. Item wes personen, scippers kinderen wesende, die int voerscreven ambacht comen willen, sullen gehouden wesen den deken ende gezworenen te gevene tot kennissen ender voerscreven capellen een pondt was.

4. Item soe wye in dit voerscreven ambocht is ende daeruuyt soude willen gaen, die sal den ambachte in presencie van den deken ende gezworenen geven eenen gouden scilt.

5. Item soe wat oncosten desen voerscreven ambochte opcomen moegen, die sullen sy gemeenlick sculdich wesen te geldene.

6. Item wanneer dit voerscreven ambocht opten Meydach oft opten ommeganck ommedraecht Onse Lievc Vrouwe, ende die deken mitten gezworenen ende mit dat meeste vervolch van den gemeenen gesellen van sinne waren omme te palueren, soe sullen sy dat gemeenlic sculdich wesen te volgen, op de boete van drie pondt zwerten.

7. Item indient alsoe geviele, dat dit voerscreven ambocht palluert, soe sal een yegelijck gehouden wesen sijn paluere selve te dragen een jaer lanck, sonder yemant te gevene of te vercoepene, op de boete van drie pondt zwerten.

8. Item soe wat man die in dit voerscreven ambocht is oft namaels comen sal, die sal van allen oncosten, die opt voerscreven ambocht sijn oft comen moegen, den deken oft den ambochsknape voldoen binnen alsulcken tyden, als gezworenen daertoe termineren sullen, op de boete van twee pondt zwerten, alsoe menichwerven alst hem vermaent wort van den deken oft van den ambochsknape. Des en sal nyemant van den lande varen, alst hem alsoe vermaent is te betalene, hy en sal voren

ende eer betaelt ende voldaen hebben. Ende waert, dat eenege scippere eenen onverhoerigen van den lande voirde, soe sal die scippere selve gehouden wesen in die scult ende oeck in een boete van twee pondt. Ende indyen yemant, int voerscreven ambocht wesende, nyet en betaelde, alst voerscreven staet, ende en woude niet meer varen mit scepen, maer ginge dragen sout oft turven oft dede een ander ambacht, sulck als hy conde, soe sal die deken mitten gezworen by den ambachsknape denselven onverhoeregen sijn ambacht mogen verbien, sulck als hy dede, ende daertoe verbueren twee pondt, indien hy niet en obedierde.

9. Item soe wat vremde veynoyts binnen der stede varen mit onsen poerteren, die sullen den ambochte geven van elcke reyse een groten oft die scippere voer hem, alst hem den deken vermaent, oft hebben des dekens gemoede, op de boete van een pondt, alsoe dicken als hy onverhoerich daerinne is.

10. Item soe wye dit voerscreven ambocht leert, die sal denselven ambachte geven een pondt; ende dat sal men houden aen den scippere, die den voerscreven knecht leert varen ende hem aenneempt, ten ware, oft een scipmans zoon ware.

11. Item soe wat vremde knecht die gelt wint ende mit onsen poerteren vaert, die sal den ambachte geven XII groten sjaers; ende dat sal die scippere voer hem betalen, tsy cort oft lanck, ende slaen den knecht af van zijnder huyeren, op de boete van vijff groten, alsoe dicwils alst hem vermaent worde van den deken oft van den ambochsknape.

12. Item soe wat gescil dat van den ambochte voerscreven roerende is, hetzy van vrachte, van veyn(oet)s hueren van kne(ch)ts huere of van verscilghe(l)de of verlichgelt of van al, dat de scepen an tangiert, dat sal den deken mitten gezworenen besceyden, wanneer partye clachtich is; ende of die deken van huys ware, soe soude die bailiu oft synen schout dat mitten gezworenen berechten.

13. Item oft (yemant) van eenegen van den voirnoemden saicken voer de deken ende gezworenen bekeurt worden, soe sal partye den clager gehouden wesen te betalene binnen achte dagen, of den deken mit zynen gezworenen sullen mogen gaen panden tot des clagers behouf tot synen gebreke toe; ende soe wye hyerinne onverhoerich ware, die soude verbueren een pondt zwerten.

14. Item wat man, die sterft in dit voerscreven ambocht, sal den ambochte gheven een pondt was.

15. Item wat scippere een veynoyt voert ende die veynoyt

den scipper begave, soe sal die veynoyt die scipper geven half die huere, daer hem die scippére om gehuert hadde; ende begave die scippere den veynoyt, soe sal dieselve scippere den veynoyt geven half de huere, daer hy hem omme gehuyert hadde, hetten dede saicke oft sin, dat van noode ware, die hy bethoenen mochte.

16. Item oft yemant eenegen scippere een vracht besteedde ende hem loes slouege, die sal gehouden wesen den scipper te gevene half die vracht, daer hy hem omme gehuyert hadde; ende oft die scippere den coopman loes slouge, die sal gehouden wesen van gelijcke te doene.

17. Item soe wat ordinancie geset of geordineert is buyten Reymerzwale ende onse scipluyden gelden moeten, dieselve ordinancie sullen die deken ende gezworenen van desen ambachte hebben over denghenen, die vandaer comen, daer onse scipluyden gelden moeten oft gegouwen hebben.

18. Item soe wat deken ende gezworenen overeendragen om profijt des gemeen ambochs, dat sullen alle die andere volgen; ende waert, datter yemant overhoerich in ware, dat ware op de boete van vijff groten, alsoe dicwil alst hem vermaent worde.

19. Item soe wye ontboden wort voer den deken by den ambochsknape te cómene op een seker uuyere, ende daer nyet en quame, die soude verbueren vijff groten, alsoe dicwil als hy dat wederzeyde ende daer nyet en quame.

20. Item soe wye den deken oft den gezworen oft den ambochsknape quade woerden gave om rechs wille in gebannen vierscare, die verbuerde jegens den deken ende gezworenen een pondt ende jegens den ambochsknape thien groten, ende buyten gebannen vierscare jegens den deken ende gezworenen thien groten ende jegens den ambochsknape vijff groten, alsoe dicwils als hy dat dede.

21. Item soe sullen altijts ende tot allen plecken die scippers van binnen Reymerzwale, die int voerscreven ambocht sijn, bequame van scepen, takel ende getouwe omme vracht inne te nemen, die naeste wesen voer alle vremde scippers omme te ladene ende te vourene der poerteren ende coepluyden goet, ende dat om al sulcken vracht, als men gemeenlic geeft.

22. Item soe sal alle jaere den ouden deken gehouden sijn den nieuwen deken goede rekeninge te doene by gezworenen van des hy geantiert heeft van des voirscreven ambochs wegen, goets tijts voer Onse Lieve Vrouwe dach Lichtmisse.

23. Item wanneer den deken zijn rekeninge gedaen heeft ende by gezworenen gesmaldeelt is op den man, soe sullen alle gehouden wesen den deken te betalene binnen achte dagen, oft den deken sijn gemoede hebben. Ende of sy nyet en betaelden, soe sal die deken mit zijn gezworenen gaen scutten tot synen gebreke toe, ende oeck mede van boeten, die in dit ambocht verbuert sullen worden.

24. Item soe en wat boeten, die in dit voerscreven ambocht verbuert sullen worden, daeraf sal hebben de heylige kercke een derde deel, de heeren een dorden deel ende dat ambocht voirschreven een dorden deel.

25. Item soe sal dat gerechte alle jaere eenen nieuwen deken ende gezworenen kiesen, als sy andere ambochten vermaken, te wetene eenen deken ende vier gezworenen, die in dit voerscreven ambocht zijn; ende sullen wesen scipluyden, die in dit voerscreven ambocht zijn. Ende dese deken ende gezworenen sullen kiesen eenen ambochsknape, diet hem believen sal, ende selve eeden.

26. Item waert saicke, dat yemant in eenege voerscreven boeten, groote oft cleene, overhoerich ware den deken ende gezworenen, ende die deken ende gezworenen daerover claechden den bailiu oft synen scoutet, soe sal die bailiu oft scoute den overhoerigen de boete afwinnen tot proffyte van den ambochte.

27. Ende waert byalsoe, dat in eenegen van de voerscreven poynten gescil ofte duysternisse inne geviele, dat houden bailiu, borgmeesters ende scepenen tot haren verclarene.

Ende want wy bailiu, borgmeesters ende scepenen voerscreven grotelic genegen zijn tot voerdernisse van den voerscreven ambochte, soe hebben wy des toerconde desen brief daeraf doen expediëren ende bezegelen mitter voerscreven stede zegel, hieronder uuythangende.

Gedaen int jaer ons Heeren duyst vijfhondert ende achte achtien dagen in April.

Jo. Jan Jacopsz.

VII. Copie van den naeyers ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesters ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, dat wy ter eeren Gods, Marie, Sijnder gebenedyder moeder, ende van allen Heylegen, ter eer-

waerdicheyt des graven van Zeelandt, onsen genadegen heere, ende tot chierhede zijnder stede van Reymerzwale geoctroyeert, geconsenteert ende gegeven hebben, ottroyeren, consenteren ende geven mit desen brieve van derselver stede wegen den gemeenen snydersambachte mitten barbiers binnen Reymerzwale voer een gemeen ambacht te houdene ende te hanthierene binnen derselver stede, in der manieren naervolgende:

1. In den iersten soe en sal niemant snyden oft barbieren over meester binnen der stede vryheyt van Reymerzwale voerscreven, hy en moet voren poerter wesen, ende geven den ambochte vier ponden zwarten tot reparaciën van den outare oft die capellen van den voerscreven ambachte, ende den deken ende gezworenen eenen stoop Rijnsch wijns tot kennisse ende den ambochsknape twee groten. Ende waert saick, dat yemant snede oft becken uuytstake, eer hy sijn ambocht gevrijt hadde, dat waere op een boete van drie ponden tot reparacie van den outare oft capellen, alsoe dicken als hy dat dede.

2. Item soe wat leerknape die comt van buyten ende sijn ambacht binnen leeren wil, het sy snyden oft barbieren, die sal den ambochte geven een pondt ende deken ende gezworenen eenen stoep wijns van kennisse.

3. Item waert, dat dese voerscreven leerknapen haer gelt niet en gaven mitten wasse, dat soude dat ambacht houden aen denghenen, daer sy eerst haer ambacht voren leerden.

4 [1]). Ende soe wat leerknape, die van binnen is, ende de voirscreven ambochten leeren wil, die sal geven den ambachte twee pondt was ende deken ende gezworenen eenen stoep wijns van kennisse.

5. Item soe en sal nyemant, die onvry is, in dit voerscreven ambacht werck annemen, dat den ambachte aengaet, op de boete van een pondt, alsoe dicke als (hy) dat dede, tot reparaciën als voren.

6. Item soe wat persone, die poerter is ende vry is int ambocht, tzy naeyers oft barbiers, ende buyten vaert wonen, die sal den ambachte geven, als hy weder innecomt ende sijn ambacht doen wilt, twee pondt was; ten ware, oft hy anders poerter ware, dan sal hyt weder moeten vryen, gelijc een vremt man.

---

1) In het HS. is dit artikel aan het vorige als tweede alinea toegevoegd.

7. Item alle meesters kinderen, die knapelic sijn, sullen vry wesen in dese voirscreven ambochten, mits den ambachte gevende een pondt was.

8. Item soe wat persone, die bidt oft doet bidden om des anders werck, oft wye des anders werck lachtert, dat is op een boete van thien groten.

9. Item soe wye dingen wille in dit voirscreven ambacht (van saicken), van des ambachs wegen roerenden, die sal dingen mit eenen pande van eenen grooten.

10. Item soe wat meester die te cort ware aen zynen knape, oft die knape an zynen meester, tsy nayers oft barbiers, die en sal binnen deser voerscreven stede niet wercken, ten sy, dat hy zynen meester oft knape voldaen heeft; des en sal die knape niet langer beyden, dan hy vasten mach, ten ware, oft die meester zijn gemoede hadde.

11. Item soe wye des anders werck volmaecte, dat hy gesneden hadde, die soude verbueren een pondt tot reparaciën van den outare, ten ware by zynen gedoege.

12. Item soe wat cost of last quame van onsen genadegen heere oft van der stede, dyen cost ende last sullen sy alle mit malcanderen gelden broederlijck [1]).

13. Item soe wat cost, die gedaen wort opten Meydach ende op Onser Liever Vrouwen dach Nativitas, wanneer men dat jaergetyde doet van denghenen, die gestorven sijn in Onser Liever Vrouwen molenwater gilde, binnen der kercken oft daerbuyten, dyen cost sullen zy broederlic mit malcanderen gelden.

14. Item soe wat die deken ende gezworenen overeendragen om proffijt des ambachs ende des gilden, dat sullen sy alle doen ende volgen, op een boete van vijf groten, alsoe dicwils als sy daerjegens sijn ende seggen.

15. Item soe sal dat gerechte alle jare kiesen eenen deken, drie gezworenen ende eenen ambachsknape binnen den ambachte, als sy andere ambachten maken.

16. Item soe wye jegen gezworenen eedt zeyde binnen gebannender vierscaren, verbuert een pondt, ende buyten gebannender vierscaren thien scellingen, opdat ment op hem geproeven conde mit twee wittachtegen knapen.

17. Item soe sal den ambachsknape alle jaere hebben van den ambachte twee scellingen groten Vlaems.

---

1) Het HS. heeft: „broerdelijck".

18. Item soe sal elck meester van desen ambachte, tsy naeyers oft barbiers, ter weke inleggen ses myten, tenden der maent te betalene, om den cost ende last, die den ambachte ancomen mach, mede te houdene. Ende waert, dat sy dat telcker mael niet en betaelden, soe mach die deken mitten gezworenen hem haer ambacht verbieden ter tijt toe, dat sy betaelt hebben. Ende waert saicke, dat yemant daerboven te wercke ginghe, die soude verbueren vijff groten, alsoe dicke als hy dat dede.

19. Item die knapen, die in dachuyeren oft by den stucke wercken, die sullen ter weke inleggen twee myten, oeck tenden der maent te betalene, ende desgelijcx die knapen van den berbiers; ende waert, dat sy dat niet en gaven, dat soutmen aen huer meesters houden.

20. Item soe wye ontboden wort by den ambochsknape om profijt des ambachs ende daer niet en quame, die soude verbueren vijff scellingen, hem en lette saicke oft sin, die hy bethoenen mochte.

21. Item soe wanneer die ambochsknape ontboden wort van deken ende gezworenen ende niet en quame, die verbuerde vijf scellingen, hem en lette saicke oft sin, die hy betoenen mochte.

22. Item soe en sal nyemant wercken op geboden heilich dagen, tsy naeyers oft barbiers, op de boete van thien groten, alsoe dicwils als sy daermede bevonden worden by deken oft by gezworenen of by den ambachsknape, oft dat men op hem tbetoghen conde mit twee wittachtege knapen. Ende oft ment op hunluyden niet geproeven en conde, soe salt den deken hem mogen anseggen, diet gedaen soude hebben; ende daer sal hy gehouden wesen ontscult voren te doene eenderhande, ende steken uuyt dat hy meent, behouden eedt te doene.

23. Item wanneer die deken den gezworenen ontbode, ende sy daer niet en quamen, alsoe dicwils als sy dat doen, soe verboeren zy thien groten, het en ware, dat haer lette saicke of sin, die sy betoegen mochten.

24. Item soe wye jegens des ambochsknapen eêdt zeyde, die verbuert vijff scellingen.

25. Item soe wanneer die deken zijn rekeninge by gezworenen gemaect ende geleyt heeft, soe sal hy gehouden wesen die gemeen ambochsluyden daerop een wete te doen doene by den ambachsknape om die rekeninge an te hoerene; ende wanneer die rekeninge dan by gezworenen opgewesen is ende gesmaldeelt opten ambachsluyden, soe sal een yegelijc ambachsman gehouden

wesen den deken zijn gemoede te hebbene van alle tgene, dat op hem gerekent is, binnen achte dagen daerna, oft die deken sal daerna mitten gezworenen ende mitten ambachsknape mogen gaen tottenghenens huyse, daer hy gebreck an heeft, ende halen alsoe vele panden uuyt den huyse tot zynen gebreke toe, ende doen die mitten scatstriggen vercoopen ende ontfangen daeraf zijn eenscatte gelt mitten oncoste; ende wes den deken mitten gezworenen ontgroot, dat sal men den heeren overleveren.

26. Item soe wye des Meydaechs, des Sacramentsdaechs en op Sinte Pieter ende Sinte Pauwels' dach ontboden worde by den ambachsknape in den ommeganck ende in de processie onder sijn karse te gane ende te offeren, ende daer niet en quame, die verbuerde vijff groten, hem en lette saicke oft sin, die sy betoegen mochten.

27. Item die vier laetste, die in dit voerscreven ambacht laetst gecomen zijn, die zullen die karse dragen oft doen dragen van eenen vryen meester binnen den ambachte op die voerscreven daghen, op een boete van thien groten, die dat versmaede te doene.

28. Item soe wat meestere, die afsterft wijf oft kint, in dit voerscreven gilde, tsy naeyers oft berbiers, daer sullen zy alle broederlic mede offeren, op de boete van twee groten, alsoe verde als sy die wete hebben, hem en lette saicke oft zin, die hy betoegen mochte.

29. Item alle dieghene, die in dit voerscreven gilde uuytgecloncken worden, die sullen geven ses groten.

30. Item alle dieghene, die dit voerscreven gilde houden, tsy broeders oft susters, ende int ambacht nyet en sijn, die sullen den gilde jaerlijcx geven totten dienste twee groten.

31. Item alle voerscreven incomsten van den gilde oft van den ambachte die sal die deken ontfangen by gezworenen, ende teynde den jaere den nieuwen deken rekeninge ende bewijs daeraf doen tot des gilde ende ambochs behouf.

32. Item soe en sal nyemant van den snyers in dit voerscreven ambacht meester werden, hy en sal eerst snyden drie stucken wercx in jegenwoerdicheyt des dekens ende gezworenen, ende daermede beproeft zijnde, oft hy daer bequame toe is oft niet, dat is te wetene een priesterstabbaert, een vrouwenhoyke, elck van vijff ellen ende niet min, ende eens mans wambeys; ende waert, dat hy dese drie stucken wercx niet maken en conde, die soude noch een jaer moeten beyden.

33. Item alle meesters kinderen, die vry zijn, die sullen dese voerscreven proeve mede doen, gelijc eene, die onvry is.

34. Item soe en sullen hem geen lantloepers van eynighen onderwinnen, die onvry zijn, zy en sullen den ambachte geven twee groten die weke tot reparaciën van der capellen, ende sal dat alle weke te voren betalen.

35. Item soe en sal hier nyemant lijnwaet voer veynsteren houden noch droechsceren, sy en sullen halven cost geven, wanneer men Onse Vrouwe ommedraecht.

36. Item soe en sal niemant bontwercken oft beurdueren, hy en sal den ambachte geven achtien stuvers ende deken ende gezworenen eenen stoop wijns van kennisse ende alle jaere cost ende last dragen mitten voerscreven ambachte ende gilde.

37. Item soe en sal nyemant bloet laten staen voer die doren na twalf uueren, op een boete van vijff groten.

38. Alle welcke voerscreven poynten ende articulen gedueren sullen ter belieften van bailiu, borgmeesters ende scepenen ende thuerlieder interpretaciën, modificaciën ende verclaersinge.

Des toerconde den segel van saicken der voerscreven stede hieronder angehangen.

Gedaen int jair ons Heeren duysent vijfhondert ende twee XXVI dagen in Januario.

Jo. Jan Jacopsz.

VIII. Copie van den backers ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerswale doen condt allen luyden, die nu zijn ende namaels wesen zullen, dat wy by eendrachtegen gevolge verleent, gegonnen ende gegeven hebben, verleenen, gonnen ende geven mit desen jegewoerdegen brieve van der voerscreven stede wegen den gemeenen backers binnen Reymerzwale een ambacht omme jaerlijcx God ende Marie, Zyne gebenedyde moeder, Meydage in de processiën mede te dienen, ende desgelijcx omme mynen genadegen heere ende vrouwe van Oestenrijck ende van Bourgoingnen, grave van Hollandt ende van Zeelandt etc., ende der goede stede van Reymerzwale mede te eeren, ende dat in alder vormen ende manieren, alsoe hierna volget.

1. In den iersten hebben wy hunluyden gegeven ende verleent, dat elcke persone, die intselve backersambacht comen wil, sal ierstwerf ende voer al poerter wesen binnen Reymerzwale

ende geven denselven ambachte drie ponden zwarten ter reparacie ende onderhoudenisse van des ambachs capelle ende daerenboven Onser Liever Vrouwen twee ponden was ende den deken ende gezworenen van denselven ambachte ter kennisse eenen stoop wijns ende den ambachsknape twee grooten Vlaems gels.

2. Item dat alle wettege knapelijcke kinderen van den vrymeesteren int voirscreven ambacht vry zijn, mits gevende Onser Liever Vrouwen twee ponden was ende den deken ende gezworenen eenen stoop wijns ende den ambachsknape ter kennesse twee grooten Vlaems.

3. Item waert saicke, dat yemant, int voerscreven ambacht wesende, daeruuyt gaen wilde binnen den jaere, daer sy Onser Liever Vrouwen inne ommedragen souden, die en sal int voerscreven ambacht nyet wedercomen, tensy dat hy betale ende oplegge denselven ambachte sesse ponden zwarten ende daerenboven vier ponden wasch.

4. Item soe en sal nyemant van buyten binnen Reymerzwale broot vercoepen, op de boete van twee ponden zwarten, uuytgenomen des Dincxendaechs in de weke, Meydaechs ende in de jaermercten.

5. Item soe wye des anders broot lachtert sonder merckelijcke redenen, die sal daeran verbueren een pondt zwarten.

6. Item soe wye in dit voerscreven ambacht dingen wille van saicken, den voerscreven ambachte aengaende, die sal dingen mit eenen pande van eenen groten Vlaems.

7. Item ten eynde dat dit voerscreven ambacht wel onderhouden mach worden, soe hebben wy hunluyden verleent, dat alle dieghene, die om huyere backen ende oevens hebben, mit malcanderen tvoerscreven ambacht houden zullen ter eeren Gods ende Onser Liever Vrouwen.

8. Item soe wes costen by den deken ende gezworenen van desen ambachte ende van desselfs ambachs wegen gedaen worde opten Meydach, op Sinte Oudebarts dach ende anders, hetsy binnen der kercken oft buyten, dat sullen zy alle gemeenlic gelden, die int voerscreven ambacht zijn, te wetene een yegelijc sijn advenant ende porcie, sonder daerjegens te zeggen, op de boete van een pondt zwarten. Desgelijcx sullen zy ghelden ende op deselve boete betalen alle costen ende lasten, die van desselfs ambachs wegen by deken ende gezworenen gedaen sullen worden ter incomsten ende dienste van onsen genadichsten heere ende vrouwe ofte van der voerscreven stede wegen ofte tot eeren ende voerdernisse van den voerscreven ambachte.

9. Item hebben hunlieden oeck verleent ende verleenen, dat negeen tapper, die int tselve backers ambacht niet en is, geen pennewaerde broot backen noch vercoopen en sal binnen oft buyten synen huyse op de boete van een ponde zwarten, te verbueren alsoe dicwylen ende soe menichwerven, als hy dat dede ende men dat op hem betuygen conde mit drie wittege persoenen ofte mit den ambachsknape; twelcke die deken mitten gezworenen van desen ambachte berechten sal driewerven binnen den jaere.

10. Item soe sullen de bailiu, borgmeesteren ende scepenen in Reymerzwale alle jaere ten tyden, als sy die andere ambachten vermaken, kiesen ende zetten in dit voerscreven ambacht eenen deken ende drie gezworenen.

11. Item soe wye den gezworenen wederzeyde in gebanre vierscare, die sal daeran verbueren thien scellingen zwarten, ende buyten gebanre vierscaren vijf scellinge zwarten, soeverre als ment op hinluyden betuygen mochte mit drie wettegen mannen uuyt denselven ambachte oft mit des ambachs knape.

12. Item soe wes deken ende gezworenen om profijt des voerscreven ambachs sluyten ende overeendragen, dat sullen alle die van den voirnoemden ambachte volgen ende van waerden houden sonder daerjegens te comene, op de boete van een pondt zwarten.

13. Item soe sullen die deken ende gezworenen alle jaere kiesen ende ordineren eene ambachsknape.

14. Item soe en sal nyemant mit broede ter marct gaen ofte zenden op gebode heylich dagen, op de boete van een pondt zwarten, te verbueren alsoe dicwylen, als men dat dede.

15. Item soe en sal geen backer broot backen te coope binnen Reymerzwale dan op zijn pennewaerde, dats te wetene van twee groten, van eenen groten, van eenen halven grooten, van sesse myten ende van drie myten, sonder min daertoe te gevene oft te doene, op de boete van een pondt zwarten.

16. Item soe en sal niemant, die oevens binnen zynen huyse heeft, vlassch swingelen, doen noch laten zwingelen ofte hantieren binnen den huyse, op de boete van een pondt zwarten.

17. Item soe wye by den ambachsknape ontboden worde om profijt des ambachs by deken ende gezworenen te comen, ende daer nyet en quame, nyet hebbende eenege redelijcke ontscult, die hy thoenen conde, die sal daermede verbueren vijff scellinge zwarten, alsoe dicwylen als hy daeroff in gebreke is.

18. Item soe wye by den ambachsknape ontboden worde

omme mitten ambachte te gaen offeren tot eens priesters ierste misse ofte ter begravenisse ofte uuytvaert van eenen van denselven ambachte ende bysondere, wanneer hy van den ambachsknape een wete heeft te comene, ende daer niet en comt, die sal daerane verbueren, telcker reyse als hy dat doet, vier groten Vlaems.

19. Item soe wye mitten deken ende gezworenen opten Meydach, Sacramentsdach in die processie nyet en ginge ofte eenen anderen in syne stede niet en stelde, sunderlinge als hy die wete heeft, die sal telcker reyse daerane verbueren vijff scellinge zwarten.

20. Item soe sullen alle deghene, die int voerscreven ambacht zijn, op Sinte Oudebarts dach vieren, solempniseren ende hoechtijt houden, sonderlinge abstinencie doende van allen hantwercken, den voirnoemden ambachte aengaende, op de boete van thien scellingen zwarten.

21. Item soe wes personen die binnen Reymerzwale molen hueren oft dyer an deelen, die sullen geven, elck molenaer bysondere, den ambachte voerscreven jaerlijcx XII groten Vlaems ter reparaciën ende onderhoudenisse van der voerscreven capellen, ten ware, dat het voerscreven ambacht Onse Lieve Vrouwe ommedrouge; ende alsdan sullen zy elcx gelden twee scellingen groten Vlaems.

22. Item soe en sullen gheene oevens binnen Reymerzwale staen sonder mantel, op de boete van drie ponden zwarten.

23. Item soe en sal nyemant backen binnen Reymerzwale dan mit houte, turf oft darry, op de boete van drie pondt zwarten.

24. Item soe sullen die deken ende gezworenen van den voerscreven ambachte op die oevens ommegaen driewerven sjaers; ende waert saicke, dat yemant(s) oeven qualicken ofte onredelicken stonde, die soude hy afbreken oft doen afbreken, dyt gemaect hadde oft doen maken, binnen alsoe nauwe genachten als den gezworenen recht sal duncken, op de boete van drie pondt zwarten.

25. Item waert, dat yemant int voerscreven ambacht eenege gebreken hadde van sculden op synen medebroeder van den ambachte, dat sal die deken mitten gezworen berechten tot een pondt toe.

26. Item soe wye op gebode heylege dagen backen, die sal daermede, telcker reyse als hy dat doet, verbueren thien groten Vlaems gels.

27. Item soe en sal nyemant oevens hebben oft houden om

mede te backen anders dan voer zijn huysgesin, op de boete van een pondt zwarten.

28. Item soe wes panden in dit voerscreven ambacht gepant worden mitten rechte, die sullen staen veerthien dagen; ende alsdan sullen zy volstaen wesen.

29. Item soe en sal nyemant, die int voerscreven ambacht niet en is, broot backen voer scutters, vremde bruloften, jaergetyden oft iierste missen, op de boete van een pondt zwarten.

30. Item alle ponden voerscreven sullen zijn ponden zwarten ende niet meer, te wetene XX groten Vlaems gels voer elck pondt.

31. Item van allen ponden, die int voerscreven ambacht verbuert worden, sullen die heere ende dat gerechte hebben een dorden deel ende die heylege kercke een dorden deel ende dat voerscreven ambacht een dorden deel, daer die deken alle jaere goede rekeninge aff doen sal.

32. Item ende alle jaere soe sal die oude deken den nieuwen deken ende gezworenen rekeninge, bewijs ende betalinge doen van der hanthieringe, die hy gehadt heeft, ende dat by den gemeenen buycke van denselven ambachte.

33. Item tot allen tyden als gebreck is van eenen gezworenen omme recht te doene int voerscreven ambacht, soe sal die deken mitten anderen gezworenen mogen ordineren eenen van den ouden gezworenen in zyne stede ende daermede rechtvoerderinge doen, alsoet behoeren sal.

34. Item soe sullen die vier leste, die int voerscreven ambacht gecomen zijn oft comen zullen, des voirscreven ambachs kerssen ommedragen, op de boete van vijff scellinge zwarten.

35. Item waert saicke, dat den deken van den voerscreven ambachte eenege saicke ontgroette, dat sal die bailiu mitten voerscreven scepenen berechten.

36. Item soe sal elck meester jaerlijcx geven den ambachsknape van den gilde een groten Vlaems.

37. Item indien yemant, int voerscreven ambocht wesende, niet en betaelde, als voerscreven staet, ende i(e)n woude niet meer dit ambacht doen, maer ginge dragen sout, turven oft dede een ander ambocht, sulck als hy conde, soe sal die deken mitten gezworenen by den ambachsknape denselven onverhoeringen sijn ambacht mogen verbieden, sulck als hy dede, ende daertoe verbueren twee £ zwarten, indyen hy niet en obedierde.

38. Ende waert saicke, dat int voerscreven ambacht eenich gescil geviele ofte duysternisse, ende desen brief niet en ver-

claerst, dat sal die deken mitten gezworenen aenbringen den gerechte ende dat besceyden by haren raede.

39. Ende alle voerscreven poynten sullen staen tot verbeteren, interpretaciën ende wederzeggen van den bailiu, borgmeesteren ende scepenen, die nu zijn ende namaels wesen zullen.

Ende omdat dit waer is, soe hebben wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen voerscreven desen brief uuythangende bezegelt mit den zegel ten saicken derselver stede.

Int jaer ons Heeren duysent vijfhondert ende derthiene na scriven shoefs van Uuytrecht den XX^en^ dach in Februario.

Jo. Jan Jacopsz.

IX. Copie van den scoenmakers oft cordewaniers ambachsbrieve.

Wy bailiu, bourgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale maken condt ende kennelic allen denghenen, die desen brief sullen zien oft hoeren lesen, dat wy geconsenteert hebben ende consenteren den gemeenen cordewaniers binnen Reymerzwale haer ambacht te houdene ende te hantieren, Gode van Hemelrijcke ende Onser Zoeter Vrouwen jaerlijcx in den ommeganck Meydage mede te dienen, ende dat sal wesen in allen vormen ende manieren als hierna gescreven staet.

1. In den iersten dat nyemant by geenre keerssen wercken en sal noch negheen warck hantieren, dat den ambachte toebehoert, uuytgesteken leder te touwen, op de boete van thien groten, alsoe dicken als hy dat dede ende hy daeraff bevonden worde by den deken oft ambachsknape, dat zy eenich werck by hem gereet vonden liggende oft ander gereesscap dan in den winckel, daer sy wercken.

2. Item soe en sal nyemant warcken op eeneghen heylegen dach, die de heylege kercke gebiet te vieren, op een boete van vijff groten.

3. Item alle Saterdage ende alle vigelieavonde, daer men feeste af hout in der kercken, en sal niemant langer wercken dan tot der vespertijt toe, op de boete van twee groten, alsoe dicke als hy dat dede.

4. Item soe wat manne oft wijff ongave werck ter marct brochte, ende dat onder hem bevonden worde, die verbuert van elcken paer scoenen eenen halven groten ende van een paer hosen eenen groten, alsoe menichwerven alst ment onder hem vondt.

5. Item soe wat leder binnen Reymerzwale ter marct gebrocht worde ende ongave bevonden ware, ende dat die deken mitten gezworenen ondervonden, dat soude men boeten van elcker huyt eenen groten, van elcker liesche eenen halven groten, van elcken rugge eenen halven groten ende van eenen calfvelle zesse myten.

6. Item soe wat cordewaniere die nieu werck maect binnen Reymerzwale, die en sal geen out warck maken, uuytgesteken oude comfoorde, op de boete van twee groten, also dicke als hy dat dede. Ende soe wye dat oude werck maect, die en sal geen nieu werck maken, op de boete van drie groten, alsoe dicke als hy dat dede.

7. Item soe wat kinde, die dit ambacht leeren wille, die sal geven den ambachte twee pont was Onser Vrouwe mede te dienen; ende daerin sal die meester gehouden wesen te betalen. Ende dat kint sal leeren twee jaeren, sonder meesters kint, dat sal altoes vry wesen; ende tot synen kinde sal hy een ander leerkint mogen setten. Ende waert dat saicke, datter een kint wechliepe, soe sal hy by den deken een ander leerkint mogen annemen om twee pondt was, als voerscreven is.

8. Item soe wat manne, die meester worden wille in dit voerscreven ambacht, die sal voren poerter wesen ende na den ambachte geven thien scellinge groten, dat een derden deel den heere, dat ander derden deel de heylege kercke te Reymerzwale ende dat derde derden deel den ambachte voerscreven, eer hy eenich werck hantieren sal, dat den ambachte toebehoert, sonder meesters kint: dat sal altoes vry wesen, soe wat kinde dat is, manhoet wesende.

9. Item soe wat manne die binnen Reymerzwale schoen cochte, die buyten Reymerzwale gemaect waren, ende binnen Reymerzwale vertierde, die sal weder binnen Reymerzwale alsoe menich paer scoenen doen maken of copen, die binnen gemaect waren, op de boete van elcken paer scoenen zesse myten, alsoe menichwarf als hy dat dede.

10. Item soe en sal nyemant genen [1]) leder noch schoen te coepe houden, hy en sal wesen vry in dit voirscreven ambacht, op de boete van vijf scellingen grote.

11. Item soe wat mannen die eenen knecht gehuyert hadde

---

1) Het HS. heeft: „genet".

mit voerwaerden, ende dat kennelijc ware, ghinge hy uuyt zijnder huyere voer eenen anderen wercken, dan soude die meestere dien knecht sijn werck verbieden totter tijt toe, dat hy zynen meester voldaen hadde, op de boete van vijff groten, alsoe wel de meestere als de knape.

12. Item hadde eenich knecht gebreck an zynen meestere, dat hy zijn gebreck winnen sal mitten deken ende gezworen op zynen meester, ende die meester sal zijn warck laten staen, tot hy den knecht betaelt heeft oft zijn gemoede, op een boete van vijff groten, alsoe dicke als hy dat dede.

13. Item soe wanneer datter een doot is int ambacht, soe salt die deken te weten doen oft doen doen tgemeene ambacht, dat zy ten grave comen ende offeren over den doden; ende soe wye daer niet en quame, hem en lette saicke off sin, die hy bethoenen mochte, verbuerde twee groten.

14. Item soe wat manne die meester is binnen Reymerzwale, hetzy van nieuwen wercke oft van ouwen, die sal geven elcke weke vier myten, ende elcke knape twee myten; dit sal den gemeenen ambachte te baten comen, Onser Vrouwen jaerlijcx mede te dienen in haren ommeganck. Ende dese weeckpenningen sal men altoes innen binnen der maent. Ende waert dat saicke, dat yemant hierjegens zeyde, die soude men sijn warck verbieden tot an der tijt, dat hy sijn weeckpenningen betaelt hadde, ende voert op een boete van vijff groten, alsoe dicken als hy dat dede ende daerboven te wercke ghinge.

15. Item soe wat meesters, die dagelijcx niet en warcken, ende zijn vryheyt houden wille, ende wat knapen, die haer vryheyt houden willen, die sullen betalen hare weeckpenningen ende alle oncosten, die binnen den ambachte comen mach, tot tween tyden sjaers, dats te weten een Meydage die een helft ende die ander helft Sinte Crispins dage; ende soe wye sijn gelt dan niet en gave, alst hem die deken vermaent, soe soude die deken mit die gezworenen ten dorden dage gelt oft panden daervoren halen, het en ware, oft die deken langer beyden wille.

16. Item waert, dat die deken ende gezwoerne den ambachsknape bevalen dat ambacht te gader te doene om oirboere der stede off des ambachs, ende soe wye dan daer nyet en quame, die de ambachsknape een wete gedaen hadde, die soude verbueren vijff groten, hem en lette saicke oft zin, die hy bethoenen mochte.

17. Item soe wye den deken off gezworenen lachterde oft

scoffierlijcke woerden gave binnen gebannen vierscare, die soude verbueren thien groten, ende buyten gebannen vierscare vijff groten, alsoe dicken als sy dat deden.

18. Item soe wye spreect binnen gebannen vierscare sonder oerlof, die sal verbueren een groten.

19. Item soe wanneer die dekene den ambachsknape tot yemans huyse sende om op hem yet te besouckene, soe wye hem dan quade woerde gave oft jegens synen eedt zeyde, die soude verbueren thien groten, alsoe dicke als hy dat dede.

20. Item soe wes oncosten, die in de voerscreven ambocht gedaen worden des Meydaechs off op Sinte Crispins dach, dat sullen zy alle gelijcke gelden, die in dit voerscreven ambacht zijn, op de boete van vijff groten.

21. Item soe wanneer dat een deken yemant ter wake settede, wanneer dat hem van der stede wegen bevolen is, ende dan nyet en wakede, die soude verbueren thien groote.

22. Item soe wanneer dat men cavelt om die stallen in die jaermarcten den iersten dach mitten anderen, alsoe lange als men mit schoenen staet, ende sijn cavel niet en hout, daer hy gevallen is, die sal verbueren vijf groote.

23. Item soe wat die deken ende gezworenen overeendragen om profijt des ambachs by goetduncken des bailius, borgmeesters ende scepenen, dat sal men van waerden houden, op de boete van twintich groote.

24. Item soe wanneer dat een onlovelic vorst is ende het zeere vriest, soe sal die deken mit zynen gezworenen dit ambocht verbieden, ter tijt ende ter wylen toe des den deken ende gezworenen goet dochte, dat men weder te wercke ginge, op een boete van thien groten.

25. Item waert dat saicke, dat die deken ende gezworenen voerscreven eenege saicke ontgroettede van des desen brief begrepen heeft, ende mit hunluyden niet bedwingen en conden, daer soude hem die schout off te baten comen; ende wes die scoutate mitten gezworen holpe bedingen, daer soude hy half de boete af hebben. Ende voert alle andere boeten voerscreven die sullen gaen in drie deelen, dats te wetene een derden deel den bailiu, dat ander derden deel die stede ende dat derde derden deel den deken mitten gezworenen voerscreven.

26. Ende desen brief sal gedueren een jaer lanck na den datum gerekent van desen ende niet langer, het en ware, dat

ment hem alle jaere weder consenteerde by bailiu, borgmeesters ende den gemeenen gerechte voerscreven.

Ende omme dat wy willen van der stede wegen, dat dese voerscreven punten vast bliven ende wel gehouden, soe hebben wy desen brief uuythangende bezegelt mitten zegel ten saicken der voerscreven stede.

Gegeven int jaer ons Heeren duysent CCCC drie ende tseventich opten zesten dach in Maerte.

Jo. Jan Jacopsz.

Door B. is onder dezen brief de volgende ordonnantie geschreven:

Hedt ambacht van den schoemaeckers ghevoucht by tambacht van den smits ter ordinantie van burchmeesters ende schepenen anno 1562°.

Item alsoe die ghemeen ghesellen van des schoemaeckers ambachte te kennen gaven niet machtich te sijn haer ambacht te onderhouden ende overmits hare cleyne menichte den lasten van der onderhoudenisse haerder capelle te supporteren, soe sijn deselfde ghevoucht gheweest by tambacht van den smeden, insgelijx cleyn van ghetale wesende, op dese conditiën, te weten:

1. *dat sy alleene gelden souden in de kerckelijcke costen ende in die costen, die indt omdragen Onser Vrouwen ghedaen sullen werden, mets oick in vijf schellingen grooten op Sinte Loys' dach ende XX stuyvers versworen Maendach te verteren.*

2. *Item dat voertaen alle dieghenen, die begeren in tselfde ambacht (te) coemen* [1]*, ghehouden sullen sijn tot behouf van der capelle te betalen vijf schellingen grooten Vlaems, twelc dit ambacht, ghelijc die smits oick schuldich sijn te doen, inbringen sal tot reparatie ende ghemeen profyte der capelle, dien sy tsamen houden.*

3. *Item dat niemandt van hier binnen sal mogen eenige schoens, tsy oude ofte nieuwe, vercoepen, ofte hy sal schuldich sijn tambacht te houden.*

4. *Item dat oick niemandt van buyten sal eenige schoens mogen vercoepen dan alleene Dynsedaechs, mits hem regu-*

1) Het HS. voegt hier in: „sullen".

lerende van te vercoepen ghekeurt leer ofte anders, ghelijc [1] *onse schoemaeckers in haerder plaetsen souden moeten doen. Actum ut supra.*

Op de volgende bladzijde is door dezelfde hand geschreven:

Verandringen op die voergaende ordinanantie, den schoemaeckers ende schoelappers eertijts gegeven.

1. *Item den Ven Januarii anno* 1567 *stilo communi is ter supplicatie van den schoemaeckers geordineert, dat sy ende elx van henluyden, soe schoemaeckers, schoelappers, bloeckmaeckers, jaerlijx voer die kerckelijcke costen betalen sullen XII grooten.*

2. *Item als men hedt beelt ommedraecht elx II schellingen, sonder vorder in eenigen costen, by den smits te doene, gemoyt te werden.*

3. *Dat oick niemandt, uytgesteecken den Dy(n)stach, hem tvoerschreven ambacht onderwinden sal, hy en sy poerter ende indt ambachte.*

Blivende voerts die andere voergaenden ordinantie in haer volcoemen effect.

X. Copie van den coomans ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, die nu zijn oft namaels wesen zullen, dat wy geconsenteert, gegeven ende verleent hebben, consenteren, geven ende verleenen van der voerscreven stede wegen den gemeenen coomans ende maersseniers binnen Reymerzwale een ambocht, Gode, Onsen Lieven Heere, Onser Zoeter Vrouwen jaerlijcx Meydagen in die processie mede te dienen, onsen genadigen heere ende der stede van Reymerzwale voerscreven mede te eeren, in alle vormen ende manieren, als hiernae bescreven staet.

1. Ende in den iersten soe wes persone ofte personen die maersserie oft vettewarye binnen Reymerzwale ende der vryheyt van Reymerzwale (hantieren), die sullen voren poerters oft poerterssen wesen ende geven den ambachte voerscreven thien scel-

1) Het HS. heeft: „gheclijc".

linge groten, waerof die heylege kercke ende die heere in Reymerzwale hebben sullen die een helft ende tvoerscreven ambacht die ander helft, ende noch daertoe denselven ambachte een pondt was off acht groten Vlaems daervoren. Ende waert saicke, dat yemant coomanscip anthierde van der marsseryen ofte vettewaryen, eer hy zijn ambacht gevrijt hadde, dat waer op een boete van twee pondt, alsoe dicke als hy dat dede, uuytgesteken coomans kinderen; dats te wetene: die knechs die sullen vry wesen mit een pondt wassch Sinte Nicholaus' gilde mede te houdene.

2. Item soe wanneer deken ende gezworenen yemande int voerscreven ambacht ontfangen, soe sal dieghene, die ontfangen wort, gehouden wesen deken ende gezworenen te gevene eenen stoop Rinssch wijns.

3. Item soe wat luyden van buyten, dic goet binnen Reymerzwale te coope bringen, ende deser neringe toebehoert, die sullen hebben twee vry jaermarcten sjaers, te wetene van sMaendaechs tot sFrydaechs der noenen toe, ende eenen vryen marcdach ter weke, dats te wetene des Dincxendaechs, ende dat in der manieren als hierna verclaerst sal worden. Ende waert saicke dat sy langer stonden, dat ware op de boete van een pondt sdaechs.

4. Item soe en sal nyemant van buyten goet vercoopen op die vrye wekemarct dan al sulck lovelic goet, als onse coomans tot huerer maelsteden vercoepen mogen, op de boete van drie pondt, alsoe dicwylen als zy dat deden.

5. Item soe wes persone vry is int voerscreven ambacht ende buyten vaert, die sal geven acht groten sjaers tvoerscreven ambocht mede te houdene; ende daermede sal hy vry wesen, als hy weder comt, hetten ware, oft hy hemselven verpoerterde.

6. Item elck persoen, diet tvoerscreven ambacht hantiert, die sal den ambochte voerscreven geven alle jaere acht groten Vlaems gels, tselve ambacht daermede te houdene Meydage van karssen ende van maeltyden ter eeren van Onser Liever Vrouwen.

7. Item soe wes costen ofte lasten comen van onsen genadegen heere oft van der stede voerscreven oft van den voerscreven ambochte, die sullen zy mit malcanderen broederlicken gelden.

8. Item soe wes costen deken ende gezworenen van den voerscreven ambachte doen ter eeren ende prouffijts van den voernoemden gemeenen ambochte, die sullen die deken ende gezworenen innepanden ende inwinnen mit hueren rechte ende

vonnissen; ende sullen hebben ten derden dage gelt ofte panden, die men dryven ende dragen mach, diewelcke zy sullen doen vercopen by den scatstriggen ende strijcken daerof huer eenscatte gelt mitten oncosten sonder meer.

9. Item soe wes persone ofte personen niet en betaelden binnen zesse weken, nadat den deken sijn rekeninge gedaen ende opgewesen is by gezworenen, dat alsdan die gezworen sullen gehouden wesen te scatten tot dekens gebreke toe, ende die ambachsknape sal [1]) gehouden wesen om die panden (te) gane ende dat by bevel van den heere. Ende indien die panden geweygert werden, dat sal zijn op de boete van twee pondt, deen helft den heere ende die ander helft totter kercken ende den gezworens. Ende indyen daer geen goet en ware, daer den deken sijn gebreck aen verhalen soude, soe sal [1]) die deken dat wederomme inbringen ter naester rekeninge ende rekenen dat op breede int ambacht.

10. Item soe sal dat gerechte kyesen alle jaere, als men andere ambachten vermaect, eenen deken ende drie gezworenen van den ambachte voerscreven.

11. Item soe wye gezworenen wederzeyde in gebanre vierscare, die verbuerde thien scellingen, ende buyten gebanre vierscaren vijff scellinge.

12. Item soe zullen die deken ende gezworen, als sy gecoren worden, kyesen eenen ambachsknape uuyt denselven ambacht by goetduncken des gerechs.

13. Item soe sal die ambachsknape hebben van [2]) elcken persoen, die vry wort int ambacht voerscreven, eenen groten, ende van elcken cooman van der maersseryen ende vettewaryen eenen groten des jaers.

14. Item soe wye ontboden worde by den ambachsknape ofte een wete gedaen ware te rechte te comene oft ter uuytvaert ofte begravenisse van eenen, die int voerscreven ambacht gestorven ware, ende dan nyet en quame, die sal verbueren twee groten Vlaems, alsoe dicwylen als hy dat doet, hem en lette saicke oft zin, die hy betoegen mochte.

15. Item soe wanneer die ambochsknape ontboden wort van den deken ende gezworenen ende niet en quame, ofte oeck niet en volquame tgene, des hem by deken ende gezworenen ont-

1) Het HS. heeft: „dat".
2) Het HS. heeft: „van den".

boden wort van des gemeen ambachs wegen, die sal verbueren thien scellinge, alsoe dicwylen als hy dat doet.

16. Item soe wye jegens des ambachsknape eedt zeyde, die verbuerde vijff scellinge.

17. Item nyemant en sal marsserye ofte vettewarye voert doen voer die brigge ofte anderssins op die vijf hoechgetyde van den jaere, op Onser Liever Vrouwen dage(n) ende Apostolen dagen, op de boete van een pont wassch, te verbueren jegens Sinte Nicholaus' gilde, alsoe dicwyle als ment dede, uuytgenomen diegene, die dagelijcx hier ter wekemarct plegen te comene mit melck, verssche botere, eyeren, kase ende anders dyergelijcke.

18. Item vremde scippers, comende uuyt Hollandt ofte van anderssins mit botere, kase ende andere diergelijcke ware, die sullen hebben eenen vryen marctdach ter weke, te wetene des Dincxendaichs, alst voerscreven is; ende indyen zy daerenboven vercochten op eenege andere dagen, soe sullen zy geven den voerscreven ambachte, telcker reysen als sy alsoe vercoepen, twee groten Vlaems gels, alsoe dicwijl als zyt doen, op de boete van eenen ponde, behouden altijts die vierte van den heyligen dagen voerscreven ende der stede wagemeesters huers rechs, op de boete voerscreven.

19. Item elck poerter, die wil, die sal mogen harinck we(e)cken ende vercoopen, behoudelijcken dat hy gepresen is by den kuermeestren, dat hy vol ende zuete is.

20. Item die smoutslagers sullen vercoepen huer olye int grosse, te wetene by den vate, halff vate oft vierendeel vaets, sonder by minder mate, op die boete van eenen ponde, te verbueren alsoe dicwylen als zy dat deden.

21. Item soe en sal nyemant mit scalen wegen, te wetene maersserye ofte vettewarye, hy en sal int voerscreven ambacht wesen, op de boete van twee ponden, alsoe dicwylen te verbueren als sy dairmede bevonden worden.

22. Item dat deken ende gezworenen sullen mogen berechten tot zesse ponden zwarten toe ende niet hoeger; indyen sy daerboven deden, dat sal zijn op de boete van twee ponden.

23. Item soe wanneer die deken yemande dach maect, ende ter onscult gewesen wort, soe sal die deken hem gehouden wesen den eedt te staeve.

24. Item die laetste incommers van den ambacht sullen gehouden wesen die caersen te dragene opten Meydach, Sacramentsdach, Sinte Pieters ende Sinte Pauwels' dach ende op andere dagen,

als men dat ordineren sal, op de boete van een pondt was, te verbuerne jegens Sinte Nicholaus' gilde. Ende indien sy datselve niet doen en wilden, soe sullen zy gehouden wesen eenen anderen in huer stede te stellene, wel geabituiert, opte voerscreven boete.

25. Ende alle ponden ende scellingen, in desen brief begrepen, zijn te verstane van ponden ende scellingen zwarten.

26. Item alle voerscreven boeten sal die deken mitten gezworenen inpanden ende niemant anders, hetten ware, dat hem ontgroette; soe sal die bailiu oft zynen schout die inpanden tot diegeenre behouf, die daerinne gerecht zijn.

27. Item van alle boeten, die in dit voerscreven ambacht bedinget worden, daerof sullen hebben die heylege kercke, die heer ende die stede van Reymerzwale die een helft, ende tvoerscreven ambocht die ander helft.

28. Allen dingen, poynten ende saicken voerscreven sonder argelist. Ende waert saicke, datter eenich gescil, duysternisse oft andere zwaricheyt geviele int voerscreven ambocht, ende desen brief nyet en besceydt, dat sullen die deken ende gezworenen ramen ende aenbringen den gerechte van der voerscreven stede, ende dat alsdan besceyden by hueren raede.

29. Ende alle dese voerscreven pointen sullen staende bliven tot verbeteren des gerechs, bailiu, borgmeesteren ende scepenen voerscreven ende gedueren tot hueren wederzeggene.

In kennesse der waerheyt soe hebben wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen voerscreven desen brief uuythangende bezegelt mit den zegel ten saicken der voerscreven stede van Reymerzwale.

Gegeven int jaer ons Heeren duysent vijfhondert ende elve ses dagen in Februario.

Jo. Jan Jacopsz.

XI. Copie van den smeets ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, dat wy Gode ende Mariën, Zyne gebenedyde moeder, ter eeren verleent, geconsenteert ende verwillecoert hebben, verleenen, consenteren ende verwillecoren mit desen van tsgraven wegen van Zeelandt ende uuyten name van derselver stede den gemeenen smeden in Reymerzwale omme te mogen houden ende onderhouden een ambacht tot verchieringe van onse generale processie ende omganck, die men houwet jaerlijcx telcken eersten Meydage, tot obsequiën van den grave

van Zeellant, onsen genadegen heere, ende ten dienste van der voernoemde stede, in der vormen ende manieren hierna bescreven.

1. Ierst nyemant en sal smitte stellen oft doen stellen oft meester worden intselve ambacht in Reymerzwale, hy en zy eerst poerter derzelver stede ende daerna gevrijt in dit ambacht, verstaende dit zoewel van goutsmeden als van groufsmeden, harnasmakers ende tenneghieters. Ende elck, willende vry meester zijn intselve ambocht, zal geven zes ponden; ende eens meesters kint sal geven drie ponden tot XX groten Vlaems elck pondt.

2. Item wes knecht wil leeren smeden, sal geven den ambachte een pondt ende een pondt was; ende eens vry meesters kint sal geven een pondt wassch. Ende of yemant hierenboven tselve ambacht hanthierde, niet gevrijt sijnde noch betaelt hebbende des voirnoemt staet, dat waer op de boete van eenen ponde, alsoe dicwylen als hyt dede.

3. Item soe wye niet en quame onder des ambachs keerssen, als men processie houwet, niet hebbende saicke, die hy tooghen mochte, verbuert vijff scellingen.

4. Item soe wye smeedt smorgens voer vier uuyeren van ingaende Maerte tot Sinte Mertens misse toe ende voer vijff uuyeren van Sinte Martens misse tot ingaende Maerte toe, verbuert vijff scellingen.

5. Item soe wye savons smeet na zeven uuyeren, verbuert vijff scellingen.

6. Item soe wye tSaterdaechs oft op Onser Liever Vrouwen avende oft op eenege vigeliën langer smeet dan tot drie uuyeren toe na de noene, verbuert vijff scellingen.

7. Item soe wye smeet op Sinte Loys' dach ofte eenich werck doet op andere gebode heylege dagen sonder dispensacie van ons, verbuert telcker reysen een pondt.

8. Item wes gehuyrt knape uuyt sijns meesters werck ginge, daer de meester mede verachtert ware, dieselve meester sal dat den ambochte thoenen, ende die knape en sal dan nergens elwarts mogen wercken, voer ander tijt dat hy dyen meester voldaen heeft. Ende indien yemant daerenboven dyen knape te wercke stelde, die verbuert een pondt, ende de knape oec een pondt, soe dicwils alst gebuerde. Ende wes gebreck die knapen aen den meesters hebben, sullen zy insgelijcx den ambochte thoenen; ende die meester en sal nyet wercken, voer ander tijt dat hy zynen knape heeft voldaen, opte verbuerte van een pondt, soe dicwils alst gebuerde.

9. Item soe wye, in dit ambacht zijnde, niet en offerde over zijn gildebruedere ofte gildezustere, verbuert zes scellingen, hem en lette saicke, die hy toeghen mochte.

10. Item wanneer binnen der havene van Reymerzwale te coope comt yser, colen oft ander diergelijcke goeden, den ambachte aengaende, daerof sal die deken van desen ambachte de ierste kennesse hebben ende zijn de naeste int coopen, indien hy mitten coopman accorderen can. Ende en can hy mit hem niet accorderen, soe sal elck mogen sijn scoenste doen sonder verbueren. Ende waert, dat yemant van binnen desen ambachte voerscreven tgoet cochte, voer ende aleer de voerscreven deken de kennesse gehadt hadde, die verbuert een £; ende de andere sullen mit hem mogen deelen, indient hem belieft, sonder wederzeggen van dengenen, diet alsoe gecocht heeft, opteselve boete. Ende oft yemant cochte van buyten den ambochte, eer dat de voerscreven deken de kennesse hadde, soe salt deselve deken mogen aenveerden tot tsambochs behouf, mits nederleggende tgelt, daert omme gecocht is. Maer indien de voerscreven deken de kennesse gehadt hadde ende niet en conde gecoopen, maar naderhant overhebben wilde, nadattet gecocht is, soe sal hy des coopers gemoede hebben, eer hy tgoet anveerden sal. Ende bespraecke yemant eenich goet, dat hy namaels nyet hebben en woude, die verbuert thien scellingen.

11. Item die zyne porcie van den gecochten goeden ten behoerlijcken daege niet en betaelde, die en sal niet wercken noch doen wercken, voer ander tijt dat hy betaelt heeft, ende daertoe verbueren vijff scellingen.

12. Item als die deken van tsambochs wegen dingen wille op eenen gezworenen, soe sal hy mitten anderen gezworenen eenen gezworenen maken, kiesen ende eeden in zyne stede, totdat recht gedaen is; ende die des wederstonde ofte weygerde, verbuert telcker reyse vijff scellinge.

13. Item soe wye van den deken ontboden worde by den ambochsknape ende nyet en quame, verbuert telcker reyse vijff scellinge, hem en lette saicke, die hy toeghen mochte; ende sullen bysondere op Sinte Loys' dach nietemin betalen den oncost ende huerlieder maeltijt.

14. Item soe wye eenich werck, van verboden ysere gemaect, vercochte binnen deser stede oft laete vercopen, verbuert telcker reyse een pondt.

15. Item soe wye colen vercoept in Reymerzwale, die sal

geven van elcken huede eenen groten Vlaems, God ende Sinte Loy mede te dienen; ende hierof sullen die dekens jaerlijcx rekeninge doen; ende die daerjegens zeyde, verbuert thien scellingen telcker reyse.

16. Item soe sullen wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen, in der tijt zijnde, elcx jaers na Kerstmisse, eenen deken, drie gezworenen ende eenen ambachsknape (kiesen) omme vierscare te mogen houden ende te mogen dingen, manende ende wysende tallen tyden, als sy dies versocht sullen zijn, ofte alst oerboer is. Ende soe wye in gebanre vierscare spreect sonder oerlof, verbuert telcker reyse twee scellingen; ende wye vierscare stoert mit verboden woerden oft wangelategе onhebbelichede, die verbuert telcker reyse thien scellingen.

17. Item wes de voerscreven deken ende gezworenen by eendrachtich gevolch overeendragen tot profijts van den gemeenen ambachte, dat sal elck gestantelic volgen, opte boete telcker reyse van thien scellingen.

18. Item wye jegens der gezworenen eedt zeyde, verbuert telcker reysen jegens elcken gezworenen vijff scellingen, insgelijcx jegens den deken vijff scellingen; ende die jegens des ambachsknapen eedt zeyde, die verbuert telcker reysen thien scellingen. Ende deselve ambachsknape sal elcx sjaers hebben twee scellingen groten Vlaems ende zine costen alle vry, uuytgesteken tabbarden, caproenen ende de giften van Onser Vrouwen.

19. Item soe wye, by den deken sijn ambacht verboden zijnde, langer ledich ginge dan drie dagen, die sal den deken ende gezworenen thuerlieder vermanen geven anderhalf scatte panden, ende latense den ambachsknape porren sonder wederzeggen, opte verbuerte telcker reyse van eenen ponde.

20. Item alle, die van desen ambachte zijn ende binnen oft buyten deser stede haer werck ter marct voert doen willen, sullen cavelen, hoe sy staen sullen, ende hueren cavel onderhouden, oft telcker reysen verbueren thien scellingen.

21. Item wye eenich werck, dat die smeden binnen deser stede te coope hebben, voert dede anders dan des Dincxendaechs ter wekemarct, verbuert telcker reyse een £.

22. Item wes gebreck die voirnoemde deken heeft an yemande intselve ambacht, dat sal hy rechtelic innen an zijn goet twyscatte; ende die in gebreke is, en sal niet mogen wercken, voer hy voldaen heeft, opte verbuerte telcker reyse van eenen ponde,

23. Item van allen boeten, die in dit ambacht verbuert worden, sullen die bailiu ende tgerechte hebben een derden deel, die stede een derden deel ende dit ambacht een derden deel.

24. Alle de voerscreven pointen staende ende geduyerende tot onser wederzeggene ende verbeteringe; fraude ende argelist uuytgesteken.

Des toerconden den zegel der voernoemde stede hieronder anegehangen.

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vierhondert ende tnegentich negen dagen in Januario.

Jo. Jan Jacopsz.

Door B. is op den kant van desen brief geschreven:
Item op wat conditiën de schoemaeckers hierby ghevoucht sijn, siet voren achter den schoemaeckers brieve.

XII. Copie van den timmerluyden ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, nu zijnde ende toecomende, dat wy verleent ende gegeven hebben, verleenen ende geven mit desen onsen lieven ende welgeminden den gemeynen huys- ende sciptimmerluyden, cuypers, schrijnwerckers, glaesmakers, beeldesnyders, scilders, wagemakers, mandemakers, sceepboem- ende sceepriememakers, metselaers, deckers, zagers gesamentlijcken mit malcanderen een ambacht te houdene, te bedrivene ende te hanthieren binnen der voerscreven stede van Reymerzwale ter eeren Goeds almachtichs, Marie, Zijnder moeder, ende allen heylegen, ten dienste van onsen aldergenadichsten heere den Roemschen coninck ende den eertshertoge, zynen edele zone, onsen arfachtegen lansheere, ende tot hoechede ende onderstandenisse van der voerscreven hueren genaden stede van Reymerzwale, in der vougen ende manieren navolgende.

1. Ierst elck, liggende ende opstaende hout vercoepende in Reymerzwale ende dagelijcx by der handt uuytpenningende, sal geven elcx jaers desen ambochte twalf groten Vlaems tot reparaciën van der capellen ende voerts mede te doene dienst ende eere den lansheere ende der voerscreven stede.

2. Item die ter generaler processiën in den ommeganck ende Sacramentsdage by den deken ende gezworenen niet en quame noch redelijcke onscult niet en vertoechde, sal verbueren vijf scellingen.

3. Item niemant en sal intselve ambacht ontfanckelic zijn noch tselve hantieren oft eenege vryheyt daerinne hebben, ten sy, dat sy ierstwerf alhier poerter zy, mits gevende desen ambochte twee ponden ende een pondt was, mits daertoe den deken ende gezworenen gevende eenen stoop wijns. Ende oft yemant dies contrarie dede, de verbuerde een pondt, telcker reysen als hy dat dede.

4. Item elck, tselve ambacht eenichsins leeren willende ende van buyten zijnde, sal denselven ambachte geven thien groten; ende de kinderen oft broederen van dengenen, die in dit presente ambacht vry zijn, zullen geven ten aencomene van huerlieder leeringe vijff groten.

5. Item alle, die int selve ambacht vry zijn, mannenpersonen zijnde, sullen jaerlijcx gelden mittenselven ambachte, alsoot costumelic is.

6. Item elck, van buyten comende binnen deser stede ende eenich van den voerscreven wercken willende exerceren, sal voer al den deken van desen ambachte om oerlof bidden, mits gevende telcker weke, soe lange als hy wercken sal oft tswercx tonderwindenne, twee groten, uuytgesteken de wercken van der kercken alhier, van den Heylege Geest, van den gasthuyse, in welcken gevalle sy niet geven en zullen.

7. Item knapen, onder meesters werckende, sullen jaerlijcx desen ambachte geven vier groten.

8. Item elck zager, van buyten comende ende binnen der stede zagende, sal jaerlijcx geven desen ambachte vier groten.

9. Item elck platijnmaker sal elcx jaers geven vier groten.

10. Item alle oncosten, jaerlijcx overeengedragen ende gedaen in dit ambacht by ordinantie van den deken ende gezworenen van denzelven ambachte, sullen betaelt ende vergouden worden broederlic by allen denghenen, die intselve ambacht zijn.

11. Item wye eenege van den voerscreven wercken, desen ambachte annopende, dede op eenege gebode heylege dagen sonder nootsaicke blijckende, sal verbueren, telcker reysen als hy(t) doet, twee groten.

12. Item wie den gezworenen wederzeyde in gebanre vierscaren, desen ambachte nopende, die sal verbueren telcker reysen thien scellingen, ende buyten gebanre vierscaren vijf scellingen.

13. Item incommende leste in dit ambocht, ten getale van negen personen, sullen desselfs ambochs staciekeersen dragen in den ommeganck ende opten Sacramentsdach ofte in huerlieder

steden anderen hueren, int tselve ambacht zijnde, om die te dragene, opte verbuerte van elcke keersse van thien scellingen.

14. Item die deken ende gezworenen van desen ambochte, als sy gecoren zijn by den heere ende tgerechte, huer eeden gedaen hebbende, zullen kyesen thuerlieder appetyte ten oerbore van den ambochte eenen knape, die hem goet duncke; ende de deken sal hem eeden by den gezworenen, dewelcke knape hebben sal van elcken, die intselve ambocht vry wort, eenen groten.

15. Item die, intselve ambacht zijnde, ontboden wordt by den deken ende gezworenen om sambachs profijt mitten gezworen knape, ende dan niet en quame, negheene blijckende ontscult hebbende, die hy vertoeghen mochte, die sal verbueren telcker reyse vijf scellingen.

16. Item deken ende gezworenen van desen ambachte sullen de kennesse hebben ende berechten tusschen die, van desen ambachte zijnde, van stucken, denselven ambachte roerende, ter sommen toe van twee ponden groten ende daerbeneden sonder meer.

17. Item elck, die int tselve ambacht (is) ende om saicken, den ambochte nopende, dingen wil, sal geven tot eenen dingepande eenen groten.

18. Item de deken, gebrec hebbende an yemant van desen ambachte om saicken, desen ambachte anclevende, mach hem by gezworen mitten knape tselve ambacht doen verbieden; ende oft hy daerenboven wrachte, die soude verbueren, telcker reyse als hy dat dede, een pondt.

19. Item die deken, die dingen wille op yemande int tselve (ambacht) ende gebreck heeft van eenen gezworenen, sal in de stede van denselven gezworenen nemen eenen van den ouden gezworenen, die des geloeft sal zijn ende geauctoriseert op zynen ouden eedt.

20. Item knapen, onder meesters van desen ambochte werckende ende negheen werck zelver bedingende, sullen mogen wercken ende vry zijn om vier groten elcx jaers, die men houden ende innen sal opten meester.

21. Item negheen meester in dit ambocht en sal des anders meesters gehuerde knape te wercke stellen, opte verbuerte van eenen ponde.

22. Item tgebreck, dat een knape an zynen meester heeft nopende tselve ambacht, tot twee ponden toe, dat sal de deken mit zynen gezworenen besceyden.

23. Item die jegens den eedt zeyde van den knape van desen ambachte, die verbuert telcker reyse vijff scellingen.

24. Item die, by den knape vermaent zijnde, niet en quame te lyke van den medebroederen van desen ambochte, de verbuert telcker reyse vijff groten, redelijcke onscult uuytgesteken.

25. Item alle de voerscreven bruecken sal die deken inpanden mit zynen gezworen; ende off hem dat ontgroette, soe salt de bailiu mit synen scepenen doen. Ende alle panden sullen staen XIIII dagen ende zijn dan volstaen ende eygen.

26. Item alle beding(d)e boeten sullen gaen in dryën, te wetene den heere ende dat gerechte een derden deel, ende der stede een dorden deel, ende den deken ende zyne gezworen een derden deel. Ende alle ponden sullen ponden zwarten zijn.

27. Ende of hierinne eenich gescil ofte duysternisse gebuerde, dat sullen wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen verclairssen ten aenbringen van den deken ende gezworenen.

28. Alle dit staende ende geduerende tonsen wederzeggene, interpretacie ende moderacie.

Des te oerconden den segel derselver stede hieronder anegehangen.

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vierhondert een ende tnegentich vijf dagen in Januario.

Jo. Jan Jacopsz.

Door B. is op den kant het volgende geschreven:

Timmerluyden kelck.

Ten versoucke van den deken ende geswores der timmerluyden ambacht is by bailliu, burchmeesters ende schepenen der stede Reymerswale met advise ende consente van menheere den provissor ende deken, geestelijcke ordinaris rechter van Zuytbevelant, geaccordeert ende geconsenteert den deken desselfs ambachs den kelc, denselfden ambachte toebehoerende, overmits denselfden menige jaren niet gebesicht geweest es, te mogen vercoepen, mits dat hy daertoe verwilligen sal heer Cornelis Martssen ofte iemandt van den andren priesters om die vercoepinge ten hoechsten pryse te helpen doen, ende die penningen, daervan coemende, onder hem te bewaren ende (in) bewaernisse te houden, ter tijt toe denselfden deken tot chiraet van des ambachs outaer in recompense van dier geteelt ende gecoft sal hebben een paer saeyen

gardinen, een tapijtsche outaer, een dosijn leeren eemers van nieuwen ruggenleer ende, indient de penningen verstrecken mogen, een seyl, in tyde van brande te besigen, alle twelc den voerschreven deken gehouden sal sijn te telen ende te coepen tuschen dit ende Sint Pieters dach ingaende Oust ofte andren soe corten tijt tselfde hem mogelijc sal sijn van doene. Actum den XXIX^ten Mey anno 1569.

XIII. Copie van den leechgangers ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, nu zijnde ende toecomende, dat wy van derselver stede wegen verwillecoert ende geconsenteert hebben, verwillecoeren ende consenteren mit desen den eersamen gemeynen gilde van Sinte Michiel, die men den leechgangers plach te noemen, [1]) Gode, onsen schepper ende heere, mede te eeren, Marie, Zijnder gebenedyde moeder, jaerlijcx in de generale Meydaechsche processie mede te dienene, onsen geduchtegen heere ende vrouw ende die voerscreven huere genadege stede van Reymerzwale eerlicken ende chierlicken te mogen dienen, alsoe dat recht ende redelic ware, dese nabescreven ordinancie ende willecore.

1. In den iersten soe wat personen int voerscreven ambacht ende gilde comen wille, die sal ierst poerter wesen ende gheven den ambachte een half pondt was, Onser Liever Vrouwen mede te dienen, ende den ambachsknape eenen groten.

2. Item niemant en sal uuyt dit voerscreven gilde oft ambacht mogen gaen, hy en sal den ambachte oft den gilde geven een pondt zwarten.

3. Item nyemant en sal uuyt dit voerscreven ambacht mogen gaen int jaer, als sy Onser Lieven Vrouwen annemen sullen, oft als sy Onse Liever Vrouwen ommedragen sullen, hy en sal sculdich wesen te geldene ende te betalen in alle die costen, die alsdan te dyer causen gedaen sullen werden, in alder manieren oft zy daerinne gebleven waren, ende gheven noch den ambochte een pondt zwerten.

4. Item yemant [2]), binnen Reymerzwale wonende, en geen poerter en is, ende lantneringe doet, tsy mitter spaden te werckene oft anders, die sal jaerlijcx geven den ambochte vier groten.

---

1) Het HS. voegt hier in: „een ambacht".

2) Het HS. heeft: „nyemant".

5. Item yemant [1]) van buyten, binnen Reymerzwale comende, ende turven oft sout dragen willen, die sullen jaerlijcx den ambachte geven vier groten.

6. Item soe wye van buyten compt wercken mitter spade binnen der stede oft der stede vryheyt, die sal den ambachte voerscreven geven vier groten.

7. Item nyemant èn sal voertan van binnen der stede, in andere ambachten zijnde, turven noch sout dragen, hy en sal den gilde jaerlijcx geven twee groten.

8. Item nyemant van binnen oft van buyten en sal eenege wercken annemen op die brugge, denselven ambachte anclevende, hy en sal poerter wesen, op de boete van vijf groten, alsoe dicwils als hy dat dede.

9. Item alle dieghene, die lantneringe doen ende zelve paerden houwen, int voerscreven ambacht niet zijnde, die sullen jaerlijcx den ambachte geven twee grooten.

10. Item alle dieghene, die int voerscreven ambacht zijn, en sullen voertan mitten priesteren eenege oncosten gelden van theeringe ende anders dan in de ghifte van Onser Liever Vrouwen ende in den costen, die men in de processie van trompers, van wyne ende dyergelijcke doen sal, noch oeck die priesteren mit hemluyden; mer een yegelick sal voert zijn costen op hem selven doen.

11. Item soe wye ontboden worde by den ambachknape by deken ende gezworenen te comene tot profijt des ambachs, ende niet en quame, die sal verbueren vijff scellinge zwerten, alsoe dicwils als hy dat dede, hem en lette saicke oft zin, die hy betoenen mochte.

12. Item soe wye in dit voerscreven ambacht dingen wil van dat den ambachte roert, die sal dingen mit eenen pande van eenen groten.

13. Item soe wye gezworenen wederzeyt in gebanre vierscaere, verbuert thien scellingen zwerten, ende buyten gebanre vierscare vijff scellinge zwerten.

14. Item soe wye jegens des ambachsknapens eedt zeyde, verbuert vijff scellingen zwerten.

15. Item soe wat deken ende gezworenen overeendragen om profijt des ambachs voerscreven, dat sullen alle die andere volgen.

16. Item soe sal die deken mitten gezworenen kyesen een ambachknape by goetduncke des rechs voerscreven.

---

1) Het HS. heeft: „nyemant".

17. Item soe wes costen opten Meydach ende op Sinte Michiels dach gedaen sullen werden, die sullen zy alle gemeenlic gelden, die int voerscreven ambacht zijn.

18. Item soe wye in dit voerscreven gilde niet en betaelde, tgheent dat hy by den deken ende gezworenen gerekent sal wesen, ende die ghildeknape die panden niet en gave, als hy des versocht wort, oft die gelden, die hy sculdich ware, die soude verbueren drie pondt zwarten, alsoe menichwerven als hy dat doet.

19. Item soe wes costen int voerscreven gilde tot profyte, nutscap ende ordinantie by deken ende gezworenen gedaen worden, die sullen deselve gildebroeders sculdich wesen te betalene binnen veerthien dagen, nadat sy gerekent ende gesmaldeelt sullen wesen by deken ende gezworenen. Ende indyen hier yemant in gebreke af ware, ende die deken daeraf niet panden en wilde, soe sal die deken haerluyden ambacht mogen doen verbieden mitten gildeknape; ende verboden zijnde, soe en zullen dieghene, die in gebreke sijn, dat ambacht niet mogen doen, voer ander tijt dat zy den deken zijn gemoede gehadt hebben; ende indien yemant daerboven dat ambacht dede, die verbuerde telcker reyse vijff groten.

20. Item alle dieghene, die in dit voerscreven gilde zijn, die sullen hebben, ten tyde als sy Onse Lieve Vrouwe ommedragen, eenen caproen van gelijcker verwen, als deken ende gezworenen hebben, op de boete van thien scellinge zwerten. Des soe mach een yegelijc persoen sijn laken coopen oft doen coopen tot zyne scoensten.

21. Item soe wanneer de deken ende gezworenen mitten gesellen van der gilde vergadert zijn, ende dan yemant eenich rammour oft beruerte daer maecte mit twistelicke woerden, die sal verbueren thien scellinge zwerten, alsoe dicwils dat geviele ende van den deken beslegen worde.

21. Item die gildeknape sal die boeten, die gebruect worden intselve gilde, aenbringen by zynen eede, ende dat sal hy geloeft wesen.

23. Item van alle boeten, intselve gilde vervallende, sal hebben de heylege kercke een derden deel, de heer mitten gerechte een derden deel ende dat gilde een derden deel, welcke boeten die deken inwinnen sal, alsoet recht is, ende daer alle jaere den gerechte rekeninge af doende by zynen eede.

24. Ende waert saicke, dat in dit ambacht ende in de poynten, hier gescreven, eenich gescil oft duysternisse geviele, oft deken ende gezworenen eenege saicke ontgroette, dat sullen

zy den gerechte aenbringen; ende sy sullen dat besceyden by haren raede.

25. Alle welcke poynten ende articulen sullen staen ende bliven tot verbeteren van den gerechte ende gedueren tot haren wederzeggen.

Des toerconde soe hebben wy den segel der voerscreven stede van Reymerzwale hierbeneden angehangen.

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vijfhondert ende vyve XV dagen in Februario.

Jo. Jan Jacopsz.

XIV. Copie van den wevers ambachsbrieve.

Wy bailiu, borgmeesters ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen denghenen, die desen brief sullen zien oft hooren lesen, als dat wy geconsenteert hebben ende geoerloeft van der stede wegen voerscreven den lynewevers binnen Reymerszwale, hoe sy haer ambacht houwen ende antieren sullen, jaerlijcx Onser Liever Vrouwen in die processie Meydage te dienen, den heere ende der stede voerscreven (te eeren), welcken tyden sys vermaent sullen worden van yemande van sheeren ende der stede wegen voerscreven; ende dit sal wesen in allen vormen ende manieren, alsoe hiernae gescreven staet.

1. In den iersten soe wye in dit voerscreven ambacht langer wave dan by den lichte van den daege, die salt beteren den ambachte voerscreven vijf penning groten.

2. Item soe wye eenich werck antierde, dat den ambochte voerscreven toebehoerde, op den Sondach, Onser Liever Vrouwen dach oft op eenege andere heylege dagen, die de heylege kercke gebiet te vieren, die salt beteren den ambochte vijf penning groote.

3. Item soe wye wil leeren lyne weven in dit voerscreven ambacht, hetten ware meesters kint van den voerscreven ambochte, die sal den ambachte geven drie scellinge groote ende een pondt gemaect was; ende die voerscreven drie scellingen sal men deelen in dryën: die stede een derden deel, die heere een dorden deel ende dat ambacht een derden deel.

4. Item soe wye int lynenambacht leert weven, die salt leeren een jaer lanck, eer hy vry waere int ambocht. Ende die meester van den ambochte, die hem leert, die en sal binnen eenen halven jaere daerna nyemant leeren weven, op de boete

van drie scellinge groten; ende de voerscreven boete sal men delen, als voerscreven staet.

5. Item soe wye wil meester worden int lynenwevenambacht, die sal den ambachte geven zes scellinge groten ende twee pondt gemaects was huer ambacht mede te houdene; ende de voerscreven VI scellinge groten sal men deelen, alst voerscreven is.

6. Item soe wes knapen van buyten quamen ende wilden wercken gelijc eenen knape in dit voerscreven ambacht, die sal den ambachte geven vier penning groten sjaers; ende daer sal hy dat geheel jaer lanck mede vry wesen. Ende dat sal men heyschen den meesters, daer hy eerst mede werct. Ende alle meesters kinderen van desen voerscreven ambachte sullen vry wesen int voerscreven ambacht.

7. Item soe wes van den lynenambochte roerende is, dat sal die deken mitten gezworenen besceyden.

8. Item waert, dat eenich meestere int ambacht meer hilde dan twee getouwen, daer men op wrochte, die verbuerde jegens tambocht thien penning groten, alsoe menichwarf als hy daeroff verwonnen worde mitten gezworen. Ende nyemant en sal meer touwen houden dan twee getouwen in een huys; ende al waert dat saicke, dat twee meesters in een huys woenden, sy en souden niet meer mogen houden dan elcx een getouwe, op de boete als den brief inhoudt, als voerscreven staet.

9. Item soe en sal nyemant weven in dit voerscreven ambacht op heylege dagen, die de heylege kercke gebiet te vieren, op de boete van vijff groten.

10. Item waert, dat eenich meester, sijn wijff of sijn boden eenich werck sochte tot yemans huyse, sy en waren daertoe on(t)booden, worden zy daerinne verwonnen, verbuerden vijf penning groten, alsoe dicke als zy dat deden.

11. Item waert, dat yemant van binnen oft van buyten quame om eenich werck an te nemen ende dat binnen niet en wrochten, die verbuerde een pondt zwarten.

12. Item waer een meester int ambacht, die des anders werck van [1]) een ander meester geschoren hadde, soe wye dat wrochte, die salt beteren den ambachte vijff penning groote, hetten ware by consente van den deken.

13. Item soe wye in dit voerscreven ambacht wandelbaer werk gewrocht hadde, daer yemant over claechde, dyens dat werck

---

1) Het HS. heeft: „dy".

toebehoerde, ende dat werck wandelbaer bevonden werde by deken ende gezworenen van den ambachte voerscreven, die salt beteren den ambochte thien penning groten ende den clagere zijn scade.

14. Item soe wye int ambacht werck gewrocht heeft ende dat uuyt synen huyse laet dragen sonder gelt, ende synen arbeyt daeraf borchde, verbuert vijf penning groten, alsoe dicke ende menichwarven alst gesciedde; ende dat sal die deken mogen anleggen, alsoe dicke alst hem believen sal.

15. Item soe wanneer als die deken yemande ontbiet by deken ende gezworenen te comene om profijt des ambachs of om eenege andere saicken, die hy te doene heeft, ende dan daer niet en quame, die sal verbueren twee penning grote, hem en lette saicke oft zin, die hy bethoenen mochte, ende dat alsoe dicken als hy die wete van den ambachsknape heeft.

16. Item sullen bailiu, borgmeesteren ende scepenen voirscreven, die nu zijn oft namaels wesen sullen, alle jaere kiesen binnen den twalf nachten na Kersavondt nieuwe deken ende gezworenen, daer men dat voerscreven ambacht mede houden ende hantieren sal, in der vormen als voerscreven staet.

17. Item soe wye deken ende gezworenen wederzeyt, verbuerde thien penning groten, alsoe dicke als hy dat dede.

18. Item sullen die deken ende gezworenen alle jaere rekeninge doen den bailiu, borgmeesters ende scepenen, soe wanneer dat sys van hem vermaent worden, van wes int ambacht verschenen is.

19. Item soe wanneer dat yemant in dit voerscreven ambacht sterft, het zy man, wijf of kint, soe sullen alle dieghene, die de wete van den ambachsknape hebben, mitten lijcke gaen ende staen ende offeren, ende niet van daer scheyden, voir dat lijck begraven is, hem en lette saicke oft sin, die hy bethoenen mochte; ende dat op de boete van twee penning groten.

20. Item soe wes deken ende gezworenen ordineren ende overeendragen om profijt des ambachs, dat sullen sy alle gelijcke gelden ende volgen, die in dit voerscreven ambacht sijn.

21. Item soe wye jegens des ambachsknapen eedt zeyde, die verbuert thien penning groten.

22. Item soe sal die ambachsknape hebben voer zijn loon twintich penninge groten binnen den jaere, hetten ware, oft deken ende gezworenen dochte, dat hy meer verdiende; dat sal staen ten goetduncken van deken ende gezworenen voerscreven.

23. Item soe hebben wy bailiu, borgmeesters ende scepenen

voerscreven geconsenteert ende verleent den ambachte voerscreven die ellen van den lynen laken te meten binnen Reymerzwale in de twee jaermercten, te wetene in de Bamisse ende in de Vastelavont jaermerct; ende sy sullen hebben van elcke ellen lakens van meten een myte. Des soe en sal nyemant geen laken meten, dat gecocht oft vercocht worden sal binnen den marcten, dan dieghene, dyen syt bevelen sullen te meten, ende dat op de boete van een pondt zwarten. Des soe sal dit voerscreven ambacht doen doen een misse te weke, alsoe lange als sy de ellen gebruycken sullen.

24. Ende alle voerscreven boeten, die in dit voerscreven ambacht verbuert sullen worden, bedragen(de) boven thien penninge groten, die sullen gaen, als voerscreven staet; ende soe wes boeten, die beloepen thien penninge groote ende daerbeneden, sal die deken ende gezworenen hebben.

25. Ende alle voerscreven poynten sullen staen tot verbeteren des bailius, borgmeesters ende scepenen voerscreven, ende gedueren altoes tot haren wederzeggen.

In kennesse der waerheyt hebben wy bailiu, borgmeesters ende scepenen voerscreven desen brief bezegelt mit der voerscreven stede zegel ten saicken, hierbeneden angehangen.

Gegeven int jaer ons Heeren MCCCC tweentseventich achte dage in Aprille.

Ende want men den gemeenen oirboer in alle dingen ende saicken van Gods ende van rechs wegen sculdich is te procureren ende voert te stellen, soe ist, dat wy bailiu, borgemeesters ende scepenen der stede van Reymerzwale, des last hebbende, den gemeenen ambachte van den lynewevers binnen Reymerzwale boven den ouden brieve, daer dit jegewoerdich transfix doregesteken is, geordineert ende gestelt hebben ende mit desen transfixe ordineren, dat zy nu voertane rustelic ende vredelic den Brootsusteren binnen Reymerzwale sullen laten stellen twee wevegetouwen, daer sy alsoe vry op sullen mogen weven, als oft zy int voerscreven ambacht waren, sonder eenich becalengieringe van den regierders van den ambachte voerscreven daer of te doene off te doen doene tot eenegen tyden, mits de voerscreven susteren den voerscreven ambachte sjaers te contribueren van diensten oft andere costen, die binnen den jaere int voerscreven ambacht gedaen sullen werden, alsoe vele, als eenich moester int voerscreven ambacht sjaers den ambachte contribueert.

Ende indien hierboven eenich duysterheyt oft gescil geviele tusschen den ambachte ende den susteren voerscreven, dat houden bailiu, borgmeesters ende scepenen voerscreven tot haren verclaren.

Des toerconde hebben wy bailiu, borgmeesters ende scepenen voerscreven der voerscreven stede zegel met desen jegenwoerdegen tranfixe hierbeneden angehangen.

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vierhondert zesse ende tachtentich vier dagen in Decembri.

Jo. Jan Jacopsz.

XV. Noch een copie van den drapenniers ende lakensnyders ambachsbrieve.

1. [1]) Bailiu, borgmeesters ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen luyden, dat wy gonnen ende geven den drapeniers ende lakesnyders binnen Reymerzwale tvoerstaen binnen Reymerzwale, van Willem Matheeus' zoon of staende.

2. Item soe en sal niemant in dit voerscreven ambacht comen, hy en sal geven vijff scellinge groten tot reparacie van der capelle ende twee pondt was ende deken ende gezworenen eenen stoop wijns van kennissen ende den ambachsknape twee groten.

3. Item soe en sal niemant drapennieren, laken vercoepen by der elle noch droechsceren, verwen noch vollen noch vervollen, oudt noch nieuwe, hy en sy int voerscreven ambacht, op de boete van vijf scellinge groten.

4. Item soe wat lakenen by den geheelen vercocht sullen werden binnen der merct, daerof sal men geve(n) den metere, die de deken ende gezworenen daertoe ordineren sullen, ende dat tot reparaciën van der capellen, eenen halven stuver.

5. Item soe en sal nyemant geen corte stoffe vercoepen binnen Reymerzwale, op de verbuernisse van den lakenen ende noch soe vele meer, als deken ende gezworen recht duncken sal, deen helft den heere, dander helft der capellen.

6. Item die twee laetste, die in dit voerscreven ambacht comen sullen, die sullen dragen oft doen dragen de karsen, te wetene opten Meydach, des Heylichs Sacraments dachs, op Sinte Pieter ende Sinte Pauwels' dach, op de boete van vijf groten, deen helft den heere, dander helft der capellen.

7. Item soe wye ontboden wort by den ambachsknape ende

1) In dit artikel is blijkbaar wat uitgevallen.

niet en quame, die sal verbueren vijf groten, alsoe dicke als hy dat dede, hem en lette saicke oft zin.

8. Item soe wat costen de deken uuytleyt van des ambachs wegen binnen die kercken oft daerbuyten op Sinte Severus' dach, opten Meydach ende voer onsen genadegen heere, de sullen de gemeen gildebroeders gelijck betalen, binnen acht dagen daerna dat de deken sijn rekeninge gedaen sal hebben aen de [1]) gezworenen; ende indien sy dat niet en betaelden, soe sal de deken gaen mit gezworenen tot haren huse ende halen panden ende dragense totten scattriggen, ende latense vercoepen tot synen gebreke toe.

9. Item soe sullen alle meesters kinderen vry wesen, te wetene drapenniers ende lakensnyders, om eenen stoop wijns ende een pondt was.

10. Item soe wye op des ambachsknapen eedt spreect, die sal verbueren vijf groten, alsoe dicke als hy dat dede.

11. Item soe wye op deken ende gezworenen eedt spraecke of op haer vonnissen binnen gebannen vierschare, die sal verbueren thien stuvers, ende buyten gebannen vierschare vijff stuvers, alsoe dicke als hy dat dede.

12. Item wat men goet doen can mitten ambochsknape oft mit twee wittachtege mannen van binnen den ambachte, die sal verbueren de voerscreven boete.

13. Item soe wat leerknapen oft leerkinderen binnen desen voerscreven ambochte leeren willen, die sal geven tot reparacie van der capellen XII stuvers ende deken ende gezworenen eenen stoop wijns van kennisse ende den knape twee groten; dat sal men houden aen den meester ende niet aen den knape.

14. Item soe wye ontboden worde by den ambachsknape te comen by den deken om te offeren opten Meydach of op andere dagen, hetsy in ierste missen ofte gildebroeders, wijfs oft kinderen ter aerden te doene ofte eenege andere saicken, die de deken te doene sal mogen hebben van des ambachs wegen, die daer niet en quame, die sal verbueren vijff groten, hem en lette saicke oft zin.

15. Ende alle dese poynten sullen gedueren tot wederzeggen van bailiu, borgmeesteren ende scepenen.

In kennessen der waerheyt soe hebben wy (bailiu,) borgmeesteren ende scepenen voerscreven der voerscreven stede zegel hier beneden aengehangen.

---

1) Het HS. heeft: „ende".

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vierhondert sevenentnegentich vijf dagen in Meye.

Jo. Jan Jacopsz.

XVI. Copie van den Brootzusteren oft Cellezusteren brieve.

Wy bailiu, borgmeesteren ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen denghenen, die dese onse jegewoerdege lettre sullen zien oft hooren lesen, dat wy voer ons ende onse nacomelingen uuyter name van derzelver stede gegonnen, gegeven, geconsenteert ende verleent hebben ende mit desen onsen brieve ghonnen, geven, consenteren ende verleenen om godswille den gemeenen armen convente van den Brootsusteren, wonende binnen der stede van Reymerzwale, dese nabescreven poynten ende articulen, hierna verclaert ende specificeert, tot sustentacie ende onderhoudenisse van denzelven armen convente van den Brootsusteren, ende dat omme zekere getrouwe menichfuldege weldaden ende diensten, die zy ende huere voersaten van der eerster institucie ende fondacie tot noch ter tijt toe onse voersaten, ons ende der geheelder gemeenten gedaen hebben ende noch by der gracie Gods ons ende onse nacomelingen namaels doen sullen, ende oick omme dieswille, dat de ierste erectie ende fondacie van denzelven convente van den Brootsusteren voerscreven by wille ende consente van bailiu, borgmeesters ende scepenen derselver stede, onse voersaten, ende by onse poerteren ende ter gifte van hinlieden hier binnen Reymerzwale geërigeert ende gefondeert is geweest; ende dat mit condiciën ende voerwaerden ondersproken: waert byalsoe, dat God almachtich hier namaels alsoe gevouchde, dat tselve convent van den Brootsusteren besloten worde ende een zwaerder ordene aennamen, ende dat zy te dyer causen den ziecken ende crancken menschen niet visiteren noch bystandicheyt doen en mochte, soe sullen in [1]) dyen gevalle dese nabescreven poynten ende articulen wesen negheene ende van onwaerden.

1. In den iersten hebben wy hemluyden gegeven ende geconsenteert, dat zy altijt sullen mogen hebben ende annemen den getal van vijftien professide zusteren ende niet meer; ten ware, dat daer eenege goeden eenige personen boven dat getal

1) Het HS. heeft: „zy".

voerscreven aenbringen wilden, tsy wye dattet ware, dat sullen die voerscreven Brootsusteren niet mogen doen dan by consente ende wille van bailiu, borgmeesteren ende scepenen, ende dat mitten meesten gevolge.

2. Item soe sullen de voerscreven Brootsusteren ofte eene van huerlieder, die de mater daertoe ordineren sal, gehouden wesen allen sicken ende crancken menschen te visiteren, tsy arme oft rijcke, die dat an huerlieden begeeren sal, welverstaende dat zy den armen ziecken visiteren en dienen sullen om godswillen ende den rijcken om den cost ende tot alsulcken redelic loon, als haerlieder daertoe gegonnen ende gegeven sal worden.

3. Item soe hebben wy hemluyden daertoe gegonnen ende gegeven, dat sy jaerlijcx van der stede hebben sullen vier vaten biers ende vijftien vaten acchijsvry tot sustentaciën van haerluyden ende daertoe voer haer barringe twee last zwerte turven goets tijts voer den winter.

4. Item sy sullen noch hebben van den Heylege Geest, altijt als men van des Heylegen Geest wegen deelen sal den armen om godswille, vier provenden, gelijc men den armen deelt, sonder wederzeggen van yemande.

5. Item wy hebben henlieden noch geconsenteert ende gegonnen, dat zy sullen mogen zetten twee lynen wevegetouwen om daerop te wevene ende haer broot daermede te winnene, soe wanneer zy over den ziecken niet geoccupeert en zijn, sonder wederzeggen van deken ende gezworenen van den lynewevers.

6. Item soe sullen bailiu, borgmeesters ende scepenen alle jaere, als zy die ambachten vermaken, hemlieden setten ende ordineren twee uutermeesters, die himlieden in hare nootsaicken hulpen ende bystandicheyt doen sullen, altijt als zyt van doene hebben zullen.

7. Noch hebben wy hinlieden gegonnen ende gegeven, dat zy hebben sullen binnen die kercken van Reymerzwale een heymelijck stede ende plaetse om den godsdienst tot zalicheyt huerer zielen te hoorene.

8. Ende daertoe nemen wy haer ende haren nacommeren onder protectie van der stede vryheyt ende ontfangense [1]) voer poerterssen ende poerters kinderen.

Ende omdat wy willen, dat alle saicken souden wesen goet, vast ende gestade, soe hebben wy, Lauris Willemsz., schout van des heeren wegen, Pieter Govartsz., Jacop Jansz. Vlasman,

---

1) Het HS. heeft: „ontfangenisse".

borgmeesters ende scepenen, Adriaen Adriaensz. Voexen, Jan Bollartsz., Jan Adriaensz., Jannes Pietersz., Jan Wittellez. van den Oesterlande, Anthonis Willemsz., Jacop Cornelisz. de Glaesmaker, Cornelis Pieter Colenz., Dierick Claesz., Joes Jansz. ende Anthonis Jansz., scepenen der voirscreven stede, den segel van saicken der stede van Reymerzwale hieronder an doen hangen.

Gedaen int jaer ons Heeren duyst vijfhondert ende een vier dagen in Decembri.

Jo. Jan Jacopsz.

Appendix I. Die keure van der meeneringe.

Wy baeliu, burgermeesteren ende scepenen der stede van Reymerswale doen cont allen luyden, dat wy ter eeren Gods, omme salichede onser zielen ende omme voerderinge van der pollitie derselver stede, desgelijcx omme nutschap ende oerbore van allen goeden coopluyden geraemt, geordineert ende by rypen raide eendrachtelic gemaict hebben eene kore van der meedeneringe, alsoe wy alrebest connen, omme daermede alle goede coopluyden voirscreven te verwaeren ende te voldoene angaende die voirscreven neringe, in der vormen ende manyeren, als hierna volget.

1. In den iersten alle meede, die men te Reymerswale reedt, die sal men droegen mit houte ofte mit colen, alsoet den redere dat gelieft, ende mit colen upten ast, upte boete van thien ponden zwarten.

2. Item nyemant en sal crappe reeden, daer meer aerden inne wesen sal in elc hondert dan een of twee pont, upte boete van twaelf groete van elker balen. Ende waert, datter meer aerden inne ware tot vier ponden toe, soe zoude men se koren voer omberoofde meede. Ende waert datter meer aerden inne ware, dat waer up eene boete van twee scellinge groete; ende dan zoude mense die eene ofte twee garnyeren ofsnyden ende vercoepent voer ongekoert goet.

3. Item soe en sal men bynnen Reymerswale gheene omberoofde meede bereyden noch oic ter kore brengen, upte boete van thien £ zwarten, ten waer, datter yemant crappe dede koren, die by der kore nyet passeren en mochte maer als omberoofde gekoert worde; die sal men alsdan teykenen mitten teykene, expresselic daertoe geordineert.

4. Item in die gemeene meede en sal nyet meer aerden inne wesen in elc hondert dan zes £, upte boete van XII groeten.

Ende is daer beneden seven pont inne, soe sal mense koren voer gemeene meede. Ende isser seven pont inne of daerboven tot thien pont toe, soe sal mense koren voer corte meede. Ende isser meer aerden in dan thien pont in elc hondert, dat is up eene boete van twee scellinge groeten van elker balen; ende dan soe sal mense die eene off twee garnyeren ofsnyden ende vercoepense voer ongekoert goet.

5. Item in die corte meede en sal nyet meer aerden in wesen dan thien pont; ende waer daer meer aerden in dan thien pont, dat ware upte boete van XII groeten van elker balen; ende dan zoude mense vercoepen voer baellioen.

6. Item soe sal men alle balen alleens gelyke maken tusschen vyer garnyeren, upte boete van vier scellingen groeten.

7. Item waert, dat yemant valsch goet reede, twelc God verhuede, meede ofte baellioen, dat zoude men bernen ende voer tfeyt gelden den heere ende der stede elcx thien pont zwarten. Ende degene, diet gedaen heeft of doen doen off wetende gedoeght ende verswijght, die sal tot eewigen dagen gepriveert zijn van der meedeneringe meer te doene bynnen der stede ende vryheyt van Reymerswale, ende noch daerenboven alsoe hoege gecorrigiert worden, als scepenen recht duncken sal na gelegentheyt der saicken.

8. Item soe sal men reeden twee balen crappen, ende die derde bale gemeene meede.

9. Item soe sal men maken die thiende bale corte meede, upte boete van thien pont zwarten.

10. Item soe sal men die crapbalen maken van vier ellen, ende anderhalf vierendeel lakens tot sevendalf vierendeel breet wesende ende nyet meerdere; des en sal men geene dwers tlaken maken, upte boete van twee scellingen groeten.

11. Item ende die balen van der gemeene meede sal men maken van vier ellen ende nyet min, tot anderhalf ellen breet wesende ende nyet mindere. Desgelijcx soe sal men die balen van der corter meeden maken van laken van sestalf vierendeel breet ende vier ellen een half vierendel min, ende dat upte boete van twee scellingen groeten als boven.

12. Item soe en sal men gheen goet koren, dan dat bynnen der stede ofte der stede vryheyt van Reymerswale gereet is.

13. Item soe en sullen die koermeesters nyet meer wasschen dan drie ghoten in elke bale.

14. Item nyemant en sal meede uut der stoven of uut der

molen doen, eer zy geteykent is mit der stede teyken ende mit zijns selfs teyken, upte boete van thien £ zwarten.

15. Item soe en sal nyemant vier leggen mit zijnre stoven voer Onser Vrouwen dach Assumptio, up eene boete van thien £ zwarten.

16. Item soe en sal nyemant meede vercoepen voer beter ware, dan zy voren gekoert is, upte boete van thien £ zwarten.

17. Item soe en sal nyemant meede coepen, die buyten dese kore gemaect is, om weder te vercoepen voer gekoert goet van Reymerswale, upte boete van X £ zwarten.

18. Item waert, dat eenich coopman meede cochte, die bynnen deser kore gereed ware ende geteykent ware mitter stede teyken, ende hyse nyet alsoe goet en vonde, als die kore voerscreven inhout, dat zoude hem die stede van Reymerswale uprechten ende beteren. Des soe sal die coopman dieselve meede toenayen ofte doen toenayen ende brengense weder mittenselven marcke te Reymerswale. Ende waert, datter de stede eenigen commer ofte schade of gecrege of daerof quame, dat zullen die koermeesters der voerscreven stede altoes uprechten ende voldoen; ende die koermeesters sullen die schade weder verhalen an dengenen, die de meede toebehoerde, of an dengenen, die scepenen duncken sal dat schuldich wesen te beteren.

19. Item waert, dat eenich arbeyder hem verhuerde mit eenigen meedereedere ende andersins ghinghe te wercke, soe zoude degene, dien ierst gehuert hadde, halen mit eenen pande van twee groeten mitter stede bode off mit [1]) tsheeren knechte, waer dat hy ware; ende hy zoude verbueren thien groeten ende tvoerscreven pant, het en ware, off hy hilde mit zinen eede, dat hy hem nyet gehuert en hadde.

20. Item waert, dat eenich meedereedere quame tot den koermeesteren omme zijn meede te koren, daer zullen die koermeesters bereyt toe wesen, upte boete van eenen ponde. Ende waert, dat die koermeesters ziec ofte van huys waeren, soe zullen de baeliu of zijn schout, burgemeesteren ende scepenen eenen anderen in haere stede ordineren of selve gaen koren, om nyemande eenich belet te laten hebben.

21. Item soe sal die meedereedere geven van elker balen meeden, die men teykent, eenen groeten.

---

1) Het HS. heeft: „mt".

22. Item waert, dat eenich knape valssch goet reedde ofte oic ongelijc baelde, daeroff zouden sy selve de boete betalen of daervoeren in tsheeren vangkenisse wesen, ter tijt dat zy haren meester vernought ende gebetert hebben.

23. Item soe en sal men gheen baellioen maken, daer meer aerden in wesen sal dan zestien ponden in elc hondert. Ende waert, datter meer aerden inne ware dan XVI pont, dat ware up eenen boete van thien groeten van elker balen; ende dan zoude ment vercoepen voer mul.

24. Item soe en sal men gheene meede koren, die men stampt van retzine, dat van buyten coemt, het en ware gedroeght mit houte ofte mit colen. Ende waert, dattet yemant der koermeesters te voeren leyde omme te koren, die verbuerde twintich ponden zwarten.

25. Item soe zullen die koermeesters alle meede ende baellioen koren na haere conscientie, ende naerdat die meede of tbaellioen waerdich is gekoert te wesene. Ende waert, datter yemant tegens zeyde, dat ware upte boete van thien £ zwarten.

26. Item soe wie dese kore van der meede valsscht mit veranderinge van teykenen ofte anders, die sal daermede verbueren tegens den heere thien pont swerten ende oic jegens der stede X £ ende tot eewigen dagen gepriveert [1]) wesen van der meedeneringe te doene bynnen der stede ende der stede vryheyt van Reymerswale ende daertoe noch gecorrigeert worden alsoe hoege, alst scepenen recht duncken sal na gelegentheyt der saicken.

27. Item soe sal een ygelic zijn boeten betalen bynnen de ierste achte dagen, datse verbuert is, ende kenlic is van eenen ofte van twee koermeesters, of hebben der koermeesters gemoede. Ende waert, dat zy des nyet en deden, soe zouden die koermeesters haer goet doen schatten anderhalff schatte mit der stede schatters daeran, dat hem geliefde; ende dan soe mogen zy die goeden doen halen ende daermede doen, dat hem goet duncken sal, behouden een yegelicken zijns rechts.

28. Item soe en sal nyemant langer droegen mit zijnre stoven dan tot den iersten dage van Meye toe, upte boete van thien pont zwarten van elker stove meeden.

29. Item soe en sal nyemant meer meeden of baellioens doen koren up eenen dach dan negen balen, ten ware, dattet die koermeesters doen wilden,

---

1) Het HS. heeft. „gerpriveert",

30. Item soe sal men maken voer Sinte Pieters dach ingaende Oust alle jaere nyeuwe koermeesters ofte tot alsulken tyde, alst den baeliu ende gerechte believen sal.

31. Item soe sal men alle meedeofsteek ende baellioen koeren, die men bynnen Reymerswale maken sal, upte boete van X £ zwarten.

32. Item soe en zullen die koermeesters yemande eenige boete verdragen of quite schelden, die zy weten up haeren eedt, dat verbuert zijn; ende dat sal hemluyden de heere bevelen, als mense koermeesters maict.

33. Item soe wye den koermeesters quade woorden ghave om tkoren of om rechts wille, van der koren ruerende, die verbuerde zes £ zwarten, alsoe dicwylen als hyt doet.

34. Item alle meede, die men te Reymerswale doet reeden by den honderden, daeroff sal men tgelt, datter of geloift is, betalen, ten iersten dat die meedereedere die meede gelevert heeft, of hebben des meedereeders gemoede. Ende waert, dat hy die meede hene lyete voeren, dan sal hy betalen bynnen XIIII dagen daerna of zijn gemoede hebben, upte boete van drie pont zwarten.

35. Item soe wat balen ongelijc gebaelt bevonden worden, daer sal men ofsnyden eene of twee of drie garnyeren, naerdatse ongelijc gevonden worden.

36. Item alle boeten van deser kore, die verschinen sullen, daerof zullen hebben de heylige kercke, de heere ende de koermeesters elc een derden del, uutgesteken de boeten, boven gespecificeert. Ende als van der aertkore, daer en sullen die koermeesters nyet off hebben. Ende sullen deselve koermeesters daervoren gehouden zijn de voerscreven meede uut ende inne te scryven in de navolgende manyeren.

37. Item soe en sal voertane nyemant eenige meede in den sack scepen noch uut der stadt voeren noch oic gheene van buyten innebrengen, ten zy, dat zy eerst gethoent ende gescreven is by den koermeesteren voerscreven, ende dat tusschen twee zonneschynen, upte boete van thien ponden zwarten, telker reysen te verbueren, als zy des in gebreke zijn, ende noch daertoe alsoe vele meer, als scepenen recht duncken sal na gelegentheyt der saicken.

Ende omme dat dit waer is, soe hebben wy baeliu, burgermeesteren ende scepenen voerscreven der voerscreven stede segel ten saicken hierbeneden angehangen.

Gedaen int jaer ons Heeren duysent vierhondert ende tachtich negenthien dagen in de maendt van Septembri.

APPENDIX II. OM EEN REKENYNGHE OP TE WYSEN VAN EEN AMBACHT OFTE GILDE.

Den deken: Ick maene u, N., off den dach zooverre gecommen, dat ick vierschare bannen mach.

(Die knape): Wilt ghy volghen, mijnheeren, die gesworens zijt? Heer deken, gelieft u te hooren?

Gesworens: Soo is den dach zooverre gecommen, dat ghy vierschare bannen meucht van conincx weghe, als grave van Zeelandt, van stadts ende ambachts weghe, om al te berechten, dat ghy schuldich zijt te berechten, ende verbieden allen onrecht om rechts weghe in kennisse van gesworens.

(Den deken): Achtervolgende tgewijsde van gesworens etc.: Ick sustinere, mijnheeren, alzoo de rekenynghe geleyt es ende gesmaldeelt op den N., dat se met recht vry zal gewesen worden, achtervolgende den brieff. Ick maene u, N., etc.

(Gesworens): Hierop eysschen de gesworens den knape voort ende seggen tot hem: N., Gesworens belasten u op uwen eedt, dyen ghy t'ambacht ofte ghilde gedaen hebt, off allen costen, ontfangen ende uuytgeven, deuchdelick zijn?

Die knape: Jaese, mijnheeren. Wilt ghylieden volghen, mijnheeren, die gesworens zijt? Heer deken, gelieft u te hooren?

(Gesworens): Alzoo allen costen, by t'aenbringen van der knape ontfangen ende uuytgeven, deuchdelick zijn, zoo wysen gesworens vuer recht, dat ghy sult doen een omvraeghe, eenewerff, anderwerff, derdewerff, offer yemandt es, die tegens deser rekenynghe seggen wilt. Esser yemandt, men sal hem hooren in rechte; esser nyemant, daer sal voort aff gaen, dat gesworens recht duynckt.

Den deken: Achtervolgende gewijsde van gesworens, soo doe ick een omvraege eenewerff, anderwerff, derdewerff, offer yemandt es, die tegens deser rekenynge seggen wilt. Esser yemandt, men zal hem hooren in rechte; esser nyemant, daer sal voort recht aff gaen. Ende alzoo daer nyemant en compt, zoo maene ick u, N., voort recht.

(Die knape): Wilt ghy volgen, mijnheeren, die gesworens zijt? Heer deken, gelieft u te hooren?

(Gesworens): Gesworens wysen vuer recht, dat ghy doen sult noch een omvraeghe, ende dat met verbeydender woorden, eenewerff, anderwerff, derdewerff, offer yemant es, die tegens deser rekenynghe seggen wilt. Esser yemant, men sal hem hooren

in rechte; esser nyemandt, daer zal voor recht aff gaen, dat gesworens recht duynckt.

(Den deken): Achtervolgende gewijssde van gesworens zoo doe ick een ommevraeghe ende dat met verbeydender woorden, eenewerff, anderwerff, etc. Alzoo daer nyemant en compt, zoo maene ick voorts recht.

(Die knape): Wilt ghy volghen, mijnheeren, die gesworens zijt? Heer deken, gelieft u te hooren?

(Gesworens): Alzoo daer nyemant en compt, zoo wysen gesworens voor recht, dat deser rekenynghe zal voortganck hebben van desen daeghe ten eeuwigen daghe, van deser sonne ter eeuwiger sonnen, ende dat een yegelic zal betaelen achtervolgende den brieff etc.

B. VOORBODEN.

1564.

MET WIJZIGINGEN TOT 1585.

VOERBODEN, GEMAECT BY BALIU, BORGEMEESTERS ENDE SCEPENEN DER STEDE VAN REMMERSWALE ANNO XV^{c} LXIIII.

Achter het jaartal is door A. bijgeschreven: *LXV, LXVI,* en door F.: 85 *geconfirmeert.*

---

1. Eerst van vieren.

Ter eeren Gods ende allen Heyligen zal elck mensche vieren die geboden heylichdagen zonder eenich goet voort te doene ongecostumeert, opte boete van een pondt swarten. Ende als eenige heyligedagen comen opten merckdach, dan zal men den merckdach houden des ander daechs daernae, indient werckedach es; des zoe sal die weeckmerctdach alzoe vry wezen als den jaermerct. Ende men zal geen bier oft wijn opslaen onder het sermoen opten Zondachen, Aposteldagen ofte Liever-Vrouwendagen, opte voergenoemde boete.

Het artikel is door B. gewijzigd als volgt: In het opschrift is het woord: „vieren" doorgehaald en vervangen door de woorden: *den Soendach ende andere heylige dagen te vieren, ende wijn noch bier op te slaen.* In den tekst is in regel 2 van onderen tusschen de woorden: „sermoen" en „opten" bijgevoegd: *ende hoechmesse.*

Voorts zijn boven, onder en naast dit eerste artikel de volgende vijf artikelen bijgeschreven, eveneens door B.:

a. *Van licht ende kaersen by elc ambacht in de kercke te stellen.*

Item igelijck ambacht, geen uytghesteecken, sal ghehouden sijn te onderhouden een kaerse van wasche soe voer tSacrament

als voer Onser Vrouwen hedt gheheel jaer durende; ende igelijc ambacht onder aen den houten voet van den candelaer te doen nagelen een houten schilt van der groette van een voet ofte daeromtrent, ende haer wapenen daerop te schilderen tusschen dit ende Halfvastent, ende dat op de boete van III pondt toties quoties. Insgelijx op deselfde boete, soe wanneer men tSacrament omdraecht in de processie, te hebben een paer tortsen.

Item ghedispenseert met den schuytenaers ende leechgangers van gheen kaerse voert Sacrament te hebben.

b. *Van des Sondaechs ende heylichdaechs onder de hoechmisse ofte tsermoen niet te drincken.*

Item werdt oick verboden allen suppoesten ende ondersaten, op de breucke van drie pondt, des Sondaechs ende heylichdaechs onder hedt sermoen ende hoechmisse in geen tavernen te drincken, ende van gelijcke allen taverniers geen volck dan vreemde reyschende luyden te setten. Item van gelijcke oick op deselfde boete onder tsermoen voer de brugge niet te wandelen ofte te clappen ende clapschole te houden.

c. [1]) *Wandelen onder den dienst Gods.*

Om te voerderen den waerdigen dienst Gods, soe ist gheordineert voertaen, dat niemandt sal mogen gaen wandelen ofte sitten clappen onder tsermoen ofte consecratie ende stilte van der misse opte boete van VI schellingen.

Tusschen de woorden „tsermoen" en „ofte" is door D. ingevoegd: *zoe lange den pastoer op den stoel wesen sal.*

d. *Missen te doen singen by den gilden ende ambachten.*

Item tot vordringe van Gods loffelijcker dienst ende prosperiteyt van der gemeente is gheordineert, dat allen dekens van eenige gilden ende ambachten sullen naer ghewoente doen celebreren huer vrouchmissen ende bovendien op haren ghewonelijcken feestdach solemnelijck te doen singen hare vijf

1) Vgl. art. 150.

missen, op die boete van VI £; ende indien sy noch onwillich ende in gebreecke bleven, sal die heere beschicken deselfde misse naer ghewoente ter eerster ghelegentheyt ghedaen te werden, ende die penningen van tghene denselfden dienst costen sal verschieten, vierschatte tot laste van den deken allene mogen innen.

Tusschen de woorden: „Item" en „tot" in regel 1 van boven is door D. ingevoegd: *noch.*

e. *De ornamenten van der kercke te voerschyne te brengen.*

Item sullen oick alle dekens ghehouden sijn op gelijcke peynen alle haer jeweelen ende ornamenten als casuyfels, alven, missalen, pullen, gardinen, dwalen ende diergelijck perceelen, haerder capelle toebehoerende, in der kercken te voerschyne te brengen, ende afgaende den aencoemenden deken by inventaris over te leveren; ende indien by negligentie van den dekens iet verduystert ofte verloren werdt, sal hy boven die voerscreven breucke ghehouden sijn tselfde wederomme tsynen coste te restitueeren ende te beteren.

De bijgeschreven artt. a., d. en e. zijn doorgehaald, evenals het opschrift van b.

2. Keeten uuytgaen.

Item die panneluyden sullen alle heyligeavenden naer middernacht geen vier meer schieten, ende zullen alle Sondagen ende heyligedagen van den toeganck tot half Oest toe mogen vier leggen die clocke vijf uren, ende na half Ougst tot den uuytganck die clocke vier uuyren ende niet eer, hetzy van sout te sieden ofte te braden, opte boete van ses pont; ende men zal mogen alle heyligedagen, wanneer dattet geen predickdach en is, wit sout afschepen ende grof sout opdoen; ende of eenige jonckwijfs van eenige keeten buyten consent van haer meesters ofte vrouwen eer vier leyden, dant voerscreven staet, die sullen selve die boete gelden. Noch en zal niemant op Zondagen ofte heylichdagen mogen in die panne cloppen smorgens na ses uuyren ende tzavonts voer [1]) tlof, opte boete van drie pont.

1) Oorspronkelijk stond hier abusievelijk „nae"; het woord is later door D. veranderd in: „voer".

In regel 4 van boven is het woord „vijf" door A. veranderd in: *viere.*

Daarna zijn in regels 3 tot 5 van boven de woorden „van den toeganck . . . . . vier uuyren" doorgehaald en is daarvoor door B. in de plaats gesteld: *gheen alderhande vier onder den hoven mogen steecken, voer die clocke drie uren naer den middach gheslegen sal sijn.*

Vervolgens is met dezelfde hand op den kant nog bijgevoegd: *Ende voerts op den XVII^en May anno* 1568° *ist by vollen wette gheordineert op heyligedagen, wesende preecdagen, gheen vier te schieten, voer tcloxken op der stadthuys gheluidt sal sijn, twelc men ten drie uren luyden sal, ende in solemnele hoechtyden de vesper ghedaen sijnde.*

Zoowel de wijziging behalve de negen eerste woorden als de bijvoeging zijn doorgehaald en onder het geroieerde is door D. gesteld: *dattet cloxken op tstadthuys geluyt es.*

Eindelijk is door E. op den kant geschreven:

1572.

Item nyemant en sal moghen voornoens onder de predicatie eenyghe kannen uuythangen, tappen oft volck setten, uuytgesteken passagieren, oft yet voordoen oft in de keete cooken, op de boete van II £ swarten.

3. Van vier te leggen.

Item niemant en zal in dezen toecomenden tijt vier leggen, ten zy by consente van den heere ende der wet, ende dat by tmeeste vervolch opte hoochste boete, ende insgelijcx uuuytgaen als voerscreven es, opte correctie van der stat, alzoe menich reysen als dat gebuert. Insgelijcx die jonckwijfs ende boden, die dat doen, die hoochste boete ende alzoe veel meer, als schepenen goet duncken zal.

Door A. is achter het woord: „leggen", in regel 1 van boven, ingevoegd: *oft woes in de panne sceppen*, en tusschen de woorden: „consente" en „van", in regel 2 van boven: *ende ordinancie.*

De woorden: „dezen toecomenden tijt", in regel 1 van boven, zijn door B. vervangen door: *teerste van der teelt beginnen.*

Met diezelfde hand is ook nog ingevoegd tusschen de

woorden: „vier" en „leggen", in regel 1 van boven: *te*, en tusschen: „doen" en „die" in regel 6 van boven: *opt.*

Ten slotte is het geheele artikel doorgehaald.

4 [1]). Clijnsout.

Item en zal negeen poortere, schipper ofte andere ingeseten mogen buyten der stadt eenige clinen ofte clijnzout laden, opte hoochste boete ende op correctie van der stadt.

Tusschen dit en het volgende artikel is op den kant door E. geschreven:

(15)72.

Dat alle degene, die tSondaechs sullen mosselen, gehouden sullen wesen den Heylich-Geestmeesters te geven een schelling van elcke schuyte, deen helft tot laste van de visscher ende dander helft voor den ontfangere ofte coopere, te besorgen by den cooper in handen der Heylich-Geestmeesters, op giselrecht ende bovendyen op de boete van 1 £ *swarten.*

Zoowel het oude als het nieuwe artikel zijn doorgehaald.

5. In den ban.

Item wye, in den geestelijcken ban zijnde, uyter kercken niet gaen en wilde, des vermaent zijnde, soedat daer confusie om viele ofte eenich silentium in den dienst, die verbuert ses pont.

Het artikel is doorgehaald.

6. Schade aen de kercke.

Item zoe wie schiet met bogen, bussen ofte werpt met steenen ofte andersins eenige schade dede aen de kercke, zusterhuys, gasthuys ofte stadthuys, ofte aen de poorten, hoolen, brugge, hoofden, trappen, staketten ofte anders aen de stede, ofte eenige boomen, der stede toebehoerende, ofte op tscutters-hof afslouge, die verbuert telcker reyse III £. Ende die kinderen, onderjarich zijnde, dat sy daeraen misdoen, dat zal men verhalen aen haer ouders, ende zullen die schade doen repareren. Ende niemant, wie hy sy, en sal eenige oyevaers schieten, rooven ofte worpen, opte boete van III £.

1) Vgl. art. 125.

Het artikel is doorgehaald en door B. is op den kant geschreven:

Van met geen buschen onder den keeten ofte in schepen te schieten [1]).

Item werdt verboden eenen igelijc, vreemdelingen ofte ingesetenen, met geen bussen, groet ofte cleyn, onder den keeten ofte in schepen te mogen schieten, op de boete van ses pondt, geender by excusatie uytgesteecken. Ende indien tselfde by eenige jongeren gheschiet, dat men tselfde aen haren schippers ofte ouders tot optie van den heere verhalen sal. Van gelijcke en sal men oick met gheen boegen ofte buschen lenx der straten naer eenich gevoegelte [2]) *ofte anders mogen schieten, op deselfde boete.*

Daarna is nog met eene andere hand (D.?) het volgende bijgeschreven:

Is insgelijcs verboden, dat niemandt eenighe schade doen en sal aen eenighe stadts goedinghen, tsy aent stadthuys, statspoorten, dijckaghiën, wachthuysen ende andere stadts goedinghen, op de verbuertte van III £ zwartten; ende zo het gedaen wort by den kinderen, sal men(t) verhalen aen haer ouders.

7. Vrouwen schelden.

Item wes vrouwe die kijft ofte schelt, die zal verbueren twee pont ende zoeveel meer, dat zal staen tot discretiën van der wet ende naer gelegentheyt van den persoene.

8. Eersten aenvanck.

Item wie den eersten aenvanck doet woerdelick ofte dadelick met vuysten, cannen, croezen, glasen, stocken ofte andersins met ongelooflijcken dingen, ende die hem beroerde in wederwrake quade woorden te geven ofte worpen of slougen met gelijcke dingen, zoe sal den eersten aenvanck doende beyde die boeten betalen, bedragende ses pont ende daeronder; ende deze boete sal den heere soucken aen den eersten aenvechter; ende wes daer boven es, sal zijn naer inhout der kueren ende previlegie ende noch alzoe veel meer, als schepenen recht duncken zal.

---

1) Vgl. art. 64.

2) Het HS. heeft: „gevoelgelte".

Door D. is tusschen de woorden „dingen" en „ende" in regel 3 van boven bijgeschreven: *ofte met woorden.*

9. Met steenen.

Item die met steenen twist, verbuert XV £, alzoe verre als hy die steenen niet aen hem en draecht met geleyder lagen; ende dat zal men berechten na der kuere.

10. Met eenige boegen.

Item die eenige bogen ofte bussen ten twiste bringt zonder schieten, verbuert X £; ende dien gespannen ofte gevolt draecht, ofte schiet hy daermede, verbuert XX £ ende alzoe veel etc.

11. Tegen scepenen vonnis.

Item wie schepenen wederzeyt in gebanre vierscharen, III £ ende alzoe veel meer etc. Insgelijcx die schepenen vonnisse niet en volcompt, sal wezen opte voergenoemde boete.

In het opschrift is door B. achter het laatste woord bijgeschreven: *seyt.*

Door D. is in regel 1 van boven tusschen „vierscharen" en „III £" bijgevoegd: *zal verbueren.*

12. Vierscharre storen.

Item wie gebanre vierschare stoort, verbuert VI £; ende die den heere ofte heeren, geestelijcke ofte waerlicke, beroerde eenichsins, als sy gaen om recht te doene, verbuert tegens den heere XX £ ende jegens elcken schepene VI £, ende alzoe etc.

De woorden: „ofte heeren, geestelijcke ofte waerlicke" in regel 2 van boven zijn later doorgehaald.

13. Diefte, cracht, roof.

Item die den anderen diefte, cracht, roof ofte diergelijcken opzeyde voor recht uuuyt hitte van bloede ende dies terstont berou hadde ende daer niet by en bleve, verbuert jegens den heere XX £; insgelijcx jegens partie, die hy beschaemt, ende

alzoe vele meer etc. Ende indien hy des geen berou en hadde, maer vermate hem des goet te doene, men zal hem laten tot zynen thoene van zinen vermeten. Doet hys wel, ist [1]) goede. Ende ist, dat hyt met zynen thoene niet en volcome, hy sal verbueren jegens den heere XX £ ende jegens partie XX £ ende alzoe veel etc., mits gevende der stede XX^{m} steens, binnen XIIII dagen ofte binnen der stede ofte de stadt vryheyt niet te comene, voerdat hy voldaen heeft, op zulcke correctie als schepenen daerop stellen sullen. Ende oft iemant den anderen diefte, cracht, roof ende diergelijcken opseyde buyten recht opt straten, op wegen ofte op andere plaetsen, dies berou hebbende ende dat wederom verhaelde, eer hy voer recht ontboden werde, die soude verburen jegens den heere ses pont ende jegens partye geïnteresseert V £ ende alzoe (etc.). Mar indien hy daerby bleve, soo sal hy ontfangen worden ten thoene van zynen vermeten naer die voergaende clausule; ende indien hy niet en volcoomt met zynen thoene, zoe sal hy boeten den heere XX £, partie XX £ ende der stat XX^{m} steens als boven.

In regels 9 en 10 van boven zijn de woorden: „ende alzoe veel etc." doorgehaald en door B. vervangen door: *ende voerts by publijcke revocatie ende amende restitueeren de ghe-ledeerde perthie sijn eere ende fame tot discretie van schepenen ende naer ghelegentheyt der persone ende saecken.*

De woorden „als boven" in den laatsten regel zijn doorgehaald en door B. is aan het artikel als slot nog toegevoegd: *ende voerts perthie sijn eere beteren als boven.*

Nog is, vermoedelijk door E., in regel 10 van boven en in den laatsten regel: „XX^{m} steens" veranderd in: *XX^{c} gloys.*

14. Maten ende gewichten.

Item alle wijn- ende biermaten ende gewichten sullen sijn Antwerps ende negeen andere, opte boete van III £. Ende sullen alle wijncannen hebben tusschen dit ende XIIII dagen een toet, hooge een voorlet van een duyme ten minsten, ten ware, oft by den gerechte anders daerop geordineert ware. Ende niemant en zal wegen dan met hangende belanciën, hebbende suver coorden, gelijc sijnde, sonder eenige fraude, op gelijcke boete ende noch soe veel meer etc. Ende alle cannen sullen twee

1) Het HS. heeft: „int".

duymen hooge sijn boven den ijcker. Ende een igelijcke sullen haer corenmaten mede tusschen dit ende Lichtmisse doen ijcken met die Sondaechsche letter op die voerscreven boete.

Het woord: „Lichtmisse" in den voorlaatsten regel is door F. veranderd in: *een maent.*

15. Waert vrede ontseggen.

Item die eenen waert vrede ontzeide ofte ontswege binnen zijnder herbergen, verbuert telcker reyse III £; ende die waert zal den vrede den heere aenbringen ten derden dage, opte [1]) boete van III £.

Als laatste zinsnede is door B. aan het artikel toegevoegd: *Ende soe wie den vrede heyschende iniurieert met woerden ofte werken, verbuert XX £ toties quoties* [2]).

Door E. is vóór aan het opschrift: *De* toegevoegd.

16. Geruchte van brande.

Item die in geruchte van brande ende van anderen beroerten, als doncker is, terstont geen lanteerne uuyt en dede hangen met lichte voor sijn huys, verbuert I £. Ende zoe en sullen negeen panneman ofte pannevrouwe, zoe wanneer dattet geruchte van brande wezen sal, mogen eenich turf, zout ofte ander werck besteden voer aen die tijt, dat het geruchte van brande al gedaen zal wezen ende alle dinck wel vergaen sal wezen, opte boete van III £.

De eerstgenoemde boete van I £ is veranderd in *III £*, en het daarop volgende gedeelte van het artikel is doorgehaald.

Op den kant is door B. gesteld: *Gheen werck te besteden, alst gheruchte van brande es.* Ook dit is doorgehaald.

17. Noch van brande.

Item daer brant bevonden wort buyten yemants huys, daer men vier, caersen bernt, verbuert X pont, ende zal der stede

---

1) Het HS. heeft: „op opte".
2) Vgl. art. 49.

geven binnen den eersten ses weecken daeraen XII lederen eemers van goeden ruggenledere, opte voergenoemde boete ofte hebben der stede gemoet. Ende compt uuyt backershuysen den brant, die bevonden wort, die verbuert XX £. Vlaems [1]), gevende der stede als boven.

18. Noch van brande.

Item elck ambacht sal hebben eenen branthaeck ende een brantladere met eenen haecke ende eenen haeck met twee ringen ende twee corte leeren met eenen haeck; ende elck ambacht zal hebben alzoe veel leren eemers, uuuyt eenen goeden rugge gesneden, als hierna volcht, te weten: die panneluyden LXII eemers ende vier oude seylen, die vleeshouders IX eemers, die schipluyden XVIII eemers ende vier zeylen, die timmerlieden XVIII eemers ende een zeyl, die smeden VII eemers, die coomans XX eemers ende een zeyl, die nayers XII eemers, die backers XII eemers, die leechgangers XII eemers. Item elck panneman ofte pannevrouwe sullen hebben elcx een eemer. Item elck schipper, een schip met besloten denne varende, zal hebben een eemer. Item elck cooman sal hebben een eemer. Item elck tapper, hetzy wijn ofte bier tappende, sal hebben een eemer. Ende een igelijck sal gehouden wezen sijn eemers ende seylen gereet te hebben tusschen dit ende Halfvasten. Ende wanneer dat die bode op scherp weer ommeroept, dat een ygelick zijn brantwere voer duere setten soude, zoe sal elckeen gehouden wesen zijn eemer vol waters voor zijn duere te setten ofte een leere, opte boete van VI £. Item elck backer sal hebben een eemer. Item elck smit sal hebben een eemer. Ende deselve eemer en sal men niet besigen dan in tyde van brande, opte voorgenoemde boete. Item die panneluyden zullen haer branthaecken ende brantleeren, als hiervoren staet, met noch een ander groeter ende meerder leere, die sy noch maken sullen, hangen aen Jan die Backers huys, onder een goede ende dichte leuffe. Item die schiplieden sullen haer brantwere als voren hangen met een ander groete leere als voeren aen die side van Copvaers huys. Item die coomans zullen haer brantwere met een ander grooter leere hangen aen Copmine Claes' huys. Item die timmerlieden zullen haer brantweer met een groete leere

1) Het HS. heeft: „tes".

hangen aen coman Stevens huys als voren. Item die leechgangers sullen haer brantwere hangen aen die Loogeetens huys onder een leuffe als voren; item die vleeshouders aen die halle; item die cleermakers aen Jacob Janssen huys; item die smeden aen Helias' huys. Item elck groete leere sal te minsten XXXII sporten lanck zijn. Item die backers aen Adriaen in de Spiegels huys aen den houck van der merct.

Door A. is het laatste woord van het opschrift veranderd in: *brandtgeweer.*

Tusschen de woorden: „eemer" en „Item", voorkomende in regel 11 van boven, is door denzelfde ingevoegd: *ende voirts elcx eenen eemer voir yegelijcke keete.*

Ter hoogte van de eerste zinsnede is op den kant door B. bijgeschreven: *Den XI^en^ January anno* 1568 *ist by tgherechte den timmerluyden ghedispenseert voer dit jaer, dat sy maer XII eemers sullen hebben ende geen seyl.*

Onmiddellijk hieronder volgt met dezelfde hand: *Item den III^en^ January anno* 1569° *is geordineert, dat de timmerluyden passeren sullen met XII eemers, mits telende een seyl.*

Met dezelfde hand is in regel 13 van boven tusschen de woorden: „eemer" en „Item" ingelascht: *desgelijx allen drimmeleers ende waterschepen.*

Ook zijn door B. in regel 7 van onderen doorgehaald de woorden: „coman Stevens huys als voren" en vervangen door: *de lende.*

Nog zijn door B. de laatste vijftien woorden van het artikel veranderd in: *Die backers aen de noertsyde van Jan de Backers huys over de havene.*

Ten slotte is met dezelfde hand nog bijgeschreven onder den laatsten zin: *Ende soe wie tusschen dit en Halfvasten sijn brantgheweer niet ghereet en heeft, sal verbueren de voerscreven boete. Ende de heere sal tselfde coepen ende doen repareren, mits sijn uytgheleyde penningen innende tweeschatte alleene tot laste van den deken ende geswoerens van den ambachte, daert ghebrec wesen (zal)* [1]*, soewel beroerende de boete als de uytgheleyde penningen, sonder deselfde by haer te mogen brengen in ghemeen rekeninge tot laste van den ghesellen.*

---

1) Het woord „zal", dat hier blijkbaar vergeten is, is er later bijgeschreven.

Door E. is op den kant gesteld: *Elck huys eenen leeren emmer. Elcke panne II emmeren. Elcke panne I leere. De stadt II lange leeren. Item II groote* [1]) *leeren met haecken.*

Het getal „LXII", voorkomende in regel 5 van boven, is eerst veranderd in: *LXXXVI*, daarna in: 88, eveneens „IX", in regel 6 van boven, in: *X*, en ook „XVIII" (bij de „schipluyden"), in regel 7 van boven, eerst in: *XXX*, daarna in *XL*.

De woorden „oude" in regel 6 van boven en „vol waters", in regel 19 van boven, zijn doorgehaald.

19. Noch van brande.

Item oft eenich brant, des God verhoede, in yemants huys ofte keete quame, ende die meester, vrouwe ofte dienstboden datzelve eerst uuytbrochten, eer dat by yemant anders uuytgebrocht werde, die zoude alsdan vry wezen van eenige boeten te gelden jegens den heere.

20. Huys nedertrecken.

Item die sijn huys, schueren, keeten of zelhuys niet en wilde laten te neder trecken ende open doen, alst by den heere ende wet geordineert is om den brant te keeren, die verbuert XX £; ende die huysen ofte anders, die om den brant te keeren daer nedergetogen worden, zullen betalen ende gelden tot taxacie van den heere ende gerechte alle diegene, dier by beschut zijn, opte voerscreven boete ende alzoe veel etc.

In regel 3 van boven is achter: „XX £" door B. ingevoegd: *ende men sal niettemin procederen tot omhalinge vandtselfde huys ofte keete.*

Verder is op den kant door denzelfde nog bijgeschreven: *Item den IIIen January anno* 1569° *is by vollen wette gheordineert, dat soe wes keeten ofte selhuysen in tyde van brande omgehaelt sullen werden, dat deselfde by de geheele generale panneringe tot taxatie van dien van de wet voldaen ende gherestitueert sullen werden, bysoevarde den brandt boven die omgehaelde keeten ofte selhuysen niet voert en gae.*

---

1) Het HS. heeft: „rootę",

21. Brantweer thuys dragen.

Item wie eenige brantweer thuys draecht, hem niet toebehoerende, ende binnen den eersten drie dagen daernaer niet wederom en brochte opter stadt huys, verbuert III £ van den stucke. Ende indien hys, vermaent zijnde, messaeckte ende namaels daermede bevonden worde, die zoude dat beteren als diefte.

De woorden: „opter stadt huys" zijn door D. vervangen door: *op zijn plaetse.*

22. Van backen.

Item die anders backt dan met torven, hout in Remmerswale, verbuert X £, ten ware by consente van den heere ende gerechte; ende niemant en zal nieu hovens doen maken dan by consent van den wet, optezelve boete. Ende zoe wie deken ende gesworens van den backers inganck ende licht om te besoucken weygert, verbuert deen helft den heere ende dander helft tot profite van den ambachte.

Tusschen de woorden: „verbuert" en „deen", voorkomende in regel 2 van onderen, is door B. bijgeschreven: *als boven.* Het artikel is doorgehaald.

23. Ballast in die havene.

Item die ballast uuyt zinen schepe in de havene werpt ofte gruys, steenen ofte diergelijcke, verbuert III £.

24. Die caye breken.

Item wes schippers ofte ander personen die stylen braken, daer men aen meeren soude, ofte andere schade aen die caye dede, die zal die weder doen repareren. Noch en zullen geen schippers haer touwen van hueren schepe meeren anders dan aen die ringen, opte boete van I £.

Het artikel is doorgehaald.

25. Pick heeten.

Item wye pick ofte tar heet binnen Remmerswale in huysen ofte in schepen ofte ooc opt strate, verbuert V £.

Door B. is: „V £" veranderd in: *VI £*, en als tweede zinsnede aan het artikel toegevoegd: *Ende den bailliu en sal ter contrarie geen consent geven, ofte den burchmeesters sullen niettemin tot de breucke procederen.*

26. Scepen slyten.

Item en sal niemant oude schepen leggen om te slyten dan tot alzulcken plaetsen, daer den heere met scepenen hem wysen sullen; die se binnen heeft liggende, die zal se ruymen tusschen dit en Lichtmisse, opte boete van III £.

Het artikel is doorgehaald.

27. Waterloopen stopt.

Item wie waterloopen stopt ofte onstopt ofte eenichsins belet daerinne doet zonder consent van den heere ende het gerechte, oft oock in eenige goten, verbuert III £.

Het artikel is doorgehaald.

28. Recht boven recht.

Item die recht boven recht sochte, daer onschult of gaet, of die met vonnis ontlast is, verbuert XX £, alzoe dicwils als hyt doet.

Door B. is aan het artikel toegevoegd: *Ende soe wie rechs pleecht sonder procuratie, schepenen bekendt sijnde, te hebben, verbuert III £.*

29. Ontboden van borgemeesters.

Item wes ambachsman ofte arbeyder, binnen Remmerswale woenende, by der stede bode van den borgemeesters gebodt gedaen worde yet te doene ofte maken omme tloen, datter schepenen toe taxeren zullen, ende die weygerde, de voerscreven bode dat aen te bringene by sinen eet, verbuert I £, zoe dicwils als heyt weygert, ende alzoe veel etc.

30. Betalinge van wijn.

Item die wijntappers ende biertappers binnen Remmerswale zullen ten derden dage, nadat den wijn of tbier uuyt is, huer-

lieder gelt hebben of dobbel panden ende dat van dengenen, diet bier ofte wijn gehaelt heeft ofte doen halen, ten zy, of sy beyden wilden; ende sal den wijn- of biertapper dies gelooft sijn by zinen simpelen woorden, ten ware, dat diegene, die den wijn of bier gehaelt heeft, daerjegens zweren wilde.

Door B. is aan het artikel nog toegevoegd: *ende dat ter somme van VI ponden swarten. Ende wes daerboven es, sal den waert ofte waerdinne tselfde by eedt moeten houden.*

31. Buystel vercoopen.

Item wye buystel of draf binnen die eerste drie dagen, dat hy gecomen is, coopt [1]) om wederomme te vercoopen oft anders uuuytmeet dan metter stede gebrande corenmate elcken, dies behouft, verbuert I £. Ende die buystel of draf langer hout liggende aen die caye dan drie dagen, ende die dan niet en bestelde aen die noortveste by den blockhuyse, verbuert III £.

Het artikel is doorgehaald.

32. Wijn ofte bier henedragen.

Item zoe wie wijn of bier opslaet ofte overslaet in schepen ofte opt lant zonder consent van den borgemeesters of diet bevolen is, verbuert X £; ende die den wijn of bier ontfanct, verbuert V £, deen helft tot tsheeren behouf ende dander helft der stede behouf. Ende wes biersteker bier uuuyt die faute dede dragen zonder bywezen van den tresorier ofte conterbouckhouwer, verbuert X £. Ende sullen die bierdragers ende biersteeckers eedt doen tzelve sulcx te volbringen, als voorscreven is, of ten minsten den ontfanger ende conterbouck(houwer) tzelve te insinueren.

33. Poorters ambacht.

Item zoe wie dat poorter wort, zal een ambacht kiesen ofte gilde, eer hy poorter wort, ofte die heere en tgerechte zullen hem een gilde geven, daer deken ende gesworens in sijn; ende daer zal hy hem inne laten schriven ende cost ende last met hem drage(n), opte boete van I £.

---

1) Het HS. heeft: „vercoopt".

34. Van ambachsbrieven.

Item wes dekene ende gesworens in de ambachten niet berechten en mogen naer tinhout van hueren brieven, dat zullen zy voor den heere ende tgerechte bringen binnen de eerste acht dagen. Ende die daerenboven eenige onbetamelicheyt zeyde of dede, die zoude verbueren III £, behouden alle ander voerboden in huer waerden, ende alzoe veel meer etc.

Het artikel is doorgehaald.

35. Walsch yser.

Item wie walsch yser bringt om te vercoopen of te slitene, verbuert III £; ende zoe wes minder is dan borspijcker, dat zal ygelijck mogen vercoopen, van wat soorte dattet is.

Het artikel is doorgehaald.

36. Coolen in die keete garen.

Item wie colen gaert ofte laet garen binnen zijnder keeten of daerontrent, of versuuynden zijn joncwijfs in de keete daeraf te adverteren, ofte coolen elwaerts drougen dan in die havene, moelwater ofte vestgraft, verbuert II £, zoe dicwils als hy bevonden wort. En indien die booden gewaerschout zijnde ende daerboven noch deden, die zullen verbueren diezelve boete. Ende zullen die jonckwijfs gehouden wezen haer coolpitten schoene te maken, eer sy uuuyt die keeten gaen zullen, opteselve boete. Ende indient yemants kinderen tselve doet, sal men die boete verhalen opte ouders. Ende diegene, die coolen coopt of in sijn huys ontfanct, sal insgelijcx dieselve voerscreven boete betalen.

Het artikel is doorgehaald en het volgende artikel is door B. op den kant er naast geschreven:

Van colen te garen.

Item den XVII^en^ Meye anno 1568 *es dit voerbot wederomme vernieuwt ende by expresse publicatie allen personen, van wat staet ofte qualiteyt deselfde waren, gheïnterdiceert ende verboden gheen colen te mogen in keeten, selhuysen ofte eenige ander plaetsen te vergaderen, opleggen, vercoepen ofte wechgeven in eeniger manieren by haer, haren kinderen ofte*

dienstboden, op de peyne van ses pondt ende bovendien arbitrale correctie; ende wes by den dienstboden ende kinderen in desen ghedelinqueert werdt, sal men aen douders verhalen.

De woorden: „Item den XVII[en] Meye anno 1568" zijn later doorgehaald.

37. Asschen ende coolen uuuytdragen.

Item zoe wye eenich asschen ofte coolen uuuytdraecht in die havene, daer men vier inne ziet, sal verbueren III £; ende deze boete zal men verhalen aen die jonckwijfs, die dat doen. Item en sal men geen vuylnisse opt kerckhof dragen op diezelve boete.

38. Neringe zonder poorter.

Item wye in Remmerswale neringe doet zonder poorter te zine, verbuert XX £.

Het artikel is doorgehaald.

39. Idel schip aen die caeye.

Item wye, met idelen schepe aen die caye liggende, die geladen schepen belet dede om aen die caye te comene, verbuert III £.

Het artikel is doorgehaald.

40. Van sepulture.

Item voer sepulture, der fabrijcken aengaende, binnen ende buyten der kercken, in den choor ende elwaerts, sal men betalen naer dordinancie, daerop gemaeckt zijnde, sonder eenige questie daervan te makene eenichsins.

Door A. is aan het artikel het navolgende toegevoegd: *Voort soe eyst geordineert: soe wat personen, die opt kerckhoff begraven worden, die ten Heyligen Sacramente geweest hebben, sullen geven de kerckmeester twaelf grooten Vlaems ende van de kinderen zes grooten Vlaems van sepultuere. Ende diegene, die machtich sijn van goede om in de kercke begraven te worden ende buyten upt kerckhoff begraven worden, dat sal staen tot discretie van de burgmeesters ende scepenen,*

wel verstaende, dat de kerckmeester [1]) *sal met die scamele lieden dispenseren. Ende den voirnoemden kerckmeester sal ontfangen oft hebben van elcken brudegom, die sijn bruyt trouwet, zes grooten Vlaems.*

Het aldus aangevulde en gewijzigde artikel is in zijn geheel doorgehaald.

41. Vriën merctdach.

Item elck mensche van binnen ende van buyten sal in dese stede hebben eenen vriën merctdach ter weecken, niettegenstaende eenige brieven ofte andere letteren, die coomans ofte ander ambachten hebben, uuuytgesteecken alleenlicke daer onze poorteren ofte poortersschen niet vry en zijn.

Het artikel is gewijzigd als volgt:

Tusschen de woorden: „weecken" en „niettegenstaende", in regel 2 van boven, is door A. ingevoegd: *ende dat upten Dinxendach, indient geen heylichdach en is; anders zullen sy haeren maertdach hebben des anderen dachs dairaen; ende alsdan zullen zy mogen wegen hetsy boter ende case, ende voirts binnen der weke nyet.*

Daarna zijn door B. de vier laatste woorden van deze bijvoeging vervangen door: *alle anderen coemenschappen vercoepen, ende voerts binnen der weecke niet, op de verbuerte, soe wanneer sy eens te voeren ghewarschuyt sullen sijn, van III £, de een helft tot behouf van den ambachte, twelc sy te cort doen sullen, ende de ander helft tot behouf van den heere; wel verstaende, dat den schippers sullen alderley dingen op hedt schipsboert mogen vercoepen volgende haren brieve; behoudens dat de kermisse ende ommeganc drie dagen vry.*

Het aldus aangevulde artikel is in zijn geheel doorgehaald en door B. opnieuw geredigeerd als volgt:

Vriën merctdach.

Item elck mensche van buyten sal in dese stede hebben eenen vriën merctdach, te weten op den Dysedach, indient gheen heylichdach en is; anders sullen sy haren merctdach houden des anderen daechs daeraen; ende alsdan sullen sy mogen ver-

1) Het HS. heeft: „kermeester".

coepen alle victualie, cramerie ende voerts alderley coemanschappen ende voerts binnen der weecke niet, ende dat op die boete, soe wanneer sy eens te voren ghewaerschuyt sullen sijn, van III £ zwarten, deen helft tot behouf van den ambachte, twelc sy te cort doen sullen, ende de ander helft tot behouf van den heere; wel verstaende, dat den ommeganc ende kermisse sullen vier vry dagen hebben, te weten eenen dach voren ende twee dagen naer, sonder iemandts wederseggen; dat oick den schippers volgende haren brieve ende hedt voerbot fo XI° [1] *sullen mogen alderley coemanschappen vercoepen op schipsboert sonder wegen.*

Deze laatste redactie van het artikel is later weder doorgehaald.

Op den kant is door B. het volgende nieuwe artikel geschreven:

Wat elck ambacht sal mogen vercoepen.

Item niemandt van eenigen ambachte sal mogen vercoepen tghene des anders ambacht es ende raect, ofte sal ghehouden sijn mede tselfde ambacht te houden ende den deken volgende die rekeninge te betalen, uytgesteecken tghene sy by haer hebben, sonder iet meer, waervan sy, dies versocht sijnde, haerselven ghehouden sullen sijn te purgeren, behoudende alle andere ordinantie, ter contrarie luydende, haer vigeur.

Ook dit nieuwe artikel is doorgehaald en opnieuw door B. geredigeerd als volgt:

Wat elck ambachsvolck sal mogen vercoepen.

Item niemandt van eenigen ambachte hier binnen der stede sal mogen vercoepen tghene van des anders ambacht es ofte raect, ofte sal ghehouden sijn mede tselfde ambacht te houden ende den deken die jaerresten volgende die rekeninge te gelden, uytghesteecken tghene sy altehandts by haer hebben, sonder iet meer, waervan sy dies versocht sijnde haerselven ghehouden sullen sijn te purgeren, behoudende alle andere ordinantiën, ter contrarie luydende, haer vigeur.

---

1) Vgl. art. 55.

Met dezelfde hand is later hieraan toegevoegd: *Als te weten, dat die coemans wel sullen roggenbroet mogen vercoepen, mits ghevende des jaers VI grooten, ende als men tbroet omdraecht, XII grooten; maer en sullen niet eenich ander broet voer ander schamel luyden* [1]) *mogen om hure oft ander loon te backen.*

De woorden: „uytgesteecken .... hebben" in regel 5 van boven zijn doorgehaald. Daarna is het geheele artikel doorgehaald.

42. Vierpannen of tortsen.

Item wes schutters, ambacht, gilden ofte ander tsavonts ofte by nachte vier maken ofte vierpannen ofte tortsen ontsteken zonder consent van den heere ende tgerechte, die verbuert telcker reyse III £.

Het artikel is doorgehaald.

43. Werck aennemen.

Item wes man of vrouwe werck aenneemt in Remmerswale, tzy by cavelinge ofte vrywerck te geven, die zal gehouden wesen te voldoene, opte boete van III £, alzoe dicwils alsser gebreck in valt, ende bovendien opte verbuerte van niet te mogen dragen, heffen noch geenderhande werck te doene binnen zes weken opte hoochste boete ende op correctie van der stadt, die men zonder simulatie hemluyden [2]) afnemen zal. Item of den arbeyders meer loons oft vollix in haer werck nemen, dant gewoonlick es naer oude costume ende usantie, dat zal wezen opte correctie ende verbuerte van binnen zes weken niet te mogen wercken als boven. Item geen panneman ofte pannevrouwe en zal mogen meters nemen, dan die eet gedaen hebben, opte verbuerte van VI £, deen helft tot profyte van den heere ende dander helft tot profyte van die eet gedaen hebben.

44. Biertonnen meten.

Item alle biertonnen, die men opt lant slaet, zal men meten by den gesworen metere, die van elcke tonne zal hebben een

---

1) Het HS. voegt hier in. „te".
2) Het HS heeft: „hemlyden".

myte; ende vint hy die te cleyne sijnde, soe sal hy die teyckenen, ende men zalse wederom tscepe slaen. Ende zoe wye deselve tonne wederom opslaet, verbuert X schellinge jegens den heere; ende die tonne biers die sal men dragen den armen int gasthuys, gereserveert partye geïnteresseert huers recht.

Het artikel is doorgehaald.

45. tNieuwejaer singen.

Item wye tnieuwejaer zingt of pijpt ofte anders speelt opten nieuwenjaersnacht zonder bywezen van den stadtbode, verbuert III £.

Het artikel is doorgehaald.

46. Doode beesten, seepsop.

Item alle beesten, die sterven, zal men delven ofte buyten den hoofde afwerpen opten eersten dach, opte boete van II £; ende alle ingewant van beesten zal men delven of in de kille van der havenen werpen, optezelve boete. Insgelijcx in den somer noch in den her(f)st eenich bloet opte strate storten of gieten, optezelve boete. Noch eenich seepsop voren uuuyt op strate gieten, opte boete van III £. Ende niemant en zal sijn water maken aen twakershuys, optezelve boete. Ende soe wat tapper, vleeshouder, voer die brugge wonende, zullen alle haer vuylnisse, water, zeepsop, maersop, vischsop ende diergelijcken van de caye afwerpen, optezelve boete; ende die panden zal men uuyt den huyse halen terstont sonder meer te rechten.

In het opschrift is door B. achter het woord „seepsop" bijgeschreven: *op de strate.*

In den tekst is mede door B. tusschen de woorden: „aen" en „twakershuys", in regel 5 van onderen bijgevoegd: *stadts-excijs ofte.*

Op den kant is eveneens door B. het volgende nieuwe artikel geplaatst:

Van straten schoen te maecken [1]).

Item werdt gheordineert, dat igelijc, wie hy sy, sal van den keeten uytganc tot den keeten toeganc ghehouden wesen sijn

1) Vgl. art. 106.

754455

strate voer sijn deure ende woenhuys alle Saterdage voer de clocke drie uren schoen te maecken ende die vuylecheyt aen de ander syde op een leech plaetse ofte jegens een blinde muyer te leggen ende niet in tmidden van de strate te laten liggen, op de boete van III stuyvers tot behouf van den dienaers. Ende daer joncwijfs sijn, sal men de boete aen de joncwijfs verhalen.

47. Boomgaerden.

Item die in ander luyden hoven, boomgaerden ende diergelijcke goeden gaen zonder consent van diese toebehoeren, ende meester, of dieze gepacht ende gehuert hebben, die zal verbueren VI £, drie pont den heere ende drie pont den clager; des zoe sal die grontheere ofte huerder gelooft zijn by zynen eede, den heere te kennen te geven; ende die schade zal men hemlieden beteren by scepenen, behouden partye geïnteresseert zijn schade ende alzoe veel meer etc.

Het artikel is doorgehaald en op den kant door B. aangeteekend: *Dit folio XXXII° breeder verclaert ende vermeerdert* [1]).

48. Den heere inganck weygert.

Item zoe wye in herbergen den heere, sijn dienaers of die stadtofficiers weygert inganck, of die doere niet open en doet ende laet hemlieden incomen, dies vermaent zijnde, verbuert III £; des en zullen de voerscreven heeren zijn dienaers ofter stede officiers niemant alsdan feytelijck misdoen noch misseggen, in denzelven huyse sijnde, maer alleenlicken redelick hem dragen, opte verbuerte ende boete, daerop staende, gelijck ander persoenen; welcke boeten die heere innewinnen sal rechtelijck, gelijck oft ander persoenen waeren, zonder dissimulatie.

49. Die vrede injuriëren.

Item (zoe wye) dengenen, die vrede vermaent, injuriërde met woorden of met feyten, verbuert, alzoe dicwils als hyt doet, XX £, blivende die kuere in waerden.

---

1) Zie art. 165.

Het artikel is doorgehaald en door B. is er onder geschreven: *Dit staet voren folio IIII, waeromme hier gecasseert* [1]).

50. Poorters excijs.

Item wie bier tapt binnen of buyten huyse, dat hy opgeleyt heeft tot zijns selfs drincken, die zal daeraf geven geheelen excijs. Insgelijcx sullen doen diegene, die bier overslaen in haer scepen ende thuysdragen met den vate of met cannen, mits noch verbueren(de) III £.

Door A. is „III £" vervangen door: *thyen ponden, deen helft tot des heeren behouvve ende tdander deel tot behouvve van der stadt.*

Het artikel is doorgehaald.

51. Stede straet breken.

Item soe wie der stede strate opbreken om boemen oft anders wat te stellen, die zalse binnen de eerste acht dagen wederom doen maken, opte boete van III £. Ende voort zal een igelijc gehouden zijn zijn strate te houden voer sijn keete op sijn cost, die bi der stede gemaect is ofte gemaect zal worden.

Het artikel is doorgehaald.

52. Van leveringe.

Item men sal voortaen [2]) die usancie van de leveringe ende opbringen metter cedullen voer die kercke ende elwaerts onderhouden, op vallich te zyne. Ende die dezelve cedulle oftoege of violeerde eenichsins, verbuert XX £. Ende die leveringe sal gaen des Maendaechs oft eenen dach in de weke, alzoe verre alst geen heylichdach en es; ende indient heylichdach es, soe salse gaen des naesten wercdaechs daeraen.

Het artikel is doorgehaald.

53. Schultbrieven regystreren.

Item alle schultbrieven, gepasseert onder schepenen zegel, waeraf die dagen van betalinge overstreken zijn, drie jaren zal

---

1) Zie art. 15.
2) Het HS. heeft: „vooraen".

men jaerlicx recht daermede doen, zoe sal men die doen regystreren; ende van elcken brief sal men geven acht myten Vlaems van registreren. Insgelijcx schepenenkennisse bringen van tclercxbouck [1]).

Het artikel is doorgehaald.

54 [2]). Van der soutmaten.

Item die de soutmate, grove oft cleyne, haelt, die zal daer pant laten om die wederom te besorgen ten huyse, daer men die bewaert ende gehaelt heeft, ten eersten dat hyt gebesicht zal hebben, opte boete van III £. Ende zoe wie die onsachtelijcken nedersette, datter schade geschie, die zal de schade betalen. Item niemant en sal onhebbelicke moskuylen hebben ofte onhebbelicken slaen opten vate, optezelve boete.

Het artikel is doorgehaald en vervangen door het volgende, dat door B. op den kant is bijgeschreven:

Van moskuylen.

Item tes gheordineert, dat geen hefvers, wit sout werckende, ander hamers ofte moskuylen ghebruycken sullen, dan [3]) *haer den bewaerder van den vaten gheven sal, ende dat sy telcker reyse, soe haest twerc ghedaen es, hedt vat met den hamer thuys brengen sullen, op die boete van vier ponden zwarten, deen helft tot behouf van den heere ende de ander helft tot behouf van den bewaerder van den vaten, te innen by gyselinge ofte volstaende panden.*

Gepubliceert ter peuyen in Septembri anno 1566°.

55. Schipluyden mercdach.

Item die schipluyden dezer stede sullen boven die wekemercdach binnen haerder schepe mogen vercoopen by den stucke ende niet by gewichte twee ander dagen ten weken thueren geliefte boter ende kase, zonder verbueren eenichsins. Ende alle

---

1) Het HS. heeft: „tlercxbouck".
2) Vgl. art. 112.
3) Het HS. heeft: „dat".

diegene, die in timmerlieden ambacht niet en sijn, sullen mogen alderhande hout vercoopen, tzy liggende oft staende hout, mits jaerlicx den ambacht gevende XII groten naer uuuytwisende die timmerlieden brief.

Het artikel is doorgehaald en op den kant is er naast geschreven door B.: *Dit verandert als breeder folio IX° indt capittel van vriën merctdach, qua re deletum* [1]).

56. Vercken op strate.

Item zoe en sal niemant in Remmerswale eenige vercken houden loopen achter strate, ten sy, dat sy geringet zijn met twee ringen voren op die noese, verscheyden een duym van malcanderen ende niet voerder, opte boete van II £ swarts. Ende indien sy in iemants hooven ofte goet loopen ofte op der stede nieuwen dijck ofte opt kerckhof ende aldaer eenige schade deden, die schade sullen sy beteren tot taxacie van schepenen ende daertoe V grooten Vlaems. Ende voorts sal men die vercken ophouden de geheel Oestmaent duere, opte boete van II £; ende niemant en zal mogen composeeren als voren, opte boete van II £. Ende niemant en sal geen sogen mogen houden, opte verbuerte van die soge.

Het artikel is doorgehaald en op den kant is er naast geschreven door B.: *Dit achter folio (XXV verso) breeder gheëxtendeert* [2]).

57. Van leer vercoopen.

Item alle degene, die leer vercoopen, sullen staen van Jan Piers zoon Borselaers houck af, streckende rechtuuuyt naer de kercke thoe. Insgelijcx alle huyen, vellen, vachten, ruige ende bloete, sullen staen opte plaetse benoorden Maye Jan Huge, opte boete van III £. Des zoe sullen alle arbeyders gehouden wezen haer meesters te waerschouwen.

Het artikel is doorgehaald.

58. Van rijs nemen ofte steenen.

Item niemandt en zal van nu voertaen eenich rijs, steenen, nieu ofte out, van der stede dijck nemen; ende die daerboven

1) Zie art. 41.
2) Zie art. 137.

bevonden wert tzelve gedaen te hebben, die sal verbueren III £, alzoe dicwils als hy bevonden wort. Ende zoe wat kinderen bevonden worden tzelve doende, dat sal men aen haer ouders verhalen.

Het artikel is doorgehaald en op den kant door B. opnieuw geredigeerd als volgt:

Geen steen tot ballast te voeren.

Item dat gheen schepen, schuyten ofte boets, houdanich die sijn, sullen mogen eenigen schorsteen ofte sincsteen tot ballast voren, tsi waer sy deselfde sullen mogen ghehadt hebben, op de verbuerte van denselfden steen, dien men hier aen stede losschen sal, ende de boete van III £.

Achter: „III £" is door E. bijgeschreven: *ofte anckers in thooft te stellen.*

59. Goet uuuyt martschepen.

Item zoe en sal niemant eenich goet uuuyt martschepen dragen, ten zy, dat diegene, diet goet toebehoort, ofte huer bode daer present sijn, opte boete van I £. Ende men sal gehouden wezen den veerman te betalen, eer zy uuuyt den scepe gaen sullen, oft sijn gemoede hebben, optezelve boete.

60. Aen comenschap deelen.

Item wes backers, coomans oft andere voorcoopers eenich goet coopende (zijn), daer onse poorteren oft poorterssen by staen ende begeeren mede te deelen, ende zy hem dat weygarden, verbuert I £ ende alzoe veel etc.

61. Niet ter wake comen.

Item zoe wie ter wake niet en quame, als hem die gestelt ware by dengenen, dies last hebbende, ende niet en bleve in dezelve wake, gelijc ende alzoet geordineert ware, die verbuert telcker reyse III £, in denwelcken men zal achtervolgen die maniere, in deselve waecke begrepen. Ende wye ter wake gestelt wort van nu voertaen, die sal deselve in persoene waken, ten ware, oft hy merckelijcke saecken hadde; des soe sal hy

eenen persoene in zijn stede mogen setten, out wezende boven twintich jaren ende beneden sestich jaeren. Des zoe en sal niemant ter wake comen, hy en sal coemen wel toegemaect met een wapenstock in sijn hant, of met een boge met zijn gevolch, of met een der bussen in sijn hant met haerder gevolge, met een pansiser aen oft een half creeft ende met eender hoeftwapen, opte boete van I £. Insgelijcx sullen die weduwen ende vrouwen mede een man in haer stede stellen, als voerscreven es. Des zal een igelijc ter wake comen des avonts te acht uren ende blyven tot vijf uren, optezelve boete. Des en zal niemant met zijnder bussen schieten opter stadthuys oft lancx de strate, ten ware, oft van noede ware; ende in noede sal men schieten lancx der vesten.

Het artikel is doorgehaald en door B. is er gedeeltelijk naast en gedeeltelijk boven geschreven: *Siet hiervan breeder achter folio XXVII verso* [1]).

Naast het artikel is nog door dezelfde hand geschreven: *Een goede ordinantie op der waecke suldi vinden in tSwarte bouc folio CLVII°* [2]).

62. Bescattinge van scippers.

Item soe wes scipper, visscher oft andere, wie sy sijn, onderlinge eenige gemeenschap maecten ofte onderhielden op vracht of visch te voeren oft eenige goet loon oft anders wat te stellen thuerder puerder baten ende tot laste van den coopluyden ofte poorteren, by denwelcken yemant soude mogen beschaet, verachtert oft beproemt [3]) sijn, die sullen telcker reyse verbueren VI £ ende derven een jaer lanck neringe, zulcx sy doen. Ende die scippers en zullen maer hebben van elck hondert grof zouts, opteselve boete.

63. In de sacristie gaen.

Item negeen seculier persoen en sal voortaen in de sacristie gaen, ten ware in den den dienst van eenen priestere, die celebreren wilde, opte boete van I £. Ende als diegene, die misse

---

1) Zie art. 146.
2) Zie C no. VI.
3) Lees: „bekroent"?

gedient hebben, daer niet meer te doene en hebben, soe sullen sy daeruuuyt gaen, optezelve boete. Ende niemandt en zal int choor gaen clappen, wermen, opteselve boete. Insgelijcx in Ons Lieve Vrouwe capelle, als men dienst doet oft prekinge. Ende van de jongens sal men die boete aen die ouders verhalen.

Het artikel is doorgehaald.

64. Met bogen, bussen.

Item soe wie met bogen oft bussen van nu voertaen schiet lancx der straten binnen der stede, het zy naer duyven oft anders, die sal verbueren III £.

Het artikel is doorgehaald en door B. is er onder geschreven: *Dit es breeder ghestelt folio II°, qua re hic deletum* [1]).

65. Te gijssele liggen.

Item zoe wie van nu voertaen te ghysel geleyt wort, die sal sijn gyselhuys houden ende daer niet uuuytgaen, ten sy, dat hy eerst nantizere tgene, daer hy voren geghyselt es, opte boete van X £, behouden der kuere huer recht, ten zy by consente van den heere ende pertie.

Aan het opschrift is door B. achter het laatste woord toegevoegd: *om schult.*

66. Noch van gyselen.

Item zoe wie van nu voertaen te gysel geleyt wort van den ontfanger van der stat, ende daer niet af en hout, ofte ten derden dage den ontfanger niet en betaelde, zoe sal den ontfanger van stonden aen gaen aen de gereetste goeden ende vercoopen tot zijnder betalinge thoe met der stadt boden; ende indien daer eenich weygeringe in geviele, zoe sal die heere terstont den ontweldigen vangen zonder breeder recht.

67. Noch van gyselen.

Item zoe wanneer eenich twist gebuert met woorden of met wercken, daer beyde partiën twistende sijn, soe sullen sy beyde

1) Zie art. 6.

te gysel geleyt worden in diversche herbergen, daer sy gehouden sullen sijn te bliven liggende den tijt van XIIII dagen, sonder daeruuuyt te mogen gaen by daege ofte by nachte, opte boete naevolgende der kuere, indien hy achterhaelt wort by den heere ende twee scepenen ofte twee wetachtige personen. Des zullen sy mogen elckanderen dach leggen tot twee reysen binnen de voergenoemde XIIII dagen om te vergaderen by goede mannen, op hoope by hem versoent te worden. Ende of zy niet en versoenden, als voerscreven es, soe sullen zy gehouden wezen van stonden aen weder te gaene in haer gyselhuys sonder thuys ofte elders te gaene, opte voerscreven boete. Ende wanneer de voerscreven pertyën tot zoendach gaen willen, zoe sullen sy dat eerst gehouden wesen te kennen te geven den heere of twee scepenen, eer sy uuuyt zullen mogen gaen. Item en sullen geen persoenen, te gysel liggende, haer ambacht mogen doen, te wetene hantwerck, staende den tijt van de voergenoemde XIIII dagen, opte boete van III £.

Aan het opschrift is door B. achter het laatste woord toegevoegd: *om twist.*

68. Noch van gyselen.

Item soe wanneer iemandt den anderen injuriërde met woorden ofte met wercken, ende dat den anderen dat verdrouge, zonder wederom in wederwrake met woorden of met wercken dat wrekende, soe zal die eerste alleene te ghysel, als voerscreven es; ende of hy seggen wilde, dat den anderen hem mede in wederwrake ontgaen hadde ende schuldich waere mede te gysel te leggen, dat zal staen tot verclaren van schepenen. Wortet bevonden, dat hy mede schuldich es te gysel te gaene, zoe sal hy oock zijn XIIII dagen uuuyt liggen, al waer hy nae te gysel geleyt, ten waere, of partiën versoenden, als voerscreven es.

69. Noch van gyselen.

Item of iemandt, het waere in jegenswoordicheyt oft achter rugge, injuriërde ofte achterclap dede den heere, borgemeesters, schepenen ofte des heeren ofte der stadt dienaers, toecomende of spruytende uuuyt saecken van haren dienste ofte officiën, in wat manieren dat het ware, soedat men dat goet doen conste met twee schepenen of met twee wettige getuygen, het waer

van saecken geschiet ofte te geschiene, die ongecorrigeert staen, die parsoene, alsoe hem ontgaen hebbende, zal men te gysel leggen tegen der stadt XIIII dagen, als voerscreven es, ten ware, of die wet beliefde hem ofte haer in genade te nemen; dat zal staen tot discreciën van de voergenoemde wet. Ende of eenige van de voergenoemde officieren, burgemeesters, schepenen ofte dienaren hem in wederwrake ontgingen met woorden alleenlick ende niet met wercken, die en zoude niet te gisel geleyt worden, ende dat om dies wille, dattet toegecoemen waere uuuyt zaecke van haren dienst.

70. Noch van gyselen.

Item ende of partiën niet en versoenden binnen den XIIII dagen, alst voerscreven es, zoe zullen zy daer teynden verzoent worden by der wet; ende zal die pertie, die int ongelijck bevonden wort, gehouden wezen te betalen der wet III £. Ende worden beyde partyen int ongelijck gevonden, zoe sullen zy tsamen betalen des voerscreven es, ende dat tot discretiën van den gerechte naer gelegentheyt, dat zy ordineeren zullen ende vinden zullen, dat elck schuldich sal wezen daerinne te gelden.

71. Noch van gyselen.

Item zoe wanneer dat iemandt jegens den heere ofte der stadt misbruyct heeft, daer hy van geapponiteert heeft of anders by sententie gecondemneert es, ende in gebreke ware te betalen de voerscreven boete, zoe sal hem die heere by der stadt bode te gysel doen leggen in een herberge, daert hem gelieven zal. Ende of zy daeruuuyt gingen by dage of by nachte, zoedat die heere dat betuygen mochte by twee scepenen of by twee getuigen, zoe sal die heere des ander daechs met zijn dienaers ende schatstriggen mogen gaen ten huyse van dien ende scatten tot coste van partiën aen den lieflicken panden en schatte tot zinen gebreke toe.

72. Ouwer vercoopen.

Item (niemandt) [1]) en zal van nu voertaen ouwer, sout of turven

1) Dit woord is hier terecht door B. ingevoegd.

uuuyt eenige keeten dragen, op achterhaelt te worden van dieste by nachte, dan binnen zonneschijn ende lichten dage, tzy panneman tot synen huyse of anders. Ende geen sietstriggen en sullen ouwer vercoopen of buyten der stede voeren, noch ooc geen ouwer in haer sacken vollen, noch wechdragen uuuyter keeten zonder consent van den meester ofte vrouwe van der keeten, opte boete van III £, telcker reyse dat gebuert, ende desgelijcx die slachstriggen. Ende naer Bamisse en sullen die sietstriggen, tzy man of wijf, geen ouwer uuuyt die keeten dragen dan eenen sack te woesse, opte boete van ses pont swarten.

Item wort verboden alle panneluyden ende pannevrouwen, dat zy haer jonckwijfs op een heel keete niet meer geven en zullen dan vijftich soutsacken ouwers ende XX soutsacken turven; ende die joncwijfs en zullen tselve niet mogen dragen dan by consente van haer meester, ende dat opte boete van VI £.

Door A. is aan het opschrift achter het laatste woord toegevoegd: *oft zout oft turff.*

De laatste zinsnede is door hem voltooid door toevoeging van: *deen helft tot behouvve van den heere ende dander helft tot behouvve van der stadt.*

Het artikel is later doorgehaald met uitzondering van de laatste alinea.

73. Betalinge van arbeiders.

Item wes arbeyder eenigen poorter werck gedaen heeft, die zal hem schuldich wezen zynen arbeyt te betalen, of hy zal den meester ofte vrouwe voer recht mogen ontbieden; ende men zal hem een onvertogen recht daeraf doen, te wetene des derden daechs gelt of pant.

Door A. is aan het artikel achter het laatste woord toegevoegd: *ende den arbeyder sijn geloeve hebben voir den verweerder, ende dat binnen tsjaers.*

74. Van wijntappers.

Item niemandt en zal Putau tappen oft eenige witte France winen ofte Hongaerden, noch in zijn huys hebben, die Rinsche wynen tappen, opte boete van III £. Des en sal niemandt

wynen uuuyt doen roupen dan alsulcken wijn, als tzy Hongaerden ofte anderen, opte boete van III £.

Door A. is aan het artikel achter het laatste woord toegevoegd: *volgende tprevilegie.*
Het artikel is later doorgehaald.

75. Van verwitene.

Item wie den anderen verwijt dede van eenige emenden ofte correctiën, dien hy gedaen hadde by vonnisse oft appointemente van schepenen, die zal verbueren III £ jegens den heere ende liden noch alzulcken correctie, als schepenen etc.

76. Van dachvaerden.

Item wes parsoonen gedachvaert worden om kennisse te dragen, ende niet en compareerden, verbueren telcker reyse I £, behouden partie altoes onverachtert van sinen rechte. Ende wes parsoenen van den heere verdachvaert worden, ende den eersten dage van rechte, naedat zy die wette hadden, niet en compareerden, zullen verbueren die eerste reyse X schellingen swarten, ende die tweede reyse I £, ende die derde reyse anderhalf pont, ende vierde reyse superabundante versteken te zine; des zoe sal men hem deerste wete doen in parsone ende dander drie reysen ten huyse.

Naast het artikel is door F. geschreven:

Item soe en sal hem geen poorter deser stede van Reymerzwale den anderen poorter niet mogen in rechte betrecken dan voor scepenen in Reymerzwale, op dye hoichste boete ende correctie van der stadt. Ende indien den verweerder, mede poorter sijnde, antworde geeft voir andere rechters dan voir sijn competenten rechtere, dair onse poorters na uuytwysen dye privelegie ende kuere vry sijn van arreste, dat sal wesen op dye boete voirscreven.

77. Die op iemants eedt spreect.

Item zoe wie van nu voertaen op iemants eedt spreect, daer rechtelijc eedt af gegaen es in gebander vierscharen, verbuert

X £, ende buyten gebander vierscharen, VI £ ende alzoe veel meer etc.

De boete van: „X £" is veranderd in: *XX £* en die van: „VI £" in: *X £*.

Voorts zijn de vijf laatste woorden van het artikel doorgehaald, terwijl door B. daarvoor in de plaats is geschreven: *Ende voerts sal hy den gheïnjuriëerde by publijcke wederroupinge ende amende beteren sijn eere tot descretie ende moderatie van schepenen naer ghelegentheyt van den persone. Ende soe wie in rechte van pennincschult ofte eenich ander actie iemandt tot eede toelaet, en sal, denselfden eedt ghedaen sijnde, niet meer in rechte ontfangen werden, om densulcken van quade eede te conterleeren* [1]) *by ghetuygenissen ofte ander munimenten, tenware hy by expressen eede verclaerde, dat hy te voren van deselfde contrarie probatie niet en wiste ofte gheweten hadde, behoudende altijts die heere sijn recht.*

78. Joncwijfs over twerck.

Item geen joncwijfs, die over twerck zijn, en sullen mogen gaen mollen in schepen ofte berringe thuis dragen, alzoe lange als zy over twerck zijn, maar sullen bliven werckende in de keete, ten minsten een van haerlieden, opte boete van drie pont, ende bewaren haer vier wel; ende die heere salder mogen op omgaen tallen tyden by dage ende by nachte.

79. Van tuygen leiden.

Item niemant en zal van nu voertaen eenige tuygen leiden, hy en sal gehouden wezen de heere te geven van elcken tuyge II grooten Vlaems; ende zoe wie hem thoon vermeet ende tzinen thoene niet en coempt, verbuert II £.

Door A. is aan het artikel de volgende alinea toegevoegd: *Voort zoe eyst geordineert, dat* [2]) *gheen getuygen ofte kennessen up de strate gehoort oft ontfangen worden dan up der stede huys, oft dair de heere met scepenen vergadert es, ende dat by bywesen van den secretaris oft zynen gecommitteerden,*

1) Lees: „convinceren"?
2) Het HS. voegt hier in: „men".

beyde partiën dairby wesende. Des en zullen oick gheen verlyden gepasseert worden, tensy dezelve eerst geregistreert sijn ende voir scepenen gelesen worden.

80. In den ommeganck.

Item zoe wie in den ommeganck gecooren wort ofte gecoren sal worden, die sullen gehouden wezen tot eender sekerder uyren te comen opten Meydach, die hemlieden by den ommegancksetters daerthoe gestelt zal worden, wel toegemaect elck naer sijn parsonagie, opte boete van III £ ende der stadt III^{m} steens, sonder iemant daerinne te verdragen. Ende die eenige dingen, den ommeganc toebehoerende, niet binnen acht dagen daernae wederom en brachte, verbuert I £.

Het artikel is doorgehaald.

81. Van beesten te gaene.

Item niemant en zal van nu voertaen sijn beesten laten gaen of wachten op ander lieden erve binnen den geheelen jaere, ten zy by consente van den grontheere. Ende niemandt en sal gras of riet sniden aen tsanders ouver dan by consente van dengenen, diet toebehoort, opte boete van I £.

Het artikel is doorgehaald.

82. Den deken van die panneluyden inganc weygert.

Item niemandt en zal den deken ende gesworens van de pannelieden inganck weygeren, soe wanneer dat zy omgaen de keeten aenschouwen, opte boete van X £.

Hierachter is door B. het volgende bijgeschreven: *Desgelijx oick soe wanneer sy met die heere ommegaen opt broet ofte clijnsout ofte eenige andere saecken, streckende tot profijt van der neringe.*

83. Van den voorcoopers.

Item van nu voertaen zoe en sullen geen coomans ofte voorcoopers eenich boeter of case, te wetene inlantsche, twelck hier ter merct coempt, mogen coopen om wederom te vercoopen

ofte iemant buyten der stede aenvaerden of in eenige huysen loopen ofte aenroupen, die hier gewoonlick zijn ter merct te comen, opte boete van II £. Ende en sullen geen coomans ofte voercoepers eenige hoenderen, vogelen, eyeren ende diergelijcke mogen coopen, voer die clocke twelve geslegen heeft, opte voergenoemde boete.

De eerste zinsnede: „Item . . . . II £" is doorgehaald.

84. Hout in de haven.

Item en zal niemandt van nu voertaen eenige balcken, houten ofte diergelijcken houden in de haven liggende, opte boete van II £; ende indien daer schade af quame, die schade sullen sy betalen. Ende zoe wie daer hout heeft liggende in de haven, die sal gehouden wezen te ruymen tusschen dit en Sint Antonis' dach naestcomende, opte voerscreven boete.

Het voorlaatste woord is doorgehaald en door A. is daarop achter het laatste woord bijgeschreven: *van VI £ ende het hout.*

85. Huysen in twiste staende.

Item als eenige huysen in twiste staen ende daerom vervallen, zoe sullen diegene, die de huysen toebehoeren, gehouden wezen die in reparacie te houden; ende indien zyt niet en deden, soe sal die wet hemlieden een termijn mogen zetten, dat sy die huysen onder eenen man bringen, dieze in reparatie hout. Ende indien syt niet en deden, zoe sal de wet die huysen vercoopen den meesten daerom biedende; ende dat gelt, dat daeraf coempt, dat zullen trecken een igelijc alzoe veel, als hy daerinne gerecht es. Ende men laet een igelijc weten, die nu vervallen huysen hebben, dat zy doen, als voerscreven es, binnen een maent, of de wet zal daermede doen, als voerscreven es.

Tusschen de woorden: „igelijc" en „weten", in regel 3 van onderen is door A. abusievelijk bijgeschreven: *laten.*

86. Van bidden in de kercke.

Item want alzoe veel vremde luyden bedelaers dagelicx lancx der kercken gaen om Gods wille bidden, zoe laet men weeten,

dat niemandt binnen der kercken zal gaen bidden op den ban van ses weken.

Het artikel is doorgehaald.

87. Van kinderen heffen.

Item niemant, poorter oft poorterssen of ingeseten zijnde, en zullen eenige kinderen heffen binnen Remmersvale ende tot pillegelt meer geven dan XII groeten, opte boete van III £.

Noch insgelijcx en sal niemandt van nu voertaen metten kinderen in den wijn gaen ofte dragen, opte boete voerscreven, ten ware, of die poorter of den ingezeten met iemandt van buyten die kinderen heften, die met den kinde in den wijn gaen wilden.

Door A. is: „XII groeten", voorkomende in regel 3 van boven, veranderd in: *XX groeten oft daironder.*

Tusschen de beide alinea's van het artikel is door A. het volgende ingevoegd:

Item die twee gevvaren nemen, sal de kercke dairaff proffiteeren, offt dair vier gevvaren waeren; ende wanneer dair mer een gevvaere en is, soe sal de kercke dairaff proffiteren, oft dair drie gevvaren wairen.

Het aldus gewijzigde en aangevulde artikel is later doorgehaald en door B. op den kant opnieuw geredigeerd als volgt:

Van kinderen heffenen.

Item soe wanneer iemandt meer gevaren bidt dan twee, soe en sullen deselfde gevaren niet meer moegen ter vonte geven dan ses stuyvers; ende soe wanneer der maer twee gevaren ghebeden werden, sal igelijck gevare moegen geven X stuyvers min ende niet meer; ende de kercke sal daervan profiteren naer ouder castume, op de boete van thien pondt, uytgesteecken vreemde personen, die haer beliefte sullen mogen geven.

Naast de nieuwe redactie is door E. geschreven: *Kinderen te heffen XII stuyvers.*

Onder de nieuwe redactie is door B. zelf nog aangeteekend: *Item van giften op bruyloft vide folio XXXVII° et lege* [1]).

1) Zie art. 172.

88. Van gansen te houden.

Item niemandt en zal gansen oft enden houden dan op tzine; ende indien sy gevonden worden op iemants goet, sal zijn opte verbuerte van de gansen oft enden opte gront, die tgoet toebehoort, oft den heere, daer hyse vint.

Het artikel is doorgehaald.

89. Van molenaers.

Item en zullen van nu voertaen geen molenaers gaen in poorters huysen, backers huysen of schepen of schuyten om eenich coren te haelen om tot huerder molen te gecrygen, opte boete van III £.

Het artikel is doorgehaald.

90. Gangen halen.

Item geen arbeyder en sal eenige gangen halen in iemants keeten, zy en zullen gehouden wezen die gangen wederom te bezorgen in de keete, daer zy die gehaelt hebben, opte boete van I £, deen helft den heere ende dander helft den panneman ofte pannevrouwe.

91. Van turven lossen.

Item niemandt en zal van nu voertaen tSaderdaechs oft op heylichavenden eenige turven mogen lossen dan tot der zonnen onderganck, al waert zaecke, dat die turfven opwaren tot opten rouf; voort en zal niemandt eenige turfven toedoen, dan als hy wil gaen vier schieten, opte boete van I £. Insgelijcx soe en zullen sy geen turven toedoen tSondaechs of heilichdaechs, voerdat sy vier gaen schieten, optezelve boete. Ende en zullen oock eenige dragers of molstriggen eenich dobbel loon nemen van eenigen mollen, ten zy, dat den mol met rechte verscheyden wort, opte boete voerscreven.

Het artikel is doorgehaald.

92. Die groete clocke luien.

Item niemandt en zal die groete clocke luyen, hy en sal gehouden wezen der kercken te gevene van elcke poese een schel-

linck Vlaems, opte boete van III £ ende op correctie van der stadt. Insgelijcx en zal niemandt luyen of doen luyen onder tzermoen, opte boete van III £. Ende niemandt en zal die voerscreven clocke verlaten, dan daer men over deelt. Ende die boete sal men verhalen aen die luyers ter somme van III £.

Het artikel is doorgehaald.

93. Van appelen vercoopen.

Item dat geen appelvercoopstriggen oft andere coomans zitten sullen by die brugge dan binnen Coppen Domis' huys en den blauwen steen ende dan noortweste schoelappers huysken, opte verbuerte van den appelen; ende sullen gehouden wezen alle Saterdage haer strate schoon te maken, elcx opte boete van vijf groten Vlaems. Desgelijcx sal men hier houden die suyvelmerct, uuuytgesteken die principael twee mercdagen. Voort en sal niemandt eenige appelen in huysen leggen ander, dan daer geen ganc van volcke en es; ende zullen liggen twee roen van der strate.

Het artikel is doorgehaald.

94. Van bedden decken.

Item alle wijntappers, wijn tappende binnen Remmersvale, zullen gehouden wezen te decken voor den vremden man vier bedden, ende die biertappers twee bedden, opte boete van III £, ofte oock niemant ontzeggen, optezelve boete.

Het opschrift is doorgehaald en door B. vervangen door: *Van bedden decken by wijntappers.*

95. Slijm legen.

Item niemant en zal aen de strate (slijm) legen uuuytter keeten, hy en sal hebben dichte backen ende die gote, daeronder staende, openhouden om tslijm duer te loopen. Ende die joncwijfs sullen gehouden wezen die backen, die gote ende die strate schoon te strijcken, opte boete van I £. Insgelijcx soe sullen die joncwijfs de strate voor haer keete eens ter maent vagen.

Tusschen: „I £" en „Insgelijcx" is door A. ingevoegd: *Ende dat niemant eenige selcke zal leggen upter straten, principalijck op het hooft.*

Door B. is het voorlaatste woord „maent" veranderd in: *weecke.*

Het aldus aangevulde en gewijzigde artikel is later doorgehaald en door B. op den kant opnieuw geredigeerd als volgt:

Van selcke op te scheppen.

Item igelijck panneman sal ghehouden sijn sijn selcke voer sijn keeten op te delven ende te spitten, dat men die strate over wedersyde ruym sien mach, op de boete van drie ponden; ende indien sy dies, ghewaerschuyt sijnde, niet en doen, sal tselfde de heere doen doen ende innen die penningen vierschatte.

96. Van balslaen.

Item geen kinderen en zullen mogen loopen balslaen oft kooten lancx der straten, opte boete van vijf groten; ende die boete zal men verhalen aen die kinderen ouders.

97. Brouwerstonnen nemen.

Item niemandt en zal eenige brouwerstonnen nemen ende die ontween zagen oft water daerinne garen, sonder consent van den brouwer ofte zijn biersteker, opte boete van VI £, deen helft den heere ende dander helft den aenbringer, ende den brouwer te betalen XII groten Vlaems van der tonne.

Het in den laatsten regel genoemde bedrag van: „XII groten" is door E. veranderd in: *II schellingen*, en dit weder in: *III stuyvers.*

98. Quitancie van den excisenaer.

Item men waerschout een igelijck, dat zy quitancie nemen van den excysenare van tgene, dat zy hem van excyse betalen zullen; ende indien sy geen quitancie en nemen, zoe sal den excisenare gestaen met zinen bouck een jaer lanck naer den ontfanck.

Door B. is tusschen de woorden: „excyse" en „betalen" ingevoegd: *ofte ander des stadts schulden*, en zijn de beide laatste woorden van het artikel veranderd in: *synen afganc.*

99. Van roupen of crysen.

Item soe wie voortaen bevonden wort onhebbelick gaende achter strate roupende of crijssende oft ander gelijc geluyt slaende, dat zal staen tot correctie van der wet.

100. Gansen worpen.

Item niemandt en zal van nu voertaen eenige ganzen ofte enden worpen of vercoopen opte gansmerct op Sondagen ofte op heyligedagen, dan naer die hoochmisse, opte verbuerte van den gansen of enden ende opte boete van I £.

Het artikel is doorgehaald.

101. Die halle openstaen.

Item die halle sal van nu voertaen openstaen van Paesschen tot Bamisse toe Sondaechs tot die clocke acht uren toe ende niet langer, ende dat opte boete van I £.

Het artikel is doorgehaald.

102. In de put te wasschen.

Item niemant en zal voortaen in den putten wasschen, gemaect by der Oostpoorte, ofte eenige vogelen laten gaen oft vuylnisse daerinne werpen, opte verbuerte van den ganzen ofte vogelen ende die boete van I £, deen helft den heere ende dander helft den anbringer.

Het artikel is doorgehaald en door B. op den kant opnieuw geredigeerd als volgt:

Van den put op de marct niet tontreynigen.

Item dat niemant, wy hy sy, en sal mogen eenige vuylicheyt in die statsputten werpen ofte eenichsins met eenich vuyl lijnwaet ofte anders daerin te waschen verontreynigen, den eemers, raeckelen, touwen ofte ander dingen, dien men daeraen wercken sal, verbreecken ofte schandaliseren, ofte op twee roen lencten daeraen sijn ghevouch mogen maecken, pissen ofte eenige mishoepen garen, op de boete van III £; ende

soe wes by den kinderen in desen ghedaen werdt, sal men aen den kinderen ouders verhalen.

Van gelijcke werdt mede verboden aen de kercke, stadthuys, excijshuys ende waechuys op deselfde breucke.

Ook het nieuw geredigeerde artikel is doorgehaald.

103. Strate voor die keeten.

Item (dat) een igelijck, die keeten staende hebben besuyden ende beoosten die brugge, onvermindert tgene des hiervoren bi der wet geordineert is, gehouden zullen wezen haer calsye te doen maken ter hoogde, als die borgemeesters hemlieden ordineren zullen, ende breet ses voeten ofte meer; des zoe sal de stede betalen den oncost van den zande ende wysen, waer zy die steenen halen sullen. Ende zullen die achterkeeten gehouden wezen te betalen zoe vele als die voorkeeten; ende sullen dese straten gemaect sijn tusschen dit ende Meydach, opte boete van VI £.

Het artikel is doorgehaald.

104. Cleensout van den eenen vloer op den anderen.

Item niemandt en zal voortaen, tzy panneman of pannevrouwe, mogen eenich cleensout dragen ofte doen dragen van den eenen vloer op den anderen, opte hoochste boete, waeraf deen der(den)deel zal hebben die heere, tander derdendeel die stadt ende tderde derdendeel den aenbringer.

Het artikel is door B. op den kant met het volgende aangevuld:

Uyt IIe pannen op eender denne niet te vloschen.

Item es insgelijx den 1ten Juny anno XVc LXVI° op ghelijcken breucken gheordineert, dat men uyt gheen twee pannen op een vloer ofte denne sal mogen siedtsout vloschen, maer wel braetsout.

Zoowel het oorspronkelijke artikel als deze bijvoeging zijn doorgehaald.

105. Rickthol betalen.

Item alle cleensoutdragers sullen gehouden wezen te betalen den rickthol ende middegelt dengeenen, diet gehuert zal hebbe(n), terstondt zoe wanneer zy uuuyt den wercke gaen sullen, ofte sy en sullen niet mogen wercken, ter tijt toe dat zy den rickthol ende middelgelt betaelt sullen hebben. Ende zoe wie dat in eenich werck is, die en zal geen ander werck mogen aennemen.

Door A. is achter het laatste woord bijgevoegd: *opte boete van drie £ zwarten.*

Op den kant is door B. aangeteekend: *Dese clausule is den . .* [1]) *May anno LXVII° indt verhueren van den rictol verandert, te weten dat sy binnen VI weecken niet en sullen mogen wercken*, terwijl hij tevens, blijkbaar ter aanduiding, welke clausule met „dese" bedoeld wordt, in den tekst de woorden: „ofte sy en sullen . . . . . sullen hebben" onderstreept heeft.

Door B. zijn ook de woorden: „gehuert zal hebbe", voorkomende in regel 2 van boven, veranderd in: *tselve ontfangende es.*

106. Strate voor die duere.

Item een igelijck sal sijn strate voer sijn duere alle Saterdage schoene vagen ofte doen maken, opte boete van I £.

Het artikel is doorgehaald en B. teekende er bij aan: *Dese breeder voren folio IX° verso* [2]), *waeromme hier uytgedaen.*

107. Vaert in de havene maken.

Item niemant en sal mogen eenigen vaert beletten in de havene, dies vermaent zijnde, het zy met geladen schepen ofte ongeladen, opte boete van I £. Ende geen hantzwagers en zullen mogen, het zy met geladen schepen of ongeladen, opte hooge waze liggen achter Meeus, opte boete van III £.

Het artikel is doorgehaald.

---

1) Oningevuld in het HS.

2) Zie art. 46.

108. Gelt onder scepenen leggen.

Item zoe wie dat eenich gelt onder schepenen nampteseren willen, die sal eerst ende alvoren gehouden wezen sijn partié ter presentie van schepenen in parsone te presenteren; ende indien hy tvoerscreven gelt niet ontfangen en wilt, zoe sal diegene, dié tselve gelt presenteert, tzelve leggen onder schepenen tot costé van sijn partie, te weten tot III groten Vlaems van elck pont groete. Ende zoe wie eenich gelt onder schepenen namptizeren wil ende sijn partie dieselve penningen begeert tonfangen zonder cost, ende die hem weigaert te geven, die sal dieselve penningen nanptizeren tot zinen eygen coste als voren, welck nanptizeren tot zinen eygen coste men sal partie insinueren; ende indien partie die binnen der sonnenschijn coempt ontfangen, die sal vry wezen van eenigen costen.

Het cijfer „III" in regel 6 van boven is later veranderd in: *VI.*

109. Schippers cleensout laden.

Item alle schippers, cleensout ladende binnen Remmersvale, zullen mogen stellen eenen drager ende eenen heffer; ende dié ander dragers ende heffers daer zullen die gildebroeders, in Sinte Machiels gilde wezende, om cavelen mogen opte brugge. Ende soe wie daer jegens dese voerscreven ordinantie doet, zal verbueren III £ ende correctie van der stadt.

In regel 2 van boven is tusschen de woorden „heffer" en „ende" door A. ingevoegd: *vry wercker ende den panneman van gelijcken, sulcx dat eenen drager ende heffer altijts vry werck* [1] *hebben zullen.*

Deze bijvoeging is later doorgehaald.

110. Bier in scepen.

Item schippers, hier met turven comende, en zullen voertaen den dragers eenich bier geven noch ooc den molstriggen, dan van die hanswagers, drummelaers, dat coopschepen zijn, seven potten biers, ende van coggeschepen ende huedeschepen ooc VII potten biers, ende van die cleen scheepkens, als gouvaerders, vijf potten biers, ende van die vrachtenaers, die meer dan negenhondert tonnen turfs in hebben, ende die blauschepen

1) Het HS. heeft: „welck".

zullen geven XII potten biers, opte boete van drie pont swarten. Ende indien bevonden wort, dat die voerscreven schippers den dragers uuuyt hueren schepen bier gaven, ende die dragers, diet droncken, zullen verbueren die voerscreven boete; des sal men den schippers van buyten waerschouwen. Noch en sullen die dragers geen gelt mogen nemen in stede van bier, ten ware, datter geen bier in stede en ware; dan zoe sal den schipper geven voer elcken pot biers eenen groet drie myten Vlaems, opte voerscreven boete.

Het artikel is doorgehaald.

111. Mans oft vrouwen, in de keete werckende.

Tes voort geordineert, dat elck panneman ofte pannevrouwe in elcke keete zullen hebben ten minsten twee mans ofte vrouwen werckende, zonder in ander keeten meer te mogen wercken, opte boete van VI £ swarten. Ende zoe wes man ofte vrouwe die gehuert zullen worden in eenich keete te wercken, die sullen gehouden wezen haer werck te voldoene, daer zy toe gehuert sullen worden, optezelve boete.

Achter het laatste woord is door B. bijgeschreven: *ende niettemin ghedwongen werden haer werck te voldoene.*

112. Van de zoutmate.

Item dat alle dragers van cleensout zullen gehouden wezen haer soutmate te halen ten huyse, daer die deken van de panneluden die besteden sal te bewaren, ende die wederom te bringen ende betalen den bewaerder het loon, daertoe staende, opte boete van ses pont zwarten. Ende soe wie dat eenige schade aen de vaten doet, die sal gehouden wezen die te doen repareren, opteselve boete op haren cost.

Het artikel is doorgehaald en door B. is op den kant aangeteekend: *Dits voren* [1]) *ende ergo hier ghecasseert.*

113. Vercken zengen.

Item niemandt en zal van nu voertaen eenige vercken mogen slaen ende zengen, dan by schoenen dage, opte boete van III £.

1) Zie art. 54.

114. Visch afslaen.

Item alle diegene, die hem geneeren binnen Remmersvale met visch te visschen, zullen gehouden wezen de helft van alle den visch, die zy gevangen sullen hebben, te bringen binnen die vier houcken van der vismerct ten afslage; tes zoe sullen zy denselven visch mogen mynen ende vaeren daermede, daert haer belieft. Ende als aengaende van dander helft, daerof soe zullen sy den pontman zijn gemoede hebben ende varen daermede, daert haer belieft; uuuytgesteken, dat sy geen schippers met haren waterschepe, liggende aent hoot opt stroom ofte binnen der havenen, eenigen visch sullen mogen vercoopen, maer sullen gehouden wezen denselven visch ten ofslage te bringene, geheel ende al; ende die schipper van den waterschepe zal selve mede mogen mynen, gelijc als andere; ende soe wes dat den visscher selve mijnt, dat sal hy alsdan den schipper van den waterschepe mogen vercoopen, opte boete van II £.

Bij de boete van II £, aan het slot van het artikel vermeld, is door B. bijgevoegd: *telcker reyse, tenware den pondtman daerinne consenteerde ende dispenseerde.* Dezelfde hand veranderde ook „dat" in regel 3 van onderen in: *visch.*

Op den kant is door E. bijgeschreven:

Wert geordineert, dat soeverre eenigen visch in der stadt es, dat den visscher sal gehouden wesen den burger vooral, soe in tgeheele als gedeele, tsynen beliefte te geryfen ten redelijcken pryse, tsy oft dien visch vercoft es ofte toegeseyt es aen eenighe voorcoopers, jae al waert, dat den visscher ware in terminis om te leveren, op de boete van twee ponden swarten, tappliceren deen helft tot den officier ende dander helft den aenbringer met den ermen half ende half.

Actum den IX^en^ Junii (15)83.

115. Van den vischmerct.

Item alle diegene, die hem geneert met visch te vercoopen, die sullen moeten staen binnen Coppen Domis' huys, elck hebbende een visbanck; die(s) sullen sy gehouden sijn tSondaechs voer Vastenavontmerct deze selve bancken te stellen op den ouden vismerct ende laten daer staen acht dagen, opte boete van een pont.

Het artikel is doorgehaald en er onder is door B. het volgende geschreven:

Van de kerckebennen te betalen.

Item alle visschers ofte schippers van buyten ofte van binnen, zeevische te afslage brengende, sullen ghehouden sijn te betalen voer elc mael vandt besigen van den kerckebennen naer oude ghewoente, ofte sy deselfde besigen oft niet, eene groete, welcke groete den deken van den vismarct (sal) ontfangen ofte by den pondtman sal doen ontfangen, op vierschatte te verbueren by dengenen, die betalinge weygert.

116. Van dobbeleers.

Item dat voortaen niemandt en sal mogen hanteren ofte gebruycken eenich spel van teerlingen, opte boete van ses ponden swarte, mits conditiën oock, dat soe wye eenich gelt met den taerlinck verliest, sal tselfde binnen den jare dobbel wederom mogen eysschen, twelck men hem ooc toewysen sal ten derden dage, gelt ofte pant. Ende indien den heesscher te voren ter cause van dien by den officier niet gecorrigeert ofte in rechte aengesproken en is, sal mitsdien van der boete vry sijn; maer den verweerder ofte weygerende restitutie te doen sal dobbel boete gelden.

Ende om voorder daerinne te versien ordineren voorts, dat zoe wie eenich gelt op dobbelschole ofte spel met den taerlinck leent, sal tselfde quite sijn ende niettemin de voermelde boete gelden, gelijc ooc sullen alle degene, die mede aent spel deelen ofte wedden.

Item indien op sulcken spel eenich gevecht valt, sal daervan betaelt ende geëyst worden dobbel boete; ende indien daer smarte valt, sal daervan betaelt worden die hoochste boete.

Ordineren voorts, dat alle waerden ofte waerdinnen sullen gehouden sijn alle spel van taerlingen te verbien ende te beletten, opte boete voerscreven. Ende indien sy tselfde niet beletten en connen, sullen tselfde gehouden wezen den officier aen te geven, opteselve boete. Ende indien den officier eenige suspitie heeft van eenige waerden ofte waerdinnen, dat sy taerlinckspel toegelaten ofte geadmitteert hadden, sal deselve by eede tot purgatie mogen bedwingen.

In welck vverbot niet gecomprehendeert en zijn ofte begrepen

vremde luyden, buyten der stadt wonende, ofte dengeenen, die om tijtcortinge ende recreatie spelen met den verkeerborde ofte quaerte om tgelach ofte om den wijn, ende die twee Vastelavontdagen met den Versworen Maendach, op welcke dagen sal men mogen spelen om een stuver igelijcke canse, ende niet hooger. Ende sullen oock tvoergenoemde voerbot subiect sijn alle degene, die by dijcken ende wegen tuysschen ende dobbelen.

Tusschen de woorden: „wijn" en „ende" in regel 5 van onderen is door B. ingevoegd: *ende niet om gelt.*

117. Visch ter merct bringen.

Item dat van nu voertaen een igelijck visscher, weren hebbende ende settende, gehouden sal zijn alle vischdagen, by die heylige kercke geordineert, ende alle Woensdage des morgens ten seven uren ende des achtermiddaechs ten vier uren des somertijts, te weten van half Maerte tot Bamisse, ende voertaen des morgens ten acht uren ende des naemiddaechs ten drie uren ten afslage te bringen een volle spoelmande visschen, welcken visschen sullen sy selve mogen mynen, mits conditie dat sy ofte die mijnder denselfden vissche zullen alhier binnen moeten venten sonder denselfden meer te mogen op te leggen ofte korven, tot welcken afslage sy gehouden sullen sijn den deecken ofte ten minsten eene van den gesworens te ontbieden ende present te hebben ende op te laten teyckenen. Ende sal oock den pontman hierinne niet mogen dispenseren ofte composeren, ende al opte boete van ses ponde swarten.

118. Visch lossen.

Item geen visschers en sullen mogen haeren visch lossen ofte laden ofte haer want anders dan tusschen den tuymelaerpoorte ende beoosten den oostwaertschen duyckeldam, opte boete van II £, alsoe dicwils als sy bevonden worden contrarie doende, noch ooc haer dreggen worpen [1]) ofte anckeren aen die stede dijck, optezelve boete.

Het artikel is doorgehaald.

119. Huysen afbreken.

Item niemandt, wie hy sy, geestelick of waerlick, en zal eenige huysen, keeten, stoven, bueren ofte diergelijcke, binnen

1) Het HS. heeft: „worpende".

Remmerswale staende, mogen ofbreken, berooven of crencken, het sy van buyten ofte van binnen, dan by consente van der wet, opte boete van XX £ ende correctie van der stadt; ende soe wes timmerlieden, deckers, metsers ofte arbeyders tselve deden, die sullen verbueren dieselfde boete: XX £ ende correctie.

120. Vuylnisse voor tstathuys.

Item niemandt en sal eenige vuylnisse, mosselsop, vischsop, asschen oft kinderen haer gevouch maken voor der stadt huys, opte boete van X groten Vlaems; ende die dienaers sullen die panden mogen uuuyt den huyse halen terstont sonder meer recht. Ende niemandt en sal vuylnisse leggen ontrent die halle dan opte lege plaetsen achter die vervallen huysen, opteselve boete. Item zoe en sal niemandt eenige vuylnisse mogen opt strate legge(n), dan daert geordineert is binnen die vier houcke, opte verbuerte van III £.

Door A. is achter het artikel bijgeschreven: *dies zoe sal die heeren ofte de dienaers tgelove hebben up haeren eedt.*

A. heeft ook tusschen de woorden: „houcke" en „opte" in den voorlaatsten en den laatsten regel ingevoegd: *te weten den houck aent Antwerpse hoofdeken, achter Meus Bloncke, Jacop Jans zoon Vereyse ende aen de oude vismaert.*

121. Terwe of meel uuuyt der stadt voeren.

Item niemandt en zal eenige terwe of meel uuuyt der stadt voeren, die hy tot anderen plaetsen gecoft heeft, te Bergen, Tholen ende Scherpenisse ofte binnen den platten lande van de voerscreven drie polderen; opte boete van XX £.

Het artikel is doorgehaald en vervangen door het volgende, dat door A. er naast is geschreven:

Bailliu, burgmeesters ende scepenen hebben geordineert ende ordineren mits desen, dat niemant, wye hy sy, poorter oft ingeseten der stede, hem en vervoirdere uuyt der stede en uuyt der stede vryheyt te voeren noch te doen voeren eenigerhande victualie, hoedanich die sijn mach, als teruwe, rogge, gerste ende andere granen, broet, boter, caze ende diergelijcke, die den menschen tot hairder nootdrufticheyt behovende sijn, noch oyck van dat voirscreven es, buyten der stede te

coopen off doen coopen, het sy ter maert oft ten platten lande, oft tgene, dat eenige van de poorters oft ingeseten zelve zouden mogen opt velt gewonnen hebben oft thuys gebracht hebben, dat zy datzelve sullen brengen ende onder den borgeren ende ingeseten slyten ende uuytpenningen binnen der stede ende nergens anders, up de verbuerte van de waerde van den corene ofte victualie ende dairenboven die hoechste boete ende arbitrale correctie, uuytgenomen het broet, dat tot Bergen na oude costume vaert, ende den reysenden man voir sijn nootdrufft.

Voorts dat alle diegene, die hem gheneren met voircoop van eenige victualie, als teruwe, rogge, gerste ende diergelijcke etelijcke grane, het sy coomans, backers oft corencoopers, die noch gheen eedt gedaen en hebben, dat zy sullen binnen drie dagen commen voir den bailliu, burgmeesters ende scepenen, ende doen aldair solemnelick haeren eedt tzelve, als voirscreven es, te volbringen, ende dat up haer poortrecht ende up correctie van der stadt.

Actum den 18 *Novembris anno* 1565 *andermael gepubliceert.*

Boven het nieuw geredigeerde artikel is door B. het volgende opschrift geplaatst: *Uytvoeren van victuaellie.*

122. Asschen nemen.

Item tis geordineert, dat niemant geen asschen ofte zelcke van niemants keete beroeven en zal sonder consent van den panneman ofte pannevrouwe, ende dat by schoenen dage; des soe sal die panneman ofte pannevrouwe gehouden wezen aen (den) huerder van de vuylnisse die asschen ofte selcke te geven vóór yemandt anders; ende die huerder van de vuylnisse sal gehouden wezen niet meer te rooven, dan die panneman ofte pannevrouwe hem dat consenteren sal, opte boete van III £.

123. Van vier oft lecht bernen in scepen.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat van nu voortaen geen schipper van binnen dezer stadt eenich vier ofte licht binnen zinen schepe hebben en sal naer die clocke sevene tsavonts, opte boete van VI £ swarten, uuuytgesteken die schepen, die metten getyde eerst incomen.

Het artikel is doorgehaald.

124. Van hout te houden leggen.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat niemandt eenige maste, sprieten ofte ander hout en sal houden liggende opte brugge, voer die brugge, aen de oude vischmert, opt Bergsche hoet ofte opt strate, langer dan drie dagen, opte verbuerte van tselve hout; maer sullen die mogen leggen by Dignis Cornelis' zoon plaetse.

125 [1]). Van cleenzout.

Tes voort geordineert, dat geen schippers van deser stede, eenich cleensout buyten dezer stede geladen hebbende, langer dan drie dagen [2]) opte boete van XX £, uuuytgesteken weer en wint.

Het artikel is doorgehaald.

126. Van den impost.

Item tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat den impost zijn loop hebben sal als int jaer voorleden, uuuytgesteken dat die vrachtenaers van buyten sullen betalen van elcken schepe torfven, die sy binnen der stadt bringen sullen, VIII groten.

Het artikel is doorgehaald en door A. is er naast geschreven: *Item zoe sal den impost zynen loop hebben na uuytwysen die verhueringe.*

127. Makelaers zout coopen.

Tes voortaen geordineert, dat geen makelaers en zullen mogen gaen coopen buyten der stadt eenich wit sout, op die verbuerte van XX £, alzoe dicwils als sy verbueren.

Tusschen de woorden: „sout" en „op" is door A. ingevoegd: *zoe lange als er eenich wit zout in stede is, ten waere by consente vant gerechte.*

Het aldus aangevulde artikel is doorgehaald en door B. is er onder geschreven:

Lijfcoep op den witten soute.

Ende wes wit sout alhier binnen Reymerswale ghecoft ofte vercoft werdt, daer sal afgaen ten wijncoepe een stuyver

1) Vgl. art. 4.
2) Hier is blijkbaar wat uitgevallen.

vant quartier, te weten VIII groeten vandt hondert, oft tselfde bespreecken werdt ofte niet, twelc den coeper verleggen sal ende de helft den vercoeper corten, tenware in der coep ander bespreck gheschiede.

Op den kant van het nieuwe artikel is door E. geschreven: *XVI stuyvers oft eenen stoop wijns op thondert.*

128. Schepen door die brugghe.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat niemandt, wie hy sy, met sijn schip varen sal doer die brugge, hy en sal eerst ende alvoren sijn hoottouwen, achterstogen, trysen uuuytgeset hebben, opte boete van drie pont. Voort soe en sal hem niemandt vervoerderen te dansen op die brugge by dage noch by nachte, opteselve boete.

Het artikel is doorgehaald.

129. Van de jonckwijfs ten danse.

Item tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat soe wes joncwijfs, wiens keete vier geleyt sal hebben, het sy op heylichdach ofte werckendach, ende bevonden worden buyten der keeten gaende om dansen ofte bi der straten gaen wandelen, die sullen verbueren die boete van ses pont swarten.

Ende soe wes mans ofte vrouwen werckende (sijn) in eenige soutkeete ende haer vier niet wel en bewaerden, zulcx datter brant of quame, sullen verbueren die boete van X £ swarten.

Het artikel is doorgehaald.

130. Van de leren eemers.

Tes voort geordineert, dat elck panneman ofte pannevrouwe zullen hebben voortaen van elcke panne, als sy in haer keeten hebben ende houden binnen haeren huyse, eenen leren eemer; des zoe en sal van nu voortaen niemandt, wye hy sy, tzy panneman, cooman, schipper ofte andere ambachten, zijn eemers gebruycken [1]) anders dan om brantweer daermede te doen ende niet tot eenigen anderen affaeren, opte boete van III £.

Het artikel is doorgehaald.

---

1) Het HS. voegt hier in: „zal".

131. Van de vane van de scepen.

Tes geordineert, dat geen poorter, schip voerende, hoedanich dattet es, sal op sijn spille anders geen wimpel of vane voeren dan van roode saye ende het wapen van der stadt daerbinnen met dat zwaert, ende dat opte boete van VI £, alzoe dicmaels als hy beslegen wort.

Het artikel is doorgehaald.

132. Vant tbrantgeweer van de plaetse doen.

Tes voort geordineert, dat niemant geen brantgeweer van sijn plaetse nemen, dragen ofte halen en sal anders dan in noede van brande, opte boete van drie pont swarten; ende die se in onwere haelt, sal se binnen den derden dage bringen op haer plaetze, opte boete voerscreven.

Voorts zoe en sullen gheen kinderen mogen in die kercke eenige bochten, lessenaers, beelden ofte diergelijcke van haer plaetse slepen oft dragen, op die boete van drie pont; ende deese boete sal men verhalen van die kinderen, die dit doen. Ende ooc en zullen geen kinderen, alsser iemandt doet is, eenige cruysen ofte vanen besteden, opteselve boete.

Het artikel is doorgehaald.

133. Coyen melcken.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat (men) van nu voortaen geen coyen melcken en sal op sheeren strate dan opt stal ende opte weye, opte boete van ses pont swarten.

Het artikel is doorgehaald.

134. Van trommelen ende pypen.

Tes geordineert, dat niemant van nu voertaen geen trommelen, pypen ofte pijpsacken en sal mogen daermede spelen tsavonts na die clocke achte uyren, op die boete van drie pont, uuuytgenomen schutteren ofte retorijcken ofte bruloften.

Het artikel is doorgehaald.

135. Van vier int zelhuys ende dair te slapen.

Tes geordineert, dat die jonckwijfs ofte haer mans, in de keete werckende, geen vier barnen en sullen in eenige selhuysen noch oock betsteden daerinne maken om daerop te slapen, opte boete van drie pont.

Door B. is aan het artikel toegevoegd: *Ende den waeckers onder de keeten sellen tselfde ghehouden sijn den burchmeesters aen te gheven op haren eedt.*

136. Van goet op Bergen te voeren.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat niemant van nu voertaen goet voeren zal dan sijn selfs goet op Bergen ofte van Bergen over onse poorters; dies soe sullen die veerlieden gehouden wezen de lieden goet thuys te bringene ende te bewarene naervolgende de verhueringe, opte boete van III £, tot wederseggen [1]) van de heere.

137 [2]). Van de vercken.

Wert geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen ende verboden eenen igelijck opte boete van thien ponden, datter niemant voertaen meer houden sal dan één vercken, hemselven toebehoerende, oock geen soge wezende, ende dat niemant tseens tsanders vercken sal mogen houden; welcke vercken ygelijc sal gehouden wezen tusschen dit ende Sondache naestcomende te doen ringen met drie ringen, igelijck een duyme van een, ende bovendien aen den hals te hangen een dwarshout, lanck drie voeten ende een arm dicke. Ende ten eynde dat men igelijck sijn vercken te bet soude mogen kennen, soe sal oock igelijck gehouden wezen sijn vercken met pick te mercken. Ende soe wat vercken men naer Sondage coemende bevint ongerinct ofte ongemerct sonder stock op tsheeren strate, sal wezen opte boete van drie pont; aen de stede dijcken, indien deselfde gerinct, gestoct ende gemerct zijn, opte boete van ses pont, ende indien deselfde ongerinct, ongestoct ofte ongemerct zijn, ofte iet

1) Het HS. heeft: „weerderseggen".
2) Vgl. art. 56.

van driën daeraen gebrake, opte boete van deselve vercken; twelck vercken igelijc, tsheeren diender sijnde ofte niet, van buyten ofte van binnen wezende, sal mogen aenvaerden, doot-smiten ofte vercoopen, soe tselfde hem believen zal. Ende indien daer iemandt meer dan twee vercken heeft, sal tselfde tusschen dit ende Sinte Maerten quite maecken, opte boete van thien pont voerscreven.

Door A. is tusschen de woorden: „Sondache" en „naest-comende", voorkomende in regel 6 van boven, ingevoegd: *veerthyen dagen.*

Op den kant is door B. aangeteekend: *Dit voerbot anderwerf gepubliceert ter peuyen den XXIten Aprilis anno* 1566°.

Tegelijkertijd, zoo het schijnt, werden door B. verschillende wijzigingen in den tekst aangebracht, zoodat het artikel daarna luidt, als volgt:

Van de vercken.

Wert geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen ende verboden eenen igelijck opte boete van thien ponden, datter niemant voertaen meer houden sal dan één vercken, hemselven toebehoerende, oock geen soge wezende, ende dat niemant tseens tsanders vercken sal mogen houden; welcke vercken ygelijc sal gehouden wezen *binnen drie dagen* naestcomende te doen ringen met drie ringen *te midden op den nuese*, igelijck een duyme van een, ende bovendien aen den hals te hangen een *buegel*, *ghelijc voer stadthuys hanct.* Ende soe wat vercken men naer *drie dagen* bevint ongerinct sonder *buegel* op tsheeren strate, sal wezen opte boete van drie pont; aen de stede dijcken, indien deselfde gerinct *ende ghebuegelt* zijn, opte boete van ses pont, ende indien deselfde ongerinct ofte *onghebuegelt* zijn, ofte iet van driën [1]) daeraen gebrake, *dobbel* boete. Ende indien daer iemandt meer dan twee vercken heeft, sal tselfde tusschen dit ende *veerthien dagen* quite maecken, opte boete van thien pont voerscreven.

Op den kant is door E. bijgeschreven:

Dat yemant maer één vercken oft ten alderhoochsten maer

---

1) Dit woord is blijkbaar abusievelijk niet veranderd.

twee, geen soghe sijnde, en sal moghen houden ende doen ringhen met twee ringhen, een duym breete van een, binnen den tijt van VIII daghen, op de boete van II £ swarten.

Hieronder heeft E. nog geschreven:

Opten XXIen October LXXXIII is geordonneert, dat een igelijc maer één vercken en sal houden.

138. Van voorcoop.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat zoe wye binnen Remmerswale eenige voorcoop doet van soute, opte prefixen dage te ontfangen, ende den cooper niet en quame ten dage van sijnder ontfange oft leveringe, zoe sal den coopman sijn goet mogen presenteren voer schepenen; ende indien hy buyten Zeelant ware, soe sal men die wete doen ter peuyen af of sinen makelaer, indien hy eenen heeft.

Door B. is aan het opschrift toegevoegd: *van soute.*

Het woord: „of" in den laatsten regel is veranderd in: *ofte*, en tusschen dit en het volgende woord: „sinen" is door B. ingevoegd: *aen.*

Het artikel is doorgehaald.

139. Van de stadtboden.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat egeen boden, procuruer wezende, en zal geen wete mogen doen in de saecke, daer hy in dienende is, ofte in sijn eygen prope(r) saecke, ende dat op haren eedt.

Door B. is het opschrift van dit artikel in dier voege gewijzigd, dat het gelezen wordt: Van *by* [1]) de stadtboden *geen weten* [2]) *te doen.*

140. Van sterfhuys houden.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat niemant, wye hy zy, en sal eenich goet vercoopen ofte sterfhuys houden, daer eenige weezen inne gerecht sijn, dan by biwezen van den clerck van den weesmeesters, op correctie van der stadt.

---

1) Abusievelijk is „by" op de verkeerde plaats, nl. achter „de", ingevoegd.

2) Dit woord staat tweemaal in het HS.

141. Van buyten te gaen wonen.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat niemandt, wye hy sy, sal eenich goet ofte haven roeren om buyten te gaen wonen, hy en sal oorlof hebben van baliu ofte borgemeesters, opte hoochste boete.

Door E. is op den kant bijgeschreven:

Mitsgaders datter nyemant yemanden, daer eenighe presumtie op es, uyt der stadt by der nachte voeren sal, op pene van alle de schulden op hem te verhalen, die den vluchtighen soude moghen eenigsins ten achteren wesen, ende op de hoochste boete ende correctie van der stadt.

Actum den Ven January presente toto collegio schabinorum.

142. Van die jonckwijfs in de keeten te hueren.

Tes geordineert by baliu, borchmeesters ende schepenen, dat geen panneluyden tsy wijfs ofte mans, egeen joncwijfs ofte pitstriggen hueren en sullen om in haer keeten te wercken dit toecoemende jaer, int heymelick ofte int openbaer, by hem ofte yemandt anders, voer den tijt dat die keeten uuuytwesen sullen, ende dat opte hoochste boete soewel tot laste van den panneman huerder als tot laste van den joncwijfs, dien haer sulcx verhueren sullen, ende binnen den tijt van ses weecken binnen die keete, daer sy dieselve inne gehuert hebben, sullen [1]) geen neringe en sal [1]) doen. Ende dat alsdan die keeten uuytwezende, niemandt des anders joncwijfs hueren en zal mogen voer Kersmisse, ofte den ouden meester, tselfde loon presenteer(en)de, sal altijts den naetsten wezen naer oude castuyme ende usantie. Ende dat den panneman ofte pannevrouwen sullen [1]) lyden, by den heere vermaent zijnde, sal [1]) hem moeten van tgene voerscreven is, by eede suyveren ende verclaren.

Het artikel is doorgehaald.

143. Van de weeren te veranderen.

Tes geordineert, dat niemant, wie hy zy, en sal mogen vercoopen, vermangelen, versetten ofte veraliëneren eenige weeren,

---

1) Sic.

int landt staende, opte hoochste boete. Ende indien daer iemandt quame te sterven ofte verhuysde zonder oorlof, dan sullen die voergenoemde weeren comen aen de stadt.

144. Van de waerden ofte waerdinnen.

Tes geordineert by baliu, borgemeesters ende schepenen, dat van nu voertaen alle waerden ende waerdinnen sullen den baliu ofte den borgemeester overbrengen by name int geschrifte die vremde luyden, die zy sullen logeeren ofte tot hemlieden huyse ontfangen, alle avonde naer die clocke achte, ende dat opte hoochste boete ende correctie van der stadt.

Door B. is aan het opschrift toegevoegd: *den namen over te brengen.*

Tusschen de woorden: „luyde" en „die" in regel 4 van boven is door E. ingevoegd: *warop men quade presumtie op soude mogen hebben.*

145. Van de schutenaers.

Voorts ist geordineert, dat alle schuytenaers, die aent hooft liggen, zoewel die veerluyden als ander schuyten(aers), haer schuyten in de havene bringen alle avonde ende daerinne niet en zullen laten eenige gereesschap. Ende oock die int lant liggen, sullen haer riemen ende ander geweer uuuyt haer schuyten doen alle avonde, opte voerscreven boete.

Door B. is aan het opschrift toegevoegd: *haer gheweer thuys te dragen.*

Het artikel is doorgehaald.

146. Schutters ter waecke comen, wanneert van doene is.

Item noch ist geordineert, dat alle avonde, wanneert van doen es, uuuyt igelijcke schutterie des avonts goet tijts voer die clocke acht uren sullen comen met haer geweer op het stadthuys ter waecke, zoe wanneer zy van de cnape van der schutterie sullen daertoe geordineert worden, ende van der waecke niet scheyden voer smorgens ten vier uren; ende sullen oock ommegaen, als den baliu dat ordineeren sal. Ende indien daer iemant absent ofte sieck ware, die zal gehouden wezen een ander

schutter in sijn stede te stellen, opte voergenoemde boete ende correctie van borgemeesters ende schepenen.

Het artikel is doorgehaald en onder het opschrift is door B. aangeteekend: *Hiervan siet breeder folio XII°* [1]).

147. Van toerustinge der schutteriën.

Item tes geordineert, dat die schutters sullen telen tot defensie van der stadt tusschen dit ende Paesschen dit navolgende geweer, te weten die voetbogenschutters: drie slachswaerden, ses hellebartsen ende twee vierspannen; die cloveniers: drie slachswaerden, ende igelijc van hemluyden sijn behoorlic geweer, wel toegeric(h)t achtervolgende den brieve, met insgelijcx twee vierspannen; het gilde van den hantboge: drie slachswaerden ende ses hellebartsen met twee vierspannen, opt gemeene gilde cost. Ende in recompensie van dien soe worden dieselve gilden voor dit geheel jaer verdragen van allen gemeenen costen te doen, indient haer belieft, uuuytgesteken alleene die kerckecosten ende die costen van den processiën opte Meydach; salvo dat een igelijck deecken op zinen principalen dach sal boven die kerckelijcke costen tot laste van den gemeenen gilde tot montcosten verschieten II £ grooten; ende wes daer meer verteert wort, sullen gelden diegene daer present sijn. Ende tselfde voermelde geweer sal bewaert werden by den hootsman van igelijc gilde, die tselfde tot coste van den gilde in tamelijcke reparatie houden sal.

Het artikel is doorgehaald.

148. Van weten te doen.

Om justitie te voorderen zoe is geordineert, dat voortaen den clerck ofte die boden sullen gehouden sijn alle weten te doene binnen den derden dage, naer sy den last ontfangen sullen hebben; ende indien sy den pertyën binnen drie dagen niet opter straten vinden en connen, sullen alsdan die weeten teynden den derden dach ten huyse doen, opte boete van thien stuyvers telcker reyse; salvo dat die boden geen weten doen en sullen sonder consent van den clerck, uuuytgesteken aresten ende in-

1) Zie art. 61.

hibitiën. Ende zullen ontvangen van igelijcke wete een groten Vlaems ende van sterfhuysen ofte collegiën niet meer dan twee groete.

149. Van buytenbieren.

Item is voertaen geordineert, dat egeen tavernier eenige uitlantsche bieren sal mogen opslaen, soe lange eenich bier van den ordinaris brouwers alhier binnen der havene ofte faute es, op confiscatie van denselven biere ofte ses ponden.

Hierachter is door A. bijgeschreven: *Desgelicx woirt het geordineert allen tappers, up de boete voirscreven, geen bier hoger te tappen dan voir III grooten den stoep, uuytgesteken bieren, van over see commende.*

Het artikel is doorgehaald en op den kant is door B. aangeteekend: *Dit staet achter anderwerf* [1], *waeromme hier gecancelleert.*

150 [2]. Van niet te clappen ofte wandelen onder den dienst Gods.

Om te vorderen den waerdigen dienst Gods soe ist geordineert voertaen, dat niemant sal mogen gaen wandelen ofte sitten clappen onder tsermoen ofte consecratie ende stilte van der misse, opte boete van ses ponden.

Het artikel is doorgehaald.

151. Van segeltochte tot behouf van der kercken.

Item tis geordineert mits desen, dat voertaen igelick binnenwoender, eenige segeltochte van schepenenbrieven begerende, zal gehouden sijn in handen van den secretaris, die dezelve brieven schriven sal, aleer hy desel(ve segel)de [3], te [4] betalen tot behouf van der kercke voer het was, twelck die kercke besorgen sal, I groten ende voer die segeltochte II penningen; hier uuuytgesondert rentbrieven, scheepbrieven ende brieven van

---

1) Misschien is hier art. 175 of art. 180 bedoeld.
2) Vgl. art. 1c.
3) Het HS. heeft: „deselde".
4) Het HS. heeft: „sullen te".

den luyden van buyten, daervan men betalen sal naer ouder castumen, mits altijt betalende een groote voer het was tot behouf van der kercke.

Door E. is op den kant geschreven:

Van segeltochte tot behouf van de kercke.

Van elcken soutbrief III stuyvers, hiervan de kercke I stuyver.

Van kolenbrief IIII stuyvers, hiervan de kercke mede een stuyver.

Insgelijcx van alle briefven ende segeltochten, soe rentbriefven, scheepsbriefven, procuratiën mede een stuyver, waervoren de kercke twasch sal leveren.

Deze bijvoeging is doorgehaald.

152. Van inventaris ter weescamer te bringen.

Tes voort geordineert, dat igelick, weeskinderen hebbende, sal gehouden sijn achtervolgende der stede previlegie den staet ende inventaris van den achtergelaten goeden, die deselve weesen aenbesterven sullen sijn, ter weescamer te bringen binnen veertich dagen naer toverliden van dengenen, daer die weezen eenich goet af besterven is, opte boete van tien pont, sonder den weezen coste. Ende sullen oock die voechden van denzelven weezen alle jare ter camere presenteren ende doen duechdelijcke ende rechtvaerdige rekeninge van haerder administratie achtervolgende tprevilegie, opte boete van veertich ponden, tenware die weesmeesters om redenen daerinne dispenseerden.

Hierachter is door A. bijgeschreven: *Ende sal een iegelijck gehouden weesen te onderhoudeu de ordinantie, die opt regement van der weescamer gemackt sal worden, op de boeten dairinne begrepen.*

Het geheele artikel is daarna doorgehaald.

153. Van schepen te lossen.

Om te eviteren die ongenuychte ende tcrackeel, dagelijcx oprisende uuuyt het lossen ende laden van den schepen, soe ist geordineert, dat voortaen het wit zout om den vremden coopman te geriven sal hebben die voerladinge; daernae sal lossen

tgrof sout, ende ten laetsten die turfven; welcke schepen, zulcx geladen sijnde, sullen deen den anderen in der vougen voerscreven moeten wijcken, al waren sy ooc voor haer sate gemeert, opte boete van ses ponden, tenware sy haer werck begonst hadden.

Opgewezen dese voermelde voerboden achtervolgende die stede previlegie voer goet ende van waerde voer dit jaer van vier en sestich tot den 1sten January anno LXVtich excluys, salvo dat schepenen haer gereserveert hebben dinterpretatie van allen duysterheden, daeruuuyt spruytende.

Actum in volle collegie van schepenen den VIen January anno 1564 stilo curie [1]).

Op den kant is door E. bijgeschreven:
Opgewesen over jaer LXXXIIII totten Ie January LXXXV, salvo gereserveert dinpertratie van alle duysterheden aen mijn heeren.
Den IX January (15)84.

154 [2]). *Seven in de keeten.*

Item tes geordineert, dat elck panneman sal hebben een zeve om alle hair calck, dat zy verbesen, in de keete te siften.

Op den kant is door B. aangeteekend:
Dit breeder (hier)naer onder dordinantie van der panneringe [3]), *waeromme hier ghecasseert.*

155 [4]). *Van spier ende zoeden.*

Tes geoirdineert, dat van nu voirtaen niemandt, wy hy zy, van binnen ofte van buyten, hem vervvorderen en sal eenich spier, zoeden ofte aerdewerck met schuyten ofte met scepen te halen om buyten de vrydom van Reymerzwale te voeren tusschen Lodijck ende tgat van Machole, ende dat upte hoechste boete ende up correxcie van der stadt. Ende van de vremdelingen metten halse aen te halen, ende vvoert uptezelve peyne. Insgelijckx ist ge-

1) Lees: „stilo communi".
2) Dit artikel is bijgeschreven door A.
3) Zie art. 162.
4) Dit artikel is bijgeschreven door A.

ordineert, dat niemant geen zoeden aent scor buyten de Oistpoorte steken ofte halen en sal dan aen de oestzyde van de oude havene.

Aan het opschrift is door B. toegevoegd: *op tschor niet te halen.*

Opgewesen upten II dach January anno XV^c LXV, ende sullen gedueren totten eersten dach January anno LXVI; des zoe houden de burgmeesters ende scepenen alle duysterheyt thuerder verclaringe.

156 [1]). *Van aresteren.*

Item zoe wye gearesteert wort, zoe en sal de aresteerde uuyt zijn arest nyet gaen ter tijt toe, dat hy sijn partie gecontenteert heeft, oft by vonnesse van scepenen ontlaest es.

Door E. is aan het artikel toegevoegd: *Ende sal den arrestant gehouden wesen den gearresteerde met eenen wete te doene, en sal geen arrest geëxecuteert worden dan met consente van (den) officier.*

Ook is door E. naast het artikel het volgende geschreven: *Geen andere boden alhier weten te doene, dan voor en aleer tconsent van den burgemeesters te hebbene, op de boete van III £; ende den bode ofte clerck sal diesnyettemin alhier sijn loon hebben.*

Opgewesen den II dach January anno XV^c LXVI, ende sullen gedueren tot den eersten dach January anno LXVII stilo communi; des houden de burgmeesters ende scepenen alle duysterheyt tot huerder verclaringe.

157 [2]). *Van yser uuyt te voeren.*

Item dair en sal niemandt eenich oudt yser uuyt der stadt vooren, te weten oude pannen, oft dat van nieu paniser offgeset wordt, dan cluften, nagelen ende diergelijcke, ende dat up de hoechste boete ende up correctie van der stadt.

Door E. is in het opschrift tusschen de woorden: „yser" en „uuyt" ingevoegd: *houdt ende cooper.*

De woorden: „te weten oude pannen" in regel 2 van boven zijn doorgehaald.

Door E. is ook achter het laatste woord van het artikel geschreven: *dan by consente van den heere.*

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door A.

2) Dit artikel is bijgeschreven door A.

158 [1]). *Van nieu deck.*

Item alle diegene, die eenich nieu deck willen decken, die sullen gehouden wesen te decken met pannen, tegelen oft schaeliën, wairaf de stede geven sal tvierendeel van de pannen, teghelen oft schaeliën, dat zy gecost hebben tvierde hondert.

Achter het laatste woord is door B. geschreven: *ter tijt toe daer anders in gheordineert sal werden.*

Het aldus aangevulde artikel is doorgehaald en op den kant door B. opnieuw geredigeerd als volgt:

Van nieuw hardt deck te decken.

Item is gheordineert, dat nu voertaen niemandt eenich nieu deck op huysen, schuren ofte bueren sal mogen decken dan met hardt deck, te weten schaliën, tichelen ofte pannen, op die heechste boete ende arbitrale correctie, mits dat die stadt igelijc, met schaliën deckende, op de roede te goede coemen sal vier schellingen, met tichelen III schellingen ende pannen II schellingen; wel verstaende, dat sy tselfde hardt deck ten eewigen dagen hardt houden sullen. Ende wes eertijts har(d) deck gheweest es, en sal men niet betalen, ten ware, oft wederomme daernaer geheel met sacht deck gedect geweest hadde, ende tselfde wederomme van nieu har(d) deck gedect werde, sonder nochtans daerin te begripen hedt lapdeck.

159 [2]). *Inhibitiën in scrifte te doen ende deselfde te registreren.*

Item om te verhoeden die inconveniënten, dien daeruyt bevonden sijn te spruyten, ist by baillu, burchmeesters ende schepenen gheordineert ende den stadtboden op haren eede belast, dat sy voertaen gheen inhibitiën aen eenigen schoutaten, schepenen ofte eenigen anderen officieren binnen Zuytbevelant doen en sullen, als van over eenigen poerteren ofte haren goeden te maenen ofte te wysen ofte van diergelijcken saecken hoegenaempt [3]), *op die peyne van tsestich gulden by igelijc gheïnhibeerde persone, deen helft jegens die Coninclijcke Majesteyt ende die ander helft jegens die stadt,*

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door A.
2) Dit artikel is bijgeschreven door B.
3) Het HS. heeft; „hoeger dan".

te verbueren. Dat oick deselfde boden gheen diergelijcke inhibitiën doen sullen, tensy deselfde by den secretaris ofte pensionairis in ghescrifte ende onder des stadts zegel ghestelt ende gheëxpediert sal sijn, van welcke inhibitie expedieren mitsgaders van trappoert van den bode te teyckenen ende te registreren den pensionairis ofte secretairis ontfangen sal . . . . [1]).

160 [2]). *Van rappoert by den boden te doen.*

Desgelijx est gheordineert ende denselfden boden belast, dat sy, thuys coemende, sullen ghehouden sijn te gaen by den secretairis ende by haren eede te rapporteren, aen wat personen sy deselfde inhibitiën ghedaen ende wat antwoerde sy ontfangen sullen hebben, met specificatie van den dagen van haerder exploit; twelc alsdan by den secretaris in tergo van der inhibitie ende oick in tregister van den buytenpoerters ghe(te)yckent sal werden.

Actum opter stad huys den XXIten Juny anno 1566°.

161 [3]). *Waeckers onder den keeten inganc weygeren ofte letsel doen.*

Bailliu, burchmeesters ende schepenen ordineren, interdiceren ende verbieden mits desen, dat soe wie den waeckers onder den keeten in haerder waecke ofte ter oirsaecke van dien eenich letsel impeschement ofte hinder doet, tsy met woerden ofte wercken, ofte haer weygert eenige deuren te openenen, tselfde sal sijn op die hoechste boete ende correctie arbitrael. Ende dat niettemin deselfde waeckers alsulcken dueren sullen mogen by fortse openbreecken om haer officie te volbrengen. Dat men oick den waeckers, hiervan aen den bailliu ofte burchmeesters clachte doende, sal by haren eede gheloeven sonder eenich vorder toen daervan te nemen, tenware by den beclaechden contrarie betoent wirde. Desgelijx sal men oick denselfden waeckers gheloeve gheven van den colen, dien sy bevinden sullen in die keeten ofte selhuysen vergadert wesende.

Gepubliceert ter peuyen anno 1565°.

---

1) Oningevuld in het HS.
2) Dit artikel is bijgeschreven door B.
3) Dit artikel is bijgeschreven door B.

Door E. is in het opschrift tusschen de woorden: „keeten" en „inganc" en in den tekst tusschen de woorden: „keeten" en „in" in regel 3 van boven ingevoegd: *ende stadt.*

162 [1]). *Ordinantie ende voerboden, by die van der wet mitsgaders deken ende ghesworens opter trafyque ende hanteringe der panneringe ghemaect* [2]) *voer dit toecoemende jaer ende theelt de anno LXVI*^{tech}.

Item in den I^{ten}, *dat igelijck panneman ende pannevrouwe in stoppen ende stempen van huer leeckenen pannen ghehouden sal sijn anders niet te ghebruycken dan Brabants ofte ander ghesift calck; ende sal igelijck panneman ofte pannevrouwe tot dien eynde by hem hebben een goet seve, ende tselfde te vertoenen, soe wanneer deken ende ghesworens ommegaen sullen, ende voerts soe dickmaels sy daertoe versocht sullen sijn, ende dat op die boete, telcker reyse sy in ghebreecke van dien sijn ofte met ongesift calck bevonden werden in haer pannen te besigen, soewel aen die panneman ofte pannevrouwe als aen den joncwijfs te verhalen, van twee ponden, te imployeren eensdeels tot behouf van den heere ende die ander helft tot behouf van der panluyden capelle; welcke boete den deken van der panneringe by negligentie van den heere sal mogen innen. Sal oick die heere in preiuditie van der capelle niet mogen composeren.*

Het artikel is doorgehaald en door B. is op den kant aangeteekend: *Dit achter by de ordinantie van de panneringe ghestelt* [3]), *waeromme hier ghecasseert.*

163 [4]). *Laecken van wegen den Heyligen Geest ende anders den armen te deylen.*

Item om te eviteren en te scuwen die ongereechelteyt ende onbehoerlijcke geericheyt van diversche personen, die, de aelmisse niet van doene hebbende, nochtans deselfde importunelijc heyschen ende begeren al tot groeten schade ende achterdeel van den warachtigen armen, die daerduere vercort werden ende minder, dan sy wel

1) Dit artikel is bijgeschreven door B. — Vgl. art. 154.
2) In het HS. staat dit woord tweemaal.
3) Zie C nr. IV art. a.
4) Dit artikel is bijgeschreven door B.

noetelijc behouwen, voer haer portie crigen, soe ist van nu voertaen ten expressen wederseggen thoe gheordineert, dat voertaen soewel den Heylich-Geestmeesters als den executeurs van den testamente saliger gedachtenis heer Marinus Barnartssen, in synen leven provisor ende deken alhier, [1]) *jaerlijx den armen maer eenderley coluere van laecken, tsy pitson, schaepsgrau ofte andren diergelijcken coluer, soe sy best te rade vinden, sullen deylen. Ende soe wie begeert hem voer hemselven ofte synen kinderen ende huysgesin eenich laecken ghedeylt te werden, sal ghehouden sijn op Sinte Simon en Juden dach ende des Sondaechs daeraenvolgende onder die hoechmisse ofte corts daernaer te coemen by den Heylich-Geestmeesters ende den voerscreven executeurs, dien elx jaers tenselfden tyde voer Sinte Maertens outaer sitten sullen, ende aldaer by name ende toename te laten opteyckenen, voer wien sy tselfde laecken begeren, ende wat sy van doene hebben, ofte anders en sullen sy voer dat jaer gheen laecken verwachtende sijn. Ende soe wien men bevindt sijn laecken te vercoepen, te veraliëneren, ofte oick te ververwen, die sal arbitralijck ghecorrigeert werden ende bovendien in drie jaren daeraenvolgende geen laecken ofte ander aelmisse meer van den Heyligen Geest verwachten ofte mogen ontfangen.*

(get.) F. van Campen.

164 [2]). *Ordinantie, ghemaect op den leprosen den VII^en^ July anno* 1566°.

Item in den I^ten^ ghepubliceert hedt placaet, by den Keyserlijcke Majesteyt opt feyt van den leprosen den XIX^ten^ Octobris anno XV^c^ XLVII^tich^ (ghemaect), ende daernaer ghepubliceert dese ampliatie in forma hierna volgende:

Bailliu, burchmeesters ende schepenen, inhererende ende mits desen innoverende ende ampliërende hedt placaet voerscreven, ordineren boven desen ende verbieden allen buytenleprosen, van hier niet gheboren ofte woenachtich wesende, gheen aelmissen te mogen colligeren. Ende voerts allen den binnenleprosen ende melaetschen, hier woenachtich sijnde, werdt gheboden ende seer scherpelijck belast, dat sy hemselven uyt der vergaderingen van allen menschen schuwen ende wachten sullen; dat sy oick gheen taveernen besoucken ofte eenige ghelagen daer houden sullen; dat

1) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Inv. nr. 72.
2) Dit artikel is bijgeschreven door B.

sy int coepen van haeren victualyën, spyse, dranc ende anders ten minsten vier ofte vijf voeten buyten den huyse ofte van de vische- ofte vleesbancken staen sullen, noch deselfde victaellie eenichsins handelen sullen, voir ende aleer sy deselfde ghecoft sullen hebben; dat sy oick geensins haer ambacht van cleermaecker, lapper ofte anders, daer die ghemeynte mede soude mogen besmet werden, hantieren ofte doen sullen; ende dat al op die peynen van volgende tvoermelde placaet ghegeesselt, ghebannen ofte anders arbitralijck ghecorrigeert te werden.

Item werdt insghelijx verboden ende gheïnterdiceert allen den ghemeenten ende taverniers denselfden melaetschen gheen plaetschen in haer huysen ende tavernen te verleenen om te drincken ende ghelagen te houden, noch denselfden om haeren cleederen te maecken, te repareren ofte te lappen te wercke te stellen, ofte eenige conversatie in eten, drincken, wandelen, gaen ofte staen, ofte in eeniger manieren, daer eenige besmettinge af soude mogen coemen, met haer te hebben, op die hoechste boete.

Gepubliceert ter peuyen ten jaren ende dage als boven.

Door B. is op den kant het volgende bijgeschreven:

Die plaetse van den leprosen in der kercke.

Item werdt insgelijx op voergaende peynen bevolen ende belast den leprosen ende dengenen, die met haer inwoenen, haer plaetsen te nemen achter in der kercke voer St. Jans Baptisten outaer ende nergens elders.

165 [1]). *Van ackerroevers.*

Item alsoe dagelijx van den landtsaten van der Tholen ende Schaeckerloe hoe langer soe meer groete clachten over eenigen onsen schipknechs, arbeyders ende andere schamel luyden, dien dagelijx haer coren, freuyt, erreten ende boenen fortselijc coemen beroeven ende met groeten hoepen overbrengen, ghedaen werdt, ende menheeren van der wet alhier seeckerlijck gheïnformeert ende ghewaerschuyt sijn, dat eenigen van den officiers poegen ende hem sterck maecken om sulcdanige ackerroevers te apprehenderen ende naer haerder verdiensten te straffen, soe ist, dat menheeren voerscreven, begerende, als sy wel behoeren, haer ghemeynte te

1) Dit artikel is bijgeschreven door B. — Vgl. art. 47.

waerschuwen ende diergelijcke onbehoerlijcke ackerroevinge te beletten, verbieden ende interdiceren mits desen eenen igelijck, wien hy sy, hem niet te vervorderen iemandts coren, freuyt, erreten ofte boenen, hoedanich dat sy, soewel hierbinnen als daerbuyten, by nachte ofte by dage, te roeven ende te ontnemen, op peynen van ghestraft te werden, als van ackerroef ende diefte, tsy by bannissement, schavotteringe, geeselinge ofte van te dragen de houten heuuycke ofte anders arbitralijck ende pecuniëlijck naer ghelegentheyt der saecken. Ende indien tselfde bevonden werdt by eenigen kinderen te gheschien, sal men tselfde aen den ouders verhalen, bysoevaerde tselfde gheschiet by consente ofte wetenschappe van den ouders. Ende indien iemandt van sulcken ofte diergelijcken feyten by eenich officier ghevangen werdt, hy en derf gheensins eenige voerspraecke van menheeren voerschreven verwachten, dewelcke mits desen haer ontseyt werdt.

Ghepubliceert ter peuyen deser stede den naestlaesten July anno 1566.

(get.) F. van Campen.

166 [1]). *Van geen sotten ofte innocenten te tergen.*

Item alsoe men bevindt by experiëntie, dat eenen ghenaempt Neelken Ponce gheheel sot ende innocent es ende dagelij(x), God betert, duert quellen ende tergen van den kinders ende andere broedroncken leekers noch meer werdt, waerduere denselfden dicmaels tot gramschappe ende met steenen te werpen verwect werdt, om twelc te verhoeden werdt een igelijck gheïnterdiceert ende verboden, op die boete van drie ponden swarten, denselfden te tergen, te quellen ende achter aen te loepen, waerschuyende oick een igelijc, dat hy sijn kinderen daervan straffe ende beneme; ofte anders indien iemandt by middelen voerscreven van denselfden innocenten eenich hinder ofte smarte, tsy by werp van een steen ofte anders, ghesciet ende ghedaen werdt, dat men denselfden geen recht daerover doen sal, maer bovendien, indient by den ghequetstens schulde bycoemen es, die voerscreven boete afnemen. Ende opdat den voerscreven Cornelis Ponce in sijn onnoeselheyt niet en verboest, sullen menheeren goet regart nemen, ten eynde hy van synen wanseden, soe seer alst mogelijc es, ghecorrigeert mach werden.

Gepubliceert als boven.

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door B.

167 [1]). *Van de vischerie vandt Schuttershof niet te beroeven.*

Alsoe menheeren den burchmeesters eenen Jan Eenhoet verhuert hebben den tijt van seven jaren achtereenvolgende de vischerie van den Schuttershoven, te weten van de sluys af tot aen de strate, daer men gaet naer de Zuytmoele, ende van den Zuytdijck tot aent Cruysmeet, den tijt van seven jaren eerstvolgende, soe ist, dat een igelijc mits desen gheïnterdiceert ende verboden werdt deselfde vischerie gheduerende den voerscreven pachtinge ofte huere eenichsins te beroeven ofte te verstueren, tsy met sticken, hoepnetten, fuycken, engelroeden ofte anders, ende dat op die boete van drie pondt, soe menichmael tselfde gheschien sal, deen helft timployeren tot behouf van den huerder ende dander helft tot behouf van den heere, die de calaenge ende executie doen sal.

168 [2]). *Meten van terwe, rogge, saet ende ander greynen, mitsgaders calck, colen ende diergelijcke.*

Item soe ist gheordineert, dat voertaen niemandt hem sal onderwinden om te meten terwe, rogge, saet ende diergelijcken granen, mitsgaders calc, colen, turven, appelen, aenyuy(n) ende diergelijcke, alleen uytghesteecken grof ende wit sout, dan den ghesworen meter, by menheeren daertoe te stellen onder sulcken ordinantie ende loen, als by menheeren daertoe gheordineert sal werden. Ende waert saecke, dat iemandt anders hem dies onderwinden wilde, sal verliesen tloen, daertoe staende, twelc den ghesworen meter aencoemen sal, bysoevaerde hy bereet gheweest es sijn werck te doen.

Op den kant is ter hoogte van het slot van dit artikel door B. geschreven:

Opwysinge van den [3]) *voerboeden.*

Allen den voerscreven ordinantiën ende voerboden ghepubliceert ende opghewesen voer hedt lopende ende begonste jaer den XIten January anno 1568 *stilo communi, mits ghereserveert*

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door B.
2) Dit artikel is bijgeschreven door B.
3) In het HS. staat tweemaal: „van den".

alle interpretatie ende moderatiën van allen duysterheden aen burchmeesters ende schepenen.

(get.) F. van Campen.

169 [1]). *Ordinantie, ghemaect op hedt loen van der maete ende den ghesworen meter van den voergaende perceelen.*

Item in den Iten soe sal den ontfanger van der kercke besorgen ende in sijnder bewaernisse hebben goede gheijcte maten ofte tonnen om daermede den perceelen voerscreven te doen meten, waervoren hy ten behouve van der kercken ontfangen sal, als hiernaer volcht:

Grof sout.

Item in den eersten van igelijck hondert groff souts, twelc binnen Reymerswale ghemeten werdt . . . IIII groeten.
Item voer de staende mate van igelijck schip, offer luttel ofte veel es . . . . . II groeten.
Item van igelijck hondert grof souts om te deylen ofte anders over te slaen . . . . . II groeten.
Ende van de staende mate, offer luttel of veel es II groeten.
Item den meters van den groffven soute te meten sullen van igelijck hondert ontfangen naer oude castume, te weten . . . . . XII groeten.

Terwe, rogge ende diergelijcke.

Item van igelijck hoet terwe, masteluyn, rogge, gerste, haver, boenen, hauwen, erreten, ront ende plat saet ende diergelijcke te meten sal den ghesworen meter voer sijn salaris ontfangen. . . . II groeten.
Item tot behouf van de kercke voer de mate van elck hoet, tsy tselfde opt solder ofte in schepen ghemeten werdt, ses miten. . . . . VI miten.
Ende voer de staende mate als voren . . . . II groeten.

Calck.

Item van elc hoet calx te meten sal den meter ontfangen voer sijn salaris. . . . . III groeten.
Ende tot profyte van de kercke van elc hoet als voren . . . . . VI miten.
Ende voer de staende mate als voren . . . . II groeten.

1) Dit artikel is bijgeschreven door B.

Bouscolen.

Item van elc hoet bouscolen, soe voer den meter als voer de kercke, als vandt calck.

Smescolen.

Desgelijx van igelijc hoet smitscolen sal den meter naer oude castumen ontfangen . . . . . III groeten.
Ende voer de kercke . . . . . XII miten.
Ende aengaende de staende mate sal den deken van den smeden ontfangen naer ghewoente.

Turven.

Item van elc quartier ofte XXV tonnen turfs te meten ende in den sack over te helpen storten II groeten, facit vandt hondert . . . . . VIII groeten.
Item de kercke van igelijc groete. . . . . XII miten.
Ende voer de staende tonne als voren . . . . II groeten.

Appelen, peren etc.

Item soe wes appelen, peren, aenjuyn ende diergelijcken fruyt by der tonnen ghemeten werdt, sal den meter hebben van de tonne ses miten ende de kercke drie miten.
Ende van de staende tonne als voren . . . . II groeten.

Betalinge van der mate ende meter.

Item den leveraer van allen den voerscreven perceelen sal ghehouden sijn naer oude castume den meter ende trecht van der mate te betalen, uytgesteecken den waren, dien hy met de cleynder mate venten sal.

De maten ende de kerckenrechten thuys te brengen.

Item soe sal den ghesworen meter ghehouden sijn al tloen ende recht, de kercke aencoemende, te ontfangen ende telcker reyse, de mate ofte tonne ghebesicht sijnde, deselfde, wel gheboent ende ghereynicht, mitsgaders hedt recht van der kercke ten huyse van den ontfanger van der kercke thuys te brengen; ofte by ghebreecke van dier sal den ontfanger van der kercke tselfde aen den ghe-

sworen meter mogen verhalen, ende sal bovendien denselfden meter staen ter correctie van twee ponden, deen helft tot behouf van der kercke ende de ander helft van den heere.

Dus by bailliu, burchmeesters ende schepenen gheordineert ende by openbaer clocslach ghepubliceert mitsgaders allen anderen ordinantiën ende voerboden voerscreven op der stadt huys van Reymerswale den elfsten January anno XV^c seven ende tsestich stilo communi.

Ende ten selfden dage heeft Jacop Reyns zoon als ghesworen meter synen behoerlijcken eedt ghedaen van de voerscreven ordinantie, op der mate ghemaect, te onderhouden, rechtvaerdich te meten ende voer soewel den coeper als vercoeper tsyne te gheven. Quod attestor. 1567.

(get.) F. van Campen.

Op den kant is door B. aangeteekend:

Den III^en January heeft insgelijx Reyn[1]) *voerscreven denselfde eedt ghedaen voer hedt begonste jaer LXVIII°.*

Door D. zijn in de voorgaande ordonnantie de volgende wijzigingen gebracht:

In het punt betreffende het meten van „terwe, rogge ende diergelijcke" is tusschen de woorden: „plat saet" en „ende" ingevoegd: *calck*, in verband waarmede de punten betreffende het meten van „calck" en „bouscolen" zijn doorgehaald.

Het verschuldigde bedrag voor het meten van „turven" is veranderd: dat van 25 tonnen in: $1^1/_2$ *groeten* en dat van het hondert in: *VI groeten.*

In het punt betreffende het meten van: „appelen, peren, etc." is tusschen de woorden: „werdt" en „sal" ingevoegd: *ende anders niet*, en veranderd de woorden: „van de tonne ses" in: *voer de drie* tonnen *XII.*

170[2]). *Ordinantie jegens den vreemden bedelaers, fanten ende fantinnen.*

Aisoe dagelijx hoe langer soe meerder tot groeten achterdeel ende merckelijcke schade van onsen ingheboren armen ende miserablen

1) Sic.

2) Dit artikel is bijgeschreven door B.

personen, die daerdeure van haren aelmissen vercort ende beroeft werden, diversche vagabonden ende vreemdelingen hier nederslaen ende, recht ofte sy van hierbinnen gheboren waren, dagelijx van duere tot duere die aelmissen halen ende vergaderen, sulx oick bespiedende die ghelegentheyt van den borgers, waerduere deselfde onse borgers ende ingeseten in perijckel ende swaer verdriet souden mogen coemen, ende bovendien die goede ghemeynte alhier ghenouch ende meer dan te vele met den ingheboren armen ende miserabelen personen, dien sy, God betert, qualijck onderhouden konnen, belast es, soe ist, dat menheeren bailliu, burchmeesters ende schepenen, begerende daerin te versien ende haer ghemeynte, soeveel alst mogelijc es, te verlichten, hebben volgende hedt placaet des Keyserlijcke Majesteyt hoechloffelijcker memoriën gheordineert, ordineren, bevelen ende belasten mits desen allen vreemden bedelaers, fanten ende fantinnen, tsy knechs ofte meyskens, die binnen twee jaren herwarts hier ghecoemen sijn, binnen den tijt van achte dagen, ende denghenen, die binnen den tijt van twee ofte drie maenden herwarts hier ghecoemen sijn, binnen den tijt van drie dagen naer publicatie van desen van hier uyt der stadt ende stadtvryheyt te vertrecken ende daer niet wederomme om te gaen bedelen weder in te coemen ofte te vernachten, tenware sy, hier deurreyschende, haer ghetyde stoppen ofte van onweder ende sturrem hier blyven moesten; ofte anders indien men hem bevindt contrarie doende ende hier langer te bliven, sal men jegens haer, tsy by ghevanckenisse te water ende te broede, by schavotteringe, geeselinge, stroppe, de coerde ofte anders arbitraerlijc ten exemple van een andere procederen, tenware sy van bailliu, burchmeesters ende voerts hedt volle gherechte expres scriftelijcken consente van langer te blyven vercregen; verbiedende voerts ende interdicerende allen haren ondersaten, tsy mannen ofte vrouwen, in der keeten ofte stoven werckende, gheen vreemde bedelaers, fanten ofte fantinnen, meyskens ofte knechkens, alhier met haer over te brengen, in haer huysen ofte keeten te ontfangen, te logeeren ofte tonderhouden, ten ware, dat sy als reyschende persoenen, alhier passerende, haer ghetyde hier stoppen moesten ofte anders van onweder niet wech consten gheraecken, ofte by expressen scriftelijcken consente als voren, ende dat op de boete van ses ponden, soe menichmael tselfde gheschien sal, ende dat men oick niettemin jegens desulcke bedelaers, fanten ende fantinnen tot exemplare correctie als voren procederen sal.

(get.) F. van Campen.

Op den kant is door B. aangeteekend:
Gepubliceert den XXVIII^ten^ Septembry anno 1568.

171 [1]). *Van costergelt te betalen.*

Item werdt een igelijc huyshoudende persone belast den coster alle quartier jaers sijn costergelt te betalen naer ouder ghewoente, te weten igelijc ghehude persone telcker reyse XII miten, ende igelijc ongehude huyshoudende telcker reyse VI miten, op peyne van tselfde by den heere, die tselfde by weygeringe van betalinge den coster opleggen sal, vierschatte gheïndt te werden.
Actum den XVII^ten^ Meye anno 1568.

172 [2]). *Ordinantie op den bruloftgelden.*

Item om te verhoeden ende te eviteren die groete exactiën ende overdaet, die in des ghemeenen luyden bruloften gheschien, waerdeure die ghemeynte groetelijck verschat ende verbijstert werdt, soe hebben bailliu, burchmeesters ende schepenen by goeden rypen rade volgende hedt placaet van hoechloffelijcker memorie den Keyserlicke Majesteyt Carel, indt jaer XXXI° ghepubliceert, gheordineert, ordineren ende statueren mits desen voer nieu edict, dat van nu voertaen niet meer gheoirloeft sal sijn op eenige bruloften alhier binnen der stede te gheven ofte te schencken, dan hiernaer volcht:

Te weten, dat vader ende moeder, groetvader ende groetmoeder, suster ende broeder van den brudegom ofte bruydt, ghehuwet sijnde, niet meer voer haer beyden, te weten man ende wijf, te borden sullen mogen geven dan vier schellingen groeten Vlaems, ende deselfde ofte eenige van hemluyden, ongehuwet sijnde, niet meer als twee schellingen groeten.

Item oemers ende moeyers van den brudegom ofte bruydt, ghehuwet sijnde, voer haer beyden eenen halven Bourgoenschen daelder, ende onghehuwet, de helft min ende niet meer.

Item alle voerder maeschappe ende andere personen, in huwelijcken state wesende, voer haer beyden niet meer als twee schellingen groeten, ende een persone XIIII groeten ende niet meer.

Item alle jonge ghesellen ende jonge meyses, ter bruloft coemende,

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door B.
2) Dit artikel is bijgeschreven door B. — Vgl. art. 87.

niet wesende oemers ofte moyes, susters ofte broeders van den nieughehude, sullen mede van ghelijcke mogen gheven XIIII groeten min ende niet meer.

Al op peyne ende verbuerte van tgheene boven den voerschreven tax ghegeven ende ontfangen sal werden, ende voerts die boete van ses ponden zwarten, soewel by denghenen, die meer, dant voerscreven es, gheven, als denghenen, die tselfde ontfangen sullen, te verbueren, uytghesteecken in als den vreemden personen, dient gheoirloeft sal sijn naer haeren beliefte te geven.

Dat men oick niemandt, ter bruloft coemende, sal mogen hoger rekenen, dan voren verhaelt staet, al op de breucke voerscreven.

173 [1]). *Publicatie jegens die van der Tholen, den Ien September anno* 1568 *gedaen, van geen victualie aldaer te coopen ofte vercoopen.*

Alsoe menheeren den bailliu, burgmeesters ende schepenen alhier sekerlijck onderricht ende geïnformeert sijn, dat den bailliu ende regierders der stede van der Tholen hem vervoirdert hebben te interdiceren ende te verbieden haren suppoesten ende ondersaten eenigen granen ende anderen victualie alhier ter maerct te brenghen ofte eenighen van onsen poirteren ende ingesetenen te vercoopen dan alleene op hare wekemarct tot sulcker onbequamer ure, als sy daerthoe alleenlijck voir den vremdelingen ende nyet voir haerder ingeseten gestelt hebben, ende dat sy oock onsen poirteren, contrarie doende, sonder nochtans eenighe voirgaende behoirlijcke waerschuwinghe ofte advertentie alreede feytelijck vervoirdert hebben haer gecofte victualie, als boter ende melck, aff te nemen ofte by haren serganten aff te doen nemen, — al contrarie den ottroye, gratie ende previlegie, ons by Syne Majesteyt anno XV^c seven ende vijftich geaccordeert [2]) *ende wederomme in den jare XV^c vijff ende tsestich geconfirmeert ende geamplieert* [3]), *by denwelcken expresselijck ons ende onsen poirteren geconsenteert ende geaccordeert es, „dat syluyden mogen halen, opbueren, coopen ende lichten in alle circumvoisine ende omliggende plaetssen, tsy ten platten lande ofte anderen steden ende maercten, soewel in Brabant, Zeelandt als elders, alsulcken victualiën, als hemluyden*

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door B.
2) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 236,
3) Zie aldaar nr. 270.

van noede wesen sal tot huerlieder noodrufticheyt, al ter uren ende gelijck de gemeyne [1]) *ingeseten ende boirgers derselver plecken ende steden gewonelijck sijn van doene" etc. — soe ist, dat menheeren bailliu, burgmeesters ende schepenen voirscreven, begerende, gelijck sy oock ex officio behoiren, hare gemeynte in haerder previlegiën, exemptiën ende immuniteyt te conserveren, ende ten eynde sy midts haren swygen ende toelatinghe niet en souden schynen te consenteren in die ordinantie, by die van der Tholen contrarie den voirmelden ottroye gemaect, midts desen seer scherpelijck interdiceren ende verbieden allen haren suppoesten ende ondersaten eenigerley victualie, tsy coren, veet ofte suyvel, binnen der stede ofte lande van der Tholen ende Schakerloe te coepen ende te vercoepen ofte oock eenigen vische, alhier gevanghen, aldaer ter marct te brenghen, te venten ofte doen venten, ter tijt ende wyle toe die van der Tholen gherevoceert ende affgedaen sullen hebben hare voirmelde interdictie ende ordinantie ende ons vreedtsamelijck laten genieten teffect van onse voirseyde gratie ende ottroye; al op die peyne ende verbuerte van den coren ende victualie, die contrarie deser onser ordinantie aldaer gecoft, ende van den vische, die aldaer om te venten gevoert sal werden, ende bovendien op die boete van thien pondt toties quoties; consenterende nochtans ende toelatende den ingesetenen van der Tholen ende lande van Schakerloe, dat sy tallen tyden ende stonden vryelijck alhier sullen moghen coemen halen, coopen, vercoopen ende daert haer believen sal, vervoeren sulcken vische ende ander victualiën, alst haer believen sal.*

Naast de tusschen aanhalingsteekens geplaatste woorden is door B. op den kant geschreven: *Nota die woerden van den ott(r)oye.*

174 [2]). *Van in den lande van der Tholen ende Schakerloo noch alhier onder tsermoen ofte hoochmisse nyet te drincken.*

Ende voirtsmeer alsoe menheeren voirscreven dagelijcx sien ende aenmercken, dat vele van haren ingeseten ende bysonder schamele arbeyders des Sondrechs ende tsheylichdaechs haer vervoirderen

1) Het HS. heeft: „gemeynte"; in het oorspronkelijke octrooi staat echter: „gemeene".

2) Dit artikel is bijgeschreven door B.

onder den dienst des Heeren te gaen drincken ende clincken op Venusdamme ende binnen der prochie ende lande van Schakerloe, latende thuys wijff ende kinderen, die tselffde groetelijck van doene hebben, soe ist, dat menheeren voirschreven, daerin begeren(de) te voirsien ende den dienst Godts in als te voirderen, verbieden ende interdiceren eenen iegelijck, van wat qualiteyt hy sy, ter voirscreven plecken op Sondaghen ende heyligedaghen te drincken ofte gelach te maken.

Ende om voirtsmeer te verhoeden die groete inconveniënten van vechten ende smyten, dien uuyt eenighe jeloursicheyt tusschen onsen poirteren ende den ingeseten van den lande van der Tholen ende Schakerloe wel eertijts ter kermisse van Schakerloe ofte Oudelande geschiet sijn, verbieden insgelijcx ende interdiceren allen haren ondersaten terselver aenstaende kermisse te gaen ofte binnen dier weke eenich gelach aldaer te maken, al op die boete van thien ponden ende voirts arbitrale correctie.

Interdicerende insgelijcx ende verbiedende op gelijcke peynen allen den suppoesten ende ondersaten oock alhier des Sondaechs ende des heylichdaechs onder tsermoen ende hoochmisse in eenighe taveerne te drincken ofte gelach te maken, soe langhe den dienst vant sermoen ende hoochmisse dueren sal.

Ter hoogte van de laatste alinea is door B. op den kant geschreven: *Niet te drincken onder die hoechmisse ende tsermoen.*

175 [1]). *Poerters- ende tappersaccijs.*

Item is voerts gheordineert, dat den borger, geen tap houdende, van alle bieren van vijf schellingen en daerbeneden van de tonne maer betalen sal thien stuyvers, ende wes daerboven ghecoft werdt, veerthien stuyvers.

Item dat gheen tapper eenich bier van Delft ofte Bergen, hoe diere sy tselfde incoepen, hoeger sullen mogen geven dan een blancke de kanne, mits daervan gevende vijf schellingen van accyse ende niet min, op de breucke van ses pondt toties qoties. Ende vandt bier, twelc sy geven voer IX penningen de kanne, sullen sy betalen twintich stuyvers van accyse.

Ende soe wie begeert alleene Berchs bier van XXII stuyvers

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door B. — Vgl. art. 180.

de tonne te tappen voer acht penningen de kanne, men salt hem toelaeten, mits dat hy geen moselaer sal mogen tappen, ende bovendien alle tappers van blanxbier verbieden van gelijcken bier niet te tappen. Ende sulcken tapper van achtpenningbier en sal maer III schellingen van accyse geven ende I stuyver van oppergelt.

Ter hoogte van de laatste alinea is door B. op den kant geschreven: *Bier van acht penningen de kanne.*

176 [1]). *Van bier den boeters ende ander arbeyders opt werck te geven.*

Is voertsaen gheordineert, dat niemandt den boeters, in twerc wesende, meer biers sal mogen geven dan drie stoep biers daechs; item een timmerman een stoep; een decker ende metser met sijn jongen drie kannen tsdaechs. Ende soe wie meer biers geeft ofte haelt, sal telcker mael verbueren die breucke van XII £.

177 [2]). *Dachgelden van timmermans, metsers ende deckers.*

Item soe wes metser, decker ofte timmerman meer winnen wil dan des winterdaechs, te weten van Martini tot half Maerte thoe, seven stuyvers, ende voerts van half Maerte tot Martini VIII stuyvers des daechs, sal een igelijc gheoerloeft sijn een ander van buyten te mogen halen, sonder tambacht iet te goede te coemen.

178 [3]). *Salaris van vrachtenaers.*

Item is oick gheordineert, dat niemandt een vrachtenaer, achthondert tonnen ofte daeromtrent voerende, sal meer van vrachte mogen geven dan negen gulden, ende voerts soeveel honderden, als sy meer voeren, tot hedt volle hondert toe XXII stuyvers van thondert; dies sal den panneman mogen bespreecken, hoeveel honderden sy begeren gebracht te werden, ende dat op de boete van XII £ soewel jegens dengenen, die meer geven ofte ontfangen.

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door B.
2) Dit artikel is bijgeschreven door B.
3) Dit artikel is bijgeschreven door B.

179 [1]). *Den vleeschouwers geen vlees te blasen ofte rammen te slaen.*

Item dat gheen vleeschouwers eenich vlees sullen mogen blasen, op de boete van VI £, een derde paert tot behouf van den heere, een derde paert tot behouf van de capelle ende hedt laeste derde paert tot behouf van den voetknape, die deselfde breucken met deken ende gesworens van de ambachte [2]), *ende voerts in ses weecken niet te mogen slaen. Item van ghelijcke op deselfde boete gheen rammen te mogen slaen volgende haren brieve.*

180 [3]). *Den prijs van den inlanschen bieren ende den accijs daervan.*

Item om te verhoede(n) die groete ongeregeltheyt van den taverniers ende tappers, vercoepende haer bieren tharen appetyte, ende oversulx groetelijx verschattende de schamele luyden, ende die stadt van haren accijnsen vercortende, werdt volgende tvoergaende voerbot [4]) *geïnterdiceert ende verboden allen den taverniers, dat sy geen inlansche bieren, hoedanich die sijn, hoeger sullen mogen uytsteecken ende tappen dan voer een blancke de kanne, mits de stadt daervan betalende, tsy sy tselfde, voer VI, VII, VIII schellingen ofte meer ingecoft, van Bergen, Antwerpen, Mechelen, Delft ofte elders doen brengen hebben, vijf schellingen van der tonne, alles op verbeurte vandt tselfde bier tot behouf van den heeren dienaers ende die breucke van X £ tot behouf van den heere; verbiedende oick ende interdicerende den accisenaer ende conterbouchouder, op arbitrale correctie ende privatie van haren staet ende officie, niet te gehengen eenigen anderen bieren opgeslegen te werden, uytgesteecken alleene den bieren van over zeede coemende, dien sy sullen mogen vercoepen, soe sy daer meynen profijt aen te doen, mits betalende den stadt van accyse naer advenandt den prijs volgende oude usantie.*

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door B.
2) Hier is uitgevallen: *sal mogen inwinnen*, of iets diergelijks.
3) Dit artikel is bijgeschreven door B.
4) Zie art. 175.

Anno XV^c LXXI^tich.

181 [1]).

Balliu, burchmeesters ende schepenen zijn op alle burgeren ende ingesetenen hertelijck begerende ende oick belastende, dat zy tot proffyte van haren kinderen ofte daer zy voecht af zijn, hetzy knechtkens ofte meyskens, om te badt in de vreese des Heeren geouffent ende dye stede in toecomende tyden in goede politie ende in haer recht te badt verantwoert mach worden, dyeselve metten eersten (ter) schole stellen. Die die macht niet en hebben het schoelgelt te betaelen ende tselve te kennen gevende, zal den Heylighen Geest betalen. Oft indien tselve niet gewillichlijck gedaen en werdt, es tgerechte in meeninge daer anders tot desselfs kinders proffyte inne te versiene.

182 [2]).

Voerts es oick geordonneert, dat van nu voertaen een igelijck, panneman ofte pannenvrouwe zijnde, dat zy schuldich sullen wesen te houden het waerdich Heylich Sacraments gilde ende betalen zijn jaergelt binnen die octave, of zy sullen den heere overgegeven worden, die de betalinge vierschat innewinnen zal.

183 [3]).

Item alzoe als den coopman zoe lanckx zoe meer over den arbeyder ende haer exactiën dagelijcx clagende es, als te weten daer zy gewoenlijck zijn drie draghers in den witten soute te [4]) *hebben ende gaerne daer vier draghers dracht af maken souden, zoe ist geordineert, zoe waer sy tselfde* [5]) *wit sout met hun driën niet en begeeren te draghen ofte daeromme te cavelen, zal alsdan den panneman moghen vrywerckers kiesen naer zijn appetyte, ende dat niet voer die reyse ofte een, maer voer die geheele teelt geduerende, behoudende altijts den schippers zijn vrywerckers naer oude costume.*

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door C.
2) Dit artikel is bijgeschreven door C.
3) Dit artikel is bijgeschreven door C.
4) Het HS. heeft: „en".
5) Het HS. heeft: „tsy selfde".

184 [1]).

Noch est geordonneert, omdat den schipper te badt uuyt ende inne geholpen souden werden, dat die pannemans in anders geen gevalle, als voerschreven es, sullen moghen in wit sout vrywerckers stellen, tenwaere sy tselve metten schippers sulcx accordeerden.

185 [2]).

Voerts es geordonneert, ende dat opte boete van III £ ende op correctie van der stadt, dat niemant van elcke panne meer van op- ende afsetten ontfangen zal dan I schelling IIII penningen, ende dat met hun XVIe, op die boete als boven.

186 [3]). *Van die knechtkens scole te senden.*
1572.

Es geordineert, dat niemant wie hy sy, sijn knechtkens elders binnen Reymerzwale ter scolen senden sal dan binnen de groote scole, ofte emmers sal gehouden wesen den scoelmeester jaerlicx daeraf te contenteren ofte ten minsten geven voer igelijck knechtken XIIII stuyvers. Ende indien iemant in gebreken es, sal den scoolmeester tselve by de heere verscoten worden, ende wederom tot tweescatte geïnt van dengenen, die in gebreke wesen sal.

187 [4]). *Tax voer de heere ende scepenen van elcke leveringe, opbringen, transpoort, dingepant, geldinge etc.*

Es geordineert by baliu, borgemeesters ende scepenen, dat men voortaen ter leveringen van eenige huysen, keeten, plaetsen etc. van den ponde geven sal, te weten soeverre de somme bedraecht tot twintich ponden grooten ende daerbeneden, twee grooten van elck pont, ende van wes boven die XX £ sijn sal, een grooten Vlaems. Ende sullen dieselve penningen by den cooper ten tyde van de leveringe gereet verschoten werden, dewelcke hy de helft corten sal aen deerste paeye, tenware daer anders in geaccordeert ware tusschen beyde pertyën.

---

1) Dit artikel is bijgeschreven door C.
2) Dit artikel is bijgeschreven door C.
3) Dit artikel is bijgeschreven door D.
4) Dit artikel is bijgeschreven door D.

Van elck opbringen sal men geven XII stuyvers, soeverre tselve goet weerdich es vier pont grooten oft daerboven; anders sal men geven naer ouder gewoonten.

Van elck transpoort sal men geven, als boven van de leveringe ofte opbringen respectivelijck vermaent es.

Van elc dingepant, soewel den heyscher als verweerder, tot coste van dengenen, die succumbeert, elcx twee grooten.

Van elcke geldinge . . . . . acht grooten.
Van elcken eygendom . . . . . ses grooten.
Van elcke scattinge . . . . . ses grooten.
Verlijt op vol recht . . . . . twaelf grooten.

Door E. zijn in regel 6 van onderen doorgehaald de woorden: „soewel den heyscher als verweerder" en is daarvoor in de plaats gesteld: *sal den eyscher geven*, in verband waarmede is doorgehaald het woord: „elcx" in regel 5 van onderen en de beide volgende woorden vervangen zijn door: *IIII grooten.*

Opgewesen dese voirschreven voerboden voer tjaer XV^c tweënseventich, behouden altijt dinterpretatie van deselve aen mijnheeren van de wet.

C. VERSPREIDE ORDONNANTIËN, PUBLICATIËN ENZ.

1563—1578.

I [1]). HEDT BERCHSCHE VEDER. ORDINANTIËN, STATUYTEN ENDE TAX, BY BAILLIU, BURCHMEESTERS ENDE SCHEPENEN ANNO XVc LXIII [2]) GHEMAECT OP DIE VERHUERINGE VANDT BERCHSCHE VEDER.

1. Den veerman moet hebben ghericte schepen ende schuyten.

Item den huerder van tselfde veder sal ghehouden wesen alle weeckemerctdagen om den luyden gherieffelijck te dienen ende hueren goeden van regen ende anders wel bewaert te sijn, te hebben een goet dicht overdect schip, van zeylage, touwen ende taeckelen wel versien sijnde, ter arbitrage van burchmeesters ende schepenen.

Desgelijx sal hy hebben ten minsten een ofte twee goede wel ghericte schuyten tot arbitrage als voren.

2. Den veerschat van igelijc persone.

Item den veerman sal voer sijn veerschat ontfangen, soewel op goet als op quaet weder, van igelijcke persone eenen grooten ende niet meer, ten ware, datter soe luttel ware, dat hy in als, soe met den personen als met den goeden, den veerschat onderschreven niet en wiste te winnen, in welcken ghevalle sullen die personen, die begeren ghedient te wesen, op een effelijck weder ghehouden sijn te betalen in als vier stuyvers, ende, als die moele gheswicht gaet, VI stuyvers, voer welck salaris hy telcker reyse, dies versocht sijnde, sal moeten varen.

---

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 29.

2) Oorspronkelijk stond hier „LXVI"; het jaartal is door dezelfde hand veranderd in: „LXIII". De ordonnantie is eerst in 1566 ingeschreven, nadat F. van Campen pensionaris geworden was.

3. Den veerman onwillich sijnde, een ander te mogen nemen.

Ende indien den veerman om hedt voerschreven loen niet varen en wilde, soe sal den reyschende man, hy sy van binnen ofte van buyten, een anderen tot coste van den veerman mogen hueren. Ende wat hy meer beloeft, sal hy tweeschatte mogen verhalen aen denselfden veerman; ende bovendien sal hy boeten den heere thien ponden zwarten ofte anders tot arbitrage van schepenen.

4. Van niemandt ofte (n)iemandts goeden te weygeren in te nemen.

Item soe en sal denselfden veerman, tsy hier ofte tot Bergen, negeen personen ofte haren goeden uyt malitie ofte anders weygeren in te nemen, mits ontfangende synen behoerlijcken veerschat, op correctie als voren.

5. Van denghenen, die in des stadts affairen reyschen sullen.

Item allen denghenen, die in stadts affairen ende saecken reyschen sullen ende haestich sijn, sal den veerman, soewel by dage als by nachte, moeten dienen om den voerschreven veerschat.

6. Van tgene men onder synen arm wechdragen can.

Item van alle tgene, dat elx persone onder synen arm wechdragen mach, es hy niet ghehouden veerschat te gheven, uytghesteecken den stucken, hiernaer verclaert.

7.

Ende voerts van allen anderen perceelen sal men betalen, als hiernaer volcht:

Item van een virtel broets	I grooten.
Van I virtel terwe	XII miten.
Van I tonne biers	II grooten.
Van I aem asijns	II grooten.
Van I vat zeepe.	II grooten.
Een aem olie	IIII grooten.

Een aem wijns	III grooten.
Een tonne harinx	II grooten.
I tonne boters.	II grooten.
I tonne tras	I groot XII miten.
I virtel calx	XII miten.
Van elck bindt latten ende deckroeden .	XII miten.
I buystel teenen	XII miten.
Ic tegelen	XVIII miten.
Ic tegelatten	II grooten.
Ic mutserts	IIII grooten.
I duyst half houts	VI grooten.
I cussen	XII miten.
I bedde met een peel . . . , . . .	III grooten.
Van een scrine ende tresoer elx . . .	IIII grooten.
Van een mande freuyts	XII miten.
Ic aerde potten	VI grooten.
Ic sparren ofte capramens.	XII grooten.
Van een bertraem ofte dertich voet hout uyt den corten bos	XII miten.
Van diergelijcke uyt den langen bos . .	II grooten.
I kephout	VI miten.
Ic voeten berts	II grooten.
Ic wageschots	IIII schellingen.
Van igelijcke dele	IX miten.
Van een vimme sincrijs	IIII grooten.
I vimme riets	II grooten.
Van een panne ysers	VIII grooten.
Van ander yser, loet, tin, metael, thondert	XII miten.
I dosijn besemen	XII miten.
I half dosijn bomen.	I grooten.
I half dosijn slachmanden.	I grooten.
I half dosijn turf- ofte slijmmanden . .	II grooten.
Van een corf vigen ofte rasynen . . .	XII miten.
I korf droegen harinx	XII miten.
Van een vet vercken	II grooten.
I mager vercken	I grooten.
I vetten osse	VIII grooten.
I vette koe.	VI grooten.
Van diergelijcke mager koe ofte osse. .	[1]

1) Niet ingevuld in het HS.

Van een calf ofte schaep	XII miten.
Van een steen vlas	VI miten.
Van een sack vlas, die een man wechdragen mach	III grooten.
Diergelijcke van een sack wolle . . .	III grooten.
Van een deken huyden	VI grooten.
Ic schaepsvellen	VI grooten.
Van een schapsvelle	III miten.
Van igelijck hondert pondt vleys . . .	II grooten.
Item van minder ghewichte naer advenant.	
Van Ic roggenbroets, hedt stuck van I stuyver.	III grooten.
Item van Ic broet van III grooten hedt stuck	IIII grooten.
Een duyst enckel steen	III grooten.
Een duyst dobbel steen	IIII grooten.
Ic kercplavuysen	IIII grooten.
Ic gebacken plavuysen van gelijcke groete	IIII grooten.
Ic cleyn haertplavuysen	I grooten.
Ic riets	I groot XII miten.

Met dezelfde hand zijn in dit tarief de volgende bijschrijvingen, doorhalingen en veranderen aangebracht: In regel 2 van boven is de vrachtprijs „van I virtel terwe" doorgeslagen en daarvoor in de plaats gesteld: *I grooten;* in regel 12 van boven is de vrachtprijs „van elck bindt latten ende deckroeden" doorgeslagen en voor „XII" in de plaats gesteld: *VI;* in regel 15 van boven is de vrachtprijs van „Ic tegelatten" van „II grooten" veranderd in: *I;* tusschen regel 19 en 20 van boven is bijgeschreven: *I koetse ende pysel elx VI grooten;* in regel 22 van boven is de vrachtprijs van „Ic aerde potten" doorgeslagen en daarvoor in de plaats gesteld: *IIII grooten;* in regel 26 van boven is aan de omschrijving „Van diergelijcke uyt den langen bos" toegevoegd: *die drie;* in regel 29 van boven is aan de omschrijving van „Ic wageschots" toegevoegd: *te weten stucken;* na regel 20 van onderen is ingevoegd: *Een paert om ende wederomme IIII stuyvers;* tusschen regel 16 en regel 15 van onderen is ingevoegd: *een huydt alleene I grooten;* in regel 15 van onderen is aan de

omschrijving „Van een deken huyden" toegevoegd: *te weten uyterhuyden;* in regel 4 van onderen is de vrachtprijs van „Ic kercplavuysen" van „IIII grooten" gesteld op: *VI.* Van onderen is aan de lijst bijgevoegd: *Een benne vis I grooten*, veranderd in: *XII (miten)* en: *I half dosijn schoppen I grooten.* Nog staan nagenoeg aan den voet van de lijst de woorden: *Item in tyde van ijsganc. Item ee*, die echter met uitzondering van de zes laatste letters zijn doorgehaald. (Zie art. 10.)

Aan deze ordonnantie zijn later door B. nog de volgende artikelen toegevoegd:

8. *Niemandt gheoerloeft ander luyden goet te voeren dan den veerman.*

Item niemandt en sal geoerloeft sijn eenich anders goet van hier op Bergen ofte van Bergen alhier te voeren, onsen inwoenders toebehoorende, dan den veerman alleene, op de boete van III £. Dies sal hy gehouden sijn de luyden goet te bewaren als sijn eygen, ofte die schade op te richten; wel verstaende dat den schippers van Bergen op hiere ende dese haven soe vry sullen sijn als onsen veerman.

9.

Item den veerman sal altijts volgen ende moeten hebben die voerladinge van onser borgers goet in de Goesche, Iersicke ende Antwerpsche jaermerct ende huyemarct, mits dat hy van allen greynen ende andren goeden ontfangen sal als op Bergen, ende van elc persone, op der Goes, Ierseke, Antwerpen jaermerct varende, II grooten, mits dat den veerman oick genouch versien sal sijn van seylage om de goede luyden goeden te quarnieren.

10.

Item soe wes perceelen hiervoren niet geëxpresseert ofte op haren tax ghestelt sijn, houden daervan bailli, burchmeesters ende schepenen thaerder verclaringe, mitsgaders oick van den veerschatten van den personen ende goeden

in tyde van ijsganc. Ende den veerman sal om tvoergaende loen allen den voerschreven perceelen helpen laden ende loschen naer ouder castume. Ende indient seeckerlijck bevonden werdt, dat den veerman hem in eenigen van de voergaende poincten ende articulen te buyten gae, sal telcker mael verbueren de boete van VI £, een derde paert tot behouf van den heere, een IIIe paert tot behouf van der stadt, ende een IIIe paert tot behouf van den clager.

II [1]). ORDINANTIE, GHEMAECT OPT VEER TUSCHEN REYMERZWALE ENDE VENUSDAMME, ENDE EERST VAN VENUSDAMME HERWARTS, BY MINEN HEEREN ANNO LXIIII° GHEMAECT, GHEMERCT SY TSELFDE VEER VAN DIE STADT VAN DER THOLEN DEN TIJT VAN VIER JAREN IN PACHTE HADDEN.

1. Item in den eersten dat den veerman sal tevreden wesen met alsulcken ordinaris loen ende veerschat, als men van outs ghewoenlijcken es gheweest te betalen, ende hieronder breeder ghespecificeert staet, gheëxtraheert uy(t) dordinantie van die van der Tholen, sonder iet meer te mogen heyschen op die boeten onderschreven.

2. Dat hy oick denghenen, die van hier naer Striene ende wederomme van Striene, van hedt landt van Poertfliet, Scherpenisse, Westkercke, van der Tholen lanx waters (gaen), sonder aent landt van der Tholen ofte Schaeckerloe te ariveren, gheensins molest wesen sal om veerschat te heyschen.

3. Dat hy oick sal ghehouden wesen van Paeschen tot half Ouxt des avonts te clocke thien uren thoe, ende voerts van half Ouxt tot Alderheyligen thoe des acht uren, ende van Alderheyligen tot Lichmisse tot seven uren thoe, ende van Lichmisse tot Paeschen te clocke acht uren thoe, den coepman te gherieven, ende dat om dobblen veerschat ende niet meer.

4. Item dat hy oick gheen vagabunden, bedeleers ofte landtloepers overbrengen sal, dan by consente van bailliu ende burchmeesters alhier.

5. Ende indien hy sufficiantelijck verwonnen wirde in eenige

---

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 29.

van de voerschreven poincten misdaen ofte misbruyct te hebben, soe sullen dien burchmeesters tallen tyden naer haren ghelieve tselfde veder wederomme mogen verhueren tot synen perijckel; ende geltet min, hy sal tselfde opleggen; geltet meer, en salder gheen profijt af hebben, ende bovendien verbueren thien ponden zwarten, deen helft tot behouf van den heere ende de ander helft tot behouf van der stadt.

6. Ende sal ghehouden wesen sijn pacht ofte huere telcker quartier jaers te betalen, ende voer sijnder pachtinge borge te stellen als eygen schult, aen welcke borge die stadt oick ghyselhuys hebben sal, soewel als aen den principalen huerder.

7. Specificatie van de veerschat van igelijck perceel, gheëxtraheert uyt de huyrrolle van der Tholen.

Een mensche alleen op een goet weder.	I grooten.
Na der sonne.	II grooten.
Als de moele met vier gheswicht gaet.	II grooten.
Een mensche met sijn tweën, soeveel als een mensche alleen.	
Drie menschen ende meer elcx XII miten op een goet weder metter sonne . .	
Idem op een quaet weder ofte naer sonne naer advenant.	
I sack terwe	XII miten.
I schaep	VI miten.
I vercken	XVIII miten.
I koe met een man.	II grooten.
I paert met een man	IIII grooten.
Vlas, groen ofte droege, van der honderd.	XII grooten.
Ic gleuys	IIII grooten.
Item soe wanneer de mole met vier heecken gheswicht gaet, ofte naer sonne, sal men van allen den voerschreven perceelen betalen dobbel.	
Item in de Reymerswaelsche jaermerct, die metter huede varen, sullen betalen.	I grooten.
Ende metter schuyte	XII miten.

III [1]). OIRDINANTIE ENDE VOORWAIRDE, BY BAILLIU, BURGMEESTERS ENDE SCEPENEN DER STEDE VAN REYMERZWALE GEMACKT OP DEN ONTFANCK ENDE UUYTGEVEN VAN DER VOIRSCREVEN STEDE GOEDEN OVER DIT JAIR VAN XVc ZESSENTZESTICH, INGAENDE PRIMA JANUARY ENDE UUYTGAENDE DEN LAETSTEN DECEMBRIS INT TZELFDE JAIR, ALS VAN DEN WIJN- ENDE BIEREXCIJSSEN ENDE ANDERE VERHUERINGEN, DIE MEN PLACH TE NOEMEN DEN CLEENEN ONTFANCK, ALS: MOLENS, PONDTGELT, RICKTOL, VEEREN, BIERBERIE ENDE DIERGELIJCKE ENDE ALLE ANDERE EXTRAOIRDINARIS ONTFANCK.

Hieronder is door E. geschreven: *Over den jare* (15)79 *geavoyeert dese naebeschreven geteekende articulen.*

1. In den iersten aengaende den cleenen ontfanck, dyewelcke by maenden verhuert zijn, gelijck tzelve meestal gedaen is, sal den ontfanger alle maenden dairom zien zijn betalinge te gecrygen ende dye scerpelijck te innen ende te vervolgen, om dair alle maende goede rekeninge ende betalinge aff te doene nair uuytwysen het biliët van de verhueringe, gescreven by de secretaris, dat men hem overleveren sal.

2. Item van den anderen ontfanck, als erffcysen, ettinge ende diergelijcken, sal den ontfanger ter eerster maint van den nieuwen jaire na synen ontfanck deselve overleveren in handen, dair dat dye burgmeesters oirdineeren sullen.

3. Item van alle andere extraoirdinarise ontfangen, als van exugelden, van diegene, dye hair poortrecht te buyten gegaen hebben, van leeningen oft van alle andere ontfangen, hoedanich dye soude mogen wesen, sal denselven ontfanger, oirdinantie van de burgmeesters hebbende, getrouwelijck ende nairstelijcken toesien om dye te ontfanghen ende dair rekeninge van synen ontfanck ofte doen dye ierste maent, als hy sijn andere rekeninge voir die burgmeesters van het incomen van excyse doen sal van tgene, dat hy ontfangen heeft.

4. Item aengaende den wijn- ende bierexcysen midtsgaders der stede impost ende oppergelt sal denzelven ontfanger met den conterbouckhouder, nevens hem gevoucht, getrouwelijck opscri-

---

1) Dit stuk is door A. afgeschreven in nr. 29.

ven ende dye met denzelven conterbouckhouder alle maenden den burgmeesters by specificatie van opslach tot opslach oft by dye folie, als dat de burgmeesters believen sal, rechtvairdelijck over te leveren, om by hairen secretarius een cohyer off te maken nair oude costumen.

In regel 2 van boven zijn de woorden „ende oppergelt" doorgehaald.

5. Item desen ontfanger sal ghehouden wesen alle dage op te rekenen ende die reste teynden die maendt op te leggen oft in handen, dair dat die burgmeesters tselve oirdineeren sullen, betalende die volle somme van alle, dat in dezelve maendt opgeslegen sal wesen van wyne- ende biereëxcijssen, impost ende oppergelt, volgende den cohyer, dairaff gemackt, midtsgaders alle dat ter maent den cleenen ontfanck belopende is, als voirscreven es, ende dat dair van andere extraoirdinaris ontfanck ontfangen is, doende dair oick aff goede rekeninge, bewijs ende reliqua met geoirdineere bilitten, ondergeteykent by een van de burgmeesters, oft met gelde. Ende anders en sal men die rekeninge nyet ontfangen; ofte tot voldoeninge van dat voirscreven is, soe sal denselven ontfanger met zijn borgen dairvoiren geleyt worden in een ghyselhuys, ende dair nyet uuytgaen by dage oft by nachte, voirdat hy voldaen heeft tgene, dat denzelven te cort bevonden sal worden, op dye boete nair uuytwysen het privilegie. Ende indien dezelve dair te lange bleven liggende, soe sal men sijn oft sijn borgen goeden mogen doen vercoopen tot der stede gebreke toe. Ende nyemant en sal gheen bilitten mogen lossen dan den ontfanger.

In regels 5 en 6 van boven zijn de woorden „ende oppergelt" doorgehaald. Achter het laatste woord van het artikel is door E. bijgeschreven: *op verbuerte van ses ponden swarten, ende nyettemin den ontfanger in eerbare gelde te betalen.*

6. Item indien die burgmeesters iemant aen den ontfanger assingneerden betalinge te doene van sijn resterende somme, ende de stede oft hair gemeente duer die quade betalinge eenige schade lede, dat sal by den geïnteresseerde verhaelt worden aen den ontfanger.

7. Item indien den ontfanger by de burgmeesters ontboden

worde om sijn rekeninge te doene ende tzelfde weygarde, alle merckelijcke oirsaicken oft nootsaicken uuytgesteken, sal wesen voir deerste reyse op die verbuerte van sijn ontfanckloen, dat hy van dezelfde maendt bedinckt heeft, de tweede reyse op die boete van thyen ponden, die derde reyse op die hoechste boete ende correxie van der stadt.

8. Item om den ontfangher een oirdinantie te geven om aen sijn gelt te geraiken, soe ist, dat hem toegelaten ende geoirdineert wordt nopende ende aengaende die excysen, imposten ende oppergeldt, dat hy die sal mogen heffen ende ontfangen op die tonne, zoewel van de poorters ingeseten als de tappers, niemant, die excijs oft impost geeft, uuytgesteken, ghelijck men nu mest in alle oft ten minsten in veel plaetsen zeer florerende doet, hoe veele te meer nu hier, dair wyt op dit pas duer den soberen tijt, neringe ende cleenheyt van excysen ende den grooten cost van steenen ende aenleggen grootelijck te doene hebben. Indien den voirscreven ontfanger [1]) tzelve nyet en doet, als voirscreven is, soe en sal men hem geen recht dairover doen van de uuytgeborgde excysen, ten waire, dat scepenen in tyden en wilen duncken zoude te behooren, ende alle merckelijcke nootsaicke uuytgesteken.

Door B. is als opschrift boven het artikel geplaatst: *Accijs op die tonne.*

9. Item geen bierdragers en sullen mogen eenich wijn oft bier wercken noch doen wercken, ten sy, dat dair den excijs ende impost betaelt is, op hairen eedt ende de boete van X £ zwarten. Ende sullen dair oick by halen den ontfanger ende den conterbouckhouder om tzelve getrouwelijck op te scriven.

Door B. is als opschrift boven het artikel geplaatst: *Bierdragers niet te wercken wijn oft bier.*

10. Item indien iemant anders tzelve wijn oft bier wrochte zonder consent van deselven noch bierwerckers, sullen gecorrigeert worden na gelegentheyt van de saicken. Insgelijcx en sal geen biersteker noch scippers, geen biersteker hebbende, eenich bier laten gaen dan by bywesen van den ontfanger ende den

---

1) Het HS. voegt hier in: „hy".

conterbouckhouder oft een biliët, dat den ontfanger betaelt es, op deselven excijs, by den ontfanger te verhalen aen denzelven biersteker oft scipper voirnoemt, sonder eenich verhael weder te mogen soucken, ende dairenboven gelden dye boete van thien ponden zwaerten. Dies sal den ontfanger of zynen gecommitteerden altijts gereet wesen om de lieden te gerijfven; ende en sal uuyt der stede oick nyet mogen gaen reysen noch synen conterbouckhouder, sonder consent van de burgmeesters, ende alsdan laten in sijn plaetse eenen man van eeren, die hy dieselve burgmeesters voir sijn vertrecken noemen zal.

In regel 2 van boven zijn de woorden „noch bierwerckers" doorgehaald. Door B. is in regel 3 van boven tusschen de woorden „saicken" en „insgelijcx" ingevoegd: *ende niettemin den bierdragers dobbel dachgelt te betalen*, en het woord „by" in regel 5 van boven vervangen door *ten*.

11. Item aengaende den anderen ontfanck, hyervooren verhaelt, sal den ontfanger innen mogen winnen by ghyselinge aen den principalen oft zijn borgen ofte by vercoopinge van haeren goeden oft by aprehensie in gebreeke van goeden etc., ende dat na oude costume, dairinne dye heere ende de burgmeesters alle assistencie doen zullen.

12. Item dat oick eenichge poorters oft tappers eenich bier wechcreghen, by wat middele dat het waire, zonder tzelve verexcijst ende betaelt te wesen, ende den ontfanger hem dies beclaegde, dat sal wesen up de boete van XX £ zwaerten.

13. Item ende om te weten van wien desen ontfanger excijs ontfangen sal, soe eyst, dat van wijnexcijs niemant vry wesen sal, gheestelijck noch waerlijck, scutteryën noch rethorijcke; dan die scutteryën sullen voiraen voir haeren excijs hebben alle jaire voir alle vergaderingen XXVI schellingen VIII grooten, ende insgelijcx die rethorijcken voir alle hair excijssen, van wat dagen dat het sijn can binnen den jaire, uuytgesteken twee ponden grooten Vlaems, ende den Ouden boge voor Sint Joris ende omeganckdagen XIII schellingen IIII grooten, ende de Jonge blomme voir hair excysen XVI schellingen VIII grooten. Ende indien eenich schutteriën opschoten, sal men te goede commen [1]) nair ghe-

1) Het HS. heeft: „connen".

legentheyt des tijdts. Dit al geduerende voir dit jair. Ende van alle hairen drancken, die men op eenigen camer opdoen sal van wijn ende bieren, sal verexcijst worden als poortersexcijs, ten waire, dat sy eenyge bieren oft wynen uuyt dye herberge by die vate deden afsteken, ende anders nyet.

Het artikel is doorgehaald.

14. Item van bierexcijs sal vry wesen den bailliu, beyde de burgmeesters, den provisoer, den deken, den pastoer, den schoelmeester, de sellesusters ende den ontfanger van der kercke, ende de andere choroficianten zes excijssen na oude costume ende anders niemant, nyetjegenstaende eenige oirdinantiën ter contrariën, die mits desen gederogeert worden.

In regels 2—4 van boven zijn de woorden „den provisoer . . . . . oude costume" doorgehaald.

15. Item dye tappers sullen van excyse geven van elcke ame Romenie, Rijnsen, Franche ende . . . . [1]) wynen ende oick van vremde uuytlansche bieren, die men boven drye groote dye stoop geven sal, van zoeveele grooten, als dyezelve wynen oft bieren dye stoop uuytgetapt worden, zoeveele schellingen van excyse sal men geven voor elcke ame, ende dairenboven van imposte van elcke ame Rijnssen ende Spaenssche wynen de somme van vier schellingen grooten. Ende van alle andere wynen ende vremde bieren voirnoempt sullen geven van imposte van elcke ame de somme van twee schellingen grooten Vlaems.

Door B. is als opschrift boven het artikel geplaatst: *Wijnaccijs ende vreemde bieren.* Het artikel is doorgehaald.

16. Item die poorters ende ingesetene sullen geven van elcke ame wijns, vremde bieren, gecoft boven thyen schellingen dye ame, den vierden penninck, als zy tselfde gecocht hebben, ende bovendien halfven impost, als boven voorscreven is.

Door B. is als opschrift boven het artikel geplaatst: *Wijnaccijs ende vreemde bieren.*

17. Item die tappers sullen van elcke ame biers van excyse met den impost geven, dat zy uuyttappen voor twee grooten

1) Hier is een woord uitgevallen.

zes miten den stoop ende dairbeneden, drie schellingen vier grooten; ende van tbier, dat zy voir twee grooten XII miten den stoop uuyttappen, van elcke ame vier schellingen grooten; ende van dat bier, dat zy voir drie grooten uuyttappen den stoop, van elcke ame vijf schellingen grooten.

Door B. is als opschrift boven het artikel geplaatst: *Bieraccijs*, en achter het laatste woord aan het artikel toegevoegd: *Ende en sullen geen Delfs ofte Berchs bier hoeger mogen uyttappen dan III grooten den stoep, hoeverre sy tselfde incoepen.* Het artikel is doorgehaald.

18. Item van tbier, dat van Bergen compt, dat zy voir twee grooten XII miten den stoop uuyttappen, sal van elcke ame van excyse geven drie schellingen vier grooten; ende dat men den stoep voir drie groote uuyttapt, sal geven van elcke ame vier schellingen grooten. Tselve en sal nyet toegelaten worden op te slaene dan by gebrecke, ten waire, dat dair van Berghen iemandt begheerde hyer een bierstal te bedienen, dat sal men hem terstondt toelaten, midts brouwende ende hier leverende op den prijs als andere brouwers, die hier gecostumeert sijn te brouwen ende te leveren; ende alsdan sal tzelve bier verexcijst ende verimpost worden als andere bier van de brouwers, (die) hier costumeert sijn te leveren.

Het artikel is doorgehaald.

19. Item wat bier scepe geslegen wordt, sal geven van overslage van elcke ame VI grooten. Ende wat bier buyten gevoert wordt, al waert op den brouwers eygen bierstal binnen Reymerzwale, aen landt geweest hebbende, sal van boemgelt geven eenen grooten Vlaems. Ende van den wynen, die buyten gevoert worden en hyer verexcijst es geweest, sal van de ame geven twee grooten.

Door B. zijn de beide laatste woorden van het artikel doorgehaald en is daarvoor in de plaats gesteld: *VI* (grooten). Door hem is ook als opschrift boven het artikel geplaatst: *Overslach*, en er naast geschreven:

Schippersaccijs.

Den vierden Aprilis a° LXX^tich is by vollen wette geordineert, dat den schippers van allen huer bier, twelc

sy in huer huys doen dragen, al waert oick sulx, dat syt van stonden aen wederomme in huer schip deden dragen, sullen gehouden sijn vollen poertersaccijs te betalen. Ende soe wye bier in tschip doet ende binnen drie dagen by were ende winde niet en vare, sal oick betalen poertersaccijs.

20. Item die poorters ende ingesetene zullen van elcke ame bier, gecoft voir vijff schellinge ende dairbeneden, geven van excyse twee schellingen; ende wes zy dairboven coopen tot thyen schellingen toe, van elcke ame van excyse II schellingen IIII grooten; ende dairboven gecoft, dat sal wesen na die ordinantie voirnoempt.

Door B. is naast het artikel geschreven:

Item den V^en^ January a° 1569 stilo communi es geordineert, dat een poerter van alle bieren van V schellingen ende daerbeneden maer geven sal X stuyvers van de tonne, ende voert van andr(e) bieren als naer gewoente.

Zoowel het nieuwe als het oude artikel zijn doorgehaald.

21. Item een iegelijck wye hy sy, hyer bier upslaende, sal van elcke ame biers geven, oft hy hyer gecostumeert is bier te leveren oft nyet, van oppergeldt twee grooten Vlaems.

22. Item soe sullen den ontfanger ende conterbouckhouder eedt doen alle, dat voirscreven es, trouwelijck te ontfangen ende op te scriven, ende alle maende dair goede particuliere rekeninge of doen voir beyde dye burgmeesters oft eenen van dezelve, midts nemende in de plaetse van den anderen burgmeester een scepene twee oft drie, om diezelve tot ontlastinge van den ontfanger by hair onderteykent te worden.

Het artikel is doorgehaald en door E. is er naast geschreven:

Item soe sullen den ontfanger ende conterbouck [1] *gehouden wesen dese voorschreven ordinantie ende voorboden in alle hare poincten ende articulen te achtervolghen ende trecht van dyen te ontfanghen sonder eenyghe simulatie ofte conniventie, directelijck ofte indirectelijck, in eenyger manyeren daerinne te gebruycken, ende daer-*

1) Meermalen wordt in dit Reimerswaalsche recht voor „conterbouckhouder" geschreven „conterbouck".

van elcx bysundere eedt doen, ende, indien contrarie gevonden werde, gestraft ende gecorrygeert te werden nae uuytwysen de liste, daervan sijnde.

23. Item ende sal den ontfanger noch bovendien terstondt wairborge stellen ende binnen drie dagen principaele borge voir twee maenden ontfancx, alzoe veele als dye beloepen moegen sullen, om aen den principale oft zynen borgen, elcx een voir al, te mogen dairaen verhalen tgene dat men bevinden sal den ontfanger te coort te wesen, op dye boete van thyen £ zwarten; ofte anders sal den ontfanck weder uuytgeroupen worden tot schade ende coste van den ontfanger.

24. Item soe wye den ontfanger oft conterbouckhouder om hair officie wille eenyge quade woirden gave, dat sal wesen op de boete van X £ zwarten. Ende zoe wye dezelfde smete oft slouge, zullen gecorrigeert worden, al oft zy den bailliu oft die burgmeesters om hair officie wille gesmeten hadden.

25. Item alle boeten ende brucken zullen by den bailliu ende burgmeesters inne gewonnen worden, deen helft tot proffyte van den bailliu ende dander helft tot proffyte van den ontfanger ende conterbouckhouder, te weten den ontfanger de twee deelen van deen helft ende den conterbouckhouder een derden deel van dezelve helft.

26. Item soe houden bailliu, burgmeesters ende scepenen alle duysternisse ende de interpretaciën van dese oirdinatie tot hairen verclaren, om diezelve te minderen, meerderen ende corrigeeren, ende oick stercker oirdinatie te mogen maicken tot assistentie van den ontfanger ende conterbouckhouder.

27. Item soe sijn de heeren van sinne den ontfanck ende conterbouck houden in der manieren voirscreven te besteden, te ontfangen ende den conterbouck te houden ende dat by den ponde, omdat zy tselfde bat gade slaen souden; want indien dat den ontfanger veele ontfancx heeft ende den conterbouckhouder veele opscrijft, sal veel loens hebben, dat men allen maenden van den ontfanck trecken sal; te weten de conterbouckhouder en sal nyet voirder geloent worden dan van den wijn-, bierexcijssen, imposten ende oppergeldt, want hy nyet voorder moyte hebben sal.

In den laatsten regel zijn de woorden „ende oppergeldt" doorgehaald. Door E. is tusschen „bierexcijssen" en „imposten" in regel 2 van onderen geschreven: *ende.*

Ende heeft aengenomen te ontfangen in manieren voirscreven ende dat voir den vijftichsten penninck eenen, genaempt mr. Jan Campe; borge . . . . . [1]). Ende heeft aengenomen den conterbouck te houden voir den tweehondersten penninck in der manieren voirscreven eenen, genaempt Coenraert Janssen. Ende hebben hairen behoirlijcken eedt gedaen achtervolgende de voirscreven oirdinantie den XXII January anno XV^{c} LXVI stilo communi, scepenen present: Willem Janssen Oliphant, Jan Noutssen, burgmeesters, ende scepenen Franco van Campen, Joris Maertens zoon, Jacob Adriaenssen, Jacob Geertssen, Coenraert Jans zoon, mr. Jan Campe, Jan Clayssen, scepenen clerck, ende my Joos Pieters zoon Mol.

Hiernaast en hieronder zijn door B. de volgende aanteekeningen gesteld:

Item den X^{ten} January a^{o} XV^{c} LXVII heeft denselfden Jan Campe wederomme van den burchmeesters aenghenomen den stede ontfanc op allen conditiën, hierboven verhaelt, voir den prijs des voerledens jaers, te weten voer den vijftichsten penninc. Actum opter stadt huys, schepenen allegader present, uytgesteecken Joris Martssen [2]), *Cornelis Vlasmanssen, Joris Martssen* [2]), *ende Coenrardt Janssen.*

Item den X^{ten} February (1568) *heeft Jan Campe voerschreven op alle conditiën voerschreven ende voer tselfde loen gheaccepteert.* Deze laatste aanteekening is doorgehaald.

Item den V^{en} January a^{o} 1569 *heeft Jan Campe insgelijcx op deselfde voerschreven conditiën ende salaris de stede ontfanc aengenomen voer een jaer, Jacop Adriaen Lambrechtssen het conterbouck ende Jacop Geertssen tbedrijf van dijckage voer tsalaris, ghelijc sy ten voerleden jare ghehadt hebben.*

Item den naestlaesten January a^{o} XV^{c} tseventich heeft Jacop Geertssen Smit den steden groeten ende cleynen ontfanc aengenomen op allen voerschreven conditiën ende voer tsalaris van den vijftichsten penninc, mits dat de stadt hem telcken jare bovendien een pondt

---

1) Niet ingevuld in het HS.
2) Sic.

Vlaems te goede coemen sal. Ende heeft tenselfden dage synen behoerlijcken eedt gedaen. Item tenselfden dage heeft insgelijcx Cornelis Vlasmanssen sijn behoerlijcken eedt gedaen om conterbouchouwer ende conterleurder der stede ontfanc ende incoemen te sijn, ende heeft bedongen voer sijn salaris . . . . . [1]). *Item ten selfden dage heeft insgelijcx Jan Campe geaccepteert hedt bedrijf der stede dijckage ende andere reparatiën.*

IV [2]). ORDINANTIËN ENDE STATUTEN, GEMAECT BY BALLIU, BURCHMEESTERS ENDE SCHEPENEN TEN BYWEZEN VAN DEN DEKENS ENDE GESWORENS VAN DEN PANNELUYDEN DER STEDE VAN REYMERZWALE, ALZOEWEL VANT BRADEN ALS VANT SIEDEN VAN DEN WITTEN SOUTE OVER TJAIR XV^{c} ZESENTZESTICH DIE TEELT.

1. Sinte Brandarius' misse te singen voer den toeganc.

In den eersten om Godt almachtich te loven, te dancken ende te bidden om Zijn godlijcke gratie, soe est geordineert den deken ende gezworens van de panneluyden voerscreven Sinte Brandarius' misse te doen singen Sondaechs den tweëntwintichsten Aprilis voer dit jaer ende voert alle jare Sondaechs voer den toeganck van der keeten voer Sinte Laureys' outaer, aldaer alle panneluyden ende pannevrouwen by die cnape ontboden sullen werden om dieselve misse te comen hoeren ende offeren, op die boete tot profite van deselve capelle achtervolgende den briefve.

Door B. is aan het artikel toegevoegd: *Ende niemandt en sal hem vervorderen eerst toe te gaen ende vier te leggen, voerdat by der wet met deken ende ghesworens elx jaers gheaccordert sal sijn, noch oick langer te sieden, op correctie, die elx jaers daerop ghestelt sal werden.* Zoowel het oorspronkelijke artikel als deze bijvoeging zijn doorgehaald.

2. De misse indt gasthuys.

Insgelijcx tsanderdaechs daeraen een misse int hospitael te doen lezen naer oude costume.

---

1) Niet ingevuld in het HS.

2) Dit stuk is door A. afgeschreven in nr. 29; de opschriften boven de artikelen zijn van de hand van B.

3. De keete te visiteren voert vier leggen.

Ende die misse uuyt wezende, soe sal den balliu, burchmeesters ende schepenen voerschreven ommegaen ende visiteren alle die keeten, die begeren vier te leggen; ende soe wat panluyden ofte eenige van hare jonckwijfs vier ondergeworpen of woes in de panne geschepen zullen hebben, sal wezen op die boete naer uuytwyzen het voerbot folio I verso [1]).

Door B. is het woord „boete" in regel 2 van onderen doorgehaald en daar ter plaatse ingevoegd: *hoechste boete ende soe(veel) meer, als schepenen goetduncken sal.* Later is de aanhef van het artikel „Ende die misse uuyt wezende" doorgehaald.

4. Niet toe te gaen voer tluyen vandt cloxken.

Ende die heere sulcx omgeweest hebbende, zal ygelick, naedat het clocxken opter stadt huys geluyt sal wezen, — hetwelck mogelijck een ure oft meer daernaer recken sal — mogen vier leggen, indient haer gelieft of gereet sijn, midtsgaders oick gemaect hebbende, dat haer geordineert is geweest by deken ende gesworens te timmeren. Ende wye daerenboven ende voer het luyden thoe gaet, sal wezen op de boete achtervolgende het voerbot ofte tot arbitragie van schepenen folio I° [2]).

Door B. is in regel 2 van onderen tusschen de woorden „de" en „boete" ingevoegd: *hoechste.*

5. Van zoudtbrieven te maecken.

Voorts van alle wit sout, dat van goeden groven soute gemaeckt sal werden, sal men soutbrieven verleenen, tsy van gesoden ofte gebraden soute, naer oude costumen, te weten inhoudende: gesoden ofte gebraden van goeden groven soute ende van anders geender silten.

6. Brieven van twee ofte meer leveringen.

Voerts van de brieven van een, twee ofte meer leveringen sal den scriver van dien goet register houden ende stellen op elcx

1) Zie B. art. 3.
2) Zie B. art. 3.

naem, hoevele dat elcx gelevert sal hebben, om den toevlucht te nemen in tselve register, of daer questie geviele.

7. Van deselfde.

Maer int uuytgeven van deselve briefven van twee ofte meer leveringen sal den scriver scriven, dat Jan ende Pauwels voer ons gecomen sijn ende hebben gehouden met haren eeden, dat alsulcke 6, 8 of 10 quartieren souts, als sy gelevert hebben in N. schip, gesoden ofte gebraden is van goeden groven soute etc.

Door B. is een nieuw artikel op den kant bijgeschreven:

Brievven van uytghelegen sout te verleenen, gheordineert den XXIIIIten February a° 1567°.

Item men sal gheen brieven verleenen van uytghelegen soute dan van tghene achte dagen op der denne uytghelegen heeft, sonder iet daeraen ghesoden ofte ghebraden te sijn. Ende en sal voertaen voer gheen uytgelegen sout mogen passeren eenige steerten, daeraen hondert ofte vijf quartieren, aen ende aen ghesoden, voren afgheschipt es, tenware deselfde naer de laeste afschepinge achte dagen uytghelegen hadden. Ende sullen die panluyden ofte panvrouwen telckermael ghehouden sijn de soutbrieven van uytghelegen soute te besweren by den bailliu ofte eenich van den burchmeesters, die deselfde teyckenen sullen, eer die ghesegelt sullen mogen werden.

Van dit nieuwe artikel is het gedeelte van de woorden „Ende en sal voertaen" in regel 4 van boven tot het einde doorgehaald.

8. Gheen brieven van clijnsout, ghesoden ofte ghebraden sijnde.

Ende aengaende sout, dat gesoden oft gebraden wort van sout, dat van zout gecomen is, dat men clynen noempt, daer en sullen geen soutbrieven of verleent worden. Ende zoe wie bevonden worden contrarie, ende eenige clynen onder sijn zout van soute, daer hy brieven of verleent, menget, sal noch boven die straffinge van meyneedicheyt gehouden sijn met die keëte in ses weken geen vier te leggen.

9. Den eedt van de panluyden.

Ende omdatter geen bedroch in vallen en soude, zoe wordet geordineert, dat die pannemans ofte pannevrouwen, weduën wezende, sullen affirmeren aen den Heyligen anders geen soutbrieven te verleenen dan van sout, dat gesoden ofte gebraden is van goeden groven soute ende van anders geender silten, als hiervoren geordineert ende verhaelt staet, op deselve geachterhaelt ende gecorrigeert te werden als voren.

Het artikel is doorgehaald en door B. is op den kant bijgeschreven:

Den eedt van den panluyden in forma.

Ende opdatter gheen bedroch en vallen zoude, soe sullen allen panluyden ende pannevrouwen elx jaers, eer sy afschepen sullen, ghehouden sijn solemnelijck ten Heyligen te zweren geen brieven te verleenen dan van zoute, ghesoden ofte ghebraden van goeden groffven soute ende anders geender silte, ende van hedt uytghelegen sout, dat tselfde ghesoden ofte ghebraden es van goeden groffven soute als voren, ende achte dagen op der denne uytghelegen heeft, sonder iet meer daeraen ghesoeden ofte ghebraden te sijn, ende van gheenderande clijnsout eenige brieven te verleenen, tsy tselfde ghesoden ofte ghebraden sy; item dat igelijck voer elcke keete sal braden ofte doen braden een half hondert goet leverbaer souts ende tselfde te registere doen opteyckenen, op peyne van . . . . . [1]).

De woorden „van . . . .” zijn doorgehaald.

10.

Insgelijcx en sullen oick de gesworen makelaers geen brieven anders doen maken, dant behoert; ende sullen deselfde brieven wel minder mogen doen maken maer niet meerder, maer altijts moeten zy in het register doen stellen zoe groet, als den brief

---

1) Onleesbaar in het HS.

hout, ende hoevele dattet is, daer sy geen brief of en hebben, om of daer questiën gevielen.

Het artikel is doorgehaald en door B. is het volgende op den kant bijgeschreven:

Geen brieven minder dan die leveringe te maecken.

Item den XXIIIIten February a° XV^c LXVII° stilo communi es by de volle wet met deken ende ghesworens van der neringe dit artijckel om redenen verandert, ende gheordineert, dat men den zoutbrieven niet minder, dander gheladen es, maecken sal; maer indien iemandt tselfde begeert, mach sijn last splitten ende twee brieven daervan doen maecken ende sulx te boucke doen stellen.

Onder dit nieuwe artikel is door E. geschreven: *Dit poinct wederomme de I^e Octobris LXXXI geconfirmeert.*

11. Geen brieve te maecken dan deurt aengeven van den maeckelaer ofte panluyden.

Ende in gebreke dat den coopman geen makelare en heeft, zoe en sal den scryver geen brieven scriven, voerdat den panneman oft pannevrouwe ende den schipper oft coepman selver coempt, ende doen dat alzoe scriven, zoevele als den panneman oft pannevrouwe geschipt sal hebben.

Door B. is naast het artikel herhaald: *Insgelijx en sullen ock den ghesworen makelaers geen brieven anders doen maecken, dant behoert.*

12. Regardt op den panluyden, gheen eedt doende.

Ende omdatter niemandt vergeten en soude worden, als die panluyden haren generalen eedt doen, zoe sal men deselve stellen in een register achtereenvolgende ende daerby scriven ende teekenen den dach, dat deselfde haren eedt gedaen sullen hebben, midsgaders die schepenen, die daer present sijn geweest.

13. Correctie jegens denghenen, die gheen eedt en doen.

Ende wie men daernae bevindt afschepende, geen eedt gedaen hebbende, zullen gecorrigeert worden by den heere ende

gerechte arbitralijck, anderen ten [1]) exemple; ende bovendien en sullen deselfde in ses weken geen vier mogen leggen, alle merckelijcke oft wettelijcke saecken uuytgesteken.

14. Een hondert braetsouts voer igelijcke panne te maecken.

Voorts is geordineert, geappoincteert ende gesloten, dat elck panneman oft pannevrouwe, weduë wesende, dese toecomende teelt gehouden ende verbonden sullen wezen te maken voer alzoe veel pannen, als deselfde hebben, alzoe veel honderden goet wit ende scherp braetsout, het sy in een keete of in elcke keete een hondert, gelijck deselfde panluyden dat best te passe comen sal, het sy van grof sout of van sout, dat van sout gecomen is; maer braetsout, dat gemaect wordt van sout, dat van sout gecomen is, en sullen geen brieve, als voerschreven is, verleent werden. Ende wie twee keeten byeen heeft, sal tspoelsel of tslapste sout mogen op een ander vloer dragen, omdat het braetsout te schoender vallen soude mogen; ende die maer een keete en heeft oft meer, niet by den anderen staende, sal deselfde staerten mogen voer sietsout gebruycken.

Door B. is in regel 3 van boven tusschen de woorden „maken" en „voer" ingevoegd: *ofte doen maecken.* Vermoedelijk door denzelfde zijn ook in regel 7 van onderen de woorden „maer braetsout, dat gemaect wordt van sout" onderstreept. En eindelijk zijn door hem naast het artikel twee aanteekeningen gesteld; de eene naast den aanhef luidt: *Op den XX^ten Martii a° XV^c LXVIII es by ghemeen wysen van der wet ende van ghesworens van der neringe dit hondert braetsouts verandert in een half hondert*, en de andere, die ook betrekking heeft op de beide volgende artikelen, naast het slot van dit artikel: *Alsvoren een half hondert braetsouts.*

15. Goet, leverbaer goet tot braetsout te maecken.

Ende tot dien, dat een ygelick poogen zoude om goet, wit, ranck ende leverbaer braetsout te mogen leveren, ende dat de panneman ofte pannevrouwe haer niet en souden verhaesten om

1) Het HS. heeft: „ten anderen".

den coopman alhier te winnen ende aen te locken, soe ist geordineert: indien in de leveringe van dien clachte valt, ende schepenen, tselve visiterende, niet en bevinden schoen, ranck ende leverbaer te wezen, soe zal den coepman van tselve zout ende coemanschap ontslegen worden, ende niettemin zal den panneman ofte pannevrouwe gehouden zijn sijn hondert te braden naervolgende die voergaende ordinantie.

Door B. is in den eersten regel tusschen de woorden „dien" en „dat" het woord: *eynde* ingevoegd.

16. Register vandt braetsout te houden.

Ende omdatter niemandt voerdeel en behoert te hebbene, omdat in elcke keete oft panne een hondert gebraden soude mogen oft moeten worden sonder faute, soe sal den scryver van den soutbrieven een register maken ende houden alleene van het braetsout, elck op synen naem, ende in wat schip; de panneman ende makelaers sullen tzelve gebraden sout doen te boucke ende in tzelve register stellen, alzoewel daer geen brieven af verleent en worden, als daer men brieven af verleenen mach. Ende in tselve register sal gestelt ende gescreven werden insgelijcx het sietsout, gecomen van sout van soute, daer men mede geen brieven af verleenen en mach, om tselve register int laetste van der teelt gebracht te werden onder die volle banck van schepenen opter stadt huys, om daeruuyt te mercken ende te bëvinden, wye datter min dan een hondert braetsout afgescheept mach hebben voer elcke panne, ende oick daeruuyt te mercken, hoeveel zouts dat elcke panneman oft pannevrouwe, hetsy gesoden oft gebraden, mach afgeschipt hebben van sout, dat gecomen is van sout van sout; om dengenen, die men bevindt geen hondert braetsouts gebraden te hebben, te corrigeren ende af te winnen die hoechste boete, deen helft tot behouf van de heere ende dander helft tot behoef van den armen ende kercke, ende binnen ses weken met hair keete geen neringe te mogen doen, daer tgebreck inne bevonden wordt, als te weten: den panneman heeft twee ofte drie keeten ende heeft een ofte twee hondert braetsouts gelevert, een van de twee ofte drie keeten soude men mogen uuytkiesen om uuyt te mogen leggen die voerscreven ses weken ter naester teelt, waerinne die heere ende burchmeesters niet en sullen mogen dispenseren dan by consente van de volle wet. Ende indien men bevinden ende achterhalen can eenige,

die van sout, dat van sout gecomen is, brieven verleent ende die burchmeesters daerinne souden mogen bedrogen hebben, dat men die soude mogen corrigeren als meyneedich.

Door B. is aan het artikel toegevoegd: *Ende indien daer eenich braetsout voer sietsout gheladen werdt, sal den maeckelaer ghehouden sijn by sijn eede te verclaren tselfde gheweest te sijn goet, leverbaer braetsouts ende sulx te doen registreren.*

17.

Aengaende tvier leggen tSondaechs ende misdaechs ende den uuytganck, tclappen [1]) onder die hoechmisse, slijm te legen, joncwijfs over het werck, geen turfven thoe te doene, sout van den eenen vloer op den anderen over te dragen, bier in grof ende wit zout ende turfven, van de seve ende meer andere, sal wezen ende blyven naer uuytwysen het voerbot, daerop gemaeckt [2]).

Tusschen dit artikel en het volgende is door B. een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

Gheen clynen van buyten te verwercken.

Desgelijx gheen schipper ofte ander poerter ende ingeseten buyten der stadt eenige clynen mogen coepen om hier verwrocht [3]) *te werden, ende dat op die hoechste boete ende voerts arbitrale correctie achtervolgende tvoerbot.*

18. Gheen grof sout opt vlacke te laden metter mate.

Voorts ist geordineert, geappoincteert ende gesloten, dat van nu voertaen geen panneman, pannevrouwe oft schipper mogen laden of doen laden zal metter mate op het vlacke eenich grof sout, op die correctie van tzelve sout binnen Reymerzwale niet opgedaen te worden ende [4]) den schipper te corrigeren van die hoechste boete ende correctie van der stadt. Ende indien den panneman oft pannevrouwe tzelve zout opdoet, tzelve geweten hebbende, dat het sout op tvlacke geladen is, sal daermede verbueren die hoechste boete; ende bovendien en sal denselven

1) Het HS. heeft: „cloppen".
2) Zie B. artt. 3, 78, 91, 95, 104, 150, 154.
3) Het HS. heeft: „verwracht".
4) Het HS. heeft: „enden".

panneman ofte pannevrouwe in ses weken geen vier mogen leggen mit dieselve keete, daer tsout opgedaen is, welcke boeten sullen geïmployeert worden in der manieren als voren; insgelijcx sal den schipper arbitralick gecorrigeert werden.

Door B. is op den kant aangeteekend: *Dat a° 1568 hiervan met die van Middelburch accoert ghemaect es, by denwelcken ons die ladinge toegelaten werdt, waervan men in tZwarte bouc f°. I^c LXXVII verso copie vinden sal* [1]). *Ende is van noede, dat tselfde den panluyden ende onsen schippers voertgehouden werde, ten eynde sy huer daernaer reguleren mogen.*

Door B. zijn de volgende bepalingen aan de ordonnantie toegevoegd:

19. *Van hedt calck te siften* [2]).

Item dat igelijck panneman ende pannevrouwe indt stoppen ende stempen van haer leeckende pannen ghehouden sal sijn anders niet te ghebruycken dan Brabants calck ofte ander ghesift calck; ende sal igelijck panneman ende pannevrouwe tot dien eynde by hem hebben een goet seve ende tselfde te vertoenen, soe wanneer deken ende gheswores ommegaen sullen, ende voerts soe dickmaels sy daerthoe versocht sullen sijn, ende dat op die boete, telcker reyse sy in ghebreecke van dien sijn ofte bevonden werden onghesift calc in huer pannen te besigen, soewel aen de panneman als pannevrouwe, als aen den joncwijfs te verhalen, van twee ponden, te imployeren eensdeels tot behouf van den heere ende eensdeels tot behouf van der panluyden capelle, welcke breucke den deken van den ambachte by negligentie van den heere sal mogen innen; sal oick den heere in prejudicie van der capelle niet en [3]) *mogen composeren.*

20. *Waeckers te stellen.*

Item sullen alle jare ghestelt werden tot bewaernisse van den keeten ende viere ofte brande, dewelcke sullen ghehouden sijn te doen desen onderschreven eedt:

---

1) Zie hierna nr. XV.

2) Vgl. B. art. 162.

3) Het HS. voegt hier in: „sal".

21. *Den eedt van de waeckers.*

Dat sy van de clocke negen uren des avondts om alle de keeten gaen sullen, ighelijcke keete aenspreeckende ende die pannen naerstelijck te visiteren ende rondtomme de panne te gaen, indient mogelijc es; de vrouwen ende meysters aen te spreecken ende te vermanen van haer vier ende kaersen wel te bewaren; ende indien daer eenich perijckel coemen soude ofte aparent ware, naer haer uyterste besten tselfde te keeren ende te letten ende terstondt den heere ofte den burchmeesters te kennen te geven; ende soe voerts telcker twee uren tot des morgens te vier uren thoe rondtsomme altegader de keeten te visiteren, ende indien haer iemandt inganc weygert, die duere by fortse op te breecken ende tselfde den heere ofte burchmeesters te kennen te geven.

Door dezelfde hand is later hieraan nog toegevoegd: *Ende indien ergens colen vergadert vint, deselfde onder den hoeven te werpen ofte in de havene ende tselfde den heere ende burchmeesters te kennen te gheven; item niemandt in haer plaetse te stellen dan by consente van den heeren ofte den deken, ende in periculen van brande op de waecke te sijn, op peyne van meynedicheyt.* Later is hieraan door hem nog toegevoegd: *Ende sullen telcker reyse int ommegaen ghehouden sij(n) met der clappe, dien men hem besorgen sal, te clappen opt gat van de brugge, voert op Screyhoec by de watermole buyten de waterpoerte ende voert by Coens keeten.*

22. *Den eedt van de soutmeters.*

Dat sy de mate boven vol doen sullen ende recht te stellen; te strijcken met goede rechtvaerdige streeckels; als sy ghestreecken hebben, aent vat te cloppen ende voerts in als den coepman ende panneman tsyne te gheven; elc panneman ofte pannevrouwe te dienen, diet eerst aen haer versoucken sal, tsy in groet ofte cleyn werck, ende dat om het ordinaris ghewonelijck loen, soewel by nachte als by dage, ende voerts al te doen, twelc een goet ende rechvaerdich soutmeter schuldich es te doen.

In regel 4 van onderen is door dezelfde hand tusschen

de woorden „werck" en „ende" nog toegevoegd: *ofte sy daer ghewonelijc sijn te meten ofte niet.*

Door E. is aan het artikel toegevoegd: *soe moet ons God helpen ende Sijn heilich woort*, en achter de latere toevoeging geschreven: *ende oyck tsy syluyden met malcanderen gewoon sijn te meten ofte nyet.*

23. *Den eedt van de maeckelaers van den witten soute.*

Dat sy den eenen niet min bieden sullen dan den anderen, te gaen ende te coepen, daer de meeste vloeren sijn, ende soewel den armen den penninc te gonnen als den rijcken, sonder eenich syde ofte perthie te dragen; ende soe wanneer eenich panneman ofte pannevrouwe haer claechden gelt van doene te hebben ende om dieswille begeerde te vercoepen, dat sy ghehouden sullen sijn deselfde tot vercoepinge te helpen, ten eersten haer mogelijc sijnde; item wanneer haer ghelt ghesonden wert om betalinge te doen, tselfde te beschicken ende over te leveren denghenen, dien tselfde ghesonden werdt, ende niemandt anders; die soutbrieven elc opt syne rechtvaerdich te doen maecken, sonder daer af ofte toe te doen; gheen coepman te verbergen binnen haren huyse maer denselfden naer sijnder ghelieffte te laten gaen op der straten; deen des anders coepman niet tontrecken, ende van de marct ofte prijs van den soute ghevraecht sijnde, denselfden rechtvaerdich te seggen ende niet verswigen.

Door dezelfde hand is op den kant de volgende aanteekening gesteld: *Voer den articulen, in desen eedt begrepen, vide fo. sequenti* [1]). Voorts zijn door hem drie bijvoegingen in het artikel aangebracht: 1°. in regel 6 van boven tusschen de woorden „hebben" en „ende": *ende tselfde aparentelijck scheen waerachtich te sijn*, 2°. in regel 7 van onderen tusschen de woorden „anders" en „die": *sonder oick tselfde onder haer te houden*, en 3°. in regel 5 van onderen tusschen de woorden „doen" en „gheen": *item goet, rechtvaerdich register te houden van alle hedt braetsout, twelc by haer oft haren schippers ghecoft ende gheladen sal werden;*

1) Zie art. 27.

ende indien daer eenich braetsout voer siet-gheschipt werdt, sullen tselfde sulx oick te boucke stellen, daerby vougende, dattet goet, leverbaer braetsout gheweest es. Deze laatste bijvoeging is later weder doorgehaald.

24. *Copie van eenen zoutbrief, by die van Ziericzee verleden.*

Wy burchmeesters, schepenen ende raden der stede Ziericzee doen kondt ende certificeren eenen igelijck, dat op huyden voer ons ghecoemen es Cornelie Adriaen Cornelissen de Coninx huysvrouwe, onse inwonende poerterse, ende verliet haer dies, dat zy vercoft ende van haer eygen denne ghelevert heeft Cornelis Jacopssen Braet van Dordrecht thien quartieren ende negenthien vaten souts, daervan ses quartieren ende negenthien vaten bet dan achte dagen uytghelegen hebben, tsamen in sijn schip gheladen, welc sout ghesoden es binnen onser vriheyt van Ziericzee, zout van zoute ende van geen arger zilte, ghelic de voernoemde Cornelie dat voer ons in den Heyligen ghezworen heeft. Des toirconden hebben wy der voerschreven stede zegel hieronder doen drucken op den XXIX^ten^ Aprilis a° XV^c^ zevenentsestich. Onderteyckent: Lievensen, met sijnder signet daerby. Ende onder was in groenen wasche tsignet van Ziericzee ghedruct.

25. *Van penningen te schieten tot verlichtinge van den deken.*

Den III^en^ January a° XV^c^ LXVIII° stilo communi es by menheeren van der wet voer dit ende allen navolgende jaren gheordineert, dat soe wanneer van wegen tgilde ofte ambacht voerschreven hedt beelde omghedregen sal werden, igelijck panneman ghehouden sal sijn tot verlichtinge van den deken voer elcke keete te schieten XX stuyvers, aleer sy sullen eenich vier mogen schieten, ende soe wanneer men hedt beelt niet ommedraecht, op elcke keete thien stuyvers; ende by ghebreecke van betalinge sal den deken mogen procederen volgende den brieve, ofte anders by ophoudinge van den soutbrieven ofte vaten.

In regel 4 van boven is door B. tusschen de woorden „beelde" en „omghedragen" ingevoegd: *van miraeckel.*

26. *Ratificatie van de voerschreven ordinantie jegens die thoecoemende teelt a° XV^c LXVIII°.*

Item op den XX^ten Martii a° LXVIII° stilo communi sijn ter presentie van balliu, burchmeesters, schepenen ende ghesworens van de panneringe in absentie van den deken derselver neringe, dien uyt der stadt was, dese voerschreven ordinantiën ghelesen ende ghecorrigeert als breeder voren, ende, sulx ghecorrigeert sijnde, voer dese aenstaende teelt de a° LXVIII° ghelaudeert ende gheapprobeert. Actum op der stadt huys, de volle wet met ghesworens van der panneringe present sijnde, uytghesteecken alleene Anthoenis Bloncke, Jacop Geertssen ende Clais Noe, dien uyt der stadt ghereyst waren.

F. van Campen.

27. *Andre articulen, in den eedt van de maeckelaers begrepen.*

Item dat sy telcker den panneman haer gelt thuys dragen sullen, sonder deselfde in herberge te ontbieden; item dat sy niet en sullen mogen coepen van huer vaders ofte moeders, susters ofte broeders, oommers ofte moeyers ofte van iemandt, daer sy mede sieden ofte deylen; item dat sy geen vreemde schepen bevrachten ofte doen bevrachten sullen, soe lange als er bequame schepen van binnen sijn; item dat den eenen maeckelaer den coepluyden van den anderen maeckelaer niet en sal mogen ondercruypen, informeren ofte onderrichten van den prijs van den soute, maer denselfden senden aen haren maeckelaer; item van allen tsout, dat sy coepen ende die betalinge, dien daerop gedaen werdt, goet autentijc register met specificatie van den jare ende dage te houden.

In regels 2 en 3 van boven is door B. tusschen de woorden „ontbieden" en „item" ingevoegd: *tensy den panneman selver daeromme begeerde te coemen.* De woorden „oommers ofte moeyers" in regel 4 van boven zijn doorgehaald.

28.

Den VI^ten Aprilis a° LXX^tich hebben dese onderstaende personen als maeckelaers den voerschreven eedt

gedaen op donderhoudenisse van de voerschreven articulen, ende sijn een igelijc geconsigneert dese onderschreven provinciën ende den personen, in deselfde wonende, te dienen ende anders geene.

Marinus Ruste: over die provincie van Brabandt met tlandt van Mechelen.

Willem Boegaert: Dordrecht, Briele ende voerts geheel Hollandt, uytgesteecken Gorchum.

Bartholomeus Janssen Bloncke: die stadt van Gorchum ende voerts geheel Zeelandt.

Hubrecht in den Keyser: Gelderlandt, Cleef, Overysel, Vrieslandt, Henegou, Artoys ende Vlaenderen.

Die poerterie alhier hebben haer optie.

29. *Beroerende den toeganc ende afganc van der keeten jegens die teelt a° XV^c LXX^tich.*

Op huyden den XVI^ten February a° XV^c tseventich stilo communi, op der stadt huys deser stede vergadert sijnde burchmeesters, schepenen mitsgaders deken ende gesworens van der panneringe deser stede, hebben by suffragiën ende meeste voysen finalijc ende absolutelijck geresolveert, dat den generalen toeganc van der keeten alhier voer de aenstaende teelt soude sijn den III^en Aprilis ende den uytganc Martini in November desselfs jaers, mits dat men op Sinte Martens avondt des avonts naer ses uren geen cont [1]) *ouwes sal mogen in die panne slaen, al op die breucke van de hoechste boete, deen helft tot behouf van den heere ende de ander helft tot behouf van der capelle van der neringe, mits dat deken ende gesworens voer haer moeyte hebben sullen hedt derde paert, ende voerts die panne de facto in den haert geslegen te werden. Ende by gebreecke van assistente van den heere, weygeringe ofte vertreck van dier, sijn deken ende gesworens van der neringe by menheeren van der wet ende consente van den heere, alhier present, geautoriseert deselver executie de facto te doen ende de panne in den haert te slaen ende voerts te procederen op die voerschreven breucke.*

1) Sic.

V [1]). PUBLICATIE, GEDAEN BY BALLIU, BURGMEESTERS ENDE SCHEPENEN DER STEDE REYMERZWALE JEGENS DEN BEELDENBREECKERS ENDE KERCROEVERS DEN XXVIIIten AUGUSTI ANNO 1566.

I.

Alsoe men genadige heere den prince van Oraengiën, als stadthouder van Hollant, Zeelandt ende Vrieslandt, by laste ende ordonnancie van der hertoginne van Perma etc., regente ende guvernante van den landen van Herwaertsover, ons schriftelijck, by missive in date den XXIIIten Augusti eerst overstreecken, heeft doen adverteren van den ruïne, pellage ende destructie van de heylighe sacramenten, altaren, beelden, schilderiën ende anderen ornamenten van der kercken, tot Antwerpen ende anderen diverschen steden ende plaetschen by den sectarissen, heretijcken ende ketters geschiet, in dirisie ende grooten schandale van der ouder catholijcker relligie ende geloeve, verachtinghe ende verminderinghe van Godts dienst ende cleynachticheyt des Coninckliijcke Majesteyt onsen eerfheere, ende bovendien deselfde sectarissen hem vanteren tselfde van gelijcken met fortsen ende violentie te doen in allen kercken, cloesters ende heylighe plaetsen van desen landen, soe binnen als buyten ter steden, ons ende voirts allen overheden van Zeelandt daeromme van des Coninckliijcke Majesteyt wegen ordonnerende ende belastende te wesen op onsen hoede ende sulcken wacht te stellen, dat sulcke schandalisatie, cracht ende gewelt nyet en geschie, midtsgaders te interdiceren ende te verbieden allen onsen inwoenders, mans, vrouwen ende kinderen, dat sy in tgene voerschreven es, den voerschreven sectarissen, indien eenighe alhier comen — als wy hopen neen — eenich assistentie oft behulp en doen souden; soe ist, dat wy volgende tvoerschreven scryven van Sijnder princelijcken Excellentiën van wegen den Coninckliijcken Majesteyt seer scerpelijck, op peynen van gestraft te werden metter galge ende coorde ter doot thoe, verbieden ende interdiceren allen onsen suppoesten, vrouwen ende mannen, ende oock allen jongers, tharen verstande ende discretie gecomen sijnde, dat sy den voerschreven sectarissen ende ketters int destruëren, pelliëren oft beroeven van eenighen kercken, soewel hierbinnen als hier-

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in no. 2.

buyten, egeen behulp, bystandt oft assistentie en doen, tsy met woerden oft met wercken oft by bewysinghe van den plaetsen ende huysen, daer eenighe jeweelen oft beelden van der kercken bewaert ende versteecken souden sijn, maar dat sy als goede ondersaten ter contrarie alle behoerlijcke assistentie ende bistandt haren overste ende wette bewysen.

2. Den kerckenjeweelen te voërschyne te brengen.

Voirts woirt insgelijcx belast iegelijck deken, gesworen ende knapen van den gulden ende ambachten ende voirts iegelijc persone bysonder, tsy vrouwe oft man, dat sy ende een iegelijck van hemluyden tusschen dit ende en Saterdaghe naestcomende alhier opter stadt huys voer dengenen, daerthoe gecommitteert sullen werden, dewelcke tot dien eynde van de clocke acht uren tot elf uren voir den middach dagelijcx sitten sullen, by gescrifte en op haren eede overbrenghen allen den perceelen, tsy beelden, schilderiën, silver, metael, ornamenten, gardinen, lijnwaet ende voirts allen anderen perceelen egeen uuytgesteken, twelck iegelijck duer ordinantie ende bevel van der wet ofte den dekens van den ambachte uuyt der kercken gedreghen ende in sijnder bewarnisse genomen heeft, oft anders, indien men bevindt iemandt in gebreecke te sijn, tselfde binnen den voirschreven tijt te volcomen; oft iet verswegen te hebben, soe sal men tegens denselfden procederen als jegens kerckdieven ende roevers sonder vertreck oft simulatie.

F. van Campen. 1567.

VI [1]). ORDINANTIE, GHESTELT OP DE WAECKE, GHEPUBLICEERT DEN IIEN SEPTEMBRIS.

1. Item alsoe alst by den Coninckljjcke Majesteyt met advise van de hartoginne van Parma, als regente ende gubernante van den landen van Herwartsover, ende andren heeren van der oerden menheeren van der wet alhier seer scherpelijck op verbuerte van den privilegiën deser onser stede ende bovendien op andre groote sware correctie belast ende bevolen es scherpe wacht, waecke ende regardt te houden, ten eynde die kercke

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

ende godtshuysen deser stede by den sectarisen niet ghespolieert ende beroeft en werden, alst in ander plaetsen — God betert — alreede gheschiet es, soe ist, dat bailliu, burchmeesters ende schepenen, begerende in als te volcoemen die wille ende beliefte van Syne Majesteyt, ten eynde sy van haren privilegiën niet versteecken en werden, hebben gheordineert ende ordineren mits desen, dat voertaen alle nachte ghehouden sullen sijn te waecken ses ghesworen schutters uyt ygelijcke schutterie ende vier uyt der poerterie, dien by der stadt boden daerthoe gheordineert sullen werden, waerthoe haer elx nachs ghestelt sal werden een hoetsman uyt der wet; ordinerende bovendien, dat soe wie terselver waecke, alst voerschreven es, ghestelt sal werden, ghehouden sal sijn selver in persone te compareren; ofte, in ghebreecke sy sieck ofte anders absent sijn, sullen die wethouders ghehouden sijn een ander wethouder, die schutters een ander ghesworen schutter ende niemandt anders, ende die poerters, geen schutters wesende, een ander weerbaer man, soe vroem als sy selver sijn, in haer plaetse te [1]) stellen, ende dat op die boete van vier ponden swarten, te appliceren die een helft tot behoef van den heere ende die ander helft ten wyne van den anderen waeckers, ende dat te executeren met gyselhuys ofte volstaende panden.

2. Item dat deselfde waeckers sullen haer met haerder gheweer goets tijts op der stadt huys vinden des avonts ten acht uren, ende van daen niet scheyden voer des morgens ten vijf ueren, ende wechgaende hedt stadthuys sluyten, op die boete ende tot behouf als boven.

3. Item dat die helft van der waecke by ghebuerte duer belastinge van den hoetsman ghehouden sal sijn, telcker uren te gaen rontsomme der kercken ende voerts opt hoeft ende andere plaetsen, daer men sorge heeft eenich ghebouffte te coemen, ende naerstelijc te hercken ende waer te nemen, ofte daer eenich gheruchte soude mogen sijn, ende, indien sy eenich gheruchte vernemen, tselfde naer haer vermuegen te beletten, ofte, indien sy hem dies niet en vermeten, tselfde den officier, burchmeesters, schepenen ende andere van de ghemeynte te kennen te geven ende deselfde op te cloppen.

4. Item dat deselfde waeckers selver sonder saecke geen gheruchte ofte rumuer met schieten, clicken, trommelen ofte

---

1) Het HS. heeft: „moeten".

anders lenx der straten maecken, noch oick in eenige herberge gheduerende deselfde waecke drencken sullen, op die boete voerschreven; maer indien sy een kanne biers begeren te drincken, sullen deselfde op der camer mogen halen.

5. Item soe wie in de waecke den hoetsman niet onderdanich ende ghehoersaem es, ofte hem eenichsins injurieerde ofte misseyde met woerden ofte wercken, sal verbueren die hoechste boete ende voerts arbitralijc ghecorrigeert werden naer ghelegentheyt der saecken.

6. Werdt insgelijx verboden allen personen in eenige vergaderinge ofte anders in herbergen ofte anders op der strate te ghebruycken eenich trommel, fleuyte ofte ander luy breeschende spel sonder consent van beyde den burchmeesters, op die boete, indt voerbot daervan begrepen [1]).

F. van Campen.

VII [2]). PUBLICATIE JEGENS DEN VALSCHE PREDICANTEN ENDE KERCKROEVERS OFTE BEELDESTORMERS, BY DEN REGIERDERS VOERSCHREVEN GHEDAEN.

1. Item alsoe alst den burchmeester, deser weecke tot Bruselen wesende, van wegen die hartoginne van Parma, als guvernante van des Coninckljicke Majesteyt wegen over den landen van Harwartsover, seer scherpelijc op privatie ende verbuerte onser previlegiën ende op te vallen in den thoren ende indignatie van Syne Majesteyt belast ende bevolen es, dat hy met den regierders deser stede volgende seecker voergaende placaten alhier ghepubliceert, scherpe sorge dragen souden ten eynde die kercke ende godshuysen alhier niet beroeft ende den beelden, daerinne staende, niet ghedestrueert souden werden, dat oick egeen waerlijcke sectarische predicanten, twist, tweedracht ende oproer onder den ghemeynte saeyende, binnen deser plaetsen gheadmitteert ofte toegelaten souden werden, soe ist, dat by desen van wegen des Coninckljicke Majesteyt een igelijck, wie hy sy, gheïnterdiceert ende verboden werdt, op peyne van ten eewigen dagen ter verbuerte van der rechterhandt uyt Zeelandt ghebannen te sijn ende voerts confiscatie van der helft van synen goeden,

---

1) Zie B. art. 134.

2) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

eenige waerlijcke sectarische predicanten tsynen huyse tontfangen, logieren ende tonthouden.

2. Ende om voerts te volcoemen hedt eerste poinct ende nochtans die ghemeynte te verlichten van den swaren last van der dagelijxe waecke, sijn by bailliu, burchmeesters ende schepenen gheordineert seecker waeckers binnen der kercken om aldaer des nachs scherpe waecke te houden; ende ten eynde men seeckerlijck weten soude, dat sy in waecke waren, sullen sy des avonts ten negen, des nachs ten XII ende des morgens ten vier uren een groete poese metter groete schelle luyden, sulx dat niemandt hem in tselfde ordinaris luyden derf beroeren. Maer in ghevalle daer eenich onbehoerlijc gheruchte, fortse ofte ghewelt aen ofte omtrent der kercken gheschiede, es haer gheordineert met beyde de schellen te clippen sonder ophouden, ter tijt thoe sy ontset sullen ghecregen hebben; in welcken ghevalle ende tselfde sulx gheschiende, werdt belast igelijc schutter op synen eedt ende voerts igelijc borger ende ingeseten op haer poertrecht ende die hoochste boete van stonden aen volgende die voergaende placaten met sijnder gheweer te hulpe te coemen ende van daene niet te scheyden, voerdat sy van den burchmeesters consendt vercregen sullen hebben; bevelende voerts ende belastende den waeckers van der stadt ende in den [1]) keeten op peyne van ghebannen te werden, dat sy, sulcken extraordinaris cleppinge hoerende, van stonden aen den bailliu, burchmeesters, schepenen ende voerts die andere ghemeynte opcloppen ende voert die gasthuys- ofte brandtclocke clippen, als dat behoert.

Op den kant staat met dezelfde hand geschreven: *Gepubliceert den XXVII^ten Octobris a^o 1566. F. van Campen.*

VIII [2]). Publicatie, ghedaen den Ven Martii om te resisteren den concepten van Pieter Haeck.

1. Goede ghemeynte, Alsoe als bailliu, burchmeesters ende schepenen deser stede van de overheyt, te weten menhere den rentmeester-generael van Zeellant Bewesten Schelt, seeckerlijck

---

1) Het HS. heeft: „in der den".

2) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2. Zie hierover: Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen deel I blz. 299 vlg.

ghewaerschuyt ende onderricht sijn, dat eenige sectarissen ende quade geesten, rebellerende den Coninckliycke Majesteyt, haren erfheere ende natuerlijcken prince, van meyninge ende intentie sijn dese onse stede mitsgaders die stede van der Tolen ghewel-delijck te becrachtigen, in te nemen ende haer roefnest daervan te maecken, om deselfde plaetsen gheweldich sijnde, tharen appe-tyte te sluyten den rivieren van de Schelde ende Eendrecht ende sulx te beletten die navigatie ende schipvaert op Hollant, Zeellant, Vrieslandt, Brabandt ende Vlaenderen, ende denselfden schepen te pilliëren ende te beroeven van haer coemanschappen ofte anders gheweldelijck hier aen te brengen, twelc niet alleene strecken ende tenderen soude tot groeten schade ende verlies van den coepman ende schippers, deselfde revieren met haren goeden frequenterende, rebellie ende wederspannicheyt jegens den Coninckliycke Majesteyt, dien wy voer onsen erfheere ende natuer-lijcken prince — als u allegader wel kennelijck es — ontfangen, ghehult ende solemnelijck besworen hebben, verlies ende ver-buerte van allen onsen vridommen ende previlegiën, dien ons by middelen van dien, indien wy, denselfden sectarisen eenichsins adhererende, deselfde met alder naersticheyt niet en keerden ende wederstanden, by den Coninckliycke Majesteyt ontnomen souden werden, maer, dat meer es, tot gansche onse desolatie ende be-derffenisse ende gheheele verstroynge van den anderen; wandt te duchten ende wel te vermoeden es, dat deselfde sectarisen ende rebellige, dese plaetse inghenomen hebbende, niet alleene daer-mede ghecontenteert ende tevreden sijn souden, maer ons be-dwingen den eedt, dien wy allegader Syne Majesteyt ghedaen hebben, ontrouwelijc als weyfelaers af te gaen ende henluyden aen te sweren ofte by weygeringe van dier ons met huysvrou-wen ende kinderen pover ende beroyt uyt te jagen, al tonsen eewigen ghemeenen desolatie ende verdriet, als ghyluyden wel breeder bemercken ende beseffen moecht — daeromme soe ist, seer ghetrouwe ghemeynte, dat menheeren bailliu, burchmeesters ende schepenen voerschreven ulieden ende een igelijck van u bysonder seer hertelijc versoucken, bidden ende vermanen, dat ghy, ghedachtich wesende die ghetrouwecheyt ende obediëntie, dien ghy den Coninckliycke Majesteyt, uwen erfheere ende natuer-lijcke prince, beloeft hebt ende volgende uwen eedt schuldich sijt te bewysen, wilt met alsulcken naersticheyt ende diligentie, als ghy tot noch toe — God danck — ghetrouwelijck ghedaen hebt, die van der wet assisteren ende byvallen, om deselfde onse stede

hare vriheyt ende previlegiën, u goet, u huysvrouwen ende kinderen van allen tegenspoet ende verdriet te beschermen ende allen vianden, voer soeveel alst mogelijc es om (te) doene, hieruyt te keeren.

2. Ende alsoe om tselfde te volcoemen van noede wesen sal goede toesicht te nemen ende waecke te stellen, soe by dage als by nachte, versoucken insgelijx ende niettemin belasten ende ordineren bailliu, burchmeesters ende schepenen voernoempt eenen igelijck, ter waecke ghestelt sijnde, selfs in persoens, tenware hem by den burchmeesters om eenige noetelijcke saecken anders toegelaten wirde, met sijn gheweer des avonts voer die clocke acht uren op der stadt huys ter waecke te coemen ende in deselfde waecke tot vijf uren des morgens te bliven ende voerts te onderhouden die ordinantie, desen voerleden somer opt feyt van der waecke ghestelt [1]), ende in als den hoeftman van der waecke ghehoersaem te sijn ende sijn bevelen te voldoen, op peyne in deselfde ordinantie begrepen.

3. Ende indien daer eenich sonderlinc gheruchte opquame, sulx dat die gasthuys- ofte des stadthuys clocke gheclipt wirde, twelc men in sulcken ghevalle doen sal, werdt belast allen manspersonen met haer gheweer te hulpe te coemen ende tghene hem by bailliu ende burchmeesters gheordineert werdt, naerstelijck te volbrengen.

4. Ende indien tselfde gheruchte by nachte gheschiet, werdt igelijck op die boete van drie ponden zvarten belast een lichtende lanteerne voer sijn duere boven te veynsteren uyt te hangen; ende binnen den tijt van drie dagen op deselfde boete igelijck een ghericte lanteerne in sijn huys te hebben.

5. Item werdt insgelijx belast allen taverniers, dat sy volgende dordinantie, desen winter ghepubliceert, alle avonde den bailliu ende burchmeesters voer die clocke acht uren overbrengen in gescrifte den namen van haren vreemden gasten.

6. Item werdt belast allen schuytenaers, dat sy alle avonde haren schuyten, aent hoeft liggende, binnen der havene in de stadt sullen brengen, op arbitrale correctie volgende tvoerbot.

7. Item op deselfde correctie werdt een igelijck verboden hem uyt der stede by nachte te absenteren sonder consent van de burchmeesters.

8. Ende ghemerct wy deur hedt inbrengen van eenigen kisten,

---

1) Zie hiervoor nr. VI.

koeffers ende andere goeden, dien hier souden mogen ghevlucht werden, ghelijcker al reede vele ingebracht sijn, den sectarisen ende rebelligen souden mogen oirsaecke gheven om de plaetse alhier te pilliëren, werdt insgelijx allen schippers ende schuytenaers op die hoechste boete belast ende verboden gheen ghevluchte goeden dan by consente van de burchmeesters hier te brengen.

IX [1]). VERMANINGE, DEN XXVIIITEN MARTII, TE WETEN OP DEN GOEDEN VRYDACH, DEN GHEMEYNTE GHEDAEN.

Goede ghetrouwe ghemeynte, Alsoe menheeren van der wet by diversche brieven ende missiven, soe by de Hoecheyt van mevrouwe de hartoginne van Parma etc., regente ende guvernante van Syne Majesteyt landen van Harwartsover, als oick by der Excellentie van menheere den prince van Oraniën, stadthouder van Hollant, Zeellant etc. van wegen des Coninckliycke Majesteyt onsen genadigen heere, dick ende menichmaels gheordineert ende niettemin op seecker groete peynen, aen haer personen en goeden te verhalen, ende oick op privatie ende verlies van alle des stadts vriheyt ende previlegiën, belast es gheweest, dat sy volgende die placaten, desen ende den voerleden jare alomme ghepubliceert, goede scherpe toesicht nemen ende by allen middelen van wachten, waecke ende wapenen order stellen ende beletten soude, datter eenige nieuwicheyt ofte veranderinge op ende in doude catholijcke relligie, tot noch toe Herwartsover onderhouden, gheschien, noch oick eenige schandaluese ofte seditieuse acte voertghestelt ofte gheattenteert soude werden; dat men oick met alle fortse ende ghewelt wederstaen ende resisteren soude allen goddeloesen beeldebreeckers ende kerckrovers ende, als wesende vianden van God ende den ghemeynen payse, deselfde metterdaet doetslaen soude volgende den inhouden van den brieven ende placaten, daer breeder van vermeltenden; dat men oick volgende hedt contract, van wegen Syne Majesteyt met den edelen gheconfedereert den XXIIIten Augusti laestleden ghemaect, gheensins eenige predicatiën der nieuwer ghepretendeerde relligie ter plaetse, daer sy noyt ghepredict hadden, ofte oick eenige heymelijcke conventiculen ende vergaderingen admitteren ofte toelaten soude; dat men oick metter coerde ofte galge straffen ende puyniëren soude den-

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

ghenen, contrarie doende, ende bysonder denghenen, die, sonder te hebben consent ende bestelbrieven van den hove, haer vervorderen souden eenich volck aen te nemen ende vergaderingen te maecken, ofte hem eenichsins begeven souden om sulcken capiteynen ofte hopluyden te dienen, al blijckende by den brieven ende placaten, ter oersaecke voerschreven aen menheeren van der wet voernoempt tot diversche stonden ghesonden; ende hoewel menheeren meynen ende verhopen haerselven in al tghene voerschreven es, by goede ende ghetrouwe assistentie van der ghemeynte alhier ghequeten te hebben, nochtans sijn sy anderwerf by missive in date den XXIIIIten deser maent van wegen Hare Hoecheyt gheadverteert, versocht ende niettemin scherpelijc belast gheweest, dat sy op tghene voerschreven es, goedt regardt ende toesicht nemen souden, ten eynde tselfde onderhouden soude werden, ende jegens den overtreders van dier te procederen, tsy by feyte, fortse ofte justitie, sulx dat Syne Majesteyt deshalven daerinne gheobediërt werde, op peyne van tselfde aen haer te verhalen, mits binnen veerthien dagen overscrivende aen Hare Hoecheyt, wat sy hierinne ghedaen ende aenghericht sullen hebben, al blijckende by derselver missive.

Ende alsoe menheeren voerschreven, als goede ondersaten behoert, begeren in als die goddelijcke ende duechdelijcke wille van Syne Majesteyt te volcoemen, ten eynde de oude catholijcke relligie gheconserveert mochte werden, ende deur diversiteyt van der relligie gheen seditie, commotie, oproer ende tweedracht — als men in allen anderen plaetsen, daer vreemde predicanten ende heymelijcke conventiculen toegelaten sijn, ghenouch ghesien heeft — binnen deser plaetsen oprisen souden ende bovendien wy in onse vriheyt ende previlegiën, daer tg(e)heel welvaert deser stadt aen hanct, by Syne Majesteyt gheconserveert mochten werden, ende soe wy niet en twyfelen meer andere van Syne Majesteyt deur respect van desen souden mogen ghecrigen; nochtans menheeren voerschreven, tharen groeten leedtwesen beducht wesende, datter eenige van ulieden verleyt souden mogen werden om hem ten dienste te begeven van eenige capiteynen van den guesen, gheen bevel van den hove hebbende, ende datter oick eenige secrete conventiculen ende vergaderingen alhier binnen deser plaetsen souden mogen ghehouden werden — soe ist, dat menheeren voernoempt, opdat sy haer in als quyten ende haerder diligentie Hare Hoecheyt in tyden ende wylen overscriven mogen, begeren ende niettemin belasten eenen igelijck

op sijn poertrecht ende arbitrale correctie te doen ende te onderhouden tghene haer indt perticulier voerghehouden sal werden.

Ende dese collatie ofte vermaninge int generale ghedaen sijnde, es de ghemeynte by wijcken ende straten binnengheropen ende opghelesen gheweest, alwaer sy desen eedt onderstaende ghedaen hebben:

Den eedt, by der ghemeynte den XXVIII^ten^ Martii a° 1567° stilo communi ghedaen.

Dat sweren wy den Coninckliјcke Majesteyt, de guvernante ende guverneurs, by Syne Majesteyt ghestelt ende noch te stellen, mitsgaders bailliu, burchmeesters, schepenen, quartiermeesters ende hoeftmannen in allen behoerlijcken saecken, streckende tot Gods eere, onderhoudenisse van justitie, dienst van Syne Majesteyt ende welvaert deser stadt ende lande, ghetrou ende onderdanich te sijn; die oude catholijcke relligie, in dewelcke wy opghevoet sijn, mitsgaders den kercken, godshuysen ende dienaers van dier in als naer ons vermogen met lijf ende siele voert te staen ende te beschermen; den vreemden predicanten, by den wettelijcken overheyt ende den wethouders alhier niet toeghelaten sijnde, indien eenige hier poegen te predyken, weder te staen ende deselfde in alder naersticheyt [1]) te helpen verdriven; de heymelijcke conventiculen ende vergaderingen, indien hier eenige ghehouden werden, te verstueren ende deselfde menheeren den burchmeesters ende anderen wethouders te kennen te geven; niemandt tot chrychhandel te dienste te staen dan denghenen, die by den hove toegelaten sal sijn om volck aen te nemen, ende, indien wy eenige conspiratiën, quade toeleggen ende vergaderingen jegens den Coninckliјcke Majesteyt, sijn landt ofte deser stede vernemen, tselfde in alder naersticheyt, soe secreet als wy konnen, den burchmeesters ende wethouders te kennen te geven, ende voerts al te doen, twelc goede ghetrouwe ondersaten van Syne Majesteyt ende borgers deser stadt schuldich sijn te doen. Soe moet ons God helpen ende allen Sijn Heyligen.

---

1) Het HS. heeft: „moedicheyt".

X [1]). PUBLICATIE, GHEDAEN OM DE BEELDEN ENDE ANDERE JEWEELEN WEDEROMME BINNEN DER KERCKEN TE BRENGEN.

Goede ghemeynte, Alsoe alst den voerleden jare duer vreese van de sectarisen ende andere ongoddelijcke kercroevers igelijck deken ende regierders van de gulden ende confraterniteyten bevolen ende belast es gheweest allen den jeweelen ende chiraet van der kercken uyt te dragen ende in bewaernisse te stellen, mits deselfde by inventaris ende ghescrifte alhier op der stadt huys over te brengen, twelc nochtans eensdeels niet ghedaen en es, soedat nu, by de gratie Gods de voerschreven vreese cesserende ende die saecken van der relligie — God danck — in beteren state ghebracht sijnde, by bailliu, burchmeesters ende schepenen gheordineert, bevolen ende scherpelijck belast werdt igelijck deken, ghesworens ende knape van den gulden ende ambachten alhier ende oick igelijck perticulier persone, eenige perceelen, tsy beelden, schilderiën, silver, metael, iserwerck, ornamenten, gardinen, lijnwaet ende voerts eenige andere perceelen, eegeen uytghesteecken, uyt der kercken ghedragen ende in sijn bewaernisse ghenomen hebbende, deselfde perceelen voer dit aenstaende hoechtijt van Sinxen wederomme binnen der kercken brengen, op sijn behoerlijcke plaetse te hangen ende te stellen, op peyne van ghestraft ende arbitralijck ghecorrigeert te werden naer ghelegentheyt van der saecke.

XI [2]). CONTRACT, GHEMAECT MET VINCENT DE SCHALIEDECKER [3]), BEROERENDE DONDERHOUDENISSE DER STEDE ENDE KERCKE SCHALIEDECK.

Op huyden den XIIIIten Octobris a° XVc seven ende tsestich hebben menheeren de burchmeesters deser stede Reymerswale besteedt Vincent Walravenssen, schaliedecker tot Bergen, ende naer sijnder impotenticheyt ofte overlyden Cornelis, sijn sone, in tamelijcke ende loffelijcke reparatie water- ende windtdichte te onderhouden den tijt van negen jaren continueelijck geduerende, waervan nu Bamisse laestleden hedt eerste jaer verloepen

---

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2. Vgl. hiervoor V art. 2.
2) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.
3) Het HS. voegt hier in: „ghemaect".

was, alle die stadts schaliedeck ende loede goeten, buysen ende pypen, als te weten op hedt stadthuys, halle, vierschare voer hedt gasthuys, Westpoerte, Waterpoerte ende Koepoerte, mitsgaders het nieu ende out excijshuysken, mits oick by hem leverende alle die stoffe, daerthoe van noede, als nagelen, schaliën, sondure, stoploet ende diergelijcke, uytghesteecken allene hedt groet loet, twelc de stadt selver leveren ofte betalen sal, ende dat voer die summe van seven Karolusgulden des jaers, verschinende alle Bamisse. Ende tenselfden dage heeft insgelijx Bartolomeus Adriaenssen Bloncke, als kerckmeester, by advyse van den burchmeesters op deselfde voermelde conditiën den voerschreven tijt ghedurende den voerschreven personen besteedt te onderhouden alle hedt dack, goten ende buysen van der kercke ende clochuys, hedt eerste jaer voer die summe van vier gulden ende voerts allen anderen volgende jaren voer die summe van seven gulden, ten ware, datter eenige groete excessive schade ghebuerde, in welcken gevalle men hem in alder redelijcheyt byvallen sal.

Dies toerconden dit by den voerschreven aennemers onderteyckent.

Actum als boven.

XII [1]). CONTRACT, GHEMAECT MET MR. HEYNDRIC CUYCK, SCHOELMEESTER, TER EENDER ENDE DEN BURCHMEESTERS DESER STEDE TER ANDERE SYDE, OP TREGIMENT VAN DER STEDE SCHOLE.

Item den XIIIIten Octobris a° XVc LXVII° sijn Willem Janssen Oliphant ende Jan Aernoutssen, burchmeesters deser stede, gheaccordeert met den voernoemden meester, dat hy als een sorchvuldich schoelmeester, soet behoert [2]), sal eerlijck ende loffelijc bedienen ende regieren der stadts schole, den kinderen, dien hem bevolen sullen werden, in de vreese Gods ende die oude catholijcke relligie der Roemscher kercke ende voerts in goede liberale disciplinen ouffenen ende leeren, soe hy tselfde verhoept ende meynt voer God te verantwoerden, ende met denselfden jongeren ende scholieren frequenteren ende volgen den choir der kercke deser stede, aldaer in tsingen ende

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

2) Het HS. heeft: „toebehoert".

processiën dragende sulcken lasten, als sijn voorsaten plegen ende ghewonelijc sijn gheweest van doene, te weten dagelijx te singen hedt lof ende voerts die ordinaris votijf- ende andere singende missen als missam sacramenti, crucis, de Domina, nominis Jesu ende diergelijcke, dien men telcker weecke ordinaris ghewonelijck is te doene, onder hedt behoerlijck ende ghewonelijc salaris, daerthoe staende, ende voerts in omnibus duplicibus festivis et dominicis diebus den choir met synen kinderen ad omnes horas a primis vesperis usque ad secundas vesperas et completorium utrobique inclusive te frequenteren, ende in als naer ghewoente te helpen singen ende generalijck al te doen, twelc een goet godtvreesende schoelmeester schuldich [1]) is te doen, waervoren hy jaerlijx hebben ende ontfangen sal uyt de burse van der stadt ses ponden grooten Vlaems, uyt de burse van den Heyligen Geest negen gulden tot XX stuyvers den gulden; ende indien voerts sijn ander winste soe binnen als buyten der kercke, met die voerschreven VII £ X schellingen, dien hy van den Heyligen Geest ende stadt ontfangen sal, niet opbrengen mogen de summe van twalf ponden grooten Vlaems, sal hem dien stadt voert opleggen ende voldoen, ende bovendien doen hebben vry huyshuere ende bieraccijs; welverstaende dat denselfden meester vry sonder eenige difalcatie hedt schoelgelt van den kinderen strijcken ende ontfangen sal; ende sal mogen heyschen van igelijck kindt vijfthien stuyvers des jaers, welverstaende dat hy met schamel kinderen (sal mogen) dispenseren. Ende dit contract sal dueren van Martini a° LXVII° tot Meye a° LXIX^{tich} thoe.

Actum als boven, my present.

F. van Campen. 1567.

In regel 16 van onderen tusschen de woorden „Vlaems" en „uyt" is met dezelfde hand ingevoegd: *uyt de burse van de fabrijcke ofte kercke negen gulden ende*, in verband waarmede de in regel 13 van onderen voorkomende geldsom is veranderd in: *IX pont.* Nog is met dezelfde hand in regel 12 van onderen tusschen de woorden „sal" en „niet" ingevoegd: *daervan hy ghehouden es deuchdelijcke rekeninge te doen.* Eindelijk is van onderen met dezelfde hand geschreven: *Item volgende desen*

1) Het HS. heeft: „schudich".

contracte is mr. Heyndrick in sijnder residentie gecoemen den XVIII^ten Novembris a° 1567°.

XIII [1]). ACCOIRT, MET DEN PASTOIR GEMAECT.

Conditiën, dienende ter loflijcker deserviture van der cure Reymerzwale, voirtgehouden den eerwaerden heere mr. Jan Themanus Westmallio, baculaurio in der godtheyt, onder welcke conditie hy deselffde cure aenveert heeft.

1. In den iersten dat den pastoir, als superintendent van den capitularen alhier, gehouden is te continueren de seven ghetyden ende oock sijn weke van hebdomadaris te wesen turno ad ipsum devoluto waer te nemen, oft by yemande anders, te weten sijn capellaen, die hy daermede soude mogen belasten, te doen waernemen; welverstaende dat hy sub amissione plumbi singularum horarum tallen tyën uuyt deselve getyden hem sal moghen absenteren; maer sonder verlies van tselve loot sal hem in primis vesperis ende matutinis van elcken Sondach ende anderen preeckdaghen vryëlijck moghen absenteren om denselven tijt in studiis te employeren; desgelijcx oock als hy besich is met biechte te hoiren ofte eenighe andere sacramenten te administreren.

2. Desghelijcx oock sieck wesende, sulcx dat hy benoedicht sy binnen den huyse te blyven, sal mede sonder verlies van loot uuyt deselve getyden hem mogen absenteren.

3. Item sal denselven pastoir noch gehouden wesen dagelijcx te singhen oft by synen capellaen oft yemandt anders, dien hy daerthoe sal cunnen verwilligen, doen singen de hoochmisse, ten ware, dat hy sieckelijck oft anders qualijck gedisponeert ware, in welcken gevalle men hem op werckendaghen daervan overdraghen sal, welverstaende dat hy sorge draghe, dat denselven dienst der hoochmissen op Sondaghen ende Heylichdaghen sal gedaen werden.

4. Item sal denselven pastoir gehouden wesen alle Sondaghen ende voirt in reliquis omnibus aliis festis duplicibus et triplicibus een sermoen te doene van acht tot den negen uren, uuytgesteken den iersten Kersdach, alsdan hy deerste sermoen doet in missa in galli cantu, ende Pinxterdach, ten welcken daghen

---

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

hy gehouden is des achtermiddaechs van een tot den twee uren oock een sermoen te doene. Beroerende voirts den feestdach van Paeschen, Witten Donderdach ende Paeschavont is gewoente, dat den capellaen, indien den pastoir eenighen heeft, indien nyet, den pastoir selve des Witten Donderdaechs ende Paeschavonts onder de hoochmisse een proper collatie voir den communicanten doet, ende des Paeschdaechs onder de vrouchmisse; maer incumbeert oick den pastoir des Paeschdaechs onder de hoochmisse de collatie te doene; insgelijcx oock onder de guldemisse.

5. Es noch denselven pastoir gehouden ipso Anthonii, Sebastiani, nominis Jesu — dies versocht sijnde — een sermoen te doene, waervan hem by den gildebroers extraordinaris betaelt wordt ten minsten XII of VIII grooten telcker reyse, twelck hem by den choirofficianten beter verclaert sal worden.

In regel 2 van onderen is „XII oft" doorgehaald en door B. is op den kant gesteld: *Es bevonden maer VIII grooten te sijn.*

6. Item totter predicatie van de passie is by der wet gheordineert een pont Vlaems — wesende dincompste van de gemeynte onder tsermoen in afcortinghe van dien — welcke passie hy sal moghen deylen in drie ofte vier deelen, als Palmsondach naer de vesperen, Schortelwoensdach ende Witten Donderdach naer de dommelmetten ende Goede Vrydach des morgens ten vier uren; welverstaende dat die de passie preect, gehouden is voir tselve loon op den Paeschdach het sermoen nae de vesperen te doene, midts strijckende tsynen profyte, twelck alsdan uuyt de gemeente naer gewoente gecolligeert wordt.

7. Ende ten eynde de ghemeynte wel gedient werde naer pleghen, sal den pastoir yemande van den choirofficianten, hem best aenstaende, mogen verwillighen sijn capellaen te wesen ende hem in officiis cure te assisteren, welcke capellaen hem oock soude moghen affnemen den last van eens ofte tweemaels ter weke de hoochmisse te doene, soe hy best met denselven soude connen accorderen. Ende plach denselven capellaen gemeenlijck gegagiert te werden met de missen ende tloff van tHeylich Sacrament midtsgaders met tloon van de votijffmissen, dien den capellaen ordinaris gewonelick is te doene, midts daervan strijckende de helft van de profyten, daerthoe staende, hebbende voirts alleene tsijnder bate alle confessionalia ende visitatiën,

ende voirts op alle alsulcke conditiën, als hy met den pastoir sal connen accorderen volgende eenighe voirgaende contracten, dien men hem daervan sal exhiberen.

8. Op allen welcken voirschreven conditiën is by bailliu, burgmeesters ende schepenen der stede Reymerzwale ter deserviture ende dienste van de voirschreven cure van Reymerzwale aengenomen den eerwaerde heere mr. Jan Themannus van Westmal, baculaurius in der godtheyt, den tijt van drie continuële jaren, waervan het ierste jaer beginnen sal dominica Letare oft acht daghen daernae, ten welcken tyde denselven mr. Jan beloeft heeft sijn residentie alhier te nemen, te beginnen ende te continuëren, midts dat hy voir sijn winninghe ende seker gagie strijcken ende hebben sal — daervoren hem burgmeesters ende schepenen seker staen — de somme van XX £ grooten Vlaems elcx jaers, dewelcke sy hem consigneren te ontfanghen uuyt dese naevolgende perceelen, te weten: die distributie ende loot van den choore, dat is die seven getyden, die hy onder conditiën voirschreven gehouden sal sijn te frequenteren, geëstimeert op ses ponden Vlaems; item van de vicarie op Sint Jans Evangelisten outaer alhier, waervan tlandt ligt in Poirtfliet, ontrent thien ponden Vlaems, uuytgesteken dit naestcomende jaer, twelck jaer nyet meer als VIII £ X schellingen sal mogen bedraghen, met welcken pacht van deselve capelrye voir het loopende jaer, verschynende Martini naestcomende, sal hem — volgende tbespreck — gecontenteert houden; item noch tontfanghen van de kerckmeesters over de celebratie van de hoochmisse ende andere diensten XXXVI schellingen tsjaers; item over den pacht van den lande in Baerlandt VII schellingen VI penningen; item over jaergetyden van heer Marinus Bernaerts zoon, eertijts provisoir, vijff schellingen, ende tjaergetyde van Nout Adriaenssen II schellingen; item noch over tpredicken van de passie, die hy, alst voirschreven is, sal gehouden sijn te predicken ofte te doen predicken, XX schellingen; ende de reste van tgemeen seker, als te weten uuyt de votive- ende gildemissen met die gefundeerde missen van requiem, geëstimeert op X schellingen oft soeveel min oft meer, als tselve sal bevonden werden, sonder tsalaris, twelck den capellaen gewonelijck is daervan te ontfanghen. Ende wes de voirnoemde certa min bedraghen, sal de stadt gehouden sijn te suppleren op conditiën voirschreven. Item bovendien es denselven pastoir thoegeseyt vry excijs van biere ende nyet van wyne, ende voir sijn willecom ende huys-

huere voir dit jaer twee ponden ende voir dander twee jaren elcx jaers negen gulden.

Op den kant ter hoogte van regel 11 en volgende van boven is door B. bijgeschreven: *Dese seecker perceelen met die aen der vicarie van Voxen sullen seer beloepen op den cours van de pacht van LXVIII ende LXIX omtrent XXIIII £, daer nu af moet den hondertsten penninc voer dit jaer.*

9. Ende boven dese voirschreven sekere penninghen sal hy hebben alle gewonelijcke accidentiën, uuyt de curen dependerende, hoc salvo dat hy den armen schamelen personen sal dienen naer heysch van de charitate om nyet ende om godtswille, bysoeverde als de burgmeesters verclaren, dat alsulcken persoenen geheel schamel ende excusabel sijn, doende oock gratie den middelbaren van state naer huere qualiteyt. Ende aengaende de welhebbende ende sufficiënte personen, indien sy weygerich sijn van te betalen tgene sy schuldich sijn, sullen menheeren den voischreven pastoir, tsy met geestelijcke oft waerlijcke justicie, doen hebben alle behoirlijcke assistentie, sonder daerin eenichsins te dissimuleren, opdat menheere daerin nyet en hebbe oirsake van te claghen, ende opdat die cure in thoecomende tyden van de gewonelijcke leges nyet vercort en werde.

Des te oirconden ende om al tgene voirschreven is, te affectuëren hebben mijnheeren burgmeesters ten eender ende mr. Jan Themannus ter ander syden dit onderteyckent desen XXIII^en^ February a° XV^c^ LXVIII^tich^ stilo communi.

Ondergeteyckent: W. Oliphant. Ende ter syden: Joannes Temannus.

F. van Campen. 1568.

Naast het opschrift staat door B. geschreven: *Item op desen onderschreven conditiën is insgelijx by burchmeester ende schepenen aengenomen den eerwaerden ende voersienigen heere mr. Walterus, baculaurius in der godtheyt, dien alhier sijn residentie begonst heeft den I^ten^ Septembris a°* 1570.

XIV [1]). ACCOERDT, MET MR. GERARDT TRUDONIS, ORGANIST, GHEMAECT.

Op huyden den XXII^ten^ Junii a° 1568 is by burchmeesters

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

ende kerckmeesters aenghenomen mr. Gerardt Trudonis tot organist der kercke van Reymerzvale voer den tijt van drie continuëlen jaren, met den last dat hy eerlijck ende ghetrouwelijck naer ouder usantie den orgel ende sijn diensten waernemen sal, spelende des Sonnendaechs ende Heylichdaechs die hoechmisse, vesper ende lof, sulx dat die heeren van den capittele gheen redenen en hebben hem met rechter cause dies te beclagen, ten waer saecke, dat hy sieck, suchtich ofte anders in sijn affairen nootelijck absent ware, in welcken saecken men in alder redelijcheyt, ende opdat tselfde niet te lange ende te dickmaels ghebuerde, met hem dispenseren ende patiëntie hebben sal, welverstaende dat mr. Gerardt voerschrevên, van huys reyschende, sal poegen sijn reyse te nemen ende te instituëren ten tyde, daer gheen groete feestdagen en coemen. Item sal oick denselfden mr. Gerardt ghehouden sijn alle dage hedt lof te spelen, soe lange de toendagen van der marct duren sullen, ende voerts allen votijfmissen ende loven van der gilden voer hedt extraordinairis loen, daerthoe staende. Voer allen welcken voerschreven last ende dienst hem voer sijn ordinaris loen by den kerckmeesters toegeseyt sijn vijf ponden grooten Vlaems ende by den burchmeesters van des stadts wegen drie ghelijcke ponden des jaers, te betalen alle quartier jaers naer rate van den tyde, nochtans op sulcken conditie ende voerwaerde dat, in ghevalle mr. Geerardt voerschreven, alhier organist wesende, quame by Gods ghehengenisse te sterven, dat alsdan die kercke uyt synen ghereetsten goeden hebben sal thien schellingen des jaers, te loschen den penninc sesthiene, waervoren de kerckmeesters ghehouden sullen sijn tot laeffenisse ende ghedinckenisse sijnder siele jaerlijx te doen celebreren een jaergetyde met een singende misse pro defunto organista.

Dus ghedaen binnen Reymersvale ten jare ende dage voerschreven, present heer ende mr. Jan Themanno, pastoir der voerschreven kercke, Meüs Adriaenssen Bloncke, als kerckmeester, Willem Janssen Oliphant, burchmeester ende als commissie van sijn collega hebbende, Cornelis Willemssen Leefdale ende my:

F. van Campen. 1568.

In regel 7 van boven is tusschen de woorden „lof" en „sulx" door B. ingevoegd: *ende oick in omnibus profestis duplicibus ende triplicibus, die vesper, hedt lof ende des feestdaechs te deum ende benedictus in de metten.*

Onder deze overeenkomst is door B. geschreven:

Item den vijfden January a° LXIX° stilo communi es by consente van de vollen wet, op der stadt huys vergadert sijnde, den tijdt van de aenneminge van mr. Gerardt voerschreven tsijnder begeerte gheprolongeert ende ghecontinueert den tijt van seven jaren, bysoevaerde den voerschreven mr. Gerardt overmits groete crancten ende siecten bequaem ende i(n) doen blijft.

Actum opter stadt huys als voren. Dies toirconden dit by den voerschreven mr. Gerardt onderteyckent:

By my Gheeraerdt le Hardy. 1569.

F. van Campen.

XV [1]). ACCOERT, GEMAECKT TUSSCHEN DEN STEDEN VAN MIDDELBURCH ENDE REYMERZWALE, BEROERENDE DIE LADINGHE ENDE VERVOERINGHE VAN ONGHEMETEN GROFVEN SOUTE, MET MEER ANDERE PUNCTEN.

Wy burghmeesters, schepenen ende raedt der stadt van Middelburch in Zeelandt ter eenre ende burghmeesters, schepenen ende raedt der stede van Reymerzwaele ter andere zyde doen condt ende maeken kennelijck eenen ygelijcken mits desen, dat, naerdien questie ende different geresen was tusschen ons ende bysundere onze schippers ter oirzaeke van toverschieten ende vervouren van den groffven zoute op de stroomen van Middelburch sonder eenighe metinghe tot ontlastinghe ende securiteyt van eenighe hulcken ofte andere schepen, uuyt der zee commende, aen de grondt ofte aen leeger landt in perijckel zijnde van naufragie, welck overschieten ende vervouren by ons van Middelburch voorscreven nyet alleene die van Reymerzwaele maer oick allen anderen steden van Zeelant, sonder te gebruycken onzer maete ende trecht van dien te betaelen, ontzeyt ende geïnterdiceert is geweest, hebben om alle voorderen twist ende onminne te schuwen tot conservatie van de oude ende immemoriale vrundtschap, die tusschen ons ende onze schippers tot noch toe hinc inde vastelijck onderhouden is geweest, met rype deliberatie ende eerst daerop gehadt tadvijs respectivelijck

---

1) Dit stuk is met het begeleidend schrijven door B*. afgeschreven in no. 2. Beiden worden hier echter afgedrukt naar de onder nr. 33 van den Inventaris bewaarde origineelen.

van onze schippers, geconcipieert, geaccordeert ende vastelijck geslooten voor den tijdt van vier jaeren naestcommende ende daerenteynden zoeveel langer ende ter tijdt toe, wy deen den anderen schriftelijck opseggen zullen, zekere poincten ende articulen van accoorde ende appoinctemente, als hiernaer volcht.

1. In den eersten dat die van Reymerzwaele ende haeren schippers zullen voortanne den voorscreven tijdt geduerende, zoe op tVlacke als anders op den stroomen van Middelburch, in tyde van perijckel ende noode alleenelijck, te weetene als de groote schepen, metten zoute commende, aen grondt ofte aen leeger landt quaemen ende eensamentelijck in perijckel van naufragie waeren, ende eerst aen boort van dezelve schepen gecommen waeren, in zulcken gevalle zullen moeghen laeden, opdoen ende lichten tgroff zout met schuppen overgeschooten, sonder te gebruycken de maete van Middelburch, ende dat geduerende zoe lange, totdat tvoorscreven schip uuyt tvoorscreven perijckel wesen zall sonder meer; welverstaende dat zulck schip, int laeden zijnde, zal by consente van den grooten schipper zijn vulle laedinghe innenemen, ende tzelve overgeschooten zout te vervouren op haerlieder haven van Reymerzwaele alleenelijck, sonder tzelve groff zout elders te moegen vervouren. Gelijckerwijs oick de schepen van Middelburch ende Arnemuyde, in cas van perijckel als boven, tovergeschooten zout by henluyden innegenomen, zullen tzelve sonder voorgaende maete moegen vervouren naer Reymerzwaele, mits conditie dat die van Reymerzwaele zullen gehouden zijn van elck schip zouts, zulcx overgeschooten ende binnen haere vryheyt gelost zijnde, te expediëren behoorlijcke certificatie, addresserende aen den tollenaere ende weerden op Arnemuyde, innehoudende de nombre van den zoute aldaer gelost, ten eynde den huyrder ofte collecteur van de Coninclijcke Majesteyt ende de stadtsdomeynen het behoirlijck recht van den zoute, der Coninclijcke Majesteyt ende de stadt competerende, naer oude coustuyme van de groote schippers ofte heurluyder weerden heysschen ende ontfanghen zal moeghen; ende in gevalle de voorscreven grootschippers ofte heurluyder weerden in gebreke waren van te betaelen tvoorscreven recht, in zulcken gevalle zullen die panneluyden van Reymerzwaele tzelve ghehouden zijn te betaelen.

2. Ende bovendien zullen die van Reymerzwaele, zulcken overgeschooten groff zout opdoende, gehouden wesen te betaelen in handen van den weerdt ofte maekelaere van den grooten schippers die helft van tsallaris van de geswooren meters, te weetene

drie stuvers van den honderde, ende dat tot prouffyte van de meeters, wyens gebuerte weesen zall van tgroot schip, daer tzout uuyt overgeschooten ende gelicht zal wesen.

3. Welverstaende dat den schippers van Middelburgh ende Arnemuyde behouden ende blijfven zullen in heurluyder geheel van heurluyder recht van voorlaedinge van den voorscreven overgeschooten zoute, ten waere, dat de schippers van Reymerzwaele, eerst aent boort commende, alreede int laeden besich waeren ende den bodem bezwaert waere met zout; in welcken gevalle alleenlijck zullen zy sonder eenich impessement haer laedinge ende reyse moeghen op heurluyder haeven voorderen op conditie voorscreven. Maer indien zy nyet begonnen hebben te laeden ende den bodem nyet bezwaert zy, in zulcken gevalle zullen de schippers van Middelburch ende Arnemuyde, aldaer aen boort commende, de voorlaedinge hebben ende tvoornoemde zout moegen vervouren naer Reymerzwaele ofte Middelburch ende Arnemuyde.

4. Voor ende in recompe(n)se van de voorscreven poincten ende liberteyten wy burghmeesters, schepenen ende raedt van Reymerzwaele voornoemt hebben geconsenteert ende consenteren mits desen, dat de schippers van Middelburch ende Arnemuyde binnen de stadt van Reymerzwaele ende jurisdictie van dien vryelijck zullen moegen laeden, by de coopluyden aensocht en gehuyrt zijnde, hoedaenighe goeden, zoe zout als andere, omme dezelve te vervouren in Zeelant ende Vlaenderen, zonder dat de schippers van Reymerzwaele tzelve den schippers van Middelburch ende Arnemuyden zullen moegen beletten; zullen oick de voorscreven schippers van Middelburch ende Arnemuyden alderhande goeden ende coopmanschappen moegen laeden binnen der stadt van Reymerzwaele ende jurisdictie van dien op hoedaenighe havenen van Hollandt, Brabant ende elders, ende dat alleenelijck by gebreke van schepen van Reymerzwaele, zulcx dat de voorscreven schippers van Middelburch ende Arnemuyde zullen naer die van Reymerzwaele hebben de voorlaedinge voor alle vrempde schippers sonder yet te betaelen.

5. Zullen insgelijcx wy voornoemde van Reymerzwaele renuncïeren ende te buyten gaen ende renuncïeren mits desen al zulcken proces ende het effect van dier, als wy metten anderen steden van Zeelandt, te wetene Ziericzee, Goes ende der Veere, ter oirzaeke voorscreven jegens de stadt van Middelburch voor den Grooten raede des Conincx eertijdts geïntenteert hebben ende

noch indecijs hangende es, compensatis hinc inde expensis; verobligerende ende verbindende voorts ons zelven, onze innewoenders ende suppoosten, dat wy geduerende den voorscreven tijdt van desen accoorde als boven egeenderley groff zout elders coopen ofte doen coopen en zullen, directelijck ofte indirectelijck, dan op Arnemuyden, Amsterdamme ende tAntwerpen, ende tzelve groff zout op Arnemuyden gecocht zijnde, aldaer te doen meten mette Middelburchsche mate ende tgewoenelijck recht daervan te betaelen, ende laeden ende vouren op de havene van Reymerzwaele ende nergens ell; uuytgesondert het zout, twelck gelicht zal werden uuyt de groote schepen, in perijckel ende aen grondt zijnde als boven, twelcke zy zullen moegen vervouren, sonder te gebruycken die Middelburchse maete, op haerlyeder haeven ende nergens ell, mits betaelende als vooren verhaelt; maer zal een schipper van Reymerzwaele, vourende zijn eygen schip ende zout, mits affirmerende ten Heyligen, dat zulck schip ende zout hem alleene toebehoort, tzelve zout moegen vervouren, daert hem belieft, sonder tzelve zout nochtans in eenighe steden van Zeelandt te moeghen gebruycken ofte vervouren, ten waere tzijnder maelstede, blyvende voorts — uuytgesondert tgene boven ende totter voorscreven tijdt geaccordeert is — wy van Middelburch ende Reymerzwaele, onze coopluyden ende schippers ende elcx van hemluyden respectivelijck in de gerechticheden ende possessie zoe van den gerechte van den zoutmate als van de voorlaedinge, gelijck wy tot op den dach van huyden toe respectivelijck geweest zijn, sonder dit voorscreven accordt in toecommende tyden te trecken in consequentie ofte prejudicie van dien. Alle dynck sonder arch ofte list.

Des toirconde hebben wy hinc inde twee brieffven van accoorde van gelijcken inhouden daervan doen expediëren ende met onze zegelen ten zaeken respectivelijck bezegelt.

Aldus gedaen op den XXIII[en] Septembris anno XV[c] achtentzestich.

Item opte plijcke stondt geteyckent: A. van Campen; ende onder was uuythangende den segel ten zaecken der stede van Middelburch, gedruckt in groenen wassche, gans, gaef ende ongecanceleert.

COPIE VAN SEKER MISSIVE, BY DEN SECRETARIUS VAN MIDDELBURCH TER OORSAECKE VAN DEN VOIRSCREVEN CONTRACTE GESCHREVEN.

Eersame voorsienighe ende seer discrete heere ende goede

vriendt, Ick gebiede my seer jonstelijck tUwer L. ende desgelicx aen Jan Aernouts zoon, burchmeester. Ick hebbe Uwen brieff in date den XXIIIen September jegenwoirdich ontfanghen by Uwer Eer: gesworen bode, ende daerby verstaen, dat Uwe Eer: rapport gedaen hebben aen de wethouders ende regierders der stadt van Reymerswale nopende tgeconcipieerde contract, tussen die van Middelburch ende Reymerswale ghemaect, ende dat in tselve contract egheen andere veranderinghe gevallen en is, dan van der tijt van zeven jaeren gemaect thebben vier jaeren, dwelck my sedert breeder ghebleken is by den voorscreven contracte, geseghelt metten segele der voorscreven stadt van Reymerswale, dwelck Uwen voorscreven bode my gethoont ende zedert ghelevert heeft, waarvan ic ilico rapport gedaen hebbe aen de regierders deser stadt Middelburch, dewelcke, procederende ter goeder trouwe, hebben tvoorscreven accordt, als by Uwe Eer: besegelt is, geapprobeert ende geratificeert voor den voorscreven tijt van vier jaeren ende zoe lange etc., nyet twyfelende tselve meer jaeren dueren zal. Ende dienachtervolgende hebben tvoorscreven accordt doen expediëren onder tsegel deser stadt, dwelck ic Uwe L. jegenwoirdelijck beneffens dese senden. Ende alsoe wy bevinden, dat Uwen clerck gemist heeft in scriven ende achtergelaten dese woorden: „ende eerst aen tboort van deselve schepen gecommen waeren" sal u daerinne gelieven tselve andermael te doen herscriven ende segelen ende ons senden metten yersten, opdat beyde de contracten eensluydende zy; U versekerende, indien in toecommende tyden tussen onse scipperen en die van der stadt Reymerswale eenich onverstant ofte duysterheyt in den voorscreven contracte soude mogen gevallen — des wy hoopen neen — dat die van Middelburch nyet laten en sullen tselve in alder redelicheyt tinterpreteren ende verstaen, gelijck wy verhoopen, dat insgelicx die van Reymerswale doen zullen, by welcke middelen onse oude vrientscap tussen ons, onse scipperen ende den regierders van Reymerswale ende heurlieder supposten, tot noch toe onderhouden, geaugmenteert ende vermeerdert werden sal, als Uwe L. by teffect bevinden sullen.

Bevvoirts houd ick Uwe L. wel indachtich van de renunciatie, by den (burchmeester) Jan Aertssen ende Uwe L. gedaen voor den notaris Geleyn Hosius; ende alsoe wy bevinden, dat nootelick wesen sal deselve renunciatie te doen onder tsegel der stadt van Reymerswale, ende en refereert nyet ofte die mette andere

accordere; versoecken daeromme ernstelick die van Middelburch deselve renunciatie ende procuratie op Brokelmans te willen expediëren onder tsegel derselver stadt op de naem van burchmeesters, scepenen ende raden van Reymerswale ende die ons te willen senden metten yersten, eensamentelick ons oick te willen schicken, gelijck Uwe Eer: beyde ons geloeft hebt te doene, sekere actestatiën, die Uwe L. seyden thebben, dat over L ofte XL jaeren ende bet, in cas als tsout overgeschoten ende vervoert werdt, altijts hebben weten ende sien useren, dat die van Middelburch altijts betaelt sijn geweest by den grooten scippers van trecht van den mate van XII grooten van den honderde, Uwe Eer: ernstelick biddende hierinne in egeen gebreke te willen sijn; ende sullen Uwe Eer: die van Middelburch sonderlinge vrientscap doen, die nyet laten en sullen tselve in gelijcken ende meerder saecken jegens die van Reymerswale te verkennen.

Ic verstae oick by Uwe missive, dat die van Reymerswale my senden een tonne souts om den osse te soutene, die den bode secht gelaten thebben in Reymerswale op Aermuyden, daervan ic die van Reymerswale ende Uwe L. seer bedancke;' ende indien ic die van Reymerswale ofte Uwe L. in sijn perticulier enighen dienst ofte vrientscap gedaen can, tsy by de Staten van Zeelandt ofte die van Middelburch, behoudens eedt ende eere, sullen my altijts bereyt vinden, kenne Ghodt almachtich, die Uwe L. met de regierders van de stadt van Reymerswale spaere in gesontheyt ende voorspoet.

Te Middelburch in zeer grooten haeste desen XXV^en^ September 1568.

De al Uwe ghoetwillige dienaer ende
vrundt, wat ic vermach,
(w. g.) A. van Campen
(met een signature daerby gevoecht).

Ende de superscriptie was dese: Deersame, voorsienighe ende seer discrete mr. Franchois van Campen, pensionaris, ende in sijnder absentie aen Jan Arents., burgemeester der stadt van Reymerswale, tot Reymerswale.

Op den kant van het origineel heeft B. ter hoogte van de tweede alinea bijgeschreven: *Expediatur suo tempore.* Deze woorden zijn doorgehaald.

XVI [1]). ACCOERT, GEMAECT MET MR. PAUWELS VERHAGEN, ALS SCHOELMEESTER.

Op den XIten Martii a° XVc tseventich sijn veraccordeert ende overcoemen Willem Janssen Oliphant ende Jan Aernoutssen, burchmeesters der stede Reymerzvale, ter eender ende mr. Pauwels Verhagen, eertijts gedient als schoelmeester ende coster der parochie van Capelle by Eeckeren, ter ander syden, te weten, dat den voernoemten mr. Pauwels bedienen sal, als schoelmeester ter stede voerschreven, dese lasten, breeder in dit Swarte bouc folio 171° [2]) in den contracte, met mr. Heyndrick, den voergaenden schoelmeester, eertijts gemaect, verclaert ende gespecificeert, ende dat voer den tijt van een jaer ofte twee, staende tot optie van de burchmeesters, mits dat, in gevalle sy van sinne werden den voerschreven mr. Pauwels teynden teerste ofte hedt tweede jaer af te dancken, gehouden sullen sijn tselfde ten minsten drie maenden te voren te waerschuyen ende op te seggen. Ende is den voerschreven mr. Pauwels by den voerschreven burchmeesters van des stadts wegen toegeseyt ses ponden grooten des jaers, van de kercke XXX schellingen ende van den Heyligen Geest van gelijcke XXX schellingen des jaers, waervoren hy gehouden sal sijn den warachtigen miserabelen personen kinderen om godswille te leeren sonder eenich loen daervoren te heyschen; van welcke voerschreven penningen men hem alle quartier jaers sal doen hebben sijn betalinge. Ende bovendien sal hy genieten die gewonelijcke accidentiën, by der gisse geëstimeert omtrent drie ponden, wat min ofte meer, staende tselfde tot schade ende bate van den voerschreven mr. Pauwels. Ende voerts voer tschoelgelt van igelijck kindt, tsy rijck ofte middelbaer, sal hy telcken quartier jaers mogen heyschen VII grooten, facit XIIII stuyvers des jaers, mits leerende den armen om godswille, alst voerschreven es.

Dies toirconden hiervan twee acten van gelijcken inhouden gemaect ende by den parthiën hinc inde onderteyckent.

Actum tot Reymerzvale in de herberge, genaempt den Keyser, ten jare, maende, dage als voeren, present den eerwaerden ende voersienigen heeren mr. Aernout a Craendale, provisoer ende deken van Zuytbevelant, ende Cornelis Willemssen van Leevendale, bailliu derselver stede.

---

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

2) Zie hiervoor nr. XII.

Op den kant is door B. aangeteekend: *Volgende dit contract is mr. Pauwels alhier in sijnder residentie gecoemen ipso Petri et Pauli a° 1570*, en er onder: *Den XXVIIIten Augusti heeft mr. Pauwels voerschreven volgende dordinantie ende placaet van Syne Majesteyt by solemnele eede gesworen, dat hy den kinderen, tschole gaende, indt lesen ofte scriven geen boucken, gescreven ofte geprint, noch eenige prosen, dichten ofte baladen voerhouden ofte leeren sal, gereprobeert by eenige conciliën ofte catholijcke universiteyten, ofte eenichsins contrariërende der ouder catholijcke relligie der Rœmscher kercken; ende indien daer eenige boucken by sijnder scholieren om te leeren gebracht werden, hem eenich(s)ins suspect sijnde, ofte daer hy aen twyfelt, dat hy deselfde menheeren van der wet communiceren sal.*

XVII [1]). Jan Colissen aengenomen als coster.

Den XIXten Juny a° XVc tseventich is by den burchmeesters ende schepenen aengenomen geweest Jan Colissen om te wesen coster, bayerman ende grachtmaecker der kercke deser stede voer den tijt van een jaer ende soeveel langer, als hy eerlijc ende wel dient, onder conditiën, dat des Heylichsdaechs ende Heylichavonts gehouden sal sijn naer gewoente met sijn habijt ten chore te coemen, ende alsdan den priesters in den getyden te singen naer sijn vermogen sal helpen ende assisteren, ende van gelijcke oick in der processiën, dat hy oick gehouden sal sijn den organist van een blaser te versien, ende voerts al te doen, dat naer oude castume ende usantie deser kercke een goet coster, bayerman ende grachtmaecker schuldich es ende geweest sijn te doen; waervoren hy strijcken ende ontfangen sal allen den accidentiën, soe ordinaris als extraordinaris, dien den costers, bayermans ende grachtmaeckers tot noch toe genoten ende gebeurt hebben; ende boven dien thien schellingen grooten Vlaems, die den voergaenden costers Jan Hubrechssen ende Cornelis Broerssen tot noch thoe alleene van de kercke genoten hebben, sijn hem noch thoegeseyt XXX schellingen; coempt tsamen des jaers II £ grooten Vlaems, sonder iet meer seeckers, ten ware, ofte hy be-

1) Dit stuk is door B. afgeschreven in nr. 2.

geerde een plaetse in des stadts waecke, in dewelcke men hem deerste vacerende toegeseyt ende beloeft heeft onder hedt behoerlijc salaris, daerthoe staende.

Actum tot Reymerzvale indt accijshuys ten dage voerschreven, present den bailliu, beyde den burchmeesters, Jacop Geertssen, Cornelis Vlasmanssen ende meer andere ende my:

F. van Campen. 1570.
Jan Colensz.

Op den kant is door D. aangeteekend: *Jan Colissen, hier gementioneert, is desen contracte te buyten gegaen ende uuut Reymerzvale vertrocken Meye a°* 1572.

XVIII [1]). ORDINANTIE, GEMAECT BY BAILLIU, BURGEMEESTERS ENDE SCHEPENEN DER STEDE REYMERZVALE OPTEN Ven MAY ANNO XVc LXXVIII, NOPENDE DER STEDE WIJN- ENDE BIEREXCYSEN.

Is geordineert, dat voor dit jegenwoordich jaer by manyere van provisie telke maende een ander ontfanger wesen sal, als namentlijck den iersten maent May den outsten burgemeester, in de maent Junio den anderen, ende soe voerts telcke maende eenen anderen schepen, denwelcken sal ontfangen allen den ontfanck, die in den voorschreven maent vallen sal, ende sal gehouden wesen borge te stellen, eer hy in den ontfanck trappen sal, ende tenden den maent rekeninge, bewijs ende reliqua van syne administratie te doene, op de pene ende rechtvoorderinghe, als in de ordinantie, hiervoren vermelt, gemaect in den jare LXVII [2]), staat.

Met dezelfde hand is op den kant geschreven: *Ontfanger over de maent May: Willem Janssen Oliphant, borge: Jacob Adriaenssen.*

XIX [3]). ORDINANTIE OP DE EXCYSEN, EODEM DIE GEMAECT.

1. In den iersten wert verboden alle schippers, schuytenaers ende andere, die alhier bier brengen, bier uuyt te laeten wercken,

---

1) Dit stuk is door E. afgeschreven in nr. 29.
2) Bedoeld zal zijn nr. III, welke ordonnantie echter van 1566 dateert.
3) Dit stuk is door E. onmiddellijk onder het voorgaande afgeschreven in nr. 29.

dan ten bywesen van den conterbouck, op de boete van VI £ swarten.

2. Item die bierdragers sullen eedt doen van nu voortaen geen bier, tsy uuyten schepe, schuyte ofte kelder, te wercken ofte wech te dragen, voor ende aleer den conterbouck sijn signet daerop gesteken sal hebben, op de hoochste boete ende gecorrigeert te werden als meyneedich.

3. Item wert geïnterdiceert den ontfanger eenich bier yemanden te laten volgen, sonder ende aleer hy betaelt is of tevreden gestelt is; twelck gedaen sijnde, sal gehouden wesen tselve by biliëtte te verclaren ende te senden aen den conterbouck, denwelcken, tvoorschreven biliët ofte verclaren van den ontfanger hebbende, sal gehouden wesen sijn signet op ygelijcke tonne te setten, om alsdan by die bierdragers tvoorschreven bier ofte wijn gewrocht te mogen werden, op de pene in de voorschreven ordinantie.

4. Welverstaende dat den ontfanger een oxoot wijns sal mogen in surchante houden, ter tyden ende wylen tselve soude mogen gesleten sijn, midts conditiën dat den tapper ofte den opdoender sal gehouden wesen, indient hem goetdunct [1]), eer hij den voorschreven wijn opslaen, sal, hem suffisante cautie te stellen van den voerschreven excyse; andersins sal tselve tsynen pericule ende laste staen, gelijck als den bierexcijs ende den geheelen ontfanck van synen maent.

5. Item is geordineert, dat men voortaen van alle Delfsche Pharao- ende van Berchsche Heerenbier sal geven van excyse, tsy poorter ofte tapper, van elcke tonne seven schellingen; ende sal tselfde bier nyet hooger mogen gegeven worden dan die kanne voor drye grooten.

6. Item van den Delfschen Israël van excyse vijf schellingen ses grooten van die tonne; ende sal die kanne gelden twee grooten twelff myten.

7. Item van Moselaer vier schellingen van de tonne; ende sal gelden die kanne twee grooten.

8. Item van Berchsche Walemsbier III schellingen VIII grooten, van excyse I schelling X grooten; ende sal gelden die kanne eenen grooten.

9. Item van Herenbier ende andere bieren, tsy van Antwerpen ofte andersins, inlantsche bieren wesende, sal men van excyse

---

1) Het HS. heeft: „goetdiuct".

geven de helft van al soevele, alst bier hunlieden met de vrachten ende andere oncosten [1]) hier cost, waerof men hunlieden den eedt sal mogen afnemen.

10. Item van alle wynen ende vremde uuytlansche bieren, soeveel grooten sy den stoop sullen uuyttappen, soevele schellingen sullen sy gehouden wesen van elcke ame van excyse te geven, ende bovendien van elcke aeme Spaensche ofte Rijnsche wijn van impost vier schellingen ende van andere bieren ende wynen II schellingen.

---

1) Het HS. voegt hier in: „hunlieden".

D. COSTUMEN EN USANTIËN.

1570.

COSTUMEN ENDE PROCEDUREN VAN RECHTE [1]) DER STEDE REYMERZWALE IN ZEELLANDT.

Om van weghen den [2]) burchmeesters ende [3]) regierders der stede van [4]) Reymerzwale in Zyne Majesteyts lande van Zeellandt te volcomen die goede wille, intentie ende begeerte van Zyne voerscreven Majesteyt, by dewelcke dieselfde Zyne Majesteyt deurt scriven van de Excellentie van den hertoghe van Alva, guverneur ende cappeteyn-generael over den landen [5]) van Herwaertsover, in date den XXV^en^ Octobris des jegenwoerdichs jaers XV^c^LXIX^tich^ versouckende ende niettemin belastende es, dat allen officieren, elcx int syne, binnen zekeren tyde overseynden souden by goede declaratie, in scrifte geredigeert, die castumen van haren schependomme ende jurisdictie, soe ist, dat den voerscreven burchmeesters ende regierders, begerende [6]) van dies te doene in gheenen gebreke te zijn, maer ter contrarie die goede intentie van Zyne Majesteyt in als te vorderen, hebben met goede ende rype deliberatie den castumen, usantiën ende proceduren van rechte, dien zy van outs tot noch toe, zoe uuyt crachte van haerder previlegiën als oick van ouder hercomen ende possessiën, in haerder jurisdictie ende schependom geüseert ende gebruyckt hebben, summierlijck ende int corte by gescrifte doen stellen, als hiernaer volcht.

---

1) Dit woord ontbreekt in R.
2) Dit woord ontbreekt in R.
3) R. voegt hier in: „schepenen".
4) Dit woord ontbreekt in R.
5) De woorden: „ende cappeteyn-generael over den landen" ontbreken in R.
6) R.: „begeerden".

I. EXEMPTIE VAN DE KUERE ENDE ·LANTSRECHTEN [1]).

1.

Item [2]) in den eersten ende alvoren compt te presupponeren, dat die van Reymerzwale, gelijck als die van Middelburch ende Zierczee, exempt zijn van der kuere ende lantsrechten van Zeellandt, by hooger memoriën Philippum, coninck van Castiliën, eertshertoge van Oostenrijck, in den jare XIIIIcXCVtich gemaeckt ende gesloten, als hebbende perticulieren kueren, previlegiën [3]), castumen ende ouden hercomen, daermede zy haren gemeynten regierden, al blijckende voren by hedt proheminum ende achter by tslot van der kueren, waervan copie by desen geattascheert es.

Achter de costumen en usantiën is geregistreerd het volgende:

EXEMPTIE VAN DE VOERMELDE KUERE VAN ZEELLANDT, HIEROP GEVOLCHT.

Extract uuyt prohemio van de kueren van Zeelandt, beginnende: Philips, van Godts genade eertshertoghe van Oostenrijck etc.

Ende als van de steden van Middelburch, Ziericzee ende Reymerzwale, die seyden ende sustineerden exempt te wesen van de voerscreven keure van den landen, ende dat zy perticuliere kueren hadden, by denwelcken niemant dan wy ofte onssen ballius ende schepenen van der voerscreven steden en moghen noch en behoirden eenighe kennisse te nemen van hueren poerteren, dat dieselve hoeren poerteren niet en moghen te buyten gaen noch hem onterfven van hueren goeden dan voer hemluyden, dat dieselve hueren poerteren om huer schulden te innen mochten doen betrecken huer schuldenaers voer den provisoir ende deken ofte voer hemluyden, met meer andere rechten, previlegiën, statuyten, liberteyten, vryheden, by hemluyde voertgestelt, ende desen perthiën aldus gehoirt, zoe ist geordineert geweest, dat de voerscreven drie steden in handen van de voer-

1) Dit opschrift ontbreekt in R.
2) Dit woord ontbreekt in R.
3) R. voegt hier in: „ende".

screven gedeputeerde exhiberen souden heuren voerscreven keuren, rechten ende previlegiën om die off dextracten van dien ons over te brenghen, dat alzoe gedaen es geweest. Ende eyntelijck trappoert van onssen voerseyde gedeputeerde gehoirt ende gesien die voerscreven extracten, soe heeft een declaratie gemaeckt geweest op die voerscreven geconcipieerde kuere ende ghestelt in gescrifte by vijf capittelen, alzoe ende in der manieren als hiernaer volcht.

Extract uuyt den slote derselver keure.

Ende als van die van onssen steden van Middelburch, Ziericzee ende Reymerzwale, aengesien dat zy niet toegelaten noch geaccordeert en hebben in der voerscreven reformatiën ende nieuwe keuren, wy hebben oick geordineert ende geaccordeert, ordineren ende accorderen by desen onssen briefve, dat zy aengaende heurlieder voerseyde keure ende andere rechten, previlegiën ende castuymen, statuyten, liberteyten ende vriheden sullen blyven in sulcken state, als zy waren ende geweest hebben by tyden van wylen onsen voerseyden heere ende overoudevader hertoghe Philips ende van wylen onsen voerseyden heere ende oudevader hertoech Karele, dien Godt genadich zy, sonder dat by den poincten ende articulen, boven geïnsereert, noch eenich van dien zy sullen andersins [1]) belet zijn in gebruyckenisse van heur voerscreven keure, rechten, castumen, previlegiën, liberteyten ende vryheden, noch in eenighe van dien, hoe off in wat manieren dat zy; ontbieden daerom ende bevelen onssen voerscreven cancellier ende lieden van onssen voerseyden Grooten rade etc.

Gegeven in onsse stadt van Bruessel in de maent van Ougst int jaer ons Heeren duysent vierhondert vyve ende tnegentich.

Onder stondt gescreven: Gecollationeert jegens een autentijck vidimus der voermelder keure, geëxpediert in parckemente onder den segelen van Eer: Rijckaert

1) R. voegt hier in: „mogen".

van der Kapellen, raedt, ende Jan van Couwenberch, secretaris der voerscreven eertshertogens, berustende in archivis der stede Reymerzwale, over al te accorderen, twelck ick openbaer notarius, over alle Zyne Majesteyts landen van Herwertsover ter executiën gestelt, attestere mits desen.

Onderteyckent J. van Campen, notarius.

2.

Sijn oick die van Reymerzwale by hoogher memoriën hertoech Aelbrecht van Beyeren, als grave van Zeelandt, in den jare XIIIcLXXIIIItich geöttroyeert, dat zy by goetduncken des balliuus aldaer tot vorderinge van haer gemeynte ende onderhoudenisse van der pollitiën ende proceduren van rechte jaerlijcx ordinantiën, voerboden ende [1]) statuten maken moghen ter sommen van XXtich ponden swarten thoe tot XX grooten het pondt, met meer andere schoone previlegiën, volgende dewelcke zy haren ondersaten recht ende justicie administreren [2]).

II. Beroerende den proceduren in actiën personeel, ende eerst in rauactiën.

3.

Ende onder andere previlegiën es die van Reymerzwale van ouden tyden geottroyeert geweest, dat zy voer alle pertyën twee rechtdaghen te weken hebben soude ende eenen rechtdach voer den officier in criminelen zaecken, welck previlegie hoochloflijcker memoriën de Keyserlijcke Majesteyt Carolus quintus confirmerende ende augmenterende, heeft in den jare XVcXXVIIItich die van Reymerzwale by synen openen letteren geottroyeert ende gegonnen, dat zy ten versoucke zoewel [3]) van pertyën van binnen als van buyten alle daghe voer den middach te rechte sitten ende perthiën justicie administreren moghen, al [4]) blijckende by tselfde previlegie [5]), te exhiberen dies noot sijnde.

---

1) Dit woord ontbreekt in R.
2) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 17 (Van Mieris III blz. 289).
3) Dit woord ontbreekt in R.
4) Dit woord ontbreekt in R.
5) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 180.

4.

Vortsmeer is oick den voerscreven van Reymerzwale anno XVcXIX by Syne voerscreven Majesteyt geottroyeert, dat men tallen daghen zoewel poerters als vremde, te weten binnen haerder jurisdictie van Zuytbevelandt geseten, zoewel van bekende als onbekende schult zal moghen dach maken voer tgerechte aldaer, doende die weten ende dagementen aen haren personen ofte anders, indien zy niet vinbaer en zijn, „aen hare woninghe ofte domicilie, ende dat alzulcken daginghe zal van waerden zijn, in der voughen oft aen hare persone geschiet ware, zoevaerde den voerscreven gedaechde binnen der voerscreven stede ofte der jurisdictie van dier ware" [1]).

5.

Ende indien hy by verclaren van den bode binnen der stede ofte jurisdictie van dier niet en is, wert anderwerf gedecreteert een ander wete tot coste van ongelijcke.

6 [2]).

Maer indien men bevindt, dat hy binnen der jurisdictie is, ofte staende die eerste wete geweest es, ende ten daghe dienende niet en compareert, wert om te precaveren alle precipitantie van justicie anderwerf tot zynen coste gedecerneert een wete aen zijns persoons ofte, indien hy niet vinbaer en es, aen zijn familie ende de [3]) naeste gebueren.

7.

Ende ten daghe dienende, indien hy compareert, werdt, refusis expensis van die laeste wete ende van de comparitie van perthie, tot zijnder defensie geadmitteert.

8.

Welverstaende, dat tusschen alle weten, aen den personen,

---

1) Op den kant in nr. 29 staat: „Verba previlegii". Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 144.

2) R. schrijft hier op den kant bij: „Als deerste wete aen zijns persoons ofte ten huyse gedaen es, alsdan mach men dander doen aen de naeste bueren".

3) Dit woord ontbreekt in R.

buyten de stede wonende, gedaen, ten minsten moeten wesen twee daghen, aleer men eenighe rechtvorderinghe daerop plegen [1]) mach.

9.

Dat men oick niet procederen en mach op eenighen weten, ten huyse van de inwonende poerters gedaen, tensy deselfde overnacht zijn [2]); maer indien haer de wete in persone gedaen es voer neghen uren des voermiddaechs, mach men terstont daerop rechs plegen, mits dat de gedaechde altijts sal moghen nemen zijn beraet ter naester vierschare.

10.

Ende in cas, dat hy contumax blijft, werdt ten verzoucke van perthie by vonnisse van schepenen gedaen te banne ten eynde van der vierschare thoe, ofte indien hy over water [3]) comen moet, tot drie uren thoe des naermiddaechs.

11.

Ende indien hy middeldertijt compareert ende zynen ban met drie grooten Vlaems voer den inwoender ende ses grooten [4]) voer den buytenpersonen begeert te boeten, werdt alsnoch refusis expensis als voren tot zijnder defensie geadmitteert; indien niet, zoe werdt den heyscher geadmitteert ende toegelaten zijn stucken ende munimenten obligatoir, indien hy eenighe heeft, te produceren ende deselfde ofte zynen heysche, dien hy daeruuyt maecken wil, ofte anders -- indien hy geen munimenten obligatoir en heeft — simpliciter zijn heysche ende gebreck by eede te affirmeren ende voerder evictie ende executie, als hiernaer volcht, te versoucken.

12.

Gelijckerwijs oick den heyscher, indien den gedaechde ter eerster instantie aen zijns persoens die wete ofte daginge ontfangen

---

1) R.: „leggen".
2) R.: „tenzy by tselve overnacht".
3) R.: „van over twater".
4) R. voegt hier in: „Vlaems".

hebbende, per se [1]) ofte per procuratorem niet en compareerde, terstondt naer dexpiratie van den ban — denwelcken als voren terstondt jegens densulcken by schepenen gewesen werdt — tot affirmatie van zynen heysche gheadmitteert werdt.

13. Geldinge.

Welcke affirmatie van schulde sulcx, a(l)st voerscreven es, gedaen zijnde, werdt den heyscher toegelaten te bewysen hedt gereetste ende lieflijcxste [2]) goet van zijn pertie oft, indien hy geen goet en weet, eenich cleyn perceel, tsy een houten stoel, een [3]) schotel ofte [4]) lepel, ende voerts aen tgereetste, twelck hy by tyde soude moghen vinden, waeraen hem tot vermaninge van den heere toegewesen werdt een geldinghe [5]), twelck es die eerste censure van evictie, ende es van dier effecte, dat den perceelen, daer sulcke geldinge aen gedaen es, niet en mogen veraliëneert werden dan onder sufficiënte [6]) cautie, voer schepenen gestelt.

14.

Van welcke geldinghe alsdan by den gesworen bode perthie advers gedaen werdt een kennelijcke wete, ten eynde hy binnen XIIII dagen naer deselffde wete mach komen bekalengieren, becroenen ende beclagen deselfde geldinge ende voergaende proceduren [7]).

15. Becalengieringe van geldinghe.

Ende indien den verweerdere tselfde van sinne is te doen, werdt volgende tselfde [8]) previlegie, van de Keyserlijcke Majesteyt anno XV^{c}XIX^{ne} gegeven, „gehouden in eenen wegen [9]) binnen XIIII daghen den heyscher" [10]) te doen daghen om ten eersten

---

1) R.: „in persone".
2) R.: „trefflicxste".
3) R.: „ende".
4) R.: „een".
5) De woorden: „twelck hy . . . geldinghe" ontbreken in R.
6) R. voegt hier in: „cause ofte".
7) R.: „procederen".
8) R.: „tvoormelde".
9) Het oorspronkelijke (Reg. nr. 144) heeft: „weghe ende".
10) Op den kant: „Verba previlegii".

rechtdage naervolgende te comen aenhooren die voerscreven kalaenge, ende dat op peynen tsegen dengenen, diet alsoe niet en doet [1]), te vervallen ende versteken te zijn van haer calaenge.

16 [2]).

Ende ten daghe dienende, indien pertie advers coempt openen zijn calaenge, werdt — mits eerst refunderende die voergaende costen van de wete ende comparitie van pertiën -- ad longum gehoort; ende naer pertiën gehoert zijnde, indient sulcx naer rechte bevonden werdt te behooren, werdt die voerscreven calaenge by schepenen verclaert van waerde ende pertie geabsolveert van den heysche ofte instantie naer gelegentheyt van der saecken, ofte anders van onwaerden, ende in sulcken gevalle den becalengierder overmits zijn manifeste calumnie gecondemneert in die boete van II £, terstont op te leggen, op peyne van gyselinge, deen helft tot behouf van den heere ende dander helft tot behouf van schepenen.

17. Eygendom.

Ende ingevalle deselfde becalengieringe van onwaerden verclaert wordt, zoe wert er terstondt ten versoucke van pertie aen deselfde goeden, daer te voren een geldinge aen gedaen was, voerts gewesen een eygendom, twelck es die tweede censure van evictie, mits welcke censure den voerseyden goeden van den verweerdere toegeëygent ende quasi hipothecare verobligeert werden den heyschere, ten ware, oft iemandt anders onder schepenenkennisse, voer schepenen van Reymerzwale gepasseert, daerop sprekende hadde.

18. Teffect van den eygendom [3]).

Ende es tselfde eygendom van sulcken effecte, dat den verweerdere, daervan die wete ontfangen hebbende, niet geoirloeft en es op peynen van cracht ende gewelt de goeden, sulcx den

---

1) R.: „doen".

2) R. schrijft hier op den kant bij: „De costen zal dengenen betalen, die zijn becalengerynge wilt openen, in rechte gevallen, eer hy openynge zal muegen doen oft ontfangen werden te doene".

3) R. „Teffect van eygendom ende cracht van dies hebbende".

heyscher aengeëygent sijnde, te vercoopen ofte veraliëneren, ten welcken eynde hem oick by der bode ofte secretaris een wete gedaen werdt.

19. Schattinghe [1]).

Ende die wete sulcx gedaen zijnde, mach den heyscher ten naesten daghe van rechte comen versoucken een schattinge, dien hem alsdan oick toegewesen werdt, als wesende die derde ende laeste censure van evictie.

20.

Welcke schattinge, sulcx by schepenen ghewesen ende gepasseert zijnde, zonder den verweerdere eenich vorder wete daerop te doen, werdt ten versoucke van den heyschere by den secretaris verleent een schatcele, dat is acte van condemnatie ende evictie, inhoudende de geëvinceerde somme ende den costen, daeromme gedaen, indien deselfde ten versoucke van den acteur getaxeert zijn, in welcke taxatie oick voertaen begrepen sullen werden alle die [2]) deuchdelijcke comparitie- ende dachcosten van den procureurs tot moderatie van schepenen.

21.

Ende deselffde schatcele gelicht hebbende, is den heyscher geoirloeft, dat hy by denghenen, daerthoe by der wedt gestelt ende geauctoriseert zijnde, mach procederen tot schattinge, warderinge ende aensettinge ofte appropriatie van den verweerders goeden, ierst by hem in de geldinge bewesen, en by gebreke van dier tot die andere gereetste goeden tot zynen gebreke thoe.

22. Schattinge, by wyen die geschiet [3]).

Te weten tot schattinge van de muebelen goeden, als van huysraet, tin, lijnwaet, metael ende diergelijcke, by seker personen, hem dies generende; tot schattinge van koyen, beesten, landt ende arfve by andere personen, hem die landtneringe verstaende; tot schattinge van sout, turff, soutkeeten ende dier-

---

1) R. voegt hier bij: „ende wanneer men sententie van dyen begeeren zal".
2) Dit woord ontbreekt in R.
3) Dit opschrift ontbreekt in R.

gelijcke, de zoutneringe beroerende, by den deken ende gesworens van der [1]) panneringe; tot schattinghe van schepen, anckers, touwe, taeckel etc. by deken ende gesworens van der schipneringe; tot schattinge van huysen, hoven ende andere edificiën by den huys- ende erfschatters, daerby gevoucht, indient noot zy ofte eenighe swaricheyt valt, twee schepenen, hem best verstaende, al volgende tlaeste articule der voerscreven privilegiën, by den Keyserlijcke Majesteyt anno XV^{c}XIXe verleent [2]).

23.

Welcke perceelen, sulcx, a(l)st voerscreven es, geschat ende geapproprieert zijnde, vermach ende ist [3]) geoirloeft den heyschere, indien deselfde muebel ende verdraechelijc zijn, terstont sonder eenige vorder venditie daervan te doen ofte den debiteur eenich lossinge daeraen te hebben, voer zijn vry eyghen [4]), naer hem te trecken, te gebruycken ende te vendiceren voer den prijs, daer deselfde voer geschat zijn. Ende [5]) indien hem in dies eenich re(n)conter geschiede, sal daerthoe imploreren [6]) ende versoucken dassistentie van de overhandt, die hem onder zijn behoorlijck solaris nochtans tot coste van den geconvinceerde gehouden es deselfde perceelen over te leveren ofte perthie advers daertoe te constringeren. Ende [7]) indien den gecondemneerde den panden vervreempt ende versteken ofte anders veraliëneert heeft, staet ter correctie van den heere, in der voughen oft hy cracht ende [8]) ontvoeringhe van een anders mans goeden gedaen hadde, naer gelegentheyt van der saecken.

24.

Maer indien by faute van muebelen goeden die schattinge

1) R. voegt hier in: „panneluyden ofte".

2) R. voegt hier achter: „etc.".

3) R.: „es".

4) R. voegt hier in: „goet".

5) R. voegt hier op den kant bij: „De overheyt zal partie te hulpe comen, die de panden, hem met rechte toegewesen, weygert ende die officiers resisteert, die daeromme comen".

6) Aldus R.; nr. 29 heeft: „imployeren".

7) R. voegt hier op den kant bij: „souckt int placaet, gegeven by Maria hertogh Carels dochter int jaer 1476 binnen Gendt, dat 37 artijckel, folio . . . . Bedoeld is het Groot-privilegie.

8) Dit woord ontbreekt in R.

geschiet aen eenige edificiën van huysen, keeten etc. ofte anders aen gronden van arfve in parte vel in toto, soe ist in arbitrage van den heyscher gestelt, ofte hy deselfde geschatte perceelen in parte vel in toto voer die geschatte ofte gepriseerde [1]) somme aenvaerden ende behouden, ofte [2]) anders by publijcken edicte tot proffyte ende schade van den gecondemneerde tot zynen gebreke thoe by voergaende vonnis, daer ierst op versocht, doen vercoopen wil.

25. Executie aen den personen by foute van vry goet te doen.

Ende by faute ofte gebreke dat den heyscher, sulcx alst voerscreven es, te vollen zijn pertie verwonnen hebbende, geen vry goet binnen die jurisdictie van Reymerzwale en wiste te bevinden, waeraen hy zijn tenachterwesen [3]) soude moghen verhalen, soe es hem volgende het IIIIe artijckel van de previlegiën, by hertoech Karel anno XIIIIcLXXII verleent [4]), geoerloeft binnen ses weken naer die condemnatie zijn gewijsde ende tenachterwesen te verhalen aen hedt lichaem ende persone van den gecondemneerde ende denselfden te doen leggen in stricter gevangenisse, ter tijt thoe hy voldaen sal hebben.

26. Geen personen van [5]) vrouwen te executeren voer haer mans schult.

Welverstaende, dat volgende hedt Ie articule van den privilegie, by hertoech Aelbrecht [6]) van Beyeren anno XIIIcLXVIIItich verleent [7]), geen vrouwenlijff belast zal zijn ofte mach werden van schulden, by haren man gemaeckt, ende dat sulcken vrouwe naer die doot van haren man sal moghen cessie doen ende wijcken van allen den goeden, ende mitsdien ontlast wesen zoewel van haren als van haers mans schulden.

---

1) R.: „gepasseerde".
2) R. voegt hier op den kant bij: „Eerst versoucken sententie van schepenen, eer men goet vercoopen mach, hoewel tselffde geschat es, van onroerenden goeden".
3) R. „achterwesen".
4) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 70.
5) De laatste twee woorden ontbreken in R.
6) Dit woord ontbreekt in R.
7) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 14.

III. Proceduren in zaecken van bekende schult [1]) by schepenenkennisse ofte schepenenbriefven.

27. Dat schepenen overal in [2]) Zuytbevelant kennisse nemen moghen.

Item naerdien tot noch toe verhaelt zijn geweest die proceduren, by tgerechte van Reymerzwale geüseert ende gepleecht in zaecken van rauactie, zoe volchter naer voerts te verclaren die proceduren, die men gebruyckt in liquide saecken, daer schepenenkennisse ofte schepenenbriefven af zijn.

Om waerthoe te comen zoe stater te premitteren, dat die van Reymerzwale by den voernoemden herthoech Aelbrecht van Beyeren in den jare XIIIcLXXIIIItich articulo IIII° ende wederom anno XIIIcLXXXtich articulo XXVIII° geprevilegeert ende geottroyeert zijn, dat den schepenen van Reymerzwale gelijck als die van Middelburch overal in Zuytbevelandt kennisse nemen ende beleyden moghen van allen schulden, dien voer haer verleden werden [3]).

28 [4]).

Ende van sulcken schulden, dien voer schepenen van Reymerzwale verleden ende ten registre van den secretaris ofte schepenenclerck geteyckent ofte eenighe acte ofte schepenenbriefven daervan geëxpediert zijn, en ist niet van noode den debiteur eenichsins dach te maecken.

29.

Maer werdt alleene geüseert, dat den crediteur, comende voer recht, mits exhiberende extract obligatoir uuyt schepenenregistre ofte schepenenbriefven, dien hy daervan heeft, ende als voren bewysende eenich goet van zynen debiteur, mach van stonden aen versoucken hem een geldinge by schepenen daeraen [5]) gewesen te werden, dewelcke hem oick van stonden aen zonder eenich vorder documenten ofte affirmatie volgende hedt inhouden

---

1) R. voegt hier in: „etc.".

2) Dit woord ontbreekt in R.

3) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nrs. 17 en 22 (Van Mieris III blz. 289 en 370).

4) R. voegt hier op den kant bij; „tEffect van verleden op vol recht".

5) R. voegt hier in: „gedaen ende".

van den voermelden extracte ofte schepenenbriefven toegewesen werdt, mits dat hy alsdan gehouden zal zijn den debiteur by den secretaris, schepenenclerck ofte gesworen bode daervan te doen een kennelijcke wete om, indient hem goetdunckt, binnen XIIII daghen te comen becalengieren de voerschreven geldinghe. Ende voerts wert er consequentelijck geprocedeert, als voren in zaecken van rauactie geseyt es.

30.

Sonder dien dat zulcken becalengierder, gemerckt hy te voren geen wete gehadt en heeft, ende oversulcx niet contumax geëstimeert mach werden, eenighe bruecke verbuert, ofte eenige costen als voren in rauactie en refundeert, tenwaere hy ten laesten daerinne gecondemneert wierde.

IV. Ander maniere van proceduren [1]) op bekende ende onbekende schulden by bereyt.

31.

Item naerdien alhier summierlijck verclaert zijn die proceduren, dien by tgerechte van Reymerzwale tot noch toe volgende die voermelde previlegiën over den debiteurs van haren poerteren, zoewel binnen Reymerzwale als anders binnen Zuytbevelandt geseten, by ordinaris treyn gehouden zijn geweest, soe compt hier oick int corte te verhalen, dat tselfde gerechte volgende het previlegie, hemluyden by den voerscreven hoochlofflijcker memoriën hertoech Aelbrecht van Beyeren anno XIIIcLXXVtich, mitsgaders die uuytsprake tusschen die van Middelburch ende Reymerzwale by Zijnder Genade [2]) anno XIIIcLXXVIItich daerop gevolcht, geottroyeert ende geprevilegeert es, dat den officier aldaer ten versoucke van haren poerteren ende van denghenen, die in des stadts bescherme zijn, „met [3]) drye schepenen overal in [4]) Zuytbevelandt trecken mach tot denghenen, gheen poerter wesende, hem eenighe onbekende schult schuldich zijn(de), ende vermanen ofte plegen [5]) rechs, in der voughen oft binnen der stadt ware".

---

1) R.: „procederen".
2) R.: „Excellentie".
3) Op den kant: „Verba previlegii". Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nrs. 18 en 20.
4) Dit woord ontbreekt in R.
5) R. voegt hier in: „aldaer".

32 [1]).

„Ende verlijdt [2]) den debiteur den schult, zoe zal hy blyven voer den schult ofte des clagers gemoede hebben, mitsgaders de costen betalen, dien ter oirsaecke van dien gedaen sullen [3]) zijn; maer loochent hy den schult, ende den clager daervan niet sufficiantelijck doceren en can, zoe moet den clager den cost betalen".

33 [4]).

„Maer denghenen, die voernoemden poerteren van Reymerzwale ofte die in haren bescherme zijn, schuldich zijn [5]) by recognitie", zoe ist, al [6]) volghende tvoermelde previlegie, den officier van Reymerzwale geoirloeft denselfden tot versoucke van perthie te vanghen ende rechs daerover te pleghen als van bekende schult.

V. Van proceduren by arreste.

34.

Om voerts te comen tot den proceduren van areste staet te presupponeren, dat die stadt van Reymerzwale es een stadt van onthoude, daer men volghende het IIe articule van den [7]) previlegie, die van Reymerzwale by hoogher memoriën hertoech Aelbrecht anno XIIIcLXVIIItich verleent [8]), niemandt van buyten arresteren, houden ofte bestellen en mach dan alleenlijck [9]) van schulden, dien zy den poerters ende inwoenders derselve stede schuldich zijn, ofte van schult, tusschen vremde luyden binnen derselve stede gemaeckt.

35.

Volgende welck previlegie die van Reymerzwale noyt eenighe aresten gebruyckt ofte gheüseert hebben jegens eenighe uuytheemsche personen dan in zaecken voerscreven [10]).

---

1) Op den kant: „Verba previlegii".
2) R.: „belijt".
3) Dit woord ontbreekt in R.
4) R. voegt hier op den kant bij: „Verba previlegii".
5) R. voegt hier in: „op coste".
6) Dit woord ontbreekt in R.
7) Dit woord, ontleend aan R., ontbreekt in nr. 29.
8) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 14.
9) R.: „alleene".
10) R.: „dan alst voorscreven es".

36.

Ende sulcken aresten werden gedaen by den gesworen stadtbode [1]), nochtans al eerst daerop versocht hebbende consent van den officier van der plaetse.

37.

Welcken bode meteenen den gearesteerde persone ghehouden es dach van rechte op denselffden dach ofte des anderen daechs ter gewoenlijcke ure te prefigeren om te comen aenhooren die redene van de arestatie, midts by hem houdende register van allen aresten, der peynen [2]) ende de namen van de gearesteerde.

38.

Ende bygevalle den ghearesteerde niet en compareerde ende sulcx trecht versmade, werdt den arestandt ten daghe dienende toegelaten zijn reden van areste ende tgene hy aen den ghearesteerde ten achter es, by brijffven ende munimenten [3]) obligatoir, indien hy eenighe heeft, ofte anders by affirmatie van eede te verificeren ende zoe voerts tot geldinghe, eygendom ende schattinge, als voren in zaecken van rauactie geseyt es, ofte anders indien de gearesteerde eenichsins de fuga suspect es, tot corporele apprehensie te procederen.

39.

Ende in cas, dat den arestandt ten gheprefigeerden daghe ende ure voer recht niet en compareerde, werdt den gearesteerde geslaeckt uuyt den areste ende den arestant gecondemneert in de costen van dier instantie.

VI. Procederen [4]) in zaecken reële ende wechleveringhe van huysen, gronden ende arfven [5]).

40.

Item om voerts te proced(er)en tot der voerseyde materie, staet al voren te noteren, dat volghende hedt voermelde previ-

1) R.: „bode".
2) R.: „van allen de peynen".
3) Aldus R.; nr. 29 heeft: „monumenten".
4) R.: „procederen".
5) R. voegt hier achter: „etc.".

legie van hertoech Aelbrecht de anno XIIIc tachtentich [1]) articulo XL gheen poerter van Reymerzwale zijn landt, binnen Zuytbevelandt gelegen [2]), te buyten gaen ofte wechleveren mach dan voer schepenen van Reymerzwale.

41.

Welcke wechleveringe, tsy van huysen, keeten, landt, arfve ofte andere inmuebel goeden, tot noch toe volghende hedt VIIIe articule van der previlegie, by hoogher [3]) memoriën hertoech Karel als grave van Zeellandt die van Reymerzwale anno XIIIIc twee ende tseventich verlendt [4]), geüseert es in deser vougen.

42. Proclamatiën van der leveringhe.

Te weten, dat by den secretaris ofte schepenenclerck drie Sondaghen immediate aeneenvolghende goets tijts voer den middach ten aensien van een ygelijck by billiëtte ende publijcke edicte met goede declaratie aen die kerckdueren ende accijshuys der voerscreven stede gestelt werden den perceelen van huysen, keeten, gronden, arven ende andere immuebele goeden, die men begeert over te dragen ende wech te leveren, met specificatie van de vier gemercken ofte limiten, binnen dewelcke de perceelen gelegen zijn, mitsgaders van den lasten, renten ofte ander servituyten, dien deselfde goeden subiect zijn.

43. Als voren [5]).

Ende indien sulcken perceelen buyten der stadt in eenighe andere prochiën van Zuytbevelandt gelegen zijn, werden alsdan van gelijcke drie Sondaechsche proclamatiën by den pastoer ofte secretaris van dier parochie onder het sermoen op den stoel gedaen met beteyckenisse van eenen prefixen [6]) dach van rechte, dienende voërt gerechte van Reymerzwale naer de derde proclamatie voer denghenen, die eenichsins den overdracht ofte wechleveringe soude willen becroonen ofte beclagen, waervan by den pastoer ofte secretaris behoorlijcke attestatie geëxpediert wert.

1) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 22 (Van Mieris III blz. 370).
2) Dit woord ontbreekt in R.
3) R.: „saligher".
4) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 70.
5) Dit opschrift ontbreekt in R.
6) Aldus R.; nr. 29 heeft: „profixen".

44.

Welcken dach van rechte dienende, werdt deurt vermanen van den officier by den voerscreven secretaris ofte schepenenclerck attestatie ende declaratie gedaen, dat de voermelde edicten, geboden ende proclamatiën te rechte in der voughen voerscreven geschiet zijn.

45.

Welcke declaratie sulcx by den secretaris ofte schepenenclerck [1]) gedaen ende seker baken by den officier gerecht zijnde, werden by vonnisse van schepenen tot twee distincte reysen toe eenwerf, anderwerf ende derdewerf by den officier met luyder stemmen opgeropen allen denghenen, dien hem den voerscreven overleveringe eenichsins becroonen, beclagen ofte deselffde becalengieren willen.

46. Becalengieringe [2]).

Dewelcke indien zy compareren, wert die voermelde wechleveringhe ende bysonder hedt effect van dier geschort, ter tijt thoe, perthiën hinc inde int langhe gehoort, anders daerinne geordineert es.

47.

Ende indien daer niemandt de voermelde leveringe contradiceert, beclaecht ofte [3]) becalengiert heeft, zoe werdt den cooper ofte denghenen, die deselfde perceelen gelevert werden, by vonnisse van schepenen ten eewyghen daghen daerop gebannen ende in den vriën eygendomme ende absolute possessie van dier gestelt, ende den vercooper ofte overleveraer van denselfden goeden mitsgaders allen anderen persoenen, wie die zijn, al volghende tvoermelde previlegie daeraf gebannen ende onterft, sonder eenighe querele in toecomende tyden eenichsins daerop te moghen maecken.

48. Den uuytlantschen ende weesen haer recht gereserveert [4]).

Uuytgesteken altijts ende gereserveert den absenten ofte

1) R.: „clercq".
2) R. voegt hier achter: „op wechleverynge van huysen oft anders".
3) R.: „ofte beclaecht ende".
4) Dit opschrift ontbreekt in R.

uuytlantsche personen ende ombejaerde weesen haer recht ende becalengierenge ofte becrooninge, dewelcke absenten daerthoe sullen moghen ontfangen werden een jaer naer haerder wederkeeren ofte naerdat zy behoerlijck daervan gheadverteert ende gewaerschout zullen zijn, ende beroerende den ombejaerde weesen, een jaer naerdat [1]) zy tot redelijcken ende behoerlijcken oute gecomen [2]) ende naer die castuymen van der plaetse uuyt der voechdie gestelt sullen zijn, al volgende [3]) tvoermelde previlegie.

49. Becalengieringe [4]).

Maer oft gebuerde — gelijckent oick meestendeel [5]) geüseert werdt — dat denghenen, die sulcken leveringe van goeden becalengieren ende becroenen wil, ten daghe van leveringe niet en compareerde, maer nochtans zyne becalengieringe den secretaris ofte schepenenclerck voer date van den dach van leveringhe gheïnsinueert ende op doen teyckenen hadde, ende tselfde sulcx gheschiet te zijn by den secretaris ten tyde van de leveringe verclaert wierde [6]), zoe werdt altijts, gelijck int naestlaeste voergaende articule geseyt es, die leveringe opgewesen ende den cooper by provisie ghemainteneert, behouden allen becalengierders haer recht, mits dat den becalengierder gehouden [7]) es, mits doende den leveraer daerop een kennelijcke wete, ten eersten daghe van rechte te comen openen zijn querele ofte becalengieringe, op peyne van ten eewyghen daghen, als voerscreven es, daervan versteken te zijn [8]).

50.

Ten welcken daghe, indien hy compareert, werdt ad longum gehoirt ende naer gelegentheyt van den [9]) zaecken die becalengieringe verclaert van waerden ofte onwaerden.

---

1) R.: „dat".
2) R. voegt hier in: „zijn".
3) R.: „volgende al".
4) Dit opschrift ontbreekt in R.
5) R. voegt hier in: „gebeurt ende".
6) Dit woord ontbreekt in R.
7) De woorden: „allen . . . gehouden" ontbreken in R.
8) Op den kant: „Versteck van becalengieringe".
9) Dit woord ontbreekt in R.

51.

Ende in allen [1]) gevalle dat den becalengierder niet en compareert ende sulcx versteken ofte anders [2]) zijn becalengieringe van onwaerde verclaert werdt, zoe werden alsdan eerst gheëxpediert die briefven van leveringe, eygendom ende possessie, by welcke brieven den vercooper ofte wechleveraer hem ende oick allen zijn goeden verbindt den cooper ofte dengenen, dien sulcken perceelen gelevert werden, ten eewighen daghen vriëlijck op deselve perceelen te houden ende te doen mainteneren ende hem van allen voerder commer, last ende servituyt, in die voermelde wechleveringe niet geëxpresseert, te indemniseren ende te garanderen.

VII. Van opbringinghen.

52.

Van gelijcken oick ende met gelijcken solemniteyten ende proclamatiën, indien iemandt geen brieven van leveringe ofte maintenue en heeft van eenighe onroerende goeden, dien hy vel ex hereditatis jure vel alio justo titulo besit, mach hem op deselve doen opbringhen ende by tgerechte doen mainteneren.

53. Recht in sterfhuysen ofte successiën te vermeten [3]).

Desgelijcx oick eenighe sterfhuysen, erffenissen ende successiën onder den erffgenamen questieus [4]) wesende ende daerinne questie vallende, hoe diep ende voer hoe vele een igelijck daerinne gerecht es, werdt een igelijck, hem recht daerinne vermetende, toegelaten hemselven met gelijcke solemniteyten in zoeveel [5]) deelen, als hy rechs pretendeert te hebben, met rechte op te doen brenghen.

VIII. Van erfenisse ende successiën ab intestato [6]).

54.

Item alzoe articulo precedenti mentie gemaeckt is van erffenisse

---

1) R.: „den".
2) Dit woord ontbreekt in R.
3) Dit opschrift ontbreekt in R.
4) R.: „questie".
5) R.: „hoeveel".
6) R.: „successiën van dien".

ende successiën, compt hier oick int corte te verhalen, hoe ende in wat manieren die erfenissen ende successiën devolveren ende besterven.

Om twelck claerlijck te deduceren staat te presupponeren, dat volghende die kuere ende des landts recht van Zeellandt capite II° articulo XX° [1]) ende XXI° conform den gescreven rechten allen den vrië, eygen ende allodiale goeden, by man ende [2]) wijf ten huwelijcke gebracht [3]) ende staende den huwelijcke geconquesteert, werden ende zijn gemeen, uuytgesteken alleene leenen ende thienden, dewelcke in haerder nature geconserveert werden.

55.

Ende nu man ofte vrouwe, sulcx in huwelijcke state vergadert zijnde, stervende, zal die lancxtlevende in als, zoewel muebele als inmuebele goeden, haven ende erfven — den leenen ende thienden altijts [4]) uuytgesteken ende, alst voerscreven is, in haerder nature gereserveert — die helft mitter helft van de schulden ende lasten behouden, ende die kinderen, haren oirs ende descendenten van den ierst overleden in die ander helft ex equo, portie ende portie gelijcke, succederen [5]) sonder respect van den ouderdom, bejaerthede ofte sexus derselver kinderen.

56.

Ende indien daer geen kinderen oft descendenten van dier en zijn, ende dat beyde die ouders van den overleden noch int leven zijn, zoe sal die erfenisse ende achterlaten goeden wederomme keeren tot dieselfde ouders.

57.

Maer inghevalle daer een van de ouders doot ende sulcx thuwelijck gescheyden is, zoe compt ende devolveert deselfde erffenisse aen den collateralen, zoewel van des vaders als des moeders zyde, in vier quartieren.

---

1) R.: „22".

2) R.: „oft".

3) De rest van het artikel ontbreekt in R, waar het volgende artikel met dit versmolten is.

4) Dit woord ontbreekt in R.

5) Aldus R.; nr. 29 heeft: „succederende".

58.

Welverstaende, dat in alle erfenissen ofte successiën, tsy deselffde devolveert op den descendenten oft collateralen, altijts representatie plaetse heeft, zulcx dat die naeste oirs zoewel van de descendenten als collateralen, die plaetse van haer overleden ouders supplerende ende representerende, per stirpes ende niet per capita met haren oemers ende moyers in allen erffenissen succederen ende erven.

59.

Welverstaende, dat volghende hedt XXIIIe articule van der kuere voermelt capite II° den naturele [1]) kinderen van eender ongetroude moeder alleenlijck succederen in haers moeders goeden, portie ende portie gelijcke met den anderen getroude kinderen, indien daer eenighe zijn; maer desulcke [2]) naturele kinderen en hebben geen deel in des vaders goeden ten sy by testamente ofte anders by gifte, voer twee [3]) schepenen geschiet.

60.

Ende indien eenich wettachtich kindt van een vader ofte moeder, bastaerde wesende, quame te sterven zonder oir achter te laeten, zoe sullen die collaterale erfgenamen van dien volghende hedt naestvolghende articule der voermelder kuere dat goet deylen uuyt [4]) vier quartieren, recht ofte den vader ofte de moeder van den overleden gheen bastaert geweest hadde.

61.

Item die feudalia ofte leengoeden, gemerckt deselffde diverselijck ghenatureert ende uuytgegeven zijn, devolveren elcx naer haerder nature, te weten die Zeeussche leenen ex equo op die sonen, haer oirs ende naecomelingen seclusis filiabus.

62.

Ende indien daer gheen zonen en zijn, ex equo op die doch-

---

1) R.: „natuerlicke".
2) R.: „deselve".
3) Dit woord ontbreekt in R.
4) R.: „met".

ters sonder respect van den ouderdom ofte bejaerthede van deselffde.

63.

Ende by gebreecke van sonen ende [1]) dochters, op die outste ende naeste manhooft van des swaerts syde, daer dieselfde af gecomen zijn, ende by gebreke van dien [2]), die outste ende naeste manhooft van des moeders zyde.

64.

Van welcken ende gelijcken nature oick zijn die graeffelijcke thienden, wesende Zeeus leen, anders dan dat deselfde niet voerder en moghen devolveren dan op den sonen, dochters ofte broeders van den laesten possesseur, ende daernaer devolveren aen die grave, alles achtervolghende het VIIIe articule van de keure van Zeellandt capite II°.

VII. De jure retractus [3]), twelck men aenboert ofte naestinghe noempt.

65.

Item volghende den ouden hercomen ende oick de voermelde keure van Zeellandt articulo X° capi(te) prescripto werdt in allen vercoopingen van leengoeden den kinderen, vader ende moeder ende by gebreecke van dier ofte, indien zy tselffde niet en begeeren, die naeste maghen van den [4]) vercooper gereserveert hedt recht van der naestinge ofte aenboert binnen tsjaers; welverstaende, dat die outste ende naeste daerin zal geprefereert werden ende den jonger manhooft voer die ouder vrouwe, wesende in een graet.

66.

Item [5]) beroerende voerts die andere allodiale, eyghen ende vrië goeden van gronden ende arfven werdt in de vercoopinge van dier volgende de voermelde keure articulo XII° capite eodem

---

1) R.: „oft".
2) Dit woord ontbreekt in R.
3) R.: „retractatus".
4) Aldus R.; nr. 29 heeft: „der".
5) R.: „Ende".

die naestinge binnen des jaers gereserveert den vader ofte moeder, den broeders ofte susters, den oem ofte moeye van den vercoopere [1]) ende hare kinderen, ende niet voerder.

67.

Byzoevaerde hy tselfde niet wech en levert by drie Sondaechse geboden, anders zoe moet die naestinge geschien gedurende ende loopende deselffde boden.

68.

Van gelijcke is oock by zeecker voerboden [2]), op der polliciën der stede Reymerzwale gemaeckt [3]), geordineert, dat tot conservatie van der familiën ende geslachten oick aen huysen, keeten ende allen anderen edificiën naestinge ende aenboert valt, alst voren van gronden ende erfven geseyt es, zonder oick eenich peyne van naestinge ofte aenboert daerop te moghen stellen, tenware deselfde edificiën by openbaer uuytroepinghe ende edicte vercoft wierden.

X. Actiën [4]) hipothecaer.

69.

Item indien iemandt eenighe actiën [5]) hipothecaer, te weten rentbriefven ofte andere payebriefven, op eenighe onroerende [6]) perceelen heeft ende daeraen ten achter es, om te geraecken tot voldoeninghe van zynen tenachterwesen dien ist geoirloeft te procederen by geldinghe, eygendom ende schattinge, mits dat hy zijn bewijs ende proceduren doen mach voer zijn tenachterwesen aen zijn hypotheecke ofte eenighe andere gereetste muebel goeden, dien hy weet te vinden, ende zoe consequentelijck voerts procederen, als voren articulo in zaecken van bekende schulden geseyt es.

70.

Ende indien hy, vol rechs gepleecht ende zijn hipoteke voer

---

1) Aldus R.; nr. 29 heeft: „van der vercoopinge".
2) R.: „voorboren".
3) Nr. 29 voegt hier in: „ende".
4) R.: „Actie".
5) R.: „actie".
6) R. voegt hier in: „goeden ofte".

zijn tenachterwesen geëvinceert hebbende, beduchtende is, dat deselfde hipotheecke ten laesten voer zijn jaerlijcxe rente ofte payementen, daerop staende, geconsumeert zoude werden, blyvende sulcx denselfden crediteur gedefraudeert van zyne principael penninghen, die men in jure serte [1]) noempt, soe ist hem met rechte geoirloeft te versoucken, dat sulcken hipotheecke voer hedt verloop ende, indient jaerlijcxe payementen zijn, op gelijcke payementen, maer indient jaerlijcxe renten zijn, voer die principale hooftsomme van der constitutie van renten by publijcke edicte ende proclamatiën vercoft zal werden, mits by den cooper opbrengende hedt verloop met die principale somme ofte voer die jaerlijcxe rente voerder hypotheecke constituerende, ofte anders op sulcken conditiën, als by tgerechte, perthie advers daerop ghehoort, gheordineert sullen werden.

XI. Van gyselinghe om des stadts ofte andere geprevilegeerde schulden.

71.

Item naerdien int langhe verhaelt es, wat recht binnen der voerscreven stede Reymerzwale ter instantie van perthie jegens perthie geadministreert werdt, soe compt hier oick te noteren, dat den burchmeesters volghende het VIe articule van der previlegie, hemluyden by saligher memoriën hartoech Karel van Bourgondiën anno XIIII^c^LXXII° verleendt [2]), moghen by gebreecke van betalinghe bedwinghen ende doen bedwinghen allen schuldenaren van der voerscreven stadt ende haer borgen te voldoen, alzoewel by executiën van haeren goeden als by vanghenisse [3]) ende hechtenisse van haeren lichaem binnen der palen van haren schependom, tsy in een herberghe ofte anders, daer hare ghevangenisse ofte ghyselinghe gheordineert zal werden, zonder van dane te moghen vertrecken by daghe ofte by nachte, op sulcken boete als by den voerscreven burchmeesters gheordineert zal werden, ter tijt thoe zy voldaen ofte ten minsten den schult, daervoren zy gegyselt [4]) zijn, ghenantiseert sullen hebben, ofte

---

1) R.: „sorten".
2) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 70.
3) R.: „daghenisse".
4) R.: „ghysel".

anders by burchmeesters ende schepenen daerinne [1]) ghedisponeert zal zijn.

72.

Ende van ghelijcken recht moghen oick des stadts debiteurs useren ende ghebruycken jegens denghenen, dien haer van des stadts weghen schuldich ende ten achter zijn.

73. Gyselinge om goeden, ten sterfhuyse gecoft.

Item van gelijcken werdt oick gheüseert jegens denghenen, dien den officier van eenighe gewesen bruecken ende eenighen sterfhuysen ofte van weesengoeden [2]), in openbaer venditie ende auctie gecoft, ten achtere zijn, dewelcke goeden in favoir van weduwen ende weesen ordinaerlijck op peyne van ghyselinghe vercoft werden.

74.

Ende indien de ghegyselde personen, de voermelde ghyselinge niet achtende, niet en poochden haeren crediteurs binnen drie daghen te contenteren, zoe mach den crediteur by assistentie van de overhandt procederen tot vercoopinghe van den gereetsten goeden tsynen gebreecke thoe; ende indien daer eenighe resistentie geschiede, zoe is den officier gehouden den resistent in apprehentie te stellen, ter tijt thoe hy voldaen sal hebben, zonder eenich voerder recht daerop te plegen achtervolgende tvoerbot folio 13 articulo 2° [3]).

XII. Van ghyselinge om twist.

75.

Item vermoghen oick den burchmeesters ende schepenen van Reymerzwale achtervolgende hedt V^e^ articule van der previlegie, hemluyden anno XIII^c^LXVIII^tich^, ende hedt XL articule van de previlegie, deselfden anno XIII^c^ ende tachtentich by hertoech Aelbrecht verleent [4]), allen haeren poerters, daer zy twist tusschen vermoeden ofte twistich zijn, in gyselinge leggen ter plaetsen, daert haer goetdunckt.

---

1) Dit woord ontbreekt in R.
2) Beide HSS. hebben: „weesen van goeden".
3) Zie B. art. 66.
4) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nrs. 14 en 22 (Van Mieris III blz. 370).

76. Gyselinge te wederseggen.

Ende zoe wie deselfde ghyselinghe wederseyt ofte daeruuyt gaet sonder burchmeesters ende schepenen consent, voerdat hy met zijn pertye versoent es, verbuert thien ponden swarten jegens den heere ende een pondt jegens der stadt, zoe dick ende menichmael hy tselfde doet [1]), tot hondert ponden thoe, bysoeverde als hy by die heere ende twee schepenen ofte andere wettighe mannen dies achterhaelt wirde.

77.

Ende daerenteynden mach men hem vanghen ende legghen in tsgraven steyn, ter tijt hy met pertye versoent es ende voldaen zal hebben, al volgende tvoermelde previlegie.

78.

Welverstaende, dat volghende den voerboden, daerop gemaeckt [2]), den pertyën, sulcx in giselinghe liggende, sullen den anderen in plaetse neutrael ende veylich tweemaels te weke moghen dach leggen om te compareren by den anderen, op hope dat zy met tusschenspreken van goede mannen souden moghen versoenen, mits dat zy tevoren ende eer sy derwerts gaen, gehouden zijn daervan de heere ofte twee schepenen te adverteren, ende indien zy niet en accorderen, van stonden aen wederom te keeren in haer ghyselhuys sonder elders te diverteren ofte naer te gaen, al op die bruecke van thien ponden voerscreven toties quoties.

79.

Ende oft gebeurde, dat beyde den perthiën ofte eenich van hemluyden, obstinaet ende onwillich wesende, tot gheene versoeninghe verstaen wilde ende binnen den tijt van XIIIIe daghen, naerdat zy in ghyselinge gelegen sullen hebben, onder den anderen niet accorderen en conden, zoe sullen zy al achtervolghende die voermelde voerboden, daerop gemaeckt [3]), versoent werden by den heere ende wet, welcken soen sy oick gehouden sullen [4])

---

1) Aldus R.; nr. 29 heeft: „doen".
2) Zie B. art. 67.
3) Zie B. art. 70.
4) R.: „zullen gehouden".

zijn te onderhouden, op peyne van vredebrake; ende sal den perthye, int ongelijck bevonden zijnde, voer solaris [1]) van der wet betalen III £ swarten, ende, werden zy beyde culpabel [2]) bevonden, igelijck zoevele ofte zoeveel min ofte meer, als burchmeesters ende schepenen naer gelegentheyt der saecken goetduncken sal.

80.

Ende ten eynde den twistighen perthiën hem te bat tot versoeninghe gheven souden, es oick by den voermelden voerboden geördineert, dat zy gedurende den tijt van haerder ghyselinge haer ambacht ofte hantwerck niet en sullen möghen exerceren, al op die boete van X £ voerschreven.

81.

Ende oft gebuerde, dat den geledeerde ofte geïnjurieerde persone, tsy met woerden ofte wercken, tselfde patiëntelijck verdroughe, sonder tselfde eenichsins met woerden ofte wercken te wreken, maer alleene tselfde tgerechte ende justitie opgave, zoe sal alleene den schuldighen ende delinquerende persone — al volghende tvoermelde [3]) v(o)erbot [4]) — in ghyselinghe geleyt ende voerts jegens hem geprocedeert werden alsvoren, ten ware, dat pertie van wederwrake [5]) conste doceren, in welcken gevalle sullen zy beyde in ghyselinge geleyt werden.

82.

Desgelijcx werden oick allen denghenen, dien balliu, burchmeesters ende schepenen ofte iemandt anders van der stats officiers met woerden ofte wercken in presentie ofte achter rugge eenichsins uuyt crachte van haerder officie injuriëren ende [6]) te cort doen jegens die heere ende stadt, in gyselinghe geleyt, ter tijt thoe zy naer gelegenheyt van der saecken met den geïnjurieerde, den heere ende de stadt versoent sullen zijn ende voldaen sullen hebben.

---

1) R.: „tsalaris".
2) Aldus R.; nr. 29 heeft: „culpapel".
3) R.: „tvoornoemde".
4) Zie B. art. 68.
5) Nr. 29: „wederwake"; R.: „wederbrake".
6) R.: „ofte".

XIII. VAN VREDE TE NEMEN ENDE IN VREDE TE LEGGHEN.

83.

Ende alzoe hiervoren mentie gemaect es van vredebraecke, compt hier oick obiter te noteren, dat die van Reymerzwale volghende hedt previlegie ende kuere, haer by hertoech Aelbrecht voernoempt anno XIIIc ende tachtentich verleendt [1]), articulo X° [2]) et sequentibus geottroyeert zijn, dat den balliu, schoutate, burchmeesters, schepenen ende oick den pastoir ofte cureyt aldaer van igelijck twistende persone vrede heyschen ende vermanen moghen.

84.

Ende dat zoe wie vrede weygert ende ontseyt, ende sulcx met twee wettighe personen bleecke, soude verbueren jegens die heere vijf ponden, jegens igelijck schepen, zoeveel alsser zijn, een pont ende jegens die stadt een pondt toties quoties.

85.

Ende zoe wie eenichsins sinisterlijck vrede belet, hy verbuert een pondt, ende jegens die stede X schellingen toties quoties.

86.

Alle welcke voermelde poincten ende articulen den keyser(lijcke) Majesteyt Carel waerdigher memoriën anno XVcXIX confirmerende ende ampliërende [3]), heeft tot meerder conservatie van der gemeynen vrede onder den borghers daerby gevoecht, dat zoe wie over vrede, by balliu, burchmeesters ende [4]) schepenen geleyt, iemande vreest, vechtende, slaende ofte quetsende, die zal verbueren zijn hant ofte hondert pondt.

87.

Ende om alle vorder occasie van twist ende tweedracht tusschen haeren poerters ende ondersaten te schuwen, soe heeft

---

1) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 22 (Van Mieris III blz. 370).
2) R.: „primo".
3) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 144.
4) R.: „ofte".

tgerechte van Reymerzwale wel [1]) rypelijck by haren voerboden ende ordinantiën, op der pollitiën derselver stede gemaeckt [2]), geautoriseert allen taverniers ende gastwaerden, dat igelijck respectivelijck in sijn huys van den twistende personen aldaer vrede heyschen ende vermanen mach; ende zoe wye deselve vrede ontseyde, verbuerde telcke reyse III £. Ende zoe wie denghenen, die vrede vermaent, eenichsins met woerden ofte werken injurieerde, soude telcke reyse verbueren XX £ swarten toties quoties.

XIV. Procederen in zaecken van delicten criminele.

88. Kennisse te nemen van allen feyten.

Item in den eersten compt hier te presupponeren, dat den balliu van Reymerzwale met burchmeesters ende schepenen aldaer volgende hedt previlegie, by loffelijcker memoriën hertoech Phillips van Bourgondiën anno XIIIIcXXXVII verleent ende by hertoech Karel anno XIIIIcLXXII° [3]) articulo II° ende oick naderhandt by den Keyserlijcke Majesteyt Carolum quintum anno XVcXIXe by diversche articulen geconfirmeert ende geamplieert [4]), kennen ende wysen moghen van allen delicten, excessen ende andere feyten, criminele ofte civile, in der vougen ofte Zyne Excellentie ende Genade daer selver ware ende ter vierschare sate.

89. Geen poerters te apprehenderen [5]).

Welverstaende, dat volgende het VIe articule van der voermelder previlegiën, by der Keyserlijcke Majesteyt anno XVcXIXe verleent, den balliu niet geoirloeft en is eenighen poerters van Reymerzwale, criminelijck gedelinqueert hebbende, tapprehenderen ofte te vanghen, tenware deselfde opt feyt bevonden warden, ofte hem by precedente informatie van twee wettighe getuygen, tsy deselfde poerters ofte geen poerters zijn, behoirlijck bleecke [6]),

---

1) Dit woord ontbreekt in R.
2) Zie B. artt. 15 en 49.
3) R.: „XIIIIcLXXXII".
4) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nrs. 48, 70 en 144.
5) Dit opschrift ontbreekt in R.
6) Op den kant staat hierbij met eene andere hand aangeteekend: *By der nieuwe ordinantie opt crimineel, a° 1570 uytgegeven, articulo XXXo ende Lsich, es genouch hedt blijcken van half preuve ofte evidente suspitie.*

ofte ten derden hy by pertie formeel tot deselfde apprehentie te doen versocht ware, sonder in [1]) cas van de voerscreven drie zaecken eenige vorder declaratie van onpoerteringe voer die apprehensie te versoucken, ende anders niet.

90.

Denwelcken delinquanten, geapprehendeert zijnde, es den balliu ofte zynen schoute volghende hedt voermelde previlegie, by hartoech Phillips verleent, gehouden te rechte te stellen ende haer aentichtinge te doen binnen drie daghen naer haerder apprehensie.

91.

Ende indien zy alsdan den feyten, hemluyden geobycieert, ontkennen, ende [2]) den officier hem dies thoon vermate, zijn schepenen gehouden hem daerthoe eenen competenten ende redelijcken termijn te ordineren.

92. Punitie ende scherp examen.

Maer indien hy geen thoon en weet te gecrygen ende hem nochtans dochte naer zynen eede ende consciëntie, dat hy die schuldich ware te pynigen, zoe sal hy gehouden zijn alvoren daerthoe te vermanen drie schepenen, dient hem geliefven sal, om in der punitie ende examinatie present te zijn.

93.

Ende indien de voermelde schepenen, sulcx versocht zijnde, weygerden te comen, werdt denselffden officier by tvoermelde previlegie, sonder eenich vorder [3]) vonnis daerop te versoucken, geoirloeft, dat hy deselfde delinquanten by synen eede ende consciëntie sal moghen doen pinnigen ende examineren.

94. Geen poerters te pinnigen dan by vonnisse van schepenen [4]).

Alle twelck voerscreven (es), es tot noch thoe sulcx jegens den

---

1) R.: „int".
2) Aldus R.; nr. 29 heeft: „es".
3) Dit woord ontbreekt in R.
4) Dit opschrift ontbreekt in R.

vremden delinquanten gheüseert geweest, maer niet jegens den poerters, dien den officier, alst voerseyt es, sonder preparatoir informatie niet apprehenderen ende zoeveel te min ter scherpe examen brenghen mach, tenware zy opt feyt bevonden wirden.

95.

Welcke voermelde examinatiën sulcx gheschiet ofte anders productiën van ghetuygen gedaen zijnde, wert voerts geprocedeert als naer ghemeen stijl van rechte, sonder eenich andere nieuwicheyt daerin te pleghen.

XV. Van versoeninge van doodslaghe.

96.

Item volghende hedt previlegie, by den voermelden hertoech Aelbrecht anno XIIIc tachtentich verleent [1]), articulo I° ende VII°, zijn die poerters ende ingeseten van Reymerzwale geottroyeert, dat zy een dootslach, binnen Reymerzwale geschiet, versoenen moghen met tnegentich soenlijcke penningen, daer men mede soent binnen Zuytbeverlandt, te weten XX grooten voer ieglijck penninck, ten ware, oft tselfde geschiede met priemen, colven, cordeysen ofte eenighe andere moertwapenen, in welcken gevalle den delinquant den vrienden van den geslegen persone sal moeten soenen vierschatte.

97.

Ende in allen gevalle van dootslage sal alle des slagers overblyvende goeden, den voerscreven soenpenningen afgetogen, blyven in des graven ofte lantsheeren genade.

98.

Item zoe wie daer iemandt quetsende vermenct totter helft van eenen geslegen man, hy zal tselfde jegens die geledeerde persone beteren met vijf ende veertich ponden, behouden altijts die heere zijn recht.

---

1) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 22 (Van Mieris III blz. 370).

XVI. VAN BANNISSEMENTEN ENDE BALLINGHEN IN ZAECKEN CRIMINEEL.

99. Te moghen bannen uuyt Hollandt etc.

Item alzoe als volgende hedt voermelde previlegie van hertoech Karel van Bourgondiën anno XIIIIcLXXIIe articulo II° den officier met hedt gerechte van Reymerzwale geaccordeert ende toegelaten is, dat zy van allen criminele delicten, geen uuytgesondert, kennisse nemen ende corrigeren moghen, in der vougen oft Sijnder Genade selver in vierschare present ware, soe volcht consequentelijck daeruuyte, dat haer oick geoorloeft es allen delinquanten naer gelegentheyt van den delicten te moghen bannen uuyt Hollandt, Zeellandt ende Vrieslandt, gelijck Zijnder Genade, aldaer present sijnde, selver soude moghen doen, gelijck zy [1]) uuyt crachte van dien tot noch thoe geüseert hebben.

100. Ballingen binnen Zuytbevelandt te apprehenderen.

In conformite [2]) ende tot bevestinge van welcken previlegie ende usantie heeftet belieft in favoir van justicie loffelijcker memoriën Marie van Bourgondiën anno XIIIIcLXXVII° articulo sexto te ottroyeren ende te previlegeren [3]) den balliu, schout ofte burchmeesters van Reymerzwale, dat zy allen ballinghen, by haerder sententiën uuyt den lande gebannen zijnde ende niettemin tot illusie van justicie hedt landt van Zuytbevelandt ofte eenighe plaetsen van dier frequenterende [4]), in cas van negligentie ofte conniventie van den rentmeester van Bewesten Schelt, zynen stadthouder ofte sergeanten, dies behoerlijck vermaent ende versocht zijnde, selver overal in Zuytbevelandt te mogen apprehenderen, binnen Reymerzwale in ghevangenisse te stellen, ende voerts naer behooren justitie daerover te pleghen, al conform tselfde previlegie.

101. Ballingen te stercken.

Ende [5]) zoe wie een ballinck sterct jegens den heere ofte

1) R. voegt hier in: „oock".
2) R.: „confirmatie".
3) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 73 (Smallegange blz. 274).
4) R.: „frequenteren".
5) R.: „Item".

jegens die schepenen, waerby dat hy — te weten den ballinck — tselfde ontgaet, die sal volghende hedt XIXe articule van der previlegie, by hertoech Aelbrecht anno XIII^c^ tachtentich verleent [1]), deselfde boete ofte schult gelden.

XVII. Procederen in delicten civile.

102.

Item indien daer iemandt civilijck gedelinqueert heeft, densulcken mach den balliu ofte zynen schout tallen tyden by den schepenenclerck ofte gesworen bode in persone dach doen maecken om sijn aenspraecke te hooren ende hem selven naer rechte te deffenderen, indien hy compareert.

103. Bruecke voer die eerste instantie.

Maer indien hy niet en compareert, zoe werdt hy by schepenen gecondemneert in de bruecke van der eerster instantie, twelck es X schellingen swarten; ende daer werdt gedecerneert [2]) die IIe wete aen zijn persone ofte familie.

104. Voer die IIe instantie.

Ende indien hy die IIe wete niet en compareert, werdt gedoempt in de bruecke van der IIe instantie, twelck es een £ swarten; ende werdt gedecerneert [3]) die IIIe wete oft adjournement.

105. Voer die IIIe instantie.

Met welcke wete indien hy echter niet en compareert, werdt gedompt in de bruecke van de derde instantie, twelck es I £ X schellingen swarten; ende werdt gedecerneert die vierde wete, op peyne van versteken te zijn van alle vorder defensie, ende ten daghe dienende, indien hy hem contumaciter absenteert, gecondemneert in den heyssche van den heere, ten ware, oft schepenen om merckelijcke redenen anders [4]) dachten te behooren.

---

1) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 22 (Van Mieris III blz. 370).
2) R.: „gedecreteert".
3) R.: „gedecreteert".
4) Dit woord, ontleend aan R., ontbreekt in nr. 29.

106.

Maer indien den ghedaechden, loopende die voerschreven weten, ten eenighen daghen van rechte compareert, werdt, mits refusie van de voermelde bruecken van contumuacie, tot sijnder defensie geadmitteert.

107. Niemant om delicten te constringeren tot purgatie van eede [1]).

Ende indien den ghedaechden hedt delict, twelck hem by den officier geobycieert ende aengeseyt werdt, ontkent, werdt den officier toegelaten tselffde volgende het voermelde previlegie van der [2]) Keyserlijcke Majesteyt anno XV^{c}XIXe [3]) articulo V° met twee wettachtige mannen, poerters ofte geen poerters, te doceren, alst voerscreven is, sonder dien dat hen geoorloeft es den gedaechde tot purgatie van tgene hy, synen procureur ofte advocaet hem aenseyt [4]), by eede te constringeren.

108.

Es oock tot noch thoe van ouden hercomen geüseert, dat die heere gheen bruecken, uuyt vechtinge, twist ofte andere injurieuselijcke kivage procederende [5]), sal moghen innen ofte consequeren, alvoren hy den twistende pertiën by giselinge ofte anders tot versoeninge geconstringeert sal hebben, ten ware, oft eenich van den perthiën buyten sijnder jurisdictie woenden.

109.

Ende zoe wanneer den voerscreven officier op civile delicten condemnatie geobtineert heeft, vermach hy den gecondemneerde personen giselen ofte in apprehensie houden, alst voerseyt es, ter tijt thoe zy voldaen sullen hebben, sonder nochtans eenighe bruecke daeraff te consequeren, anders dan dat hy in gebreecke van betalinge des anderen daechs mach gaen schatten tsijnder gebreecke thoe aen den gereetsten goeden, al volgende tvoerbot folio 14 [6]).

---

1) Dit opschrift ontbreekt in R.
2) Dit woord, ontleend aan R., ontbreekt in nr. 29.
3) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 144.
4) Aldus R.; nr. 29 heeft: „aengeseyt".
5) Aldus R.; nr. 29 heeft: „procederen".
6) Zie B. art. 71.

XVIII. Van productie van getuygen te doen.

110. Getuygen ter dispositiën te bedwingen [1]).

Item alsoe men geensins ofte zeer qualijck den pertiën recht administreren can sonder ende al eerst voiren te hooren ende te accepteren den getuygen ende oirconden, dien perthiën hinc inde begeren te produceren [2]), soe ist by hoogher memoriën hartoech Karel van Bourgondiën anno XIIIIcLXXII° articulo V° ende by zaliger gedachten Maria, hertoginne van Bourgondiën, anno XIIIIcLXXVII° articulo I° geconfirmeert ende geamplieert [3]), den burchmeesters ende schepenen van Reymerzwale verleent, dat zy allen personen, binnen hare jurisdictie ende schependomme wesende, tot getuygenisse van der waerheyt vermanen ende in cas van weygeringe ofte refuys by den officier doen bedwingen moghen.

111. Certificatiën te expediëren onder des stadts segel.

Dat zy oick allen certificatiën, procuratiën, depositiën [4]) van gethuygenisse, zoutbriefven [5]), tholenbriefven ende allen anderen deuchdelijcke briefven van eedtsteedinghe alleenlijck onder des stadts segel expediëren moghen, gelijck zy [6]) tot noch thoe gheüseert hebben.

112. Perthie dach te maeken om den getuygen te sien produceren.

Maer zoe wanneer eenich perthie ofte oick die heere, staende jegens iemandt voer de vierschare van Reymerzwale in rechte, eenighen prouve ofte thoon vermeet ende by vonnisse van schepenen naer behooren tot denselfden gheadmitteert es, soe is [7]) den producent gehouden pertie advers by den schepenenclerck ofte gesworen bode daerop te doen insinuëren, ten eynde

---

1) Dit opschrift ontbreekt in R.
2) Aldus R.; nr. 29 heeft: „procederen".
3) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nrs. 70 en 73.
4) R.: „dispositiën".
5) R.: „zendtbrieven".
6) R. voegt hier in: „oock".
7) Aldus R.; nr. 29 heeft: „ist".

hy mach comen hooren ende sien sweren den getuygen ende oick eenighen interrogatoriën, indient hem goetdunct, te exhiberen.

113.

Ende ten daghe dienende ofte deselffde perthie, sulcx geïnsinueert zijnde, compareert ofte niet, byzoeverde als schepenen by rappoert van den clerck ofte gesworen bode blijckt de insinuatie behoirlijck gedaen zijnde [1]) ende anders niet, werdt voerts geprocedeert totter productie ende examinatie van de getuygen ende deselffde ten registre gestelt.

114. Geen openissen van getuygenissen.

Maer om vorder inconveniënten, dien daeruuyt wel eertijts gesproten zijn ende noch souden moghen spruyten, te schuwen, soe en werdt perthiën noch oick den officier geen openisse van der getuygenissen ofte depositiën [2]) geaccordeert.

115. Van vorder productie te renunciëren.

Dan alleene naerdien den producent van vorder productie gerenuncieert heeft, ende niet eer summierlijck verclaert, ofte hy tot probatie van zynen vermete volcomelijck gecomen is ofte niet, gereserveert altijts pertye advers zijnder exceptie ende reproeschen, indien hy eenighe jegen den personen van den getuyghen doen wil, ende anders niet.

116. Getuygen te constringeren.

Ende indien den getuygen refuseren getuygenisse [3]) der waerheyt te perhiberen, werden daerthoe uuyt crachte van den voermelde previlegie by seecker pecuniële bruecken geconstringeert, te weten voer d' [4]) Ie reyse een £, voer die IIe reyse II £, voer die IIIe reyse III £, ende bovendien te refunderen den geïnteresseerde pertie [5]) zijn schade ende interesse.

---

1) R.: „te zijn".
2) R.: „dispositiën".
3) R. voegt hier in: „in".
4) Dit woord, ontleend aan R., ontbreekt in nr. 29.
5) R.: „persoone".

117. Geen dilatie van eede te admitteren, daer blijcken [1]) af es.

Ende alsoe men naer alle rechten ende oick volghende die kuere van Zeelandt articulo XXXVIII° capite I° niemandt en behoirt tontfangen tot eede, daer men die saecke met briefven ofte getuyghen prouven ende waer maecken can, soe ist wel ripelijck ende wyselijck by tgerechte van Reymerzwale onder andere hare voirboden, dien zy, als voren folio I° geseyt is, tot onderhoudenisse van haren politiën maecken moghen, geordineert ende gestatueert [2]), dat zoe wie zijn perthie tsy van penninckschult ofte eenighe andere actie tot delatie ofte purgatie van eede admitteert ende [3]) toelaet, dat hy, denselfden eedt by perthie gedaen zijnde, niet meer ontfangen [4]) zal worden ter contrarie by getuygenisse ofte ander munimenten te doceren ende sulcx zijn perthie van quaden eede te contuleren, tenware hy by expressen eede verclaerde, dat hy tevoren van deselfde contrarie oirconden, getuygenisse ofte munimenten ignorant ende ontwetende geweest hadde, behouden altijts den officier zijn recht jegens denghenen, die sulcx bevonden zullen worden een quaden eedt gedaen te hebben.

118. Op iemants eedt te spreken [5]).

Ende zoe wie in ghebannen vierschare op iemandts eedt spreeckt, verbuert volgende tvoirmelde voirbodt XX £ jegens den heere, ende buyten der vierschare X £; ende is bovendien ghehouden den gheïnjureerde by publijcke wederroupinghe ende amende te beteren tot discretie ende moderatie van schepenen naer gelegentheyt van der saecken ende persone.

119.

Ende om te eviteren alle slepinge van recht, es insgelijcx by menheeren ghestatueert, al achtervolghende die keure van Zeelandt, dat zoe wie thoen vermeet ende niet en volcoempt, verbeurt II £.

---

1) R.: „getuyghen".
2) Zie B. art. 77.
3) R.: „ofte".
4) R. voegt hier in: „en".
5) Aldus R.; nr. 29 heeft: „pspeken".

XIX. VAN TREGIMENT VAN DER WEESCAMER ENDE ONBEJAERDE WEESKENS ENDE HAEREN GOEDEN.

120. Allen weesen subiect der camer.

Item die van Reymerzwale zijn oick volgende hedt XII[e] articule van der previlegie, hemluyden by hartoech Karel van Bourgondiën anno XIIII[c]LXXII° [1]) verleendt [2]), geottroyeert, dat allen den weessen ende onbejaerde kinderen, binnen haerder jurisdictie ende schependomme geseten, met allen haren goeden, zoe muebel als inmuebel, sullen ende moeten staen in tregiment ende voechdie van der wet aldaer ofte haren gecommitteerden.

121. Weesmeesters te kiesen.

Ende dat zy volgende dien jaerlijcx uuyt der wet twee van der notabelsten ende verstandichste mannen kiesen ende stellen moeghen tot weesmeesters ende oppervoechden van den voerschreven weeskens te zijn, leverende deselfde over allen het regiment van der weescamer ende weesen.

122. Voechden te kiesen [3]).

Welcke weesmeesters volghende tvoirmelde previlegie geautoriseert zijn den weeskens, dien in haeren tijt zijn sullen, te versien ende te ordineren ten minsten twee notabele mannen van goeden consciëntie, zoewel van des vaders als des moeders zyde, ofte, indien den weeskens gheen vrienden ende maghen en hebben, twee uuyt der poerterie [4]) tot momboirs ende voechden van den weeskens ende haeren goeden ende deselfde te administreren tot proffyte van den weeskens, dien haerder voechdie gecommitteert [5]) zijn.

123. Den eedt van den voechden.

Welcke voechden, zulcx gestelt zijnde, werden gehouden al volgende tvoirmelde previlegie eedt te doen, dat zy den weeskens

---

1) Aldus R.; nr. 29 heeft: „XIIII[c]XXXII°".
2) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 70.
3) R.: „stellen".
4) R.: „den poorteren".
5) R.: „geadmitteert".

ende haeren goeden getrouwelijck regieren ende bestieren sullen als haeren eyghen goeden ende bat, opdat zyt moghen ende weten, ende voerts den weeskens in als voerstaen, defenderen ende beschermen als haer eyghen kinderkens.

124. Inventaris over te brenghen.

Sijn oick den voerschreven voechden al volgende tvoirmelde previlegie binnen veertich daghen vant overlyden van vader ofte moeder van den voerschreven weeskens ofte van denghenen, deur wiens overlyden den weeskens eenich goet aenbestorven es, by haren eede, dien zy solemnelijck daerinne [1]) doen sullen, (gehouden) ter weescamer over te brenghen den juysten ende gerechten staet ende inventaris van den aenbestorven goeden, denwelcken staet ende inventaris zy oick gehouden zijn te doen maecken in der presentie van twee schepenen by der clerck van der weescamer [2]) ende zulcx te doen registreren int weesbouck.

125. Jaerlijcx rekeninge by den voechden te doen [3]).

Ende volghende dien zijn zy oick uuyt crachte des voerschreven previlegie gehouden jaerlijcx voer den voerschreven weesmeesters [4]) ende den naesten vrunden rekeninge ende reliqua van haerder administratie te doen, op de bruecke ende peyne van XL [5]) £ tot XL [6]) grooten tpont, zoe dick ende menichmael zy [7]) in gebreecke wesen sullen.

126. Hedt overschot aen te legghen.

Ende hedt overschot derselver rekeninghe, indien daer eenich valt, zijn deselfde voechden gehouden by advyse van den weesmeesters aen te legghen ten meesten oirboir van den voerschreven weesen.

---

1) R.: „daerom".
2) R.: „camere".
3) Dit opschrift ontbreekt in R.
4) R.: „weeskens".
5) R.: „XX".
6) R.: „XX".
7) Aldus R ; nr. 29 heeft: „zijn".

127. Hoe men renten voer weesen coopen zal.

Ende indien tselfde aen renten aengeleyt werdt, zoe ist tot noch thoe geüseert geweest in conformite [1]) van der ordinantie der weescamer tot Middelburch, opdat dye weeskens te badt met haeren jaerlijcx incomen onderhouden mochten werden, deselfde penningen aen te leggen den penninck XIIIIe, ende dat in de briefven van constitutie, die men heet rentbriefven, geconditioneert wert, alsdat den rentiers gehouden sullen zijn, zoe wanneer de kinderen thaeren mondighen jaeren ofte anders tot behoirlijcken state gecomen zullen zijn, mits een half jaer te voren gewaerschuwet zijnde, deselfde renten te quyten ende aff te legghen, ten eynde deselfde weeskens, nu tot state gecomen zijnde, haer negotiatie ende hanteringe daermede begripen moghen.

128. Totter voechdie te constringeren.

Ende ofte den voermelde voechden, zulcx alst voerscreven is gekosen zijnde, die voechdie weygerden te aenvaerden, haren eedt te doen ofte anders in eenighe van den voerschreven poincten in gebreke te zijn, zoe werden zy by giselinge van haerder persone ende ander middelen van justicie daerthoe by den heere geconstringeert.

129. Hoe langhe die weeskens in voechdie zijn.

Item moeten den voerschreven weeskens al volghende tvoirmelde previlegie in voechdie blyven, ter tijt thoe zy by haeren voechden, naesten vrunden ende maghen ofte andere luyden van discretie, ende goede kennisse van hemluyden hebbende, by advyse van den weesmeesters ofte wet bekent ende verclaert sullen zijn wijs ende verstandich ghenouch te zijn haer goet te regieren.

130. Den weesen goeden over te leveren [2]).

Ende alsdan sal haer in jegenwoerdicheyt van den weesmeesters ende haeren naesten vrunden by haren voechden overgelevert

---

1) R.: „conformatie",
2) R.: „te overleveren".

werden haere voerschreven goeden mitsgaders die rekeninghen ende reliqua van dier; ende mits dien sullen den voechden ontlast zijn.

131. Ordinantiën ter weescamer te maecken.

Voerts zoe ist oick volgende tselfde previlegie den burchmeesters ende schepenen [1]) geoirlooft, tot vorderinge van den weeskens ende om den weescamer in goeder pollitie te houden, te ordineren ende te maecken sulcken statuyten ende voerboden ende op sulcken peynen, alst hemluyden proffijt ende oirboir duncken zal, ende deselfde by den weesmeesters belasten tonderhouden ende geobserveert te werden, daerthoe imployerende dassistentie van den officier, dies noot zijnde.

XX. Van appellatiën van de weescamer ende andere subalterne vierscharen.

132.

Ende oft gebeurde, dat eenich perthiën hem dachten by eenich decreet, belastinge ofte vonnis van den weesmeesters gegraveert ende beswaert te zijn, mach daervan appelleren aen menheeren van der wet.

133.

Welcke appellatie hy volgende dordinantie by menheeren van der wet gehouden es binnen drie daghen incluys te interjecteren ende binnen acht daghen deselfde te doen verheffen ende zijn perthie te doen dachvaerden; ofte anders werdt deselfde gehouden voer desert.

134.

Item zoe wie van den weesmeesters appelleert ende sijn appellatie binnen den voerschreven tyde niet en verheft, verbeurt een pont, te employeren eensdeels tot behouf van den weesmeesters ende eensdeels tot behouf van den heere.

---

1) R.: „weeskens".

135.

Item van gelijcke die in zijn appellatie niet en triumpheert, verbeurt pro pena temere litigantium II £ swarten, te employeren als voren.

136.

Van gelijcken werdt oick geüseert in allen appellatiën van vonnissen by eenighe andere subalterne ende leeghe vierscharen van eenighe gulden ofte ambachten, de voerschreven wet van Reymerzwale subiect zijnde, tenware die gulden- ofte ambochsbriefven meerder ofte minder bruecken inhilden.

XXI. Van appellatiën van der wet ofte magistraet van Reymerzwale.

137.

Ende ghemerckt hedt remedie van appellatie tot behouf van allen gheoppresseerden personen ofte denghenen, die apparentelijck schynen geoppresseert te warden, bevonden es, soe ist de [1]) jure communi ende volghende dinstructie van den hove van Hollandt articulo 198 een igelijck geoerloeft van allen sententiën ende decreten, daerdeure zy souden moghen geledeert zijn, tsy interlocutoir ofte diffinitive, te appelleren immediate aen den provincialen raedt van Hollandt, waerdeure alle vorder proceduren geschort werden.

138. Appellatiën binnen wat tijt.

Welcke appellatiën volghende de voermelde instructie de gegraveerde persone gehouden es te interjecteren binnen thien daghen, te rekenen van den daghe, dat het vonnis gegaen es ofte tot des gegraveerdens kennisse gecomen es, inclusive.

139. Renunciëren van der appellatie.

Van welcke appellatie den appellandt wederomme, al volghende de voermelde instructie articulo 199°, binnen acht daghen, den

---

1) R.: „dat".

dach van der appellatie ende renunciatie daerinne begrepen, sonder eenighe peyne renunceren mach, mits dat hy den rechters van der eerster instantie daervan behoorlijck doet insinuëren.

140. Appel te verheffen.

Maer indien den appellandt daervan niet en begeert te renunceren, soe is hy gehouden, al volghende deselffde instructie articulo 204, te releveren, te verheffen ende den geappelleerde [1]) te doen dachvaerden binnen twintich daghen, ofte anders werdt dappellatie gehouden voer desert.

141. Appellatie in wat zaecke gheen executie en schort [2]).

Welverstaende, dat uuyt crachte van zulcken appellatiën volghende het previlegie, by den Keyserlijcke Majesteyt anno XV^{c}XXVIII die van Reymerzwale verleent [3]), niet geschort en werden dexecutiën van den vonnissen ende condemnatiën ter sommen van thien ponden grooten Vlaems thoe incluys ende daeronder, dewelcke nietjegenstaende eenighe appellatie by tgerechte van Reymerzwale ter executiën moghen geleyt werden.

142.

Item tot verclaringhe van den ordinantiën voerschreven staet hier [4]) te noteren, dat volghende hedt XXIe articule van der kuere van Zeelandt capite IIII° elck pondt, in de voermelde ordinantiën ende previlegiën voer bruecken gestelt, te verstaen is voer ponden swarten ofte tournois van XX grooten elck pondt ende iegelijck schellinck eenen grooten Vlaems, ten ware, datter ander munte, tsy Vlaemsche ofte anders, geëxpresseert wirde.

XXII. Indaginge voer provisoir ende deken.

143.

Item zijn oick die van Reymerzwale van ouden hercomen geprevilegeert ende by den concordaten ende die kuere van Zeelandt,

---

1) Beide HSS. hebben: „appelleerder".
2) Dit opschrift ontbreekt in R.
3) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 181.
4) R. voegt hier in: „voor".

anno XIIIIcXCV gemaeckt, daerinne bevesticht [1]), dat zy allen haren debiteuren, ten platten lande onder die geestelijcke jurisdictie van Reymerzwale ofte Zuytbevelandt geseten, roupen ende indaghen moghen voer haren respective ordinaris geestelijcken rechter, te weten voer den provisoer ende deken, gebruyckende aldaer sulcken proceduren van rechte, als onlancx in den jare XVcLXVII° by den Coninckliycke Majesteyt by advise van Zyne Majesteyts provincialen rade van Hollandt ende Zeelandt daerop gemaeckt zijn, waervan copie autentijck hieraen gehecht is, refererende hemluyden tot deselfde causa brevitatis [2]).

Van allen welcken voerschreven ordinantiën, castumen, proceduren ende treyn van rechte boven noch veel ander schoon previlegiën van vridomme van tol, jaermercten, exughelden [3]) ende andere diergelijcke zaecken, den proceduren ende treyn van rechte niet concernerende, waeromme hier gheen mentie daeraff gemaeckt en is, die van Reymerzwale ende denghenen, die in haren bescherme geseten zijn, boven allen menschen memoriën tot noch thoe gheüseert ende gebruyckt hebben, ende als noch jegenwoerdelijck userende ende gebruyckende zijn, twelck zy attesteren ende verclaren mits desen. Dies toirconden den segel ten zaecken der voerschreven stede hieronder opgedruckt.

Actum tot Reymerzwale desen XXVen January anno duysent vijfhondert neghen ende tsestich stilo curie Hollandie.

Ende onder stondt gescreven aldus [4]):

Jussu et ex mandato magistratus oppidi Reymerzwalensis Franco a Campen, eiusdem [5]) oppidi secretarius, colligebat et in hanc publicam formam redigebat teste nomine et signatura sua solitis et consuetis presentibus subscriptis [6]).

---

1) Aldus R.; nr. 29 heeft: „bevestich".
2) Zie: Het archief der stad Reimerswaal Reg. nr. 293.
3) Aldus R.; nr. 29 heeft: „exugigelden".
4) R.: „Onder stondt gescreven".
5) Aldus R.; nr. 29 heeft: „eiusden".
6) R. voegt hier achter: „Ende was onderteeckent: F. van Campen".

INHOUD.

		Bldz.
INLEIDING	. . . . .	1
A.	AMBACHTSBRIEVEN. 1363—1513. Met bijvoegsels tot 1570.	1
I.	Ende ierst van de visbrugge	3
II.	Copie van den ambachsbrieve van der nederhalle ofte vleeshouwers	7
	Accoert, gemaect tusschen den tappers ende vleeschouwers	14
III.	Copie van den brieve van de rethorijcken . .	15
IV.	Copie van den drapeniers ambachsbrieve. . .	20
V.	Copie van den panluyden ambachsbrieve. . .	23
VI.	Copie van den scipluyden ambachsbrieve. . .	27
VII.	Copie van den naeyers ambachsbrieve . . .	31
VIII.	Copie van den backers ambachsbrieve. . . .	36
IX.	Copie van den scoenmakers oft cordewaniers ambachsbrieve	41
	Hedt ambacht van den schoemaeckers ghevoucht by tambacht van den smits ter ordinantie van burchmeesters ende schepenen anno 1562°. . .	45
	Verandringen op die voergaende ordinantie, den schoemaeckers ende schoelappers eertijts gegeven	46
X.	Copie van den coomans ambachsbrieve . . .	46
XI.	Copie van den smeets ambachsbrieve	50
XII.	Copie van den timmerluyden ambachsbrieve .	54
	Timmerluyden kelck	57
XIII.	Copie van den leechgangers ambachsbrieve . .	58
XIV.	Copie van den wevers ambachsbrieve	61
XV.	Noch een copie van den drapeniers ende lakensnyders ambachsbrieve	65

Bldz.

XVI. Copie van den Brootzusteren oft Cellezusteren brieve 67
Appendix I. Die keure van der meeneringe 69
Appendix II. Om een rekenynghe op te wysen van een ambacht ofte gilde 74
B. VOORBODEN. 1564. Met wijzigingen tot 1585 . . . 77
1. Eerst van *den Soendach ende andere heylige dagen te* vieren *ende wijn noch bier op te slaen* . . . 79
a. *Van licht ende kaersen by elc ambacht in de kercke te stellen* 79
b. *Van des Sondaechs ende heylichdaechs onder de hoechmisse ofte tsermoen niet te drincken* 80
c. *Wandelen onder den dienst Gods* 80
d. *Missen te doen singen by den gilden ende ambachten* 80
e. *De ornamenten van der kercke te voerschyne te brengen* 81
2. Keeten uuytgaen 81
(Onder de predicatie tappen enz.) 82
3. Van vier te leggen 82
4. Clijnsout 83
(Sondaechs mosselen) 83
5. In den ban 83
6. Schade aen de kercke 83
Van met geen buschen onder den keeten ofte in schepen te schieten 84
(Schade aen stadts goedinghen) 84
7. Vrouwen schelden 84
8. Eersten aenvanck 84
9. Met steenen 85
10. Met eenige boegen 85
11. Tegen scepenen vonnis *seyt* 85
12. Vierscharre storen 85
13. Diefte, cracht, roof 85
14. Maten ende gewichten 86
15. *De* waert vrede ontseggen 87
16. *Gheen werck te besteden, alst* gheruchte van brande *es* 87
17. Noch van brande 87
18. Noch van brande *(brandtgeweer)* 88
19. Noch van brande 90

		Bldz.
20.	Huys nedertrecken	90
21.	Brantweer thuys dragen	91
22.	Van backen.	91
23.	Ballast in die havene	91
24.	Die caye breken	91
25.	Pick heeten.	91
26.	Scepen slyten	92
27.	Waterloopen stopt	92
28.	Recht boven recht	92
29.	Ontboden van borgemeesters.	92
30.	Betalinge van wijn	92
31.	Buystel vercoopen	93
32.	Wijn ofte bier henedragen	93
33.	Poorters ambacht.	93
34.	Van ambachsbrieven.	94
35.	Walsch yser	94
36.	Coolen in die keete garen.	94
	Van colen te garen	94
37.	Asschen ende coolen uuuytdragen	95
38.	Neringe zonder poorter.	95
39.	Idel schip aen die caeye	95
40.	Van sepulture	95
41.	Vriën merctdach	96
	Vriën merctdaeh	96
	Wat elck ambacht sal mogen vercoepen	97
	Wat elck ambachsvolck sal mogen vercoepen.	97
42.	Vierpannen of tortsen	98
43.	Werck aennemen.	98
44.	Biertonnen meten.	98
45.	tNieuwejaer singen	99
46.	Doode beesten, seepsop *op de strate*	99
	Van straten schoen te maecken	99
47.	Boomgaerden	100
48.	Den heere inganck weygert	100
49.	Die vrede injuriëren	100
50.	Poorters excijs.	101
51.	Stede straet breken	101
52.	Van leveringe	101
53.	Schultbrieven regystreren	101
54.	Van der soutmaten	102
	Van moskuylen.	102

		Bldz.
55.	Scipluyden mercdach	102
56.	Vercken op strate	103
57.	Van leer vercoopen	103
58.	Van rijs nemen ofte steenen	103
	Geen steen tot ballast te voeren	104
59.	Goet uuuyt martschepen	104
60.	Aen comenschap deelen	104
61.	Niet ter wake comen	104
62.	Bescattinge van scippers	105
63.	In de sacristie gaen	105
64.	Met bogen, bussen	106
65.	Te gijssele liggen *om schult*	106
66.	Noch van gyselen	106
67.	Noch van gyselen *om twist*	106
68.	Noch van gyselen	107
69.	Noch van gyselen	107
70.	Noch van gyselen	108
71.	Noch van gyselen	108
72.	Ouwer vercoopen *oft zout oft turff*	108
73.	Betalinge van arbeiders.	109
74.	Van wijntappers	109
75.	Van verwitene.	110
76.	Van dachvaerden.	110
	(Niet in rechte betrecken dan voor scepenen in Reymerzwale)	110
77.	Die op iemants eedt spreect	110
78.	Joncwijfs over twerck	111
79.	Van tuygen leiden	111
	(Geen tuygen op strate te hooren)	111
80.	In den ommeganck	112
81.	Van beesten te gaene	112
82.	Den deken van die panneluyden inganc weygert	112
83.	Van den voorcoopers	112
84.	Hout in de haven	113
85.	Huysen in twiste staende	113
86.	Van bidden in de kercke	113
87.	Van kinderen heffen.	114
	Van kinderen heffenen	114
88.	Van gansen te houden	115
89.	Van molenaers.	115
90.	Gangen halen	115

Bldz.

91. Van turven lossen 115
92. Die groete clocke luien. 115
93. Van appelen vercoopen. 116
94. Van bedden decken *by wijntappers.* 116
95. Slijm legen 116
Van selcke op te scheppen 117
96. Van balslaen 117
97. Brouwerstonnen nemen 117
98. Quitancie van den excisenaer. 117
99. Van roupen of crysen 118
100. Gansen worpen 118
101. Die halle openstaen 118
102. In de put te wasschen 118
Van den put op de marct niet tontreynigen . . 118
103. Strate voor die keeten 119
104. Cleensout van den eenen vloer op den anderen 119
Uyt IIe pannen op eender denne niet te vloschen 119
105. Rickthol betalen 120
106. Strate voor die duere 120
107. Vaert in de havene maken 120
108. Gelt onder scepenen leggen 121
109. Schippers cleensout laden 121
110. Bier in scepen. 121
111. Mans oft vrouwen, in de keete werckende . . 122
112. Van de zoutmate. 122
113. Vercken zengen 122
114. Visch afslaen 123
(De visscher den burger te geryfen) 123
115. Van den vischmerct. 123
Van de kerckebennen te betalen 124
116. Van dobbeleers 124
117. Visch ter merct bringen 125
118. Visch lossen 125
119. Huysen afbreken 125
120. Vuylnisse voor tstathuys 126
121. Terwe of meel uuuyt der stadt voeren . . . 126
Uytvoeren van victuaellie 126
122. Asschen nemen 127
123. Van vier oft lecht bernen in scepen 127
124. Van hout te houden leggen 128
125. Van cleenzout 128

		Bldz.
126.	Van den impost	128
127.	Makelaers zout coopen	128
	Lijfcoep op den witten soute	128
128.	Schepen door die brugghe	129
129.	Van de jonckwijfs ten danse.	129
130.	Van de leren eemers	129
131.	Van de vane van de scepen	130
132.	Vant tbrantgeweer van de plaetse doen . . .	130
133.	Coyen melcken	130
134.	Van trommelen ende pypen	130
135.	Van vier int zelhuys ende dair te slapen . .	131
136.	Van goet op Bergen te voeren	131
137.	Van de vercken	131
138.	Van voorcoop *van soute*	133
139.	Van *by* de stadtboden *geen weten te doen* . .	133
140.	Van sterfhuys houden	133
141.	Van buyten te gaen wonen	134
142.	Van die jonckwijfs in de keeten te hueren . .	134
143.	Van de weeren te veranderen	134
144.	Van de waerden ofte waerdinnen *den namen over te brengen*	135
145.	Van de schutenaers *haer gheweer thuys te dragen*	135
146.	Schutters ter waecke comen, wanneert van doene is	135
147.	Van toerustinge der schutteriën	136
148.	Van weten te doen	136
149.	Van buytenbieren.	137
150.	Van niet te clappen ofte wandelen onder den dienst Gods.	137
151.	Van segeltochte tot behouf van der kercken .	137
	Van segeltochte tot behouf van de kercke. . .	138
152.	Van inventaris ter weescamer te bringen . .	138
153.	Van schepen te lossen	138
154.	*Seven in de keeten*	139
155.	*Van spier ende zoeden opt schor niet te halen* .	139
156.	*Van aresteren*	140
	(Van boden).	140
157.	*Van yser, houdt ende cooper uuyt te voereu*. .	140
158.	*Van nieu deck*.	141
	Van nieuw hardt deck te decken	141

Bldz.

159. *Inhibitiën in scrifte te doen ende deselfde te registreren* 141
160. *Van rappoert by den boden te doen.* 142
161. *Waeckers onder den keeten ende stadt inganc weygeren ofte letsel doen* 142
162. *Ordinantie ende voerboden, by die van der wet mitsgaders deken ende ghesworens opter trafyque ende hanteringe der panneringe ghemaect voer dit toecomende jaer ende theelt de anno LXVI^tick* 143
163. *Laecken van wegen den Heyligen Geest ende anders den armen te deylen* 143
164. *Ordinantie, ghemaect op den leprosen den VII^en July anno* 1566° 144
Die plaetse van den leprosen in der kercke . . 145
165. *Van ackerroevers* 145
166. *Van geen sotten ofte innocenten te tergen.* . . 146
167. *Van de vischerie vandt Schuttershof niet te beroeven* 147
168. *Meten van terwe, rogge, saet ende andere greynen, mitsgaders calck, colen ende diergelijcke* . . . 147
169. *Ordinantie, ghemaect op hedt loen van der maete ende den ghesworen meter van den voergaende perceelen* 148
170. *Ordinantie jegens den vreemden bedelaers, fanten ende fantinnen* 150
171. *Van costergelt te betalen* 152
172. *Ordinantie op den bruloftgelden* 152
173. *Publicatie jegens die van der Tholen, den I^en September anno* 1568 *gedaen, van geen victualie aldaer te coopen ofte vercoopen* 153
174. *Van in den lande van der Tholen ende Schakerloo noch alhier onder tsermoen ofte hoochmisse nyet te drincken* 154
175. *Poerters- ende tappersaccijs* 155
176. *Van bier den boeters ende ander arbeyders opt werck te geven.* 156
177. *Dachgelden van timmermans, metsers ende deckers* 156
178. *Salaris van vrachtenaers* 156
179. *Den vleeschouwers geen vlees te blasen ofte rammen te slaen* 157

Bldz.

180. *Den prijs van den inlanschen bieren ende den accijs daervan* 157
181. *(Die kinderen metten eersten ter schole te stellen)* 158
182. *(Panneluyden het Sacramentsgilde te houden)* . 158
183. *(Draghers van den witten soute)*. 158
184. *(Vrywerckers in wit sout te stellen)* 159
185. *(Van elcke panne te ontfangen I schelling IIII penningen)* 159
186. *Van die knechtkens scole te senden* 159
187. *Tax voer de heere ende scepenen van elcke leveringe, opbringen, transpoort, dingepant, geldinge etc.* 159

C. VERSPREIDE ORDONNANTIËN, PUBLICATIËN ENZ. 1563—1578. 161

I. Hedt Berchsche veder. Ordinantiën, statuyten ende tax, by bailliu, burchmeesters ende schepenen anno XV^c LXIII ghemaect op die verhueringe vandt Berchsche veder 163

II. Ordinantie, ghemaect opt veer tuschen Reymerzwale ende Venusdamme, ende eerst van Venusdamme herwarts, by minen heeren anno LXIIII° ghemaect, ghemerct sy tselfde veer van die stadt van der Tholen den tijt van vier jaren in pachte hadden. 168

III. Oirdinantie ende voorwairde, by bailliu, burgmeesters ende scepenen der stede van Reymerzwale gemackt op den ontfanck ende uuytgeven van der voirscreven stede goeden over dit jair van XV^c zessentzestich, ingaende prima January ende uuytgaende den laetsten Decembris int tzelfde jair, als van den wijn- ende bierexcijssen ende andere verhueringen, die men plach te noemen den cleenen ontfanck, als: molens, pondtgelt, ricktol, veeren, bierberie ende diergelijcke ende alle andere extraoirdinaris ontfanck 170

IV. Ordinantiën ende statuten, gemaect by balliu, burchmeesters ende schepenen ten bywezen van den dekens ende gesworens van den panneluyden der stede van Reymerzwale, alzoewel vant braden als vant sieden van den witten soute over tjair XV^c zessentzestich die teelt . 179

Bldz.

V. Publicatie, gedaen by balliu, burgmeesters ende schepenen der stede Reymerzwale jegens den beeldenbreeckers ende kercroevers den XXVIIten Augusti anno 1566 193
VI. Ordinantie, ghestelt op de waecke, ghepubliceert den IIen Septembris 194
VII. Publicatie jegens den valsche predicanten ende kerckroevers ofte beeldestormers, by den regierders voerschreven ghedaen 196
VIII. Publicatie, ghedaen den Ven Martii om te resisteren den concepten van Pieter Haeck . . 197
IX. Vermaninge, den XXVIIIten Martii, te weten op den Goeden Vrydach, den ghemeynte ghedaen 200
X. Publicatie, ghedaen om de beelden ende andere jeweelen wederomme binnen der kercken te brengen 203
XI. Contract, ghemaect met Vincent de schaliedecker, beroerende donderhoudenisse der stede ende kercke schaliedeck 203
XII. Contract, ghemaect met mr. Heyndric Cuyck, schoelmeester, ter eender ende den burchmeesters deser stede ter andere syde, op tregiment van der stede schole. 204
XIII. Accoirt, met den pastoir gemaect 206
XIV. Accoerdt, met mr. Gerardt Trudonis, organist, ghemaect 209
XV. Accoert, gemaeckt tusschen den steden van Middelburch ende Reymerzwale, beroerende die ladinghe ende vervoeringhe van onghemeten grofven soute, met meer andere puncten . . 211
Copie van seker missive, by den secretarius van Middelburch ter oorsaecke van den voirscreven contracte geschreven. 214
XVI. Accoert, gemaect met mr. Pauwels Verhagen, als schoelmeester 217
XVII. Jan Colissen aengenomen als coster 218
XVIII. Ordinantie, gemaect by bailliu, burgemeesters ende schepenen der stede Reymerzvale opten Ven May anno XVc LXXVIII, nopende der stede wijn- ende bierexcysen. 219
XIX. Ordinantie op de excysen, eodem die gemaect 219

Bldz.

D. COSTUMEN EN USANTIËN. 1570. 223
I. Exemptie van de kuere ende lantsrechten . . 226
II. Beroerende den proceduren in actiën personeel, ende eerst in rauactiën 228
III. Proceduren in zaecken van bekende schult by schepenenkennisse ofte schepenenbriefven . . 236
IV. Ander maniere van proceduren op bekende ende onbekende schulden by bereyt 237
V. Van proceduren by arreste 238
VI. Proceduren in zaecken reële ende wechleveringhe van huysen, gronden ende arfven 239
VII. Van opbringinghen 243
VIII. Van erfenisse ende successiën ab intestato . . 243
IX. De jure retractus, twelck men aenboert ofte naestinghe noempt 246
X. Actiën hipothecaer 247
XI. Van gyselinghe om des stadts ofte andere geprevilegeerde schulden 248
XII. Van ghyselinge om twist 249
XIII. Van vrede te nemen ende in vrede te legghen 252
XIV. Proceduren in zaecken van delicten criminele . 253
XV. Van versoeninge van dootslaghe 255
XVI. Van bannissementen ende ballinghen in zaecken crimineel. 256
XVII. Proceduren in delicten civile 257
XVIII. Van productie van getuygen te doen 259
XIX. Van tregiment van der weescamer ende onbejaerde weeskens ende haeren goeden 262
XX. Van appellatiën van de weescamer ende andere subalterne vierscharen 265
XXI. Van appellatiën van der wet ofte magistraet van Reymerzwale. 266
XXII. Indaginge voer provisoir ende deken 267

OPGEMERKTE DRUKFOUTEN.

Blz. 46 regel 6 van boven staat: „*ordinanantie*"; lees: „*ordinantie*".

Blz. 111 noot 1 staat: „convinceren?"; lees: „contuleeren". Zie D. art. 117.

Blz. 246 regel 15 van boven staat: „VII"; lees: „IX".

WERKEN DER VEREENIGING TOT UITGAAF DER BRONNEN VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT.

Eerste Reeks.

I. **Jan Matthijssen, Het rechtsboek van Den Briel**, op nieuw uitgegeven door Mr. J. A. Fruin en Mr. M. S. Pols . . *f* 4.75

II. **Rechtsbronnen der stad Zutphen** van het begin der 14de tot de tweede helft der 16de eeuw, uitgeg. door Mr. C. Pijnacker Hordijk. *f* 3.50

III. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der stad Utrecht**, uitgegeven met Inleiding en Glossarium door Mr. S. Muller Fz. 4 deelen. *f* 24.50
De Inleiding is afzonderlijk in den handel onder den titel:
Recht en rechtspraak te Utrecht in de middeleeuwen . *f* 7.50

IV. **De oudste rechten der stad Dordrecht en van het baljuwschap van Zuidholland**, uitgegeven door Mr. J. A. Fruin. 2 deelen. *f* 12.50

V. **De Friesche stadrechten**, uitgegeven door Mr. A. Telting. *f* 5.—

VI. **Leidsche rechtsbronnen uit de middeleeuwen**, uitgegeven door Dr. P. J. Blok . . . . . *f* 6.75

VII. **Westfriesche stadrechten**, uitgegeven door Mr. M. S. Pols. 2 deelen . . . . . *f* 15.60

VIII. **Rechtsbronnen der stad Harderwijk**, uitgegeven door Mr. J. L. Berns . . . . . *f* 3.25

IX. **Stadboek van Groningen**, uitgegeven door Mr. A. Telting. *f* 2.—

X. **De Saksenspiegel in Nederland**, uitgegeven door Mr. B. J. L. De Geer van Jutphaas. 2 stukken . . . . . *f* 7.25

XI. **Stadrechten van Nijmegen**, uitgegeven door Mr. C. C. N. Krom en Mr. M. S. Pols . . . . . *f* 10.50

XII. **Limburgsche wijsdommen, dorpscostumen en gewoonten**, uitgegeven door J. Habets. . . . . *f* 7.25

XIII. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht van Utrecht**, uitgegeven door Mr. R. Fruin Th.Az. 3 deelen . . . . . *f* 17.75

XIV. **Oude rechtsbronnen der stad Breda**, uitgegeven door Mr. W. Bezemer. . . . . *f* 2.50

XV. **Rechtsbronnen der stad Aardenburg**, uitgegeven door G. A. Vorsterman van Oyen . . . . . *f* 5.50

XVI. **Ordelen van den etstoel van Drenthe**, uitgegeven door Mr. J. G. C. Joosting. . . . . *f* 6.25

XVII. **Drentsche rechtsbronnen**, uitgegeven door Mr. S. Gratama. *f* 2.25

XVIII. **Hugo Wstinc, Het rechtsboek van den Dom van Utrecht**, uitgegeven door Mr. S. Muller Fz. . . . . *f* 7.—

XIX. **De gilden van Utrecht tot 1528.** Verzameling van rechtsbronnen, uitgegeven door Mr. J. C. Overvoorde en Mr. J. G. C. Joosting. 2 deelen . . . . . *f* 15.50

XX. **Oude rechten van Steenbergen**, uitgegeven door Mr. W. Bezemer . . . . . *f* 2.75

Tweede Reeks.

I. **Philippus de Leyden, De cura reipublicae et sorte principantis**, op nieuw uitgegeven door Dr. R. Fruin en Dr. P. C. Molhuysen *f* 9.25

II. **De middeleeuwsche keuren der stad Brielle**, uitgegeven door H. de Jager . . . . . *f* 7.50

III. **Rechtsbronnen der stad Tiel**, uitgegeven door Dr. J. S. van Veen . . . . . *f* 2.75

IV. **Rechtsbronnen der stad Amsterdam**, uitgegeven door Dr. J. C. Breen . . . . . *f* 11.50

V. **Rechtsbronnen van den Dom van Utrecht**, uitgegeven door Mr. S. Muller Fz. . . . . *f* 4.20

VI. **Rechtsbronnen der stad Schiedam**, uitgegeven door Dr. K. Heeringa . . . . . *f* 8.—

Verslagen en mededeelingen. Eerste deel. . . . . *f* 8.60
idem. Tweede deel . . . . . *f* 10.50
idem. Derde deel . . . . . *f* 9.—
idem. Vierde deel . . . . . *f* 10.60
idem. Vijfde deel. I . . . . . *f* 1.10

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

form 410